

**BAĞIMSIZ ANAOKULLARINDA GÖREV YAPAN
ÖĞRETMENLERİN VE OKUL MÜDÜRLERİNİN DEMOKRASİ
VE DEMOKRASİ EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ:
ESKİŞEHİR İL ÖRNEĞİ**

Sevcan YAĞAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Ağustos, 2010

**BAĞIMSIZ ANAOKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN VE
OKUL MÜDÜRLERİNİN DEMOKRASİ VE DEMOKRASİ EĞİTİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: ESKİŞEHİR İL ÖRNEĞİ**

Sevcan YAĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Meral ÖREN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ağustos, 2010

ÖZET

BAĞIMSIZ ANAOKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN VE OKUL MÜDÜRLERİNİN DEMOKRASİ VE DEMOKRASİ EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: ESKİŞEHİR İL ÖRNEĞİ

Sevcan YAĞAN

İlköğretim (Okulöncesi Öğretmenliği) Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ağustos, 2010

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Meral ÖREN

Demokrasi kültürünün yerleşmesi ancak demokratik tutum ve davranışları içselleştirmiş ve günlük yaşamında demokratik ilkeleri işe koşan bireylerle mümkündür. Çocuğun doğumu ile başlayarak ailede kazandırılması gereken demokratik tutum ve davranışlar, çocukların formal eğitim almaya başladığı okulöncesi dönemden itibaren de tüm eğitim basamaklarında aşamalı olarak verilmelidir. Eğitim sisteminde söz konusu bireyleri yetiştirmek amacı ile hem eğitim programlarında sistemli şekilde demokratik tutum ve davranışların kavratılmasına yönelik olarak demokrasi eğitimi uygulamalarının yapılması hem de okul kurum kültürü içerisinde demokratik bir ilişki tarzının oturtulması ve okulda yer alan tüm personelin tutum ve davranışları ile çocuklara olumlu rol model olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitimi üzerine görüşlerini belirlemektir.

Çalışmanın verileri iki aşamada toplanmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında 10 bağımsız anaokulunda görev yapmakta olan 15 öğretmen ve 8 okul müdürüyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, görüşmelerden elde edilen veriler tümevarım analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiş, belirlenen temalar, alt temalar ve kategorilerden çalışmanın ikinci aşamasında kullanılmak üzere yazılı görüşme formu

oluşturulmuştur. On dört bağımsız anaokulunda görev yapan 45 anaokulu öğretmenine ve 10 okul müdürüne yazılı görüşme formu uygulanmıştır. Ayrıca okulöncesi eğitim programında demokratik tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik olan kazanımlar belirlenmiş ve kontrol listesi oluşturulmuş, oluşturulan kontrol listesi ise yalnızca öğretmenlere uygulanmıştır. Yazılı görüşme formu ve kontrol listesinden elde edilen verilerin analizinde yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır.

Araştırma sonucunda, öğretmenler demokrasiyi daha çok yönetim biçimi ve insan hakları boyutu ile ele almış; okul müdürleri ise daha çok insan hakları boyutunda yoğunlaşmışlardır. Ancak hem öğretmenler hem de okul müdürlerinin “anadilini öğrenme ve kullanma hakkının” önemine en az düzeyde vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Öte yandan, öğretmenler ve okul müdürleri demokrasi eğitiminin önemini vurgularken özellikle okulöncesi dönemde çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Ancak, demokrasi eğitime yönelik olarak sistemli herhangi bir uygulama yapmadıklarını, yalnızca sözel olarak kimi demokratik tutum ve davranışların önemini vurguladıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, Türk Eğitim Sisteminde kimi olumlu değişikliklerin olduğunu ancak bu değişikliklere rağmen eğitim sisteminin çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ve okul müdürlerinin çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada kimi sorunlar yaşadıkları, yaşanan sorunların en önemlisinin ise ailelerden kaynaklanan sorunlar olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler ve okul müdürleri, çocukların demokratik tutum ve davranışları aileden edinerek gelmediklerini ve bazı ailelerin okul-aile işbirliğine olumlu bakmadıkları, bu nedenle de çocuklarda davranış değiştirmede sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Hem öğretmenler hem de okul müdürleri demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğinin önemine özellikle vurgu yapmışlardır.

Araştırma sonucunda, demokrasi eğitiminin demokratik bir toplum yapısı oluşturmada önemli olduğu, bu kapsamda okul-aile işbirliğine önem verilmesi gerektiği, öğretmenlerin sık sık hizmetiçi eğitimden geçirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Öğretmenler ve okulöncesi alan mezunu müdürler, okulöncesi eğitim kurumlarında

demokratik bir kurum kültürünün oluşturulmasının, çocukların demokratik tutum ve davranışlarını etkilediğini, bu nedenle de okulöncesi eğitim kurumu yöneticilerinin okulöncesi eğitimi alan mezunu olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmaya yönelik olarak en fazla serbest zaman etkinliklerini kullandıkları, sınıf kurallarını çocuklarla birlikte oluşturmaya dikkat ettikleri ve sınıfta yaşanan problem durumlarını genellikle konuşarak çözmeye çalıştıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi eğitimi, demokratik tutum ve davranışlar, okulöncesi eğitim, okulöncesi öğretmenleri, okulöncesi müdürleri .

ABSTRACT

THE OPINIONS OF TEACHERS' AND PRINCIPALS' WORKING IN PUBLIC PRESCHOOLS REGARDING DEMOCRACY AND DEMOCRACY EDUCATION: THE ESKİŞEHİR SAMPLE

Sevcan YAGAN

Department of Primary School Education (Preschool Education)

Anadolu University Institute of Education Sciences

August, 2010

Advisor: Assoc. Prof. Meral OREN

Establishing a democracy culture can only be possible with individuals who internalize the democratic attitudes and behaviors and use democratic principles in their daily lives. The democratic attitudes and behaviors that should be given within the family environment should be introduced gradually starting from a child's birth and at all educational stages covering early childhood education in a child's formal education life. For the purpose of bringing up these individuals in the education system, it is necessary that both democracy education practices towards understanding the democratic attitudes and behaviors should be done systematically in the education curriculum, a democratic kind of relationship within the school culture should be established and all academic staff should be the positive role models with their attitudes and behaviors for the children. In this respect, this study aims at identifying the opinions of the teachers and principals working in early childhood education institutions on democracy and democracy education.

The data of the study were gathered in two phases. The first phase covers the semi-structured interviews made with 15 teachers and 8 school principals working in 10 public preschools and the data obtained were analyzed with the inductive analysis technique. By using the themes, sub-themes and categories determined, written

interview forms were created to be used in the second phase of the study. 45 preschool teachers and 10 school principals working in 14 public preschools were asked to fill in the written interview forms. Moreover, the acquisitions toward gaining the democratic attitudes and behaviors in an early childhood education program were determined and check lists were formed. These check lists were only applied on the teachers. In the analysis of the data obtained from the written interview forms and check lists percentage and frequency estimations were made.

As a result of the study, it is seen that teachers consider democracy mainly with its aspects of management and human rights while school principals focus mostly on human rights aspect. However, it is found out that both teachers and school principals least emphasize the importance of learning and using the mother tongue. On the other hand, while teachers and school principals point out the importance of democracy education, they indicate that particularly the preschool children should be gained the democratic attitudes and behaviors. However, they state that they do not have any systematical practice in terms of democracy education but add that they only emphasize the importance of some democratic attitudes and behaviors verbally. Furthermore, they indicate that there are some positive changes in Turkish Education System but despite all these changes, the current system is not sufficient in helping children gain the democratic attitudes and behaviors.

As a result of the study, teachers and school principals are found to be experiencing some problems in gaining children the democratic attitudes and behaviors and the most important one of these problems are stated as the ones resulting from family factors. Teachers and principals indicate that children do not come to school with democratic attitudes and behaviors taught at home and also some parents do not consider home – school relations positively; therefore they experience problems in changing the behaviors in children. Both teachers and principals strongly emphasize the importance of home-school relations within the scope of democracy education.

It is found out as a result of the study that democracy education is significant in terms of setting up a democratic society structure and within this framework, home –school relations should be considered well while teachers should be provided in service

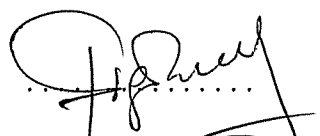
trainings. Teachers and principals graduated from the field of early childhood education make a remark on the fact that setting up a democratic corporate culture in early childhood education institutions affect the democratic attitudes and behaviors in children; therefore, the early childhood education administrators should be the graduates of the field.

In conclusion of the study, teachers are found to use mostly the free play time for gaining democratic attitudes and behaviors to the children and try to establish the classroom rules together with the children. It is also found that teachers try to solve the problems in the classroom through talking.

Key Words: Democracy education, democratic attitudes and behaviors, preschool education, preschool teachers, preschool principals.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sevcan YAĞAN'ın "Bağımsız Anaokullarında Görev Yapan Öğretmenlerin ve Okul Müdürlerinin Demokrasi ve Demokrasi Eğitime İlişkin Görüşleri: Eskişehir İl Örneği" başlıklı tezi 03.08.2010 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İlköğretim Anabilim Dalı Okulöncesi Öğretmenliği yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Dr.Meral ÖREN	
Üye	: Doç.Dr.Abdullah KUZU	
Üye	: Yard.Doç.Dr.A.Figen ERSOY	

Doç.Dr.A.Ayhan ÇEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür Vekili

ÖNSÖZ

Okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin durumunu ortaya koymaya çalışan bu araştırma, demokrasinin bireylerin yaşamında karşılığını bulduğu küçük bir örnek niteliğindedir. Demokrasi eğitiminin bireylere kazandırmayı amaçladığı temel değerlerden olan yardımlaşma, paylaşma ve hoşgörü gibi değerler günümüz koşullarında artık sıkça karşılaşamadığımız ancak karşılaşabilmeyi umduğumuz güzelliklerdendir. Demokratik değerleri ilke edinmiş ve içselleştirmiş bireyler için karşılık beklemeden hoşgörü gösterebilme, tanımadığı birine bile yardım etme ve paylaşma kaçınılmaz davranışlardır. Bu araştırmada birçok kişi doğrudan ya da dolaylı olarak demokratik değerleri bir kez daha yaşama geçirmiş, yardımlaşmanın, paylaşmanın ve hoşgörünün erdemini yansıtmışlardır.

Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerine bağlı merkez bağımsız anaokullarında gerçekleştirilen ve bu okullarda çalışan öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma birçok kişinin emeği, yardımı, paylaşımı ve hoşgörüsü ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde desteklerini ve katkılarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Yard. Doç. Dr. Meral ÖREN'e, tez jürimde bulunup, değerli görüşleriyle bana önemli katkılar sağlayan Doç. Dr. Abdullah KUZU'ya ve Yard. Doç. Dr. Arife Figen ERSOY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik yaşama atılmama katkı sağlayarak, desteğini ve sevgisini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS'a ve lisans eğitimim boyunca bana yol göstererek hocalığını, dostluğunu, arkadaşlığını esirgemeyen değerli hocam Arş. Gör. Durmuş ASLAN'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

Yaşamın her alanında her zaman sevgisini, desteğini, dostluğunu hissedebildiğim değerli insan, sevgili hocam Yard. Doç. Dr. Ali ÖZTÜRK'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Veri toplama sürecine katkı sağlayarak, görüşlerini esirgemeyerek çalışmaya katılan değerli okul müdürleri ile öğretmenlere teşekkürüm sonsuzdur.

Verilerin analizinde benimle eş zamanlı çalışma yürüterek destek sunan değerli dostum Arş. Gör. Emel GÜVEY'e; verilerin NVivo-8 paket programıyla analizi sürecinde her soruma bıkmadan, usanmadan içtenlikle yanıt veren sevgili Öğr. Gör. Dr. Müyesser CEYLAN'a sonsuz teşekkürler.

Araştırmanın zorlu süreçlerinde manevi destekleriyle her zaman yanımda olan değerli oda arkadaşlarım ve dostlarım Arş. Gör. Ömür GÜRDOĞAN BAYIR'a, Arş. Gör. Muhammed ÖZDEN'e ve Arş. Gör. Sayım AKTAY'a sonsuz teşekkürler. Tezimi okuyup değerli görüşleriyle katkı sağlayan arkadaşlarım Arş. Gör. Dr. Tuba ÇENGELCİ'ye, Arş. Gör. Nihal TUNCA'ya ve Öğr. Gör. Aslı YILDIRIM'a; tezin sıkıntılı günlerinde beni bıkmadan dinleyip, dostluklarını esirgemeyen Arş. Gör. Demet SEVER'e ve Arş. Gör. Bircan ERGÜN BAŞAK'a; aramıza yeniden dönen ve dostane yardımları ile destek sunan Arş. Gör. Ümran ALAN'a, öğretmen arkadaşım ve dostum Eylem TUNA SÜRER'e ve yaşama sevinciyle, bol gülücüğüyle bana destek sunan değerli dostum Arş. Gör. Işıl TAŞ'a teşekkür ediyorum.

Yaşamımın seyrini değiştiren ve hiçbir konuda desteğini esirgemeyen değerli dostum, arkadaşım ve sevgilim Murat GÜDER'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaşamım boyunca her zaman maddi ve manevi destekleriyle bugünlere gelmemi sağlayan sevgili annem Elif'e, babam Cemal'e, ablalarım Hatun, Asiye ve Fatma'ya; ağabeylerim Talip, Galip, Nasip, Mustafa, Ali, Barış ve Kadir'e ve onların eş ve çocuklarına, aramızdan ayrılanlara ve de ailemize katılacak olanlara yürek dolusu sevgilerimi ve minnetlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Eskişehir, 2010

Sevcan YAĞAN

ÖZGEÇMİŞ

Sevcan YAĞAN

İlköğretim Anabilim Dalı Okulöncesi Öğretmenliği

Yüksek Lisans Programı

Eğitim

Lisans	2006	Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Öğretmenliği Programı
Lise	2000	Elazığ Mehmet Akif Ersoy Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi

İş

2006 Aralık-	Araştırma Görevlisi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı
2006 Eylül- Aralık	Anasınıfı Öğretmeni. Şirgev Anaokulu Cizre- Şırnak

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Elazığ, 1982
İngilizce

Cinsiyeti: Bayan

Yabancı Dili:

Seçilmiş Yayınlar

Yagan, S. ve Oren, M. (2010). “Preschool teachers’ and headmasters’ opinions about democracy education” OMEP XXVI World Congress, Göteborg, İsveç, 11-13 Ağustos, 2010.

Yagan, S. ve Yıldırım, A. (2010). "Preschool teacher candidates' metaphors about democracy". 17th International Conference on Learning, Hong Kong, 4-7 Temmuz 2010.

Yagan, S. ve Yıldırım, A. (2009). "Education of respect diversity at preschool period" 19th Annual Conference of EECERA, Strasbourg, 26-29 Ağustos 2009.

Yağın, S. (2007). "Sayılarla Dünya'da Okulöncesi Eğitim", 2. Uluslararası Okulöncesi Eğitimi Kongresi, İstanbul, 23- 27 Ekim 2007.

İletişim Bilgileri

İş adresi : Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı
E- posta :syagan@anadolu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	viii
ÖNSÖZ.....	ix
ÖZGEÇMİŞ.....	xi
İÇİNDEKİLER.....	xiii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xx
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxi

	Sayfa
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	3
1.2. Kavramsal Çerçeve.....	4
1.2.1. Demokrasi Kavramı.....	4
1.2.2. Demokrasi Eğitimi Kapsamında Kazandırılabilir Tutum ve Davranışlar.....	8
1.2.3. Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları.....	10
1.2.4. Demokratik Tutum ve Davranışların Kazandırılmasında Okul ve Öğretmenin Rolü.....	16
1.2.4.1. Demokratik Sınıf Ortamı ve Öğretmen Sorumlulukları.....	18
1.2.5. Demokratik Tutum ve Davranışların Kazandırılmasında Ailenin Rolü ve Okul-Aile İşbirliği.....	24
1.3. Araştırmanın Amacı.....	27
1.4. Araştırmanın Önemi.....	28
1.5. Sınırlılıklar.....	29
1.6. Tanımlar.....	30
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	31
2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	31

2. 2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	39
3.YÖNTEM.....	42
3.1. Araştırma Modeli.....	42
3.2. Katılımcılar.....	43
3.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Katılımcıları.....	43
3.2.2. Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesi Katılımcıları.....	45
3.3. Veriler ve Toplanması.....	48
3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yoluyla Nitel Verilerin Toplanması.....	48
3.3.2. Yazılı Görüşme Formu ile Nicel Verilerin Toplanması.....	50
3.3.3. Kontrol Listesi Aracılığı ile Nicel Verilerin Toplanması.....	51
3.4.Verilerin Çözümlemesi.....	52
3.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Verilerinin Çözümlemesi.....	52
3.4.2. Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesinden Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi.....	54
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	55
4.1 Demokrasi Tanımına İlişkin Bulgular.....	55
4.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	55
4.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	55
4.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	59
4.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	61
4.2. Eğitimin Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmadaki İşlevine İlişkin Bulgular.....	62
4.2.1. Eğitim Sistemi ve Demokratik Tutum Kazandırma Düzeyi	65
4.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	65
4.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	65
4.2.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	67
4.2.2. Demokrasi Eğitimi ve Demokratik Toplum.....	68
4.2.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	68

4.2.2.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	68
4.2.2.1.2. Müdür Görüşleri.....	69
4.2.3. Demokrasi Eğitimi Uygulamaları.....	70
4.2.3.1. Yarı yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	70
4.2.3.1.1. Müdür Görüşleri.....	70
4.2.4. Demokrasi Eğitiminin Verilişine İlişkin Öneriler.....	75
4.2.4.1. Yarı yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	75
4.2.4.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	75
4.3. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlar İlişkin Bulgular.....	77
4.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	77
4.3.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	77
4.3.1.2. Müdür Görüşleri	83
4.3.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular	89
4.4. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular.....	92
4.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	93
4.4.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	93
4.4.1.2. Müdür Görüşleri.....	96
4.4.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	99
4.5. Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgular.....	102
4.5.1. Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitimi Kapsamında Kavratılabilecek Tutum ve Davranışlar.....	102
4.5.1.1. Yarı yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	103
4.5.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	103
4.5.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	105
4.5.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	107
4.5.2. Okulöncesi Dönem Çocuklarının Demokratik Tutum ve Davranış	

Kazanma Düzeyleri.....	108
4.5.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	108
4.5.2.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	108
4.5.2.1.2. Müdür Görüşleri.....	109
4.5.3. Demokrasi Eğitimine Başlama Yaşı ve Okulöncesi Dönemde	
Verilmesinin Önemi.....	110
4.5.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	110
4.5.3.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	110
4.5.3.1.2. Müdür Görüşleri.....	111
4.6. Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile	
İşbirliğine Yönelik Bulgular.....	112
4.6.1. Demokrasi Eğitimi Kapsamında Okul-Aile İşbirliği.....	113
4.6.1.1. Okul-Aile İşbirliğinin Önemi.....	115
4.6.1.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	116
4.6.1.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	116
4.6.1.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	117
4.6.1.2. Okul-Aile İşbirliği Kapsamında Yapılanlar.....	118
4.6.1.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elden Edilen Bulgular...	118
4.6.1.2.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	118
4.6.1.2.1.2. Müdür Görüşleri.....	119
4.6.1.2.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	120
4.6.2. Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar.....	121
4.6.2.1 Ailede Demokrasi Eğitimi.....	122
4.6.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.....	122
4.6.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	122
4.6.2.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	124
4.6.2.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	126
4.6.2.2. Okulda Demokrasi Eğitimi.....	127

4.6.2.2.1. Demokratik Okul Ortamı ve Çocuk Etkileşimi.....	129
4.6.2.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.	129
4.6.2.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	129
4.6.2.2.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	130
4.6.2.2.2. Demokratik Okul Ortamı ve Personel Etkileşimi.....	131
4.6.2.2.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.	131
4.6.2.2.2.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	131
4.6.2.2.2.1.2. Müdür Görüşleri.....	132
4.6.2.2.3. Demokratik Okul Ortamında Müdür Sorumlulukları.....	133
4.6.2.2.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular.	133
4.6.2.2.3.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	133
4.6.2.2.3.1.2. Müdür Görüşleri.....	136
4.6.2.2.3.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	139
4.6.2.3. Sınıfta Demokrasi Eğitimi.....	141
4.6.2.3.1. Öğretmen Sorumlulukları.....	143
4.6.2.3.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	143
4.6.2.3.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	143
4.6.2.3.1.1.2. Müdür Görüşleri.....	145
4.6.2.3.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	148
4.6.2.3.2. Sınıfta Demokrasi Eğitimi Uygulamaları.....	149
4.6.2.3.2.1. Etkinliklerle Demokrasi Eğitimi.....	149
4.6.2.3.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen	
Bulgular.....	149
4.6.2.3.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	149
4.6.2.3.2.1.2. Kontrol Listesinden Elde Edilen Bulgular.....	154
4.6.2.3.2.2. Sınıf Yönetimi ve Demokrasi Eğitimi.....	158
4.6.2.3.2.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen	
Bulgular.....	158

4.6.2.3.1.2.1.1. Öğretmen Görüşleri.....	159
4.6.2.3.2.2.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	164
5. SONUÇ – TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	166
5.1. Sonuçlar.....	166
5.1.1. Demokrasi Tanımına İlişkin Sonuçlar.....	166
5.1.2. Eğitimin Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmadaki İşlevine İlişkin Sonuçlar.....	167
5.1.3. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar.....	168
5.1.4. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerine İlişkin Sonuçlar.....	170
5.1.5. Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Sonuçlar.....	171
5.1.6. Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile İşbirliğine Yönelik Sonuçlar.....	173
5.2. Tartışma	176
5.3. Öneriler.....	182
5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	182
5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	183
EKLER.....	184
KAYNAKÇA.....	229

ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
	<u>No</u>
1. Kapsayıcı Erken Çocukluk Ortamında Demokrasinin Sağlanmasına İlişkin Öneriler.....	22
2. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelere Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	44
3. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelere Katılan Müdürlerin Özellikleri.....	45
4. Yazılı Görüşme Formunu Ve Kontrol Listesini Dolduran Öğretmenlerin Özellikleri.....	46
5.Yazılı Görüşme Formunu Dolduran Müdürlerin Özellikleri.....	47
6. Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Tanımları.....	61
7. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Öğretmen ve Müdür Görüşleri	90
8. Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözümleri	100
9.Öğretmenlerin ve Müdürlerin Çocuklara Kavratabilecek Demokratik Tutum ve Davranışlara İlişkin Görüşleri.....	107
10.Öğretmenlerin ve Müdürlerin Okul-Aile İşbirliğini Kapsamında Yapılanlara Yönelik Görüşleri.....	120
11.Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitiminde Aileye Düşen Sorumluluklara İlişkin Görüşleri.....	126
12.Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitimi Kapsamında Müdürlere Düşen Sorumluluklara İlişkin Görüşleri.....	139
13.Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitimi Kapsamında Öğretmenlere Düşen Sorumluluklara İlişkin Görüşleri.....	148
14.Öğretmenlerin Amaç ve Kazanımların Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmasına Yönelik Görüşleri.....	154
15. Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Yoluyla Demokrasi Eğitimine Yönelik Görüşleri.....	164

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
	<u>No</u>
1. Ardışık Keşfedici Desende Veri Toplama ve Analiz Süreci.....	43
2. Öğretmenlerin Demokrasi Tanımları.....	56
3.Müdürlerin Demokrasi Tanımları	59
4.Öğretmenlerin Eğitimin Demokratik Tutum Ve Davranış Kazandırmadaki İşlevine İlişkin Görüşleri.....	63
5. Müdürlerin Eğitimin Demokratik Tutum Ve Davranış Kazandırmadaki İşlevine İlişkin Görüşleri.....	64
6. Müdürlerin Demokrasi Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri.....	71
7. Öğretmenlerin Demokrasi Eğitiminin Verilişine İlişkin Önerileri.....	75
8.Öğretmenlerin Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri.....	78
9. Müdürlerin Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri.....	84
10. Öğretmenlerin Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözümleri ve Önerileri.....	93
11. Müdürlerin Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözümleri ve Önerileri.....	97
12. Öğretmenlerin ve Müdürlerin Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemi Konusundaki Görüşleri.....	102
13. Öğretmenlerin Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitimi Kapsamında Kavratılabilecek Tutum ve Davranışlara İlişkin Görüşleri.....	103
14. Müdürlerin Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitimi Kapsamında Kavratılabilecek Tutum ve Davranışlara İlişkin Görüşleri.....	105
15. Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile İşbirliğine Yönelik Görüşleri.....	112

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
	<u>No</u>
16.Öğretmenlerin Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitimi Kapsamında Okul-Aile İşbirliğine Yönelik Görüşleri.....	114
17. Müdürlerin Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitimi Kapsamında Okul-Aile İşbirliğine Yönelik Görüşleri.....	115
18. Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlara İlişkin Görüşleri.....	121
19.Öğretmenlerin Ailede Demokrasi Eğitimi Konusundaki Görüşleri.....	122
20. Müdürlerin Ailede Demokrasi Eğitimi Konusundaki Görüşleri.....	124
21. Öğretmenlerin Okulda Demokrasi Temasına İlişkin Görüşleri.....	127
22. Müdürlerin Okulda Demokrasi Temasına İlişkin Görüşleri.....	128
23.Öğretmenlerin Demokratik Okul Ortamında Müdür Sorumluluklarına Yönelik Görüşleri.....	134
24.Müdürlerin Demokratik Okul Ortamında Müdür Sorumluluklarına Yönelik Görüşleri.....	136
25. Öğretmenlerin Sınıfta Demokrasi Eğitime İlişkin Görüşleri.....	141
26. Müdürlerin Sınıfta Demokrasi Eğitime İlişkin Görüşleri.....	142
27. Öğretmenlerin, Sınıfta Demokrasi Eğitimi Kapsamında Öğretmen Sorumluluklarına İlişkin Görüşleri.....	143
28. Müdürlerin, Sınıfta Demokrasi Eğitimi Kapsamında Öğretmen Sorumluluklarına İlişkin Görüşleri.....	146
29. Öğretmenlerin Etkinliklerle Demokrasi Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri.....	150
30. Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Yoluyla Demokrasi Eğitime Yönelik Görüşleri.....	159

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında bilim ve teknolojinin gelişmesi, iş olanaklarının artması, kadın iş gücüne gereksinim duyulması, çekirdek ailelerin yaygınlaşması, çocukların erken yaşlarda eğitilmesinin öneminin anlaşılması gibi nedenler okulöncesi eğitimin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Okulöncesi eğitim, 0-6 yaş dönemi çocuklarının sosyal, duygusal ve bilişsel alanda gelişmelerine, dil becerileri ile öz bakım becerilerini geliştirmelerine yardımcı olan, çocukları ilköğretime hazırlayan ve aileden sonra eğitimin devam ettiği örgün eğitimin ilk basamağıdır. Okulöncesi eğitim dönemi bireylerin gelişimlerinde kritik evrelerden biridir.

Okulöncesi dönem, bireyin yaşantısının temelini oluşturmakta ve insan yaşamının ilk yıllarını kapsamaktadır (Oktay, 1999). Çocukluk dönemi deneyimlerinin etkisinin ömür boyu görece olarak sürdüğü; çocuklukta edinilen temel yönelimlerin daha sonraki yaşamı önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir (Uysal, 1984; Akt: Yeşil, 2002, s. 82). Çocuğun bu dönemdeki yaşantıları, gelecekte yaşama bakış açısını da önemli ölçüde etkilemektedir (Oktay, 1999). Dewey (1996)'e göre çocukluk dönemi, toplumsallaşmaya ve geleceğin toplumuna yön vermeye ilişkin değer ve becerilerin en verimli olarak öğrenildiği dönemdir (Akt: Gömleksiz ve diğ., 2008, s.276). Çocuğun toplumsallaşmasının, çocuğa hoşgörü, sorumluluk, güven, katılım, farklılıklara saygılı olma, işbirliği gibi toplumsal beceri ve değerlerin kazandırılması ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Okulöncesi dönemde de çocuğun toplumsallaşmasına katkı sağlaması amacı ile söz konusu beceri ve değerlerin kazandırılmasının, demokratik toplum oluşturmada önemi bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda, erken yaşlardan itibaren çocukların demokratik tutum ve davranışları içselleştirmeleri amacı ile demokrasinin yaşatılması önem kazanmaktadır.

Çocuklara ailede ve okulda demokratik ve özgür bir ortamda yaşama olanağının verilmesiyle, çocukların demokrasinin yalnızca bir yönetim biçimi olmayıp, bunun ötesinde bir yaşam biçimi olduğunu görmeleri arasında ilişki olduğu belirtilmiştir (Gülmez, 2001). Demokrasi, tarih, coğrafya ya da matematik gibi öğretilbilecek bir ders niteliği taşımadığı gibi ancak tutum ve davranışlar düzeyinde, günlük yaşamda uygulaması yapılarak kavranılabilecek ve benimsenebilecek bir siyasi rejim olarak tanımlanabilir. Çünkü demokrasi ancak demokratik bir ortamda öğrenilebilir (San,

1985; Akt: Gülmez, 2001). Bu bağlamda, demokrasinin öğrenilmesi demokratik ortamlarda demokrasi eğitimi yoluyla olabilir.

Demokrasi eğitimi çocuğun doğumu ile ailede başlayan ve okul ile sosyal çevresinin de etkisiyle gelişen bir süreçtir. Bu nedenle çocuğun sosyal gelişimi kapsamında geliştirdiği değerler demokratik tutum ve davranışlarının gelişimini etkiler (Ersoy, 2008). Özellikle okulöncesi dönemin çocuğun gelişiminin kritik evrelerinden biri olduğu düşünüldüğünde çocuklara verilecek demokrasi eğitiminin, onun ileriki yıllarda yaşamını şekillendirmesi, demokratik tutum ve davranışları içselleştirmesi ve bunu yaşamda kullanabilen birey olması açısından önemli olduğu bir gerçektir. Ancak Ersoy (2008)'a göre, çocukların ailede öğrendikleri demokrasi, onların demokratik tutum ve davranışlar kazanmasında tek başına yeterli değildir. Demokrasi eğitimi, yaşam boyu uygulama yapılarak öğrenilecek bir kavramdır. Bu süreç çocuğun doğumuyla birlikte başlamalı ve yaşam boyu devam etmelidir. İnformal yollarla ailede başlayan demokrasi eğitimi, çocukların formal eğitim almaya başlaması ile birlikte daha amaçlı ve sistemli olmalıdır.

Formal eğitim sürecinde okulda yöneticiler ve öğretmenler çocukların demokratik tutum ve davranışlar geliştirmelerinde etkin rol oynarlar. Bu nedenle, öğretmenlerin ve yöneticilerin okulda demokratik bir ortam oluşturmaları, çocuklara olumlu model olmaları, çocukların demokratik tutum ve davranış geliştirmelerine katkı sağlayacak etkinliklerde bulunmaları gerekmektedir. Demokratik toplumların gelişmesi için demokratik tutum ve davranışa sahip bireylerin yetiştirilmesi önemlidir. Demokrasi eğitimi, demokratik toplumların gelişmesinin ön koşuludur. Bu bağlamda, okullarda öğretmenler ve okul müdürleri çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırılması bilinci ile hareket etmeli ve geleceğin demokratik toplumunu oluşturmaya katkı sağlamalıdır.

1.1. Problem

Dewey (Tarihsiz), demokratik düşünce ve eylem bireyin dokusunu oluşturmadığı sürece politik demokrasinin güvende olmadığını vurgulamıştır. Bir başka deyişle, demokrasinin sadece bir yönetim biçimi olarak kalması, toplumu oluşturan bireylerin demokrasiyi bir değer olarak görüp içselleştirememelerine yol açmakta, aynı zamanda da toplumda huzur ve birliği bozabilecek birçok olumsuz durumla karşılaşılabilmesine neden olmaktadır. Kayas (2006)’a göre, son zamanlarda Türkiye’de şiddet olaylarının hızla çoğaldığı, gün geçtikçe bu olayları gerçekleştirenlerin yaş ortalamasının düştüğü ve şiddet olaylarının her kesimi içine almaya başladığı dikkat çekici bir olgu olarak belirtilmiştir. Şiddet olaylarının artmasının pek çok nedeni olabileceği gibi temel olarak toplumda hoşgörüsüzlüğün artmış olması, bireylerin saygı kavramına yükledikleri anlamların farklılaşması, yardımlaşma ve paylaşma gibi pek çok değerın geçerliliğini yitirmesi ile bağlantılı olduğu düşünülebilir. Erden (1990z)’in de belirttiği gibi, eskiden toplum için önemli olan dürüstlük, çalışkanlık gibi değerlerin göz ardı edildiği görülmektedir. Bu değerlerin yerini “köşeyi dönme arzusu” ve “namusu korumak için adam öldürme” gibi olumsuz değerler almış hoşgörü ise unutulmaya başlanmıştır. Toplumdaki bu değer karmaşıklığı okullara da yansımakta, eğitim sistemindeki yarışmacılık öğrencilere ulusal ve evrensel değerlerin kazandırılmasını, iyi vatandaşlar yetiştirilmesini ikinci plana atmaktadır. Yarışmacı sistem içinde hoşgörü, dürüstlük, merhamet, sorumluluk, nezaket gibi değerleri kazanamayan bireylerin şiddet olaylarının içine daha kolay girdikleri söylenebilir.

Bu bağlamda, toplumda hoşgörü kültürünün yerleşmesi, çatışmaların demokratik ortamlarda tartışma yoluyla çözümlenmesi, yardımlaşma, sorumluluk, saygı, empati, işbirliği gibi demokratik değerlerin, bireylere rastlantılara bırakılmadan sistemli bir biçimde öğretilmesi ve yaşatılması önem kazanmaktadır. Gündoğdu (2004) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların, demokratik bir toplum oluşturma ve bunu sürdürme çabasında olan Türkiye’de erken yaşlardan itibaren demokrasi ve insan hakları kavram ve kültürünün yerleşmesi gerektiğini belirtmeleri söz konusu görüşü destekler niteliktedir. Geleceğin yetişkin bireylerine erken yaşlardan itibaren demokrasi kavram ve kültürünün verilmesinde okullara büyük sorumluluklar düştüğü söylenebilir. Okulda

yöneticiler ve öğretmenler çocukların demokratik tutum ve davranışlar geliştirmelerinde etkin rol oynarlar. Bu nedenle, öğretmenlerin ve yöneticilerin okulda çocuklara olumlu rol model olmaları ve çocukların demokratik tutum ve davranış geliştirmelerine katkı sağlayacak etkinliklerde bulunmaları son derece önemlidir. Öyle ki, Hepburn (1983), Synder (1975) ve Hawley (1977)' in çalışmalarında, öğrencilerin daha hoşgörülü olmaları, farklı bakış açılarını da dikkate almaları, çatışmaları daha demokratik yöntemler kullanarak çözmeleri ile öğretmenlerin sınıf içinde sergiledikleri liderlik biçimi, öğrencilere saygı gösterilmesi ve demokratik bir sınıf ortamı yaratılması ile yakından ilgili olduğu belirlenmiştir (Akt: Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004, s. 363).

Çocukların örgün eğitim sistemi içine ilk kez girdikleri okulöncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitimi konusundaki duygu ve düşüncelerinin, sınıf ve okul ortamındaki tutum ve davranışlarının, çocuklara demokratik tutum ve davranışları kazandırmada büyük önem taşıdığı söylenebilir. Bu bağlamda bu araştırmanın temel amacı “okulöncesi öğretmenlerinin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime yönelik görüşlerini belirlemektir”. Çalışmada bu temel amaç kapsamında öğretmen ve okul müdürlerinin demokrasi tanımları, Türk Eğitim Sisteminin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevi, demokrasi eğitimi kapsamında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri, okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri ve önemi, demokrasi eğitiminin uygulanışına ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

1.2. Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde alanyazın doğrultusunda okulöncesi eğitim dönemi ve demokrasi eğitimi arasındaki ilişki kavramsal olarak verilmiştir.

1.2.1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi Yunanca bir sözcük olup demos ve kratos kelimelerinin birleşmesi ile oluşur. Demos halk, kratos ise iktidar anlamına gelmekte olup, bu iki sözcüğün birleşmesinden oluşan demokrasi ise, halk iktidarı anlamını taşımaktadır. Ancak, demokrasi her ne kadar halk iktidarı diğer bir deyişle yönetim biçimi olarak tanımlanmış olsa dahi günümüzde yönetim biçimi olarak tanımlanmanın çok daha ötesinde yeni anlamlar kazanmıştır.

Alanyazın taraması sonucunda demokrasi kavramının uzun yıllar tartışılan bir konu olduğu ve demokrasi tanımının, tanımları yapan araştırmacıların uzmanlık alanına ya da kavramı yorumlayış tarzına göre değiştiği görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde demokrasinin üç ayrı şekilde yorumlandığı ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki demokrasiyi bir yönetim biçimi olarak tanımlayan anlayıştır. İkinci yaklaşım ise, demokrasinin insan hakları boyutunu temel alan yaklaşımdır. Son yaklaşım ise, demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak gören yaklaşımdır (Yeşil, 2002, s. 2-3).

Demokrasi kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı biçimde tanımlanmıştır. Demokrasi Kanadalı siyaset bilimci Macpherson (1977) tarafından şu şekilde tanımlanmıştır: “Demokrasi basit bir pazar mekanizmasıdır. Oy vericiler müşteri, politikacılar ise, işadamlarıdır” (Akt: Levin 1998, s.58) .

Macpherson’un (1977) demokrasinin sadece yönetim boyutuna vurgu yaptığı bu tanımlamasının günümüzde işlevsel olmadığı söylenebilir. Çünkü günümüzde demokrasi sadece yönetim biçimi olarak değil aynı zamanda bir yaşam biçimi olarak algılanmaktadır. Örneğin, Demirtaş (2007, s.10) demokrasinin, bir talimat verme ya da doğrudan bir öğretme işi olmadığını, bir yaşam biçimi olduğunu ve demokrasinin yalnızca bir siyasi rejim değil, uzun bir geçmiş ve gelişimin sonucunda varılmış toplumsal bir sözleşmeye dayalı bir yaşam felsefesi olarak tanımlanabileceği üzerinde durmuştur. Yeşil (2002, s.4)’in Büyükdüvenci (1998)’den aktardığına göre ise “demokrasi, yalnızca belli bir kurumsal düzenleme değil, insan onurunu, düşüncesini ve inancını en üst düzeyde tutan, sürekli olarak yeniden oluşturulabilen bir yaşam biçimidir. Demokrasi, ne bir felsefe, ne bir din ne de bir ahlak öğretisidir. Demokrasi, barışçıl bir birlikte yaşam zemininin adıdır”.

Dewey (Tarihsiz), demokrasinin özel, politik bir biçim, seçilmiş yöneticiler tarafından gerçekleştirilen bir yönetme biçimi olmasının çok ötesinde insan ilişkileri ve kişiliğin gelişmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Demokratik yöntemlerin, parlamento, seçimler, partiler arası ilişkilerle sınırlı olduğunu, bunların insanların günlük yaşamlarında birebir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Bir başka deyişle Dewey’in görüşü şu şekilde yorumlanabilir, demokrasinin insan yaşamında bir karşılığının, günlük yaşantısında bir anlamının olması gerekmektedir. Örneğin günlük yaşamlarında temel insan haklarını kullanamayan bireylerin demokrasiyi yaşayamadıkları için

içselleştirebilmelerinin zor olduğu, demokrasinin yalnızca teoride tanım olarak ya da ülkelerinin yönetim biçimi olarak hafızalarında kaldığı söylenebilir. Bu bağlamda, temel insan hakları olan ifade özgürlüğü, fırsat eşitliği, anadilini kullanma ve öğrenme hakkı, gösteri ve örgütlenme özgürlüğü, baskıya uğramama hakkı gibi temel hakların günlük yaşamda uygulamalarının yapılması ülkelerde demokrasi kültürünün yerleşmesi ve bireylerin demokrasiyi içselleştirebilmeleri açısından son derece önemlidir.

Demokrasi ne yalnızca bir yönetim biçimi ne yalnızca temel insan hakları ne de yaşam biçimidir. Demokrasi bütün bu unsurların bir arada olduğu hem insan haklarına saygılı demokratik bir yönetim biçimi hem de insanların yaşamlarının her alanında varlığını hissedebilecekleri, günlük yaşamlarında pratiğini yapabilecekleri bir olgudur. Ancak demokrasi herkesin her istediğini yapabilmesi anlamına mı gelmektedir yoksa demokrasinin bir sınırı var mıdır? Bu konuda Dewey (Tarihsiz), demokratik özgürlük fikrinin her bireyin dilediğini yapabileceği anlamına gelmediğini belirtmiştir. Dewey'e göre temel özgürlük düşünce özgürlüğüdür ve özgürlükler anayasal güvence altına alınmıştır. Düşüncelerini açıklama ve inanç özgürlüğü güvence altındadır. Çünkü düşünceleri açıklama ve inanç özgürlüğü olmaksızın bireyler özgür değildir ve bu da toplumsal bölünmelere yol açar. Bir başka deyişle demokrasi sınırsız bir özgürlük değildir, önemli olan düşünce ve inanç özgürlüğüdür.

Demokrasi kavramı demokrasinin algılanış biçimine göre bir başka deyişle demokrasiye yüklenen anlama göre değişmektedir. Sahip olunan demokrasi anlayışı bireylerin demokratik tutum ve davranışlarını da o yönde etkilemektedir. Alan yazında demokrasinin militan demokrasi anlayışı, liberal demokrasi anlayışı ve katılımcı demokrasi anlayışı olarak üç farklı boyutta tanımlandığı görülmektedir. Militan demokrasi anlayışı, demokratik düzenin korunması amacıyla bazı özgürlüklere sınırlamaların getirilmesi olarak tanımlanabilir. Militan demokrasi, düşünce özgürlüğü ya da gösteri ve örgütlenme özgürlüğüne yeri geldiğinde müdahale edilmesi, demokrasinin kendi düzenini korumak adına bir savunma mekanizmasının olduğu bir demokrasi anlayışıdır. Bunun yanı sıra militan demokrasi anlayışında her düşüncenin yaşama hakkı yoktur. Militan demokrasilerde temel amaç demokratik düzenin korunmasıdır. Bu nedenle demokratik düzene zarar verebilecek düşüncelerin yaşam şansları da yoktur (Çuhadar, 2006, ss. 19-20).

Özgürlükçü (liberal) demokrasi anlayışı ise, bireylerin düşünceleri ne olursa olsun dile getirmelerini savunur. Uyanık (2003)’a göre, demokratik bir rejim eğer gerçekten demokratik ise, kendini korumak adına olsa bile hak ve özgürlükleri kısıtlamamalıdır (Akt: Çuhadar, 2006, s.24). Birbirlerinden tamamen ayrılan militan demokrasi anlayışı ile liberal demokrasi anlayışlarının ortak oldukları tek nokta ise düşünce ve şiddet arasındaki ayırmadır. Hem liberal demokratlar hem de militan demokratlar düşüncelerin şiddet yoluyla topluma kabul ettirilmesini kesinlikle kabul etmezken; liberal demokratlar her türlü görüş ve düşüncenin şiddete başvurulmadığı sürece dile getirilebileceğini savunurlar.

Katılımcı demokrasi ise, yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olmaları biçiminde tanımlanmıştır (Çuhadar, 2006, s.29). Katılımcı demokrasi, Abraham Lincoln’ın tanımı ile “Halkın halk tarafından halk için yönetimi” dir. Halkın halk tarafından yönetimi ise, demokratik bir toplumu oluşturan yurttaşların, demokrasi adına yükleri paylaşmasıdır (Karakütük, 2001, s.2). Bir başka deyişle, halkın demokratik sürece etkin katılımı olarak da yorumlanabilir. Kalaycıoğlu (1994)’na göre, siyasal katılma, toplumu oluşturan bireylerin siyasal kararlar konusunda söz sahibi olması ve bu kararları etkileyebilmesi olarak tanımlanmıştır. Ancak, demokrasilerde halkın yalnızca belli sürelerle oy kullanmakla kalmayıp, seçimler dışındaki dönemlerde de milletvekillerine mektup yazma, yüz yüze görüşme, istek belirtme, dilekçe yazma, imza kampanyası düzenleme, kamu bürokrasisine fikir belirtme, itiraz etme, grev, boykot ve yürüyüş yapma, gösteri düzenleme gibi etkinliklerde bulunarak siyasal kararları etkilemesi gerektiği vurgulanmıştır (Akt: Çuhadar, 2006, s.33). Bu bağlamda, halkın her dönemde düşüncelerini ve görüşlerini dile getirmesi ve demokratik süreci etkilemesi gerektiği söylenebilir.

Demokratik toplumlarda düşünceler şiddete başvurulmadığı sürece yaşama hakkına sahip olmalı, halk ise kendini yönetenleri belirli aralıklarla takip etmeli ve onlara takip edildiklerini hissettirebilmelilerdir. Demokrasi tamamlanmış bir süreç olmadığına göre demokrasinin en üst seviyeye çıkması ancak buna inanan, demokratik değerleri içselleştirmiş bireylerle mümkün olabilecektir. Yeşil (2002, s. 5)’e göre demokrasi tek bir doğruda birleşmek yerine, başkalarının doğrusuna da saygı göstermeyi öğrenmek ve farklı düşünen ve davranan bireyler ile barış içinde bir arada yaşamayı başarabilmektir.

Alanyazında demokrasinin yönetim boyutuna yönelik olarak öne çıkan kavramların halkın yaşadığı ülkedeki tüm sürece etkin katılımı olması gerektiği görüşüdür. Demokrasinin bir diğer boyutu olan insan hakları boyutunda ise temel olan görüş, hiçbir insanın ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal görüş, köken ve mal varlığı gibi yönlerden ayrıma uğramaması ve tüm insanların onur ve haklar yönünden özgür ve eşit doğduğudur. Bu bağlamda, insan hakları, toplumsal huzurun sağlanması ve eşit aidiyet duygularının hissedilebilmesi bakımından önemli bir boyuttur.

Demokrasinin bir diğer boyutu olan yaşam biçimi boyutu ise, bireylerin birbirlerinin haklarına saygı göstermesi, farklılıkları hoşgörmesi, günlük yaşamda demokratik tutum ve davranışları işe koşması, günlük yaşamda karşılaşılan olay ve durumlarda empatik düşünebilmesi, kişilerin “insan” olmalarından kaynaklı olarak saygıdeğer olduklarını benimsemesi kısaca demokrasiyi içselleştirebilmesidir. Demokrasi ancak demokrasiyi içselleştirebilen bireyler yoluyla ayakta kalabilir. Bu noktadan hareketle, demokrasinin yönetim boyutunun güçlü olabilmesi için demokrasinin insan hakları ve yaşam boyutlarının da bir o kadar güçlü olması gerektiği söylenebilir. Demokrasinin güçlü olması yönetim boyutunun, insan hakları boyutunun ve yaşam biçimi boyutunun birbirlerinden ayrılmaz biçimde temellendirilmesi ile mümkün olacağı söylenebilir.

1.2.2. Demokrasi Eğitimi Kapsamında Kazandırılacak Tutum ve Davranışlar

Ailede ve okullarda demokratik tutum ve davranışlar kazandırılmadan önce aile ve okul ortamlarında kazandırılması gereken demokratik tutum ve davranışların neler olduğunun belirlenmesi çok önemlidir. Başka bir ifadeyle hangi tutum ve davranışların demokratik tutum ve davranışlar kapsamına girdiği belirlenmelidir. Bu bağlamda, Kıncal ve Işık (2003)’a göre, yaşama saygı, duyarlılık, sorumluluk, hoşgörü, barış, eşitlik, özgürlük, adalet, dürüstlük, işbirliği, farklılıkları kabul etme, özgüven gibi kavramlar demokratik tutum ve davranışlar kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Demokrasinin özünü oluşturan tutum ve davranışların neler olduğuna ilişkin soruya bir yanıt da Yeşil tarafından getirilmiştir. Yeşil (2002, s. 8), kararları serbest tartışma ortamında alma, serbest düşünme ve düşüncesini ifade etme, yönetime katılma, hürriyet

ortamı, uzlaşma, insana değer verme, eşitlik, çoğulculuk, hukuk devleti, fırsat eşitliği, şiddetten kaçınma ve hoşgörü gibi kavramların demokratik değerler olarak adlandırılabilceğini vurgulamıştır. Yine Yeşil'in Lister (1982)'den aktardığına göre, katılım, hak bilinci, hoşgörü, sorumluluk, dayanışma, uzlaşma, gibi kavramlar demokratik ilke ve kurallar olarak nitelendirilebilir (Yeşil, 2004, s. 38).

Alanyazın taraması sonucunda demokratik tutum ve davranışların ne olduğuna ilişkin yapılan çalışmalarda en sık geçen kavramların hoşgörü, sorumluluk, güven, katılım, farklılıklara saygılı olma, işbirliği gibi kavramlar olduğu dikkat çekicidir.

Demokratik tutum ve davranışların neler olduğu önemli olmakla birlikte, alanyazında belirtilen tutum ve davranışlardan hangileri ya da bu tutum ve davranışlar dışında hangi tutum ve davranışların okulöncesi dönem çocuklarına kavratılabileceği sorusu da son derece önemlidir. Yaşar (1994, s. 344) okulöncesi dönem çocuklarına kazandırılacak demokratik tutum ve davranışların işbirliği yapma, kurallara uyma, alınan kararlara katılma, paylaşma, hoşgörlü olma, açık olma, kendini özgür hissetme, sorumluluk üstlenme ve herkese eşit davranma gibi kavramlar olabileceğini vurgulamıştır.

Pepper ve Henry (1985, s. 265) ise demokratik ilkeler kullanılarak çocuklara öz disiplinin öğretilbileceğini vurguladıkları çalışmalarında, öz disiplin kavramının eşitlik, ortak saygı, paylaşılmış sorumluluk, paylaşılmış kararlar verme gibi kavramları içerdiğini vurgulamışlardır. Trissler (2000), okullarda öğretilbilecek değerlerin arkadaşlık, sorumluluk, barış ve doğruluk olduğunu ileri sürmüşken, Erwin ve Kipness ise, erken çocukluk döneminde demokratik tutum ve davranışlar kapsamında çocuklara öğretilbilecek tutum ve davranışların şunlar olduğunu belirtmektedirler (1997, s. 58):

- Kendi yeteneklerine güvenerek anlamlı kararlar verebileceklerine güvenme
- Başkalarına güvenme
- Yaptıkları davranışların sorumluluğunu üstlenme
- Bağımsızlık ve yeterlik becerilerini geliştirme
- Otoriteye saygı duyma
- Kendilerinin ve başkalarının doğuştan yetenek ve kabiliyetlerini keşfetme ve değer verme
- Farklılığın kötü olmadığını anlama

- Kendine ve başkalarına saygı duyma
- Bir topluluğun üyesi olmaya değer verme ve sosyal bir gruba bağlılık
- Kendi düşüncelerinin farkında olarak kendi değerlerini öğrenme

Okulöncesi dönemde çocuklara kavratılabilecek tutum ve davranışlarda sorumluluk, güvenme, saygı duyma, işbirliği, yardımlaşma ve paylaşma, eşitlik gibi kavramların öne çıktığı görülmektedir. Bu demokratik tutum ve davranışların çocuklara nasıl kazandırılacağı takip eden bölümde tartışılacaktır.

1.2.3. Demokrasi Eğitimi ve Eğitim Programları

Çocukların demokratik tutum ve davranışları içselleştirebilmeleri için hem doğru rol modeller görmeleri hem de demokrasiyi yaşamaları gerekmektedir. Demokrasiyi yaşama ise, çocuklara hem demokratik ortamlar sunulması hem de eğitim programlarında demokrasi kavramlarına yer verilmesi ile ilişkilidir. Bu kapsamda, 1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası incelendiğinde söz konusu yasanın VIII. bölümü “demokrasi eğitimi” başlığını taşımakta olup, 11. maddesinde şu ifadelerle yer verildiği görülmektedir (<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>):

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

Milli Eğitim Temel Yasası’nda belirtilen ifadeler, okullarda demokrasi eğitiminin verilmesini gerekli kılmış ve eğitim programlarında insan hakları ve demokrasi konularına yer vermeye başlanmıştır.

2004 yılında yenilenen İlköğretim Programları incelendiğinde birçok dersin temel becerileri ve temalarında demokrasi eğitimi kapsamında demokratik tutum ve davranış kazandırılmasına yönelik olarak pek çok becerinin ve temanın bulunduğu görülmektedir. Örneğin İlköğretim Türkçe dersi programında zorunlu temalar başlığı

altında yer alan “değerlerimiz” temasında insan hakları ve demokrasi, “birey ve toplum” temasında ise, barış, dayanışma, hoşgörü ve kurallar gibi içerik önerilerinin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca ilköğretim birinci basamak Türkçe dersi öğretim programı içerdiği öğrenme alanı ve kazanımlarla çocuklara eleştirel okuma, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, karar verme, kişisel ve sosyal değerlere önem verme gibi temel becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB, 2004). Söz konusu becerilerin çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada etkili olduğu söylenebilir.

İlköğretim birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar Hayat Bilgisi programının öğrencilere kazandırmayı amaçladığı temel beceriler, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, iletişim, problem çözme, karar verme ve öz yönetim becerileridir. Programda yer alan öz yönetim becerisinin alt başlıkları olan etik davranma, duygu yönetimi, sorumluluk, katılım, paylaşım, işbirliği, takım çalışması yapma, liderlik ve farklılıklara saygı duyma gibi beceriler demokratik tutum ve davranış kazandırmada önemli beceriler olarak sıralanabilir. Aynı zamanda Hayat Bilgisi Dersi Programı ile öğrencilere kimi kişisel nitelikler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu kişisel nitelikler ise, öz saygı, öz güven, toplumsallık, hoşgörü, sevgi, saygı, barış, yardımseverlik, doğruluk, dürüstlük, adalet ve yeniliğe açıklık olarak sıralanmaktadır (MEB, 2004).

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı’nın değerleri sıralı olarak şu şekilde verilmiştir: Adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik. Bu değerlerden adil olma, bağımsızlık, bilimsellik, dayanışma, duyarlık, dürüstlük, hoşgörü, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik gibi değerler çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada önemli değerler olarak sıralanabilir. Sosyal bilgiler programında doğrudan verilecek beceriler ise, eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim ve empati becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, sosyal katılım becerisi olduğu görülmektedir (MEB, 2004).

MEB (2004), Sosyal Bilgiler Programında yer alan eleştirel düşünme becerisi ile iletişim ve empati becerisinin alt başlıkları özellikle çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada önemlidir. Eleştirel düşünme becerisinin alt başlıklarından olan,

farklı bakış açılarını açıklama, kararları sorgulama, kalıp yargıları fark etme; iletişim ve empati becerisinin alt başlıkları olan dinleme, sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, ortak bir amaç çerçevesinde toplanma ve tarihsel empati kurabilme gibi alt amaçların çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada önemli kavramlar olduğu görülmektedir.

Yenilenen eğitim programlarında çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırılmasına yönelik olarak belirlenen birçok temel beceri olduğu görülmektedir. Ancak bu becerilerin yalnızca öğretim programında olması çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırılmasında tek başına yeterli değildir. Çocukların sınıf ve okul ortamında demokratik ortamı yaşaması, demokrasiyi içselleştirmeleri açısından oldukça önemlidir. Yeşil (2004, s.38)'e göre çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada başarıya ulaşılmasının nedeni okullarda eğitim programının uygulanışının genellikle sunuş yoluyla yapılması ve öğretmen merkezli eğitim olmasıdır.

Demokrasi eğitiminin uygulama ağırlıklı, süreç temelli ve yaşantı merkezli olması gerekmektedir. Çocuklar okulda, evde, işyerinde, sokaklarda, tüm sosyal ilişkilerde demokratik tutum ve davranışları gördükleri sürece demokratik tutum ve davranış geliştirebilirler. Bu nedenle, demokrasi eğitiminde yöntemlerin öncelikle yaşantı merkezli, bireyi etkin kılan, bireylerin demokratik değer ve tutumları yaşama geçirmesine olanak sağlayan yöntemler olması gerekmektedir (Kayabaşı, 1998, s. 31; Levin, 1998, s. 62; Yeşil, 2004, s. 38).

Yeşil (2004, s. 38)'in Lister (1982)'den aktardığına göre, hoşgörü, sorumluluk, dayanışma, hak bilinci, uzlaşma, katılım gibi demokratik tutum ve davranışlar ancak uygulanarak öğrenilebilir. Bireye kazandırılmak istenen bu tutum ve davranışlar örnek bireylerin davranışlarında gözlenip, çocuklara da uygulama olanağı verilerek öğretilir. Tibbits'e (1994, s. 364) göre, demokrasi ve demokrasinin bir alt boyutu olan insan hakları eğitimini çocuklara vermenin en uygun yolu, bu eğitimi okul kültürü ve yapısı içerisinde, çocukların kendi yapılandırabilecekleri öğrenme ve öğretme ortamlarında uygulamaktır.

Çocuklar tarafından öğrenilecek her türlü bilgi, beceri ve tutumda olduğu gibi çocuklara demokrasi ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması ancak yaparak yaşayarak öğrenebilecekleri eğitim ortamları içerisinde olabilir. Bu nedenle demokrasi eğitiminde çocukları etkin kılacak, yaparak yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlayacak öğretim yöntem ve teknikleri işe koşulmalıdır. Söz konusu öğretim yöntem ve tekniklerinin işe koşulması eğitim programları yoluyla olanaklıdır.

2004 yılında yenilenen İlköğretim Programlarının hemen ardından 2006 yılında da Okul Öncesi Eğitim Programı yenilenmiştir. 2006 yılında yenilenen Okul Öncesi Eğitim Programı'nda çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandıracağı düşünülen kimi amaç ve kazanımlar aşağıda verilmiştir.

Sosyal- Duygusal Alan

- **Başkalarının duygularını fark edebilme**
 - o Başkalarının duygularını ifade eder.
 - o Başkalarının duygularını paylaşır.
- **Başkalarıyla ilişkilerini yönetebilme**
 - o Kendiliğinden iletişimi başlatır.
 - o Grup etkinliklerine kendiliğinden katılır.
 - o Grupta sorumluluk almaya istekli olur.
 - o Aldığı sorumluluğu yerine getirir.
 - o Kendisinin ve başkalarının haklarına saygı gösterir.
 - o Gerekli durumlarda nezaket sözcükleri kullanır.
 - o Grup etkinliklerinin kurallarına uyar.
 - o Gerekli durumlarda kararlılık gösterir.
- **Hoşgörü gösterebilme**
 - o Hata yapabileceğini kabul eder.
 - o Kendi hatalarını söyler.
 - o Kendisini başkalarının yerine koyarak duygularını açıklar.
 - o Başkalarının hatalarını uygun yollarla ifade eder.
 - o Başkalarının hata yapabileceğini kabul eder.
- **Farklılıklara saygı gösterebilme**
 - o Kendisinin farklı özelliklerini kabul eder.
 - o Başkalarının farklı özelliklerini kabul eder.
- **Yaşamın iyileştirilmesinde ve korunmasında sorumluluk alabilme**
 - o Canlıların yaşama hakkına özen gösterir.
 - o Canlıların bakımını üstlenir ve korur.

- o Yaşamda diğer canlılarla paylaştıklarını açıklar.
- **Toplumsal yaşamın nasıl sürdüğünü kavrayabilme**
- o Toplumda farklı rollere sahip kişiler olduğunu söyler.
- o Aynı kişinin farklı rolleri olduğunu söyler.
- o Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini açıklar.
- o Farklı kültürlerin belli başlı özelliklerini söyler.

Dil Alanı

- **Kendini sözel olarak ifade edebilme**
- o Söz almak için sırasını bekler.
- o Duygu, düşünce ve hayallerini söyler.

Bilişsel Alan

- **Problem çözebilme**
- o Problemi söyler.
- o Probleme çeşitli çözüm yolları önerir.
- o Çözüm yolları içinden en uygun olanlarını seçer.
- o Seçilen çözüm yollarını dener.
- o En uygun çözüm yoluna karar verir.
- o Karar verdiği çözüm yolunun gerekçelerini açıklar.

Okulöncesi eğitim programında okulöncesi dönem çocuklarına kavratılabilecek tutum ve davranışların sorumluluk, paylaşma, işbirliği, problem çözme, farklılıklara saygı, hoşgörü gösterme, kendini ifade etme ve eşitlik kavramları olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, sınıf içinde çocukların demokratik tutum ve davranışlar kazanmasını isteyen öğretmenlerin kendi davranışlarıyla rol model olmalarının dışında okulöncesi eğitim programında belirtilen amaç ve kazanımlara günlük planlarında çeşitli etkinlikler aracılığıyla yer vermeleri gerekmektedir.

Okulöncesi eğitim programının çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırabilmeleri okulöncesi eğitim kurumlarının yapısıyla doğrudan ilgilidir. Öyle ki, okulöncesi eğitim kurumları işleyişleri bakımından demokrasinin yerleşmesi ve yaşatılmasını son derece olanaklı kılan kurumların başında gelmektedir. Okulöncesi eğitim kurumlarında, diğer eğitim kurumlarından farklı olarak çocuklar ve yetişkinler sürekli bir araya gelirler ve birbirleriyle iletişim halindedirler. Yaşanan ya da yaşanabilecek her türlü sorunda müdür-öğretmen-çocuk-veli hep beraber düşünür ve fikir üretir. Bir başka deyişle okulöncesi eğitim kurumları eğer istenilir ise, demokrasinin yaşam biçimi boyutunu yani günlük yaşamdaki demokrasiyi son derece

işler kılabilir. Okulöncesi eğitim kurumları çocuklara kendi yetenekleri ölçüsünde sorumlulukların verilmesi, günlük etkinliklerinde seçme hakkının tanınması, etkinliklerin çocukların ilgi ve istekleri doğrultusunda yapılandırılması, sınıf kurallarının beraberce oluşturulması, çocukların farklılıklarına ve gelişimsel özelliklerine uygun planlamaların yapılması, öğretimden çok eğitime ve çocukların bireysel gelişimlerine odaklanılması gibi pek çok etkenden dolayı diğer eğitim basamaklarına göre doğrudan demokrasinin yaşatılabilmesini daha olanaklı kılmaktadır. Diğer bir deyişle okulöncesi eğitim kurumları temsili demokrasinin değil, doğrudan demokrasinin yaşatılabileceği kurumlardan biridir.

Okulöncesi eğitim kurumlarında çocuk dinlenmeye değer düşünceleri ve işbirliği içinde karar alma hakkı olan bir yurttaş olarak algılanır. Yine ebeveynler, demokratik bir kurumda kendi düşüncelerini, bakış açılarını oluşturmuş, kendi deneyimlerini geliştirmiş yurttaşlar olarak görülürler (Moss, 2007, s.17). Bu bağlamda, okulöncesi eğitim kurumları demokratik ortamlar yaratılması ve yaşatılması açısından önemli merkezler olarak görülebilir.

Okulöncesi eğitim kurumları yalnızca çocuklara değil, öğretmenlere de demokratik ortamda yaşama şansı tanır. Şöyle ki, öğretmenler günlük etkinliklerini planlarken esnekliği sürekli göz önünde bulundurabilirler. Bu da hem öğretmene hem de çocuklara daha fazla özgürlük olanağı sağlar. Öğretmen çocuklarla birlikte konuşup, yeni fikirler alarak yaratıcılığını kullanabilir. Günlük planların esnek olması öğretmene hareket olanağı tanınması bakımından önemlidir. Okulöncesi eğitim kurumları öğretmenin fırsat eğitimini kullanmasına olanak sağlaması, aile katılımı çalışmaları ve sınıfa konuk velinin gelip eğitim sürecini yönlendirmesi bakımından da işbirliğine son derece açık, paylaşımı teşvik eden bir yapıdadır.

Moss (2007, s.18)'a göre okulöncesi eğitim kurumları farklılıklara en yüksek değeri veren bir ilişki etiğinin oturtulması, çoklu bakış açısının ve çelişkinin farkına varma, bir soruya birden fazla yanıtın olabileceğini öğrenme ve bunu hoşgörü ile karşılama, dünyayı anlamanın ve gözlemenin birçok yolu olduğunu hoşgörü ile karşılama, merak, değişkenlik ve özneliği hoşgörü ile karşılama gibi pek çok değeri bünyesinde barındırır.

Demokrasinin işler kılınabilmesi için okulöncesi eğitim kurumları son derece önemlidir. Okulöncesi eğitim, eğitim verdiği yaş grubu, okulöncesi kurumunun kendine özgü yapısı ile doğrudan demokrasinin yaşatılabileceği eğitim basamağıdır. Ancak, demokrasinin işler kılınması demokratik değerleri ilke edinmiş ve günlük yaşamda demokrasi uygulamalarını yapabilecek öğretmen ve okul müdürleri ile olanaklıdır.

1.2.4. Demokratik Tutum ve Davranışların Kazandırılmasında Okul ve Öğretmenin Rolü

Öğrencilerin demokrasinin sadece bir yönetim biçimi olmayıp, bunun ötesinde bir yaşam biçimi olduğunu görmeleri, onlara ailede ve okulda demokratik ve özgür bir ortamın yaşama olanağının verilmesiyle ilişkili olduğu belirtilmiştir (Gülmez, 2001). Çünkü demokrasi, tarih coğrafya ya da matematik gibi öğretilen bir ders niteliği taşımamaktadır. Demokrasi ancak tutum ve davranışlar düzeyinde, günlük yaşamda demokratik bir ortamda uygulaması yapılarak öğrenilebilecek ve benimsenebilecek bir siyasi rejimdir. (San, 1985; Akt: Gülmez, 2001)

Bireylerin demokrasiyi yalnızca yönetim biçimi olarak değil aynı zamanda bir yaşam biçimi olarak benimsemeleri ile demokrasinin bireylerin günlük yaşamlarında karşılığını bulmasının bağlantılı olduğu bilinmektedir. Bireylerin günlük yaşam alanlarında demokrasiyi yaşayabilmeleri, demokrasi kültürünün oluşabilmesi için ön koşullardan biridir. Demokrasinin yaşanabileceği en temel kurumların başında da okul ve aile gelmektedir. Genç (2006)'e göre, demokrasi kültürünün ve demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasına önce aileden başlamalıdır. Ardından demokratik değerlerin kazandırılmasında eğitim kurumları ve kitle iletişim araçlarına büyük sorumluluk düşmektedir. Farrell (1998) ise, çocukların demokratik yurttaşlar olabilmeleri için demokrasinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları okulda öğrenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, okulda demokrasi eğitimi verilmesi kapsamında öncelikle demokratik bir okul kavramının ve demokratik okul yapısının nasıl olması gerektiğini önemlidir.

Doğanay ve Sarı (2004, s. 433), demokratik okul denilince, demokrasinin içerik olarak öğretildiği yer değil, demokrasinin yaşandığı yerin anlaşılması gerektiğini vurgulamışlardır. Eğitim Sen'in Demokratik Eğitim Kurultayı'nda (2004, s. 84)

demokratik bir okul ortamında derslerden başlayarak tüm okul ortamının çocukların gereksinimleri doğrultusunda düzenlenmesi, kültürel, sanatsal, toplumsal ve sportif etkinliklerin çeşitlendirilmesi, öğrencilerin kendi ilgileri çerçevesinde örgütlenmelerinin teşvik edilmesi, okulun toplumsal ve kültürel değişmeye ve dolayısıyla çevreye açılması, okul çalışanları arasında mesleki etkileşim ve dayanışma olması gerektiği vurgulanmıştır. Levin'e (1998, s. 64-65) göre ise, demokratik okul yapısında olması gereken özellikler şunlardır:

- Okul sorularla sürekli olarak ahlaki değerlere odaklanmalıdır. Örneğin, “Bu doğru mu?”, “Dünyanın daha iyi bir yer olması için bu gerekli mi?”, “Bu yapılan eşitlik, adalet ve yardımseverlik ilkeleri ile bağdaşır mı?”.
- Okul ve okulda bulunan herkes okulda yapılacak uygulamalar hakkında yorum yapabilmelidir. Okuldaki her şey sorgulanmaya açık olmalı ve eğer sorunlar ikna edici ise değişiklikler yapılabilir. Bu değişim sürecini oluşturmak için yapılacak tartışmalar demokratik bir şekilde yönlendirilmelidir.
- Mantık ve bilgi, otorite ve rütbelerin daha üstünde tutulması gereken bir değer olmalıdır.
- Farklı görüşlere saygı ve hoşgörü olmalı, başkalarının bakış açısını anlamaya istekli olunmalı ve biz yanlıştık başkalarının doğru olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.
- Okul yapısının içerisindeki herkes yalnızca hoşgörü göstermek değil aynı zamanda okulda katılımın da sağlanması için etkin olarak çalışmalıdır.
- Okul, farklılıklara saygı duyarken topluluk ve dayanışma bilincini yapılandırmayı başarmalıdır.
- Okul otorite ve gücün farklı kaynakları olduğunu fark etmeli ve desteklemelidir. Kurum içerisinde pozisyonu ya da statüsü ne olursa olsun çeşitli becerilerde iyi olan kişilerin yetenekleri ve sağlayacakları katkılar fark edilmelidir.

Demokratik okul yapısı hem okul yönetiminde söz sahibi olan kişilerin hem de okul kültürünü oluşturan bileşenlerin saygı, hoşgörü, iletişime açık olma gibi becerileri ile ilişkilidir. Okulda yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, veliler, hizmetli personeller ve memurlar okulun birliği için çalışmalı, “ben” kavramından çok “biz” kavramına odaklanmalıdırlar. Okulda çalışan kişilerin ünvanları ne olursa olsun görüş ve düşünceleri dinlenmeli ve önemsenmelidir. Bu bağlamda, demokratik kurum kültürüne sahip bir okulda demokrasiyi yaşayarak yetişen çocukların demokrasiyi içselleştirmelerinin daha kolay olabileceği söylenebilir. Çocukların demokrasiyi yaşayabilecekleri ortamların başında da sınıf ortamı gelmektedir. Sınıf ortamında ise,

demokratik yapının oluşmasında öğretmenlere düşen pek çok görev ve sorumluluk bulunmaktadır.

1.2.4.1. Demokratik Sınıf Ortamı ve Öğretmen Sorumlulukları

Trissler (2000), öğrencilerin değerlerini birçok etmenin etkilediğini ve bunların ebeveynler, akranlar, televizyon, müzik ve diğer dışsal faktörler olduğunu vurgulamıştır. Bu dışsal faktörlerin etkisi sonucu, çocukların olumlu ya da olumsuz birçok davranışı edinerek sınıfa geldikleri ve bu davranışları okulun istendik davranışlarına uygun hale dönüştürmenin ise öğretmene bağlı olduğunu belirtmiştir.

Yine Vestal ve Jones (2004) çalışmalarında öğretmenlerin, okulöncesi çocuklarının kişiler arası çatışma çözme davranışlarını pozitif yönde etkilediklerini tespit etmişlerdir (Akt: Walker, Myers-Bowman, Myers- Walls, 2008, s. 380). Öğretmenin çocuklara karşı tutumları, çocukların öğrenmelerini ve kimi davranışları içselleştirmelerini oldukça etkiledikleri görülmektedir. Erwin ve Kipness (1997, s. 58)'e göre, çocuklar örnek aldıkları modeller yoluyla öğrenirler. Bu nedenle öğretmenler başkalarıyla olan iletişimlerine dikkat etmek durumundadırlar. Ravitch (1991)'e göre ise sınıflarında çocukların demokratik tutum ve davranış geliştirmesini isteyen öğretmenler, kendileri demokratik toplumun anlamını, işleyişini bilmeli; bu değer ve davranışları göstermelidirler.

Bu bağlamda, öğretmenlerin sergiledikleri tutum ve davranışlar çok önemlidir. Öyle ki, okulöncesi dönem çocukları en çok model alma yoluyla öğrenirler. Bu nedenle öğretmenlerin sınıf içindeki ve dışındaki davranışları çocukların bu davranışları örnek almalarına yol açar. Çocukların demokratik tutum ve davranış geliştirmesi için öncelikle öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışları bilmesi ve içselleştirmiş olması gerekmektedir. Büyükkaragöz (1990)'e göre demokratik bir sınıf ortamı hem öğrencilerin akademik başarısını etkiler hem de öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlar geliştirmelerine de olanak sağlar. Bu bağlamda, öğretmenlerin sınıftaki öğrenme ortamını demokratik sınıf yapısı ile bütünleştirmesi ve demokratik tutum ve davranışların gelişmesine olanak sağlayıcı etkinlikler yapmaları gerekmektedir. Örneğin Ravitch (1991)'e göre öğretmenler, çocukların sınıftaki durumları tartışmalarını desteklemelidirler. Çocuklar soru sormanın doğru bir şey olduğunu

bilmelidirler. Soru sormak bir şeyin doğru mu ya da yanlış mı olduğunu netleştirmenin en mükemmel yoludur. Öğretmenler kesinlikle otoriter ya da dogmatik olmamalıdır. Öğretmenler sürekli olarak çocuklara “Sen ne düşünüyorsun?”, “Bu neden böyle oldu?”, “Farklı bir açıklaması olan var mı?” gibi sorularla yönlendirme yapmalıdırlar.

Sınıfta demokratik yapının oluşması, çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmalarında öğretmene düşen sorumluluklardan biri de sürekli alternatif sorularla çocukların düşüncelerini sağlama ve onları sürece dahil etmedir. Çocukların eleştirel düşünebilmelerini sağlamak için yapılabilecek etkili yöntemlerden biri de grup tartışmalarıdır. Ravitch (1991)’e göre çocuklar sınıf içerisinde soru sormaktan ve kendi düşüncelerini açıklamaktan korkmamalıdır. Sınıf tartışmaları yoluyla çocuklar düşüncelerini organize etmeyi, farklı bakış açılarına saygı duymayı ve doğruya ulaşmak için ipuçlarını değerlendirmeyi öğrenirler. Çocuklar grup tartışmalarında yerel ve ulusal toplumda olan güncel konuları tartışabilirler. Çocuklar bu tür konuları tartışarak toplumsal konulara etkin şekilde ilgi duyar, kendi düşüncelerini açıklarlar. Ancak önemli olan nokta tartışmanın sonunda herkesin arkadaşça el sıkışmasıdır.

Sınıflarda eleştirel düşünmenin bir başka boyutu ise, öğretmenin çocuklara eleştirme esnekliğini ders araç gereçlerinde de sunabilmesidir. Örneğin çocuklar okudukları ders kitaplarındaki bilgilere de eleştirel bakabilmeli ve kendi fikirlerini söyleyebilmelidirler. Ravitch (1991)’e göre, öğretmenler çocuklara ders kitaplarının yanılabilirliğini, kitabı yazan kişinin farklı bir görüşü olabileceğini öğretmelidir. Çocuklar okudukları kitaplara eleştirel bakabilmeli ve kitapları tartışmalıdırlar.

Pepper ve Henry (1985, s. 266-268) ise, sınıf içinde uygulanması gereken bazı demokratik stratejilerden bahsetmişlerdir. Bunlar, cesaretlendirme, grup tartışmaları, sonuç, çocuğu anlama ve çatışma çözmedir. Cesaretlendirme, öğretmenin çocuğa güvendiğini, inandığını ve saygı duyduğunu iletmesinin bir yoludur. Grup tartışmaları ise, çocukların sorumluluk duygusunu geliştirici bir etkinliktir. Sonuç ise, çocuğun yaptıklarının sonucunu görmesini sağlamadır. Bu yolla çocuk öz disiplinini geliştirebilir. Çatışma çözmenin gerçekleştirilebilmesi için ise öğretmenlerin öncelikle karşılıklı saygı ilişkisi kurmaları, iletişim becerilerini kullanmaları, gerçek sorunu belirlemeleri, anlaşma temelli yeni alternatifler belirlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Sınıfta demokratik bir atmosferin oluşmasında “saygı” kavramı önemli bir yer tutar. Miller ve Pedro (2006, s. 296) saygılı bir sınıf ortamı yaratmak isteyen öğretmenlerin öğrencilerin birbirleriyle olan etkileşimlerini fark edebilmeleri, olağan ya da zarar verici bir şeyler varsa bunları takip edebilmeleri ve bireylerin birbirlerini sosyal dışlamalarına ve tacizlerine asla hoşgörülü yaklaşmamaları gerektiğini belirtmiştir. Böyle bir ortamda çocuklar birbirlerini ve başkalarını tanımaları, düşüncelerini paylaşmaları, yeni şeyler keşfetmeleri için cesaretlendirilir.

Miller ve Pedro (2006, s. 297) saygılı bir sınıf ortamında öğretmen, çocuk ve sınıf yapısının belli başlı özellikleri olması gerektiğini belirtmişlerdir. Miller ve Pedro’ya göre öğretmenin sahip olması gereken özellikler;

- uygun davranışlarla model olma,
- çocuklara, ebeveynlere ve okul topluluğundaki kişilere karşı kibar olma,
- insanları, davranışları ve fikirleri kabul eden ve hoş görme,
- tüm öğrenciler için en üst düzeyde beklenti kurma, devam eden öğrenci davranışlarını gözlemleme,
- öğrencilerin kendi davranışlarında sorumluluk almalarına yardım etmek ve saygı göstermek için öğrencilerle doğrudan konuşma,
- öğrenciler sınıfta konuşurlarken onlara saygı gösterme,
- başkalarının bireyselliklerini önemseme,
- çocukların birbirleri ile iyi çalışmaları ve saygı kavramını desteklemek amacı ile işbirlikli öğrenme gruplarını kullanma,
- çocukların yetenek düzeyine bakmaksızın tüm çocuklarla etkili çalışma gibi nitelik ve davranışlardır.

Saygılı bir sınıf ortamı oluşturmada öğrenciye düşen görev ve sorumluluklar ise;

- sınıf arkadaşlarına ve öğretmenine karşı kibar davranma,
- sınıf ve okul ortamında saygılı davranışlar sergilemek, saygılı bir beden dili kullanmak ve birbirlerini dikkatle dinleme,
- saygı, haysiyet, nezaket, bireysellik, biriciklik gibi kavramların anlamını bilme ve bunları davranışlarına yansıtma,

- birbirlerinin etnik kimliklerine ya da yeteneklerine bakmaksızın beraber çalışmaktır .

Saygılı bir sınıf yapısında öğretmen ve öğrenci davranışlarının dışında bir de sınıf yapısının da saygı kavramını gerçekleştirmeye yönelik olarak düzenlenmesi gerekir. Bu nedenle saygılı bir sınıf ortamının;

- sınıf içinde ve dışında uyulması gereken kuralların ve beklentilerin açık olduğu,
- saygı kavramı ile iç içe geçen derslerin işlendiği,
- öğrencilerin olumlu ve saygın ilişkiler kurmalarını güdüleyici kitapların olduğu bir ortam olması gerekmektedir.

Demokratik tutum ve davranışlarından biri olan “paylaşma” kavramı da demokratik sınıf ortamında öne çıkması gereken kavramlardan biridir. Walker, Myers-Bowman, Myers- Walls (2008, s. 380)’a göre öğretmenler, çocuklara günlük deneyimlerinin ötesinde olumlu sosyal etkinliklerde bulunmaları için olanaklar sağlamalıdır. Örneğin çocuklar kıyafeti ya da yiyeceği olmayan kişilerle kendi kıyafetlerini ya da yiyeceklerini paylaşabilirler. Böylece paylaşmanın yalnızca arkadaşlar arasında değil, ihtiyacı olan tanımadıkları kişiler içinde olması gerektiğini öğrenirler.

Çocukların kimi kavramları içselleştirebilmesi için öğretmenlere düşen en büyük sorumluluk hem kendi tutum ve davranışlarıyla çocuklara model olmak hem de planlı etkinlikler yoluyla bu kavramları günlük programlarında kullanmak ve fırsat eğitiminden yararlanmaktır. Çizelge 1’de Erwin ve Kipness (1997, s. 59)’ın öğretmenlerin çocuklara çeşitli tutum ve davranış kazandırmaya yönelik sundukları öneriler verilmiştir.

Çizelge 1. Kapsayıcı Erken Çocukluk Ortamında Demokrasinin Sağlanmasına İlişkin Öneriler

Öneriler	Örnek durumlar	Saklı olan anlam
Tüm grubu etkileyen önemli karar almalarını sağlayın	“Dışarıda yağmur yağdığı için şu an parka çıkamıyoruz. Parka gitmek yerine ne yapabiliriz?”	Çocuklar öğretmenin grup kararına değer verdiğini öğrenirler. Grupça karar verme sürecini deneyimlemiş olurlar
Çocukların problem çözme ve uzlaşma becerileri için gerçek zorluklar üzerine düşünmelerini destekleyin	“Tüm sınıfa yetecek kadar elmamız yok. Haydi, bunu nasıl halledeceğimizi düşünelim”.	Çocuklar gerçek yaşam sorunlarını çözmek için birinci elden deneyim ve sorumluluk kazanmış olurlar. Uzlaşma becerisi ve işbirliği desteklenmiş olur.
Çocuklara teklik, biricikliğe saygıyı ve ortak yaşamın değerini öğretin	“Kim, pilavı çubuk (Çinlilerin yemek yediği araç) ile yiyor, George ise pilavını kaşıkla yiyor. Pilav yemenin birçok farklı yolu var”.	Çocuklar insanlar arasındaki benzerlikleri farklılıkları fark ederler ve farklılıklara değer verirler
Çocukların sınıf ortamında sorumluluğu üstlerine almalarına yardımcı olun	“Derek ve Jim’e bugünkü yemeklerimizi dağıttıkları için teşekkürler. Masalarımızı temizledikten sonra, çiçeklerimizin daha sağlıklı olabilmeleri için belki onları sulayabiliriz”.	Çocuklar çevrelerinde sorumluluk almaya istekli olmayı ve sorumluluklarından sorumlu olduklarını öğrenirler.
Çocukların zamanlarını kimle ve nasıl geçirmek istediklerine karar verme haklarına saygı gösterin	“Jackson, Alyssa, Emma ve Harrison oyun zamanlarını birlikte kule inşa ederek geçirmeyi seçmiş görünüyolar”.	Çocuklar kendi yaşamlarını kontrol etmeyi öğrenerek karar verme yeterliliklerini yapılandırırlar.
Çocukların zorluklarla karşılaşacağı bilinse bile, onların bazı şeyleri bağımsız olarak yapmayı denemelerini destekleyin	“Tekerlekli sandalyenin frenini nasıl çalıştıracağını çözebileceğini düşünüyorum. Sonra sen bana da öğretebilirsin”	Çocuklar yetişkinlerin kendi yeterliklerine ve öğrenme haklarına saygı duyduklarını öğrenirler
Çocuklara başkalarının da hakları olduğunu öğretin	“Jocelyn’in bloklarını devirmek hiç doğru değil. O bir uçak yapmak istiyordu. Jocely’ne yardımcı olmak için ne yapabiliriz?”	Çocuklar sadık kalmamız gereken sosyal kurallar olduğunu ve başkalarının da kendi tercihleri ve kararları olduğunu öğrenirler

Çizelge 1’de görüldüğü üzere öğretmenlerin bu ve benzeri tutum ve davranışları sınıf içinde benimsemesi çocukların da süreç içerisinde demokratik tutum ve davranışlar oluşturmalarına yardımcı olabilir.

Demokratik sınıf ortamı oluşturulurken dikkat edilmesi gereken bir diğer boyut ise sınıf yönetimidir. Öğretmenlerin sınıflarında belirledikleri sınıf yönetimi stratejileri çocukların günlük yaşamda demokrasi pratiği yapmalarını etkin kılabilir. Bu nedenle sınıfın ilk gününden itibaren demokratik bir sınıf ortamı yaratmak isteyen öğretmenlerin belli başlı stratejiler izlemeleri gerekir. Başar (2007, s. 39-40)’a göre, aynı sınıf ortamını uzun süre paylaşacak olan öğretmenin ve öğrencilerin birbirlerini çok iyi tanımaları gerekmektedir. Sınıfta öğretmen de dahil tüm bireyler birbirlerinin amaçlarını, beklentilerini anlayıp yorumlayabilmeli ve birbirlerinin niyetlerinden emin olabilmeleri gerekmektedir. Öğretmen çocuklara adları ile hitap edebilmelidir. Çünkü kendisine adı ile hitap edilen çocuk, bunu kendisine gösterilen ilginin bir belirtisi olarak algılar ve güdülenir.

Okulda ve sınıfta disiplinin sağlanması amacıyla uyulması gereken kurallar vardır. Ancak, disiplin kuralları insani ve ahlaki ölçülerde uygulanmalıdır. Örneğin çocuk okulun malına zarar verdiğinde, arkadaşlık sınırları dışında bir davranış sergilediğinde ya da öğrenme sürecini engellediğinde bir disiplin kuralını ihlal etmiş sayılır ve verdiği zararları telafi etmesi gerekir. Ancak, öğrencinin verdiği zarardan dolayı cezalandırılması yerine verdiği zararı telafi etmesi onun “insan hakkı”dır ve bu durum onun kişiliğinin ahlaki boyutunu geliştirir (Karaman Kepenekçi, 2000, s.99).

Öğretmenler çocukları uygun olmayan davranışlarında cezalandırmak yerine yaptığı davranışın sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini çocuklara kavratılabilmelilerdir. Çocukların uygun olmayan davranışlarını önlemenin en önemli yöntemlerinden biri sınıf kurallarının beraberce oluşturulmasıdır. Sınıf kuralları oluşturulurken dikkat edilecek bir diğer nokta ise, kuralların sayısıdır. Başar (2007, s. 41)’a göre, sınıf kuralları oluşturulurken gereğinden fazla sınıf kuralının olmaması gerekir. Çünkü bu durumda öğrenciler kendilerini çok fazla sınırlandırılmış hissedebilirler. Kuralları oluştururken, emir ve yasak bildiren kurallar yerine olumlu ve izin veren davranışlar şeklinde kurallar koymak, kurallara uyulmasını kolaylaştırır. Kurallar düzeni sağlamanın yanında özgürlükleri de belirlemeli ve özgürlük ve düzen dengeli kullanılmalıdır.

Demokratik bir sınıf ortamında olumlu bir iletişimin oturtulması sınıf üyelerinin birbirlerini anlamalarını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle öncelikle öğretmen iletişim dilini

iyi kullanmalı ve öğrencilerinin de kendisi ile iletişim kurmasını sağlamalıdır. Öğretmen iletişim için öğrenciyi cesaretlendirmeli, söylediklerinin yanlış yanlarını değil, doğru yanlarını belirtmeli, yanlışlar ile doğruların yer değiştirmesi için öğrenciye yardım etmelidir (Başar, 2003, s. 81).

Çocukların birçok kavramı model alma yoluyla öğrendikleri bilinen bir gerçektir. Bu nedenle, çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmalarında sınıf içinde öğretmenlerin, okul içinde de yöneticiden hizmetli personele kadar herkesin çocuklara bu tutum ve davranış kazandırmada etkin rol oynaması ve üzerlerine düşen görev ve sorumlulukların bilincinde hareket etmeleri gerektiği söylenebilir.

1.2.5. Demokratik Tutum ve Davranışların Kazandırılmasında Ailenin Rolü ve Okul-Aile İşbirliği

Çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmalarında ailenin önemi çok büyüktür. Çocuk doğduğu andan itibaren aile yapısından kaynaklı birçok tutum ve davranışı edinerek okula gelir. Bu nedenle, çocuğun örgün öğretim sürecine başlamadan önceki yaşantı yeri olan ev ortamının da demokratik tutum ve davranış kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmesi gerekir. Demokratik aile, birbirine güvenen ve saygı duyan, birbirlerinin ilgi ve gereksinimlerini karşılayarak birbirlerinin gelişmesini destekleyen bireylerden oluşur. Demokratik aile bireylerinde görülen özellikler karşılıklı sevgi ve saygı gösterme, birbirinin hakkını önemseme, birbirinin hakkına özen gösterme ve hoşgörülü olmasıdır (Bilge, 2007, s. 77).

Maboçoğlu (1998)'na göre demokrasi eğitimi ailede başlamalıdır. Ebeveynler, çocuklarına kendi değer yargılarını dayatmadan ve onları baskı altına almadan, çocuklarını kendi yapıları içinde bir değer olarak görüp, onlara saygı duymalıdır.

Çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmalarında ailede uygulanan disiplin anlayışı ve çocuk yetiştirme tutumu oldukça önemlidir. Türküm (2007, ss. 210-211)'ün de belirttiği gibi çocuğun kişiliği üzerinde anne ve babaların benimsedikleri çocuk yetiştirme tutumları, olumlu ya da olumsuz etkilere sahip olabilir. Anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarına bağlı olarak evde uyguladıkları disiplin anlayışı da değişmektedir. Alanyazında çocuk yetiştirme ve ebeveyn tutumlarına yönelik olarak

belirtilen tutumlar genellikle baskıcı ve otoriter tutum, demokratik tutum, kararsız tutum, ilgisiz tutum ve aşırı koruyucu tutum olarak sınıflandırılmıştır.

Baskıcı ve otoriter tutum: Baskıcı ve otoriter tutum, çocuğun her kurala uymak zorunda olduğu ve anne babanın katı bir disiplin uyguladığı, genellikle geleneksel ailelerde sıkça görülen, çocuğun kendine güvenini ortadan kaldıran ve onun kişiliğini hiçe sayan bir tutum olarak tanımlanır (Yavuzer, 1999, s. 28). Anne ve babadan birisinin ya da her ikisinin baskısı altında kalan çocuk dürüst, nazik, dikkatli davranmasına karşın başkalarının düşüncelerinden kolaylıkla etkilenebilen, aşırı hassas, çekingen bir kişilik yapısına sahip olabilir (Yavuzer, 1998, s. 143).

Demokratik tutum: Hem ilgili hem de sorumluluk sahibi olan ebeveyn tutumudur. Bu ebeveynlerin disiplin anlayışları cezalandırmaktan çok destekleyici olmaktadır (Seven, 2008, s. 101). Demokratik tutum sergilenen ailelerde çocuk söz hakkına sahiptir, çocuğun duygu ve görüşlerine saygı duyulur, yetişkinler tarafından dinlenir, çocuk sevgi ve destek görür (Yavuzer, 1999, s. 33). Demokratik ortamda yetişen çocuklar yaratıcı, bağımsız kararlar alabilen, aktif, toplumsal bireyler olarak yetişirler. Demokratik ortamda yetişen çocuklar başarılı, yapıcı, özel merakları olan yaşlıları arasında yüksek düzeyde kabul gören, kolay egemenlik kurulamayan, bireyler olurlar (İkizoğlu, 1993, Akt: Konaş, 2009, s. 246).

Kararsız tutum: Kararsız çocuk yetiştirme tutumları dendiğinde anne babanın çocuk yetiştirme tarzındaki farklılıklar anlaşılabileceği gibi anne ve babanın göstereceği değişken davranış biçimlerinde olabilir (Yavuzer, 1999, s. 31). Bu tür anne babalar kimi zaman otoriter davranış sergilerken kimi zaman demokratik tutum kimi zaman ise ilgisiz tutum sergileyebilirler. Evde çocuğun bir davranışı bazen ödüllendirilirken bazen de cezalandırılabilir. Böyle bir ortamda yetişen çocuk hangi davranışların doğru hangi davranışların yanlış olduğuna karar vermekte zorlanabilirken aynı zamanda yaşamın gerçekliklerine dair bir değerler sistemi oluşturmakta da zorlanabilir (Can, 2007, s. 18).

İlgisiz tutum: İlgisiz ve kayıtsız tutumda, anne babanın çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme durumu vardır. Anne-baba ve çocuk arasında olması gereken iletişimin kopuk olduğu gözlenir (Yavuzer, 1999, s. 33). İlgisiz tutum sergileyen ailelerde disiplin hemen hemen hiç yoktur. Çocuğun temel fizyolojik gereksinimleri

karşılanmakla birlikte çocukların psikolojik gereksinimleri pek karşılanmaz. Böyle bir tutumla yetişen çocukların sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşayamadıkları ve benlik tasarımlarında da sorunlar olduğu belirtilmektedir (Can, 2007, s. 18).

Aşırı koruyucu tutum: Aşırı koruyucu tutumu benimseyen anne ve babalar, çocuğun her türlü gereksinimlerini çocuğun karşılamasına olanak vermeden kendileri karşılarlar. Aşırı koruyucu tutumu benimseyen anne ve babalar, çocuklarına dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı aşırı bir denetim geliştirirler (Can, 2007, s. 19). Annenin ve babanın çocuğu aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelmektedir. Anne ve babanın bu tutumu çocuğun diğer kimselere aşırı bağımlı, güvensiz, duygusal kırıklıkları olan bir kişilik geliştirmesine neden olabilir (Yavuzer, 1999, s. 31).

Anne babaların çocuk yetiştirme ve disiplin anlayışlarının çocuğa hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, çocuklara belirli sınırlar çerçevesinde izin vermek, çocuğun ailede alınacak kararlarda söz hakkının olmasını sağlamak, çocuğun yapabileceği düzeyde çocuğa sorumluluklar vermek çocuğun demokratik tutum ve davranışlar geliştirmesine olumlu katkılar sağlayabilir.

Çocuğu ailede demokratik tutum ve davranış edinmesinde yalnızca çocuk yetiştirme ya da çocuğa uygulanan disiplin anlayışı değil aynı zamanda aile içi ilişkilerin de önemli olduğu söylenebilir. Kontaş (2009, s. 246)' ın da belirttiği gibi aile içi ilişkilerde, ailenin yapısı, sosyo-ekonomik özellikleri ve aile bireylerinin eğitim düzeyleri aile içi ilişkileri belirlemede oldukça etkilidir. Aile içindeki bu yapı çocuğu ister istemez etkilemeyebilmekte ve çocuk bu süreçte yaşadığı deneyimleri ileriki yaşamına uyarlamaya ve kendine model almaya çalışmaktadır.

Özellikle aile içinde ebeveynler arasındaki ilişki çocukların demokratik tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Anne ve babanın sürekli tartıştığı huzursuz bir ortamda yetişen çocuk birçok problemli davranışa sahip olmakta ve okul başarısızlığı yaşayabilmektedir (Yavuzer, 1999, s. 40). Anne ve baba arasındaki ilişkinin olumlu ya da olumsuz olması, çocuğa yansıyacak tutumunda olumlu ya da olumsuz olmasını belirleyebilir. Eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı takınılan tavır etkilemektedir. Örneğin eşiyle anlaşamayan bir anne tüm ilgisini ve sevgisini çocuğuna verebildiği gibi

tam tersi bir tutum da sergileyebilir (Yavuzer, 1998, s. 140). Çocuk da annenin sergilediği aşırı koruyucu ya da tam tersi aşırı ilgisiz tutumdan etkilenir. Bu tutumlarda çocuğun demokratik tutum ve davranışlarını etkileyebilir.

Bu bağlamda, sağlıklı toplumların ön koşulu olan sağlıklı bireyler yetiştirmek adına ailelerin çocuklarını eğitirken bilinçli davranmaları önemlidir. Çocuğun demokratik tutum ve davranışlarının gelişimi ailede başlayıp okulda devam eder. Çocuğun aile ile birlikte okulda da aldığı eğitimin birbiriyle örtüşmesi, çocuğun kavramları içselleştirmesinde önem taşımaktadır.

Miller ve Pedro (2006, s. 298), okul ve aile ilişkisinin kurulmasının son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Eğer öğretmenler aileler ile olumlu ve saygılı ilişkiler kurarlarsa, öğretmenler ailelerden yarar sağlayacak birçok bilgiyi alarak, öğretme ve öğrenme sürecini sağlanan işbirliği ile daha başarılı ve anlamlı hale getirebilirler.

Çocuğun aile ortamında kazandığı davranışlar, okulda kazanılacak davranışlarına temel oluşturur. Demokratik bir kişilik kazanma sürecinde, aile ve okul ortamının birbiriyle uyumlu olması çocuğun demokratik kavramları kazanmasında etkilidir. Aile ve okulun uyumlu olmasının yanında, işbirliği de oldukça önem taşımaktadır. Aile ve okulun demokratik davranışların kazanılmasındaki işbirliği, demokratik toplum bilincinin temellerinin sağlam olarak atılmasına olanak sağlayacak, bunun sonucunda da çocuk demokrasiyi içselleştirdiğinden demokrasinin devamlılığı sağlanmış olacaktır (Kontaş, 2009, s. 245). Sonuç olarak, çocukların demokratik tutum ve davranış geliştirmelerinde okul-aile-toplum hep beraber çalışmalı ve sürekli işbirliği yapmalıdırlar.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda şu alt sorulara yanıt aranmıştır.

1. Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler ve okul müdürleri demokrasiyi nasıl tanımlamaktadır?
2. Öğretmenlerin ve müdürlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine ilişkin görüşleri nelerdir?

3. Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında yaşadıkları sorunlar nelerdir?
4. Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?
5. Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlere ve okul müdürlerine göre okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri ve önemi nedir?
6. Öğretmenlerin ve okul müdürlerinin ailede, okulda ve sınıfta demokrasi eğitiminin uygulanışına yönelik görüşleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Toplumsal yaşamda birbirlerinin farklılıklarına saygı gösteren, hoşgörölü, dürüst, sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek son derece önemlidir. Türkiye’de toplumsal barışın ve iç huzurun sağlanması ancak demokrasi kültürünün yerleşmesiyle sağlanabilir. Demokrasi kültürünün yerleşmesi için ise, toplumu oluşturan bireylerin küçük yaşlardan itibaren demokrasi eğitimi almaları ve demokrasiyi yaşamaları son derece önemlidir. Çocuklar, bir yaşından itibaren farklılıkları ayırt edebilmektedirler. Çocukların, toplumda var olan farklı kültürlere, inançlara, farklı cinsiyet rollerine, özel gereksinimi olan bireylere kısaca toplumun öteki dediğı tüm bireylere karşı ön yargı oluşturmaması, farklı grup ve bireylere hoşgörüyle yaklaşması için bazı tutum ve davranışlara sahip olması gerekmektedir. Bu tutum ve davranışlar eğitim programları yoluyla, planlı bir biçimde kazandırılabilir. Bu çalışma, okulöncesi dönem çocukları için eğitim programları hazırlanırken, araştırmanın sonuçlarından yararlanılabilineceğı gerçeğinden hareketle önemlidir.

Çocuğun formal eğitim almaya başladığı ilk süreç olan okulöncesi eğitim, demokrasi eğitimi çalışmalarının başlaması için en uygun dönemlerden biridir. Bu süreçte okulda öğretmen ve yöneticiler, çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmada önemli rollere sahiptirler. Söz konusu çalışma okulöncesi öğretmenlerinin ve müdürlerinin demokrasi eğitimi konusundaki görüşlerini ortaya koyacaktır. Bu bağlamda, hem hizmet öncesi hem de hizmet içi eğitim programları hazırlanırken araştırmanın sonuçlarından yararlanılacağı düşünülmektedir.

Çalışmada öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi eğitimi konusunda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerinin ortaya konmasının, okulöncesi eğitim alanında öğretmenlik ve müdürlük yapan kişilere yol göstereceği, öğretmenlerin ve müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi konusunda daha ayrıntılı düşünmesini sağlayabileceği düşünülmektedir.

Çalışma demokrasi eğitimi okul-sınıf ve aile bakımından inceleyeceğinden, çalışmanın bulgularından hem okulların hem de ailelerin yararlanabileceği ayrıca, aile eğitimi programları hazırlanırken de çalışmanın bulgularından yararlanılabileceği düşünülmektedir.

Okulöncesi eğitim dönemiyle ilgili yapılan alan yazın taraması sonucunda, Türkiye’de okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi konusunda yeterli çalışma olmadığı, alan yazında bu konuda büyük bir boşluk olduğu dikkat çekicidir. Bu nedenle yapılan bu çalışmanın alan yazındaki söz konusu boşluğa dikkat çekeceği, araştırmacıları bu konuya yönlendirebileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu araştırmanın, okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin var olan durumunu betimlemesi, araştırmanın sonuçlarından hareketle, gelecekte neler yapılabileceğinin tespit edilebilmesi açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın birinci basamağındaki katılımcılar 2008-2009 öğretim yılında Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı İlçeleri’ne bağlı merkez bağımsız anaokullarında görev yapan 8 okul müdürü ve alan mezunu 6 yaş grubunda kadrolu olarak görev yapmakta olan 15 öğretmen ile sınırlıdır.
2. Bu araştırmanın ikinci basamağındaki katılımcılar 2009-2010 öğretim yılı Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı İlçeleri’ne bağlı merkez bağımsız anaokullarında kadrolu olarak görev yapan alan mezunu 46 öğretmen ve 10 okul müdürü ile sınırlıdır.
3. Araştırma kapsamında elde edilen veriler işe koşulan yarı yapılandırılmış görüşme, yazılı görüşme formu ve kontrol listesi teknikleri ile elde edilen veriler ile sınırlıdır.
4. Elde edilen verilerin analizi tümevarım analizi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Anaokulu: 36-72 aylık çocukların eğitimleri amacıyla açılan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, özel ya da resmi Okul Öncesi Eğitimi kurumu (MEB, 1993; MEB, 2006).

Okulöncesi Eğitim: 0-72 ay çocuklarının gelişim seviyelerine ve bireysel özelliklerine uygun zengin uyarıcı çevre olanakları sağlayan, çocukların zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal yönden gelişmelerini destekleyen, kendilerini toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendirmelerini sağlayan ve onları ilköğretime hazırlayan temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim süreci (MEB, 1993).

Demokrasi: Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi (TDK, 2010) olmasının yanı sıra, insanın inancını, düşüncesini ve onurunu en üst düzeyde tutan ve sürekli olarak kendini yenileyebilen, yeniden oluşturulabilen bir yaşam biçimi (Büyükdüvenci, 1998; Akt: Yeşil, 2002).

Demokrasi Eğitimi: Çocuğun doğumu ile ailede başlayan ve okul ile sosyal çevresinin de etkisiyle gelişen bir süreç olmakla birlikte (Ersoy, 2008), güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için vatandaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, ülke yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesi (MEB, 2004).

Demokratik Birey: Demokrasinin temel ilkelerini içselleştiren ve günlük yaşamında işe koşan birey

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili alan yazın taraması yapılmış ancak doğrudan okulöncesi dönemi ilgilendiren çalışmaların azlığı dikkat çekici bulunmuştur. Türkiye’de yapılan araştırma çalışmalarının çoğunluğunun ilköğretim düzeyinde olduğu, okulöncesi düzeyde ise az sayıda çalışmanın olduğu belirlenmiştir.

2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Alanyazın taraması kapsamında öncelikle yurtiçinde demokrasi eğitimi ve demokratik tutum ve davranışların kazandırılması ile ilgili okulöncesi eğitim basamağı dışındaki eğitim basamaklarında yapılan çalışmalar kronolojik sıra ile sunulmuş ardından okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili çalışmalara kronolojik sıra ile yer verilmiştir.

Ercoşkun ve Nalçacı (2008) tarafından yapılan “Sınıf öğretmeni adaylarının empatik beceri ve demokratik tutumlarının incelenmesi” başlıklı çalışmada amaç, sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve empati beceri puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretim şekli (I. ve II. öğretim), sınıf öğretmenliğini tercih ediş sırası ve kabul derecesi, yaşanılan yer, ailede bulunan kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş oldukları değişkenlerine göre karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın örneklemini Atatürk Üniversitesi’nde okuyan 99 kız ve 154 erkek öğrenci oluşturmuştur. Veriler Empatik Beceri Ölçeği, Demokratik Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve empati beceri puanları ile cinsiyet, sınıf öğretmenliğini tercih etme sırası, kabul derecesi, yaşanılan yer, ailede bulunan kardeş sayısı ve kaçınıcı kardeş oldukları değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğretmen adaylarının demokratik tutum puanları ile sınıf düzeyi ve öğretim şekli puanları arasında anlamlı bir fark olduğu; empatik beceri puanları ile sınıf düzeyi ve öğretim şekli değişkenleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir. Sınıf öğretmeni adaylarının empati beceri puanları ile demokratik tutum puanları arasında da anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Demokratik tutumlar konusunda 4. sınıf öğrencilerinin 2. sınıf öğrencilerine göre daha demokratik tutumlara sahip oldukları belirlenmiş olup bu farklılığın lisans programı ile ilgili olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca 1. öğretim öğrencilerinin 2. öğretim

öğrencilere göre daha demokratik tutumları olduğu belirlenmiştir. Ancak çalışmada bu farklılığın neden kaynaklandığının belirlenmesi için nitel çalışmalar yapılabileceği belirtilmiştir.

Gömlüksiz ve Kan tarafından 2008 yılında yapılan “Eğitim Fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile öğrenim gördükleri bölüm, cinsiyet ve anne babalarının eğitim düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemektir. Bu bağlamda, çalışmanın örneklemini Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler, Sınıf Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve Fen Bilgisi Öğretmenliği programında okuyan son sınıf öğrencileri ile Fen ve Matematik Alanlar ile Sosyal Alanlar Tezsiz Yüksek Lisans Programına kayıtlı öğrenciler oluşturmuştur. Verilerin toplanması amacı ile örnekleme “Demokratik Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre kız öğrencilerin demokratik tutum puanlarının erkek öğrencilerden daha yüksek çıktığı, anne babanın eğitim düzeyi arttıkça bireylerin demokratik tutumlarının da arttığı, eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerin demokratik tutum puanlarının tezsiz yüksek lisans programında okuyan öğrencilerden daha yüksek olduğu, sosyal alanlardaki öğretmen adaylarının demokratik tutum puanlarının fen ve matematik alanlarındaki öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölümlere göre demokratik tutumları incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin, eğitim fakültesinde okuyan diğer öğrencilere göre daha demokratik tutumlara sahip olduğu belirlenmiş olup, bu farklılığın öğrencilerin derslerinin içeriğine, bölümü tercih etme nedenlerine ve içinde bulundukları ortamlardan kaynaklanabileceği belirtilmiştir. Diğer yandan, Fen-Matematik ve Sosyal Alanlar öğrencilerinin demokratik tutumları karşılaştırıldığında ise, Sosyal Alanlar öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin diğer alanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiş olup, bu farklılığın öğrencilerin derslerinde işledikleri konularını içeriğine ve bu içeriğin öğrencilerin düşünce biçimini etkilemesinden kaynaklanabileceği dile getirilmiştir. Sosyal alanlar öğrenileri içerisinde ise, Felsefe grubu öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek bulunduğu belirlenmiştir. Bu grupta en düşük tutum puanı Coğrafya grubu öğrencilerinde gözlenmiştir. Buna göre, sorgulayan, eleştiren ve olaylara farklı bakış açılarından bakmayı sağlayan felsefe gibi bir alanda

öğrenim gören öğrencilerin, diğer üç gruba göre daha olumlu demokratik tutum puanlarına sahip olmalarının beklenen bir durum olduğunu belirtilmiştir.

Genç ve Kalafat tarafından 2007 yılında yapılan “Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi” başlıklı çalışmada ise, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile problem çözme becerilerinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmış olup, araştırmanın örneklemini 360 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri demokratik tutum ölçeği ve problem çözme envanteri kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, öğretmenlerin demokratik tutumlarının cinsiyet, öğrenim şekline göre farklılaştığı, öğrenim gördüğü sınıf, anabilim dalı ve anne- baba öğrenim durumuna göre ise farklılaşmadığı belirlenmiştir. Problem çözme becerilerine bakıldığında ise, sınıf, anabilim dalı, baba öğrenim durumuna göre farklılığın olduğu, cinsiyet öğrenim şekli, anne öğrenim durumuna göre ise farklılık olmadığı vurgulanmıştır.

2006 yılında Genç tarafından 300 öğretmen ile yapılan ve “Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın amacı, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin belirlenmesidir. Çalışmanın verileri anket yoluyla toplanmış ve verilerin analizinde t-testi ve varyans analizi yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin farklı farklı etkinlikleri değişik oranlarda kullandıkları, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin kullandıkları etkinliklerin öğretmenlerin cinsiyeti ve okuttukları sınıflara göre değişkenlik göstermediği, mesleki kıdemlerine ve öğrenim durumlarına göre ise değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir.

Yeşil tarafından 2002 yılında yapılan “Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi” başlıklı doktora çalışması ise, ilköğretimde okuyan öğrencilere demokratik davranışlar kazandırmada okul ve ailenin etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında 900 öğrenci, 900 öğrenci velisi ve 208 öğretmen ile çalışılmıştır. Araştırma nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeliyle yapılmış olup, verileri

toplamak amacıyla anket kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, belirlenen tüm alt boyutlara göre hem öğrenciler hem de aileler ev ortamının demokrasi eğitimi için daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Yine öğrenci davranışlarının demokratikliğine ilişkin olarak da, öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerinin demokrasi ve insan hakları konusunu bilme, kural bilincine sahip olma, ifade, katılım, sosyal ilişkiler, sorumluluk gibi boyutlarda oldukça eksik olduklarını belirtmişlerdir.

Büyükkaragöz ve Kesici tarafından 1995 yılında yapılan “Demokrasi ve insan hakları eğitimi” başlıklı çalışma ise yalnızca ilkokul öğretmenlerinin demokrasi ve hoşgörü alanındaki tutumlarının hangi düzeyde olduğunu belirlediği çalışmadır. Yapılan çalışmanın örneklemini 393 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, hoşgörü ve demokrasi konusunda öğretmenlerin sergiledikleri tutumlar kadın öğretmenlerin lehine bulunmuştur. Değişik yan alanlarda lisans tamamlayan öğretmenlerin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Farklı yerleşim birimlerinde çalışan öğretmenlerin hoşgörü ve demokrasi tutumları arasında il ve ilçede çalışan öğretmenlerin lehine sonuçlandığı bulunmuştur.

1995 yılında Gözütok tarafından yapılan ve “Öğretmenlerin demokratik tutumları” başlığını taşıyan çalışmada öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin demokratik tutumlarını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini Ankara’da bulunan ilk, orta ve lise kademeleriyle alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyden okullar seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve her kademededen ve her sosyoekonomik düzeyden birer olmak üzere toplam 9 okul belirlenmiştir. Belirlenen ilkokullardan 40’ar, ortaokul ve liselerden ise 30’ar öğretmen olmak üzere toplam 300 öğretmen çalışma kapsamına alınmıştır. Ayrıca Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretmenlik Sertifikası bölümlerinden de seçkisiz örnekleme yoluyla 101 öğretmen adayı çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın verileri Öğretmen Kişisel Bilgi Formu ve Demokratik Tutum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, aday öğretmenler asil öğretmenlere göre daha çok demokratik tutuma sahip oldukları bulunmuş iken, öğretmenlerin mesleki kıdemleriyle demokratik tutumları arasında bir fark bulunamamıştır. Farklı sosyoekonomik çevrelerde çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamış iken, öğretmenlerin demokratik tutumlarının çalıştıkları okula göre değişip değişmediğine bakıldığında ise,

bir okul lehine anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Öğretmenlerin görev yaptıkları öğretim kademesine göre ise lise öğretmenlerinin demokratik tutumları diğer kademelere göre daha demokratik olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin mezun oldukları kurum düzeyine göre ise demokratik tutum açısından anlamlı fark bulunmamıştır. Öğretim alanlarına göre ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin diğer grup öğretmenlerine göre daha az demokratik tutumları olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre, medeni durumlarına göre, kardeş sayılarına göre ve de çocuk sahibi olup olmama durumlarına göre demokratik puanlarının değişmediği bulunmuştur.

Demokrasi eğitimi kapsamında okulöncesi dönemde yapılan ve araştırmacı tarafından ulaşılan çalışmalar ise şu şekildedir:

Girgin ve Gürşimşek tarafından 2004 yılında 6 yaş grubundan 100 çocuk ile yapılan “Okulöncesi eğitimde demokrasi ile ilgili bazı kavramların etkin öğrenme yoluyla kazandırılmasının öğrenme düzeyine etkisi” başlıklı çalışma kontrol gruplu ön test- son test biçiminde desenlenmiştir. Araştırmanın amacı, okulöncesi eğitime devam eden çocuklara etkin öğrenme yöntemleri doğrultusunda kazandırılmaya çalışılan demokrasi ile ilgili bazı temel kavramların çocukların kavrama düzeyine uygunluğunu belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle araştırmacılar tarafından geliştirilmiş bu kavramlara ilişkin bilgi testleri uygulanmıştır. Ardından deney grubunu oluşturan öğrencilere 10 hafta ve haftada bir gün olmak üzere seçme ve seçilme hakkı, işbirliği, yardımlaşma, empati ve ayrımcılık yapmama kavramlarını konularında etkin yöntemlerle eğitim verilmiştir. Araştırmanın verileri bu etkinlikler yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, okulöncesi çocuklarına demokrasi ile ilgili bazı kavramları geliştirme amacıyla oluşturulan etkinlik uygulamalarının çocukların gelişimine uygun olduğu ve çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkiledikleri belirlenmiştir.

2004 yılında Güleç ve Özdemir tarafından yapılan “Demokratik tutum ve davranışların gelişmesinde okulöncesi eğitimin rolü ile ilgili karşılaştırmalı bir araştırma” başlıklı çalışmanın örneklemini okulöncesi eğitimi almayan 100 çocuk ebeveyni ve okulöncesi eğitimi alan 100 çocuk ebeveyni oluşturmaktadır. Araştırmada, okulöncesi eğitimin çocukların demokratik tutum ve davranışlar geliştirmesinde etkisi olup olmadığı belirlenmek istenmiştir. Araştırmanın verileri anket yoluyla toplanmış ve verilerin

analizinde t-testi ve ki kare istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Araştırmada, okulöncesi eğitim alan ve almayan çocuklar arasında demokratik tutum ve davranış sergileme açısından fark olmadığı belirlenmiştir.

Güleç ve Özdemir tarafından yapılan çalışmaya paralel olarak Yaşar 1994 yılında “Demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesinde okulöncesi eğitimin rolü” adlı çalışmasında çocuklara kurallara uyma, işbirliği yapma, alınan kararlara katılma, paylaşma, hoşgörülü olma, açık olma, açık olma, kendini özgür hissetme, sorumluluk üstlenme, herkese eşit davranma gibi demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasında okulöncesi eğitim kurumlarının etkisini ebeveyn görüşlerine dayalı olarak incelemiştir. Araştırma genel tarama modeliyle yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini üst, alt ve orta sosyoekonomik düzeyde bulunan ailelerin çocuklarının gittiği eğitim kurumlarından yansızlık kuralına uyarak her kümeden bir okul seçilmiş ve seçilen okullardaki 112 öğrenci velisi oluşturmuştur. Yapılan çalışmanın bulgularına göre, okulöncesi eğitimin çocuklarda uyma davranışı, işbirliği yapma, grup içinde alınan kararlara katılma, paylaşma, hoşgörü, açık olma, kendini özgür hissetme, sorumluluk üstlenme, herkese eşit davranma gibi demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesinde önemli bir rol üstlendiği vurgulanmıştır.

Yaşar (1994) ile Güleç ve Özdemir (2004) okulöncesi eğitimin çocukların demokratik tutum ve davranışlar kazanmasındaki rolünü inceledikleri çalışmalarında elde ettikleri bulguların birbirlerinden farklı olması dikkat çekicidir. Her iki araştırmada da Yaşar tarafından geliştirilen anket kullanılmış olmasına rağmen sonuçlardaki bu farklılığın çalışmaların yapıldığı yıllar ve örneklem seçiminden kaynakladığı düşünülmektedir. Yaşar çalışmasını 1994 yılında yapmış, Güleç ve Özdemir ise 2004 yılında yapmışlardır. Çalışmaların yapıldığı yıllar göz önüne alındığında 1994 yılı okulöncesi eğitimin Türkiye’de daha yeni yeni gelişmeye başladığı yıllar olduğu söylenebilir. Bu nedenle aileler çocuklarının edindikleri bazı olumlu davranışları okulöncesi eğitimle bağdaştırmış olabilir. 2004’lü yıllara gelindiğinde ise veliler okulöncesi eğitim konusunda daha çok bilgi sahibi olmuş ve çocuklarının edindikleri davranışların farklı nedenleri olabileceğini düşünmüş olabilirler. Ayrıca, ailelerin geçen zamanla birlikte demokrasiye bakış açıları ve demokrasi algıları da değişiklik göstermiş olabilir. Diğer yandan, Yaşar çalışmasında yalnızca okulöncesi eğitimi alan öğrenci velileri ile

çalışmayı yürütmüşken, Güleç ve Özdemir çalışmalarını hem okulöncesi eğitim alan hem de okulöncesi eğitim almayan öğrenci velileri ile karşılaştırmalı olarak yapmışlardır. Her iki araştırmanın sonuçlarının farklılaşmasının tüm bu nedenlere bağlı olabileceği düşünülmektedir.

Şahin ve Baç Karaaslan'ın 2006 yılında “Üç-altı yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi” başlığıyla yaptıkları çalışmanın amacı, çocukların sosyal gelişim becerilerinin (işbirliği, yardımlaşma vb..) değerlendirilmesidir. Araştırmanın örneklemini Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri'ne kayıtlı okulöncesi eğitimi almış ve almamış olan ve normal gelişim gösteren 3-6 yaş grubu 192'si kız, 205'i erkek olmak üzere toplam 397 çocuk oluşturmuştur. Çocukların sosyal gelişim düzeylerini belirlemek amacı ile Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocukların yaşı ve gelişim düzeyleri dikkate alındığında kendilerinden beklenen sosyal gelişim düzeylerinin birçoğunu kazandıkları belirlenmiştir. 4-5 yaş grubu çocukların sosyal beceri alanlarına göre en yüksek oranda başarı gösterdikleri beceriler, gerektiği durumda yardım isteme, yetişkinlerin konuşmalarına katılma becerisi; en düşük oranda ise “gerektiğinde özür dileme” ve “gerektiğinde izin isteme” becerileri olduğu belirlenmiştir. 5-6 yaş grubu çocuklarının en başarılı oldukları sosyal becerilerin farklı duygu durumlarını anlama ve anlatma becerileri olduğu belirlenmiştir.

Okulöncesi eğitim döneminde demokrasi eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, ulaşılan 4 çalışmadan ikisinin örneklemini okulöncesi çocukları oluşturmuşken, ikisinin örneklemini ise okulöncesi dönem çocuklarının velileri oluşturmuştur. Ulaşılan 4 çalışmanın üçü nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmışken, yalnızca bir tanesi ise nitel araştırma yaklaşımı kullanılarak yapılmıştır. Her 4 çalışmada da yalnızca bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu bağlamda, bu araştırmada hem öğretmenlerin hem de okul müdürlerinin görüşlerinin de alınmasının önem teşkil edeceği düşünülmektedir. Çünkü müdürler ve öğretmenler demokrasiyi nasıl tanımlıyorlarsa okul ve sınıf içi uygulamaları da bu yönde olabilecektir. Aynı zamanda öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi varolan durumu betimleyebilecek ve eğitim programları geliştirilirken çalışmanın verilerinden yararlanılabilecektir. Öğretmenlere kontrol listesi uygulanarak

öğretmenlerin okulöncesi eğitim programına farklı bir gözle bakmaları sağlanmış ve öğretmenlerin bilinçli olarak olmasa bile aslında eğitim programında varolan amaç ve kazanımların hangilerinin demokratik tutum ve davranışlar kazandırabileceğini düşünmeleri sağlanmıştır. Diğer yandan, bu araştırmada hem nicel hem de nitel araştırma yaklaşımları birlikte kullanılmıştır. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme, yazılı görüşme formu, kontrol listesi olmak üzere üç ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır. Hem çalışmanın örneklemi hem de kullanılan araştırma yaklaşımı ile birden fazla veri toplama aracının kullanılmasının çalışmayı alanyazında okulöncesi eğitimi alanında yapılan çalışmalardan belirgin bir şekilde farklılaştırdığı düşünülmektedir.

Türkiye’de yapılan ve bu araştırma kapsamında değerlendirilen çalışmalara bakıldığında, çalışmaların büyük çoğunluğunun 2000 yılından sonra yapılmış olması dikkat çekicidir. 2000 yılından önce 1994 yılında bir adet ve 1995 yılında iki adet çalışma yapıldığı ve 1995 yılı ile 2004 yılları arasında bu konuda çalışma yapılmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların tümünün nicel araştırma yöntemleri ile yapıldığı, çalışmalardan birinin deneysel modelde desenlendiği diğer 10 çalışmanın ise tarama modeliyle desenlendiği belirlenmiştir. Nicel araştırma yöntemleri kapsamında çalışmaların büyük çoğunluğunun veri toplama tekniği olarak anket ve ölçek gibi veri toplama araçlarını kullandıkları görülmektedir. Bu bağlamda, demokrasi eğitimi ile ilgili alan yazında nitel araştırma yaklaşımları kullanılarak yapılan çalışmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir. Demokrasi kavramının bireyden bireye değişen ve yaşantı temelli olduğu düşünüldüğünde katılımcılardan ilk elden ve daha ayrıntılı bilgiler elde edilmesi, araştırmacının ise katılımcıların demokrasi konusunda düşüncelerini daha kolay yorumlayabilmesi amacı ile nitel çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında ulaşılan çalışmaların örneklemi incelendiğinde çalışmaların genellikle öğretmen ya da öğretmen adayları ile yapıldığı, yalnızca iki çalışmanın okulöncesi dönem çocukları ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, alanyazında yapılan çalışmaların genellikle ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite düzeyinde demokrasi eğitimi ve demokratik tutum ve davranışların kazanımını

sorguladığı, okulöncesi döneme yönelik yapılan çalışmaların ise son yıllarda artmakla birlikte az sayıda olduğu söylenebilir.

2.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Marchand tarafından 2006 yılında yapılan çalışma, çok kültürlü bir okulda 5-6 yaş çocukların kültürel, etnik ve dini farklılıklara saygı ve hoşgörü temel alan demokratik değerleri (adalete karşı duyarlılık, başkalarına saygı, adaletlilik, gerçeğe saygı), geliştirmelerini amaçlamaktadır. Veriler Piaget'in ahlaki öykülerinden esinlenerek oluşturulan öyküler yoluyla 8-12 hafta boyunca, haftada bir kez uygulanarak toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, ahlaki olgunluğun bazı yapıdaki çocuklarda anlamlı bir şekilde arttığı, çocukların özellikle adaletle ilgili durumlarda ev ve aile ortamında tutumlarının değiştiği belirlenmiştir.

Villas- Boas'ın 2006 yılında yaptığı çalışma, etnik ve kültürel ayrımcılığa uğrama geçmişi olan ve Lizbon'da varoş bir ilkokulun 4. sınıfında okuyan çocuklara, özel olarak geliştirilmiş bir vatandaşlık programıyla sosyal katılımlarına pozitif katkı sağlamak amaçlanmıştır. Program varolan kültürel ayrımcılığın sebebini belirlemek ve tartışma, sorumluluk oyunları, rol oynama gibi demokratik stratejiler geliştirerek dil, düşünce, kabul etme, ayırım yapmama, dayanışma, karşılıklı anlama gibi çok kültürlülük konularıyla başa çıkmaya çalışmaya odaklanmıştır. Çalışmada çocukların tutum ve davranışları ve de sosyal etkileşimleri izlenmiştir. Çalışma yarı deneysel olarak desenlenmiş ve kontrol ve deney sınıfları olarak iki sınıf oluşturulmuştur. Davranış ve tutumları ön test ve son test olarak ölçmek amacıyla sosyometrik test ve standart ölçme tablosu kullanılmıştır. Araştırmanın bulgusuna göre, deney sınıfında anlamlı bir gelişme olduğu, kişilerarası ilişkilerde düzelme olduğu, çok az bir öğrenci grubunda ise daha iyi bir bütünleşme olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmanın çocukların demokratik tutumlarında ve okuldaki davranışlarında pozitif etkiler sağladığı belirlenmiştir.

Zorec tarafından 2006 yılında yapılan çalışmanın amacı, okulöncesi öğretmenlerinin tutumlarını, değerlerini ve tercihlerini yeni programın demokratik ilkeleriyle karşılaştırmak ve diğer anaokullarındaki okulöncesi öğretmenlerinin tutum ve değerleri arasındaki farklılıkları belirlemektir. Soruların çoğunluğu disiplin, rekabet ve işbirliği ile ilgili olarak yapılandırılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin gizlilik ve mahremiyete karşı

ilgileri, cinsiyete ait basmakalıp durumlara karşı aktif olarak karşı durup durmadıkları ve ölüm gibi bazı tartışmalı konularla nasıl başa çıktıkları sorulmuştur. Araştırma sonuçları, okulöncesi öğretmenlerinin çoğunun işbirliği, tek düzelik ve disiplinle ilgi olarak uç değerde davranışlarının olmadığını belirlemiştir. Ancak %20- 30 civarında öğretmenin örtük programının anti demokratik sayılabilecek özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir.

Lake tarafından 1999 yılında yapılan çalışmada ise, çocukların dürüstlük, cesaret, ümit ve sorumluluk duygularını nasıl anlamlandırdıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Söz konusu tezde, anasınıfı, birinci, ikinci ve üçüncü sınıf çocuklarının oluşturduğu 29 çocuk ile çalışılmıştır. Çocuklardan belirlenen konulara yönelik öyküler anlatmaları istenmiş ve çocukların öykülerinden yola çıkılarak toplanan verilerin analizi gerçekleştirilerek bulgulara ulaşılmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemiyle yapılmış olup, veri toplama tekniği olarak görüşme kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, çocuklar dürüstlikle doğruyu söylemeyi eşdeğer tutmuşlardır ve bu eş düzeyin çocukların cinsiyetine ve etnik durumuna göre değişmediği bulunmuştur. Cesareti ise, kendinin ve başkalarının tarafını tutma, doğruyu söyleme, zor olanı deneme, risk alma, cesaretlendirme, yardım, iyi olma, arkadaş edinme, kuralları takip etme gibi kavramlarla eş değer tutmuşlardır. Küçük yaş çocukları kendileriyle ilgili konulara odaklanmışken, büyük yaş çocukları daha çok başkalarıyla ilgili konulara odaklanmışlardır. Etnik yapıya göre ise, İspanyol çocukları başkaları üzerine daha çok odaklanmışlardır. Ümit ile ilgili duygularına bakıldığında, maddi şeyler ummaları, melek olmayı ummaları, kendileri için ümit etme, ümitleri doğrultusunda çalışma, başkaları için ümit etme gibi kavramlara yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Bu başlık altında 3. sınıf çocuklarının maddi şeyler üzerine kızların ve İspanyol kökenlilerin ise başkaları için bir şeyler umma üzerine yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Son olarak, sorumluluk alt başlığında, kuralları ve direktifleri takip etme, sınıftaki görevler ve yardım gibi kavramlara odaklanmışlardır. Küçük çocuklar öykülerdeki otorite figürüne odaklanmışlardır.

Araştırma kapsamında ulaşılan ve yurt dışında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, ulaşılan dört çalışmanın üçünün doğrudan çocuklar ile birinin ise öğretmenler ile yapıldığı görülmektedir. Ulaşılan dört çalışmanın ikisinin nitel araştırma yöntemleri kullanılarak desenlendiği ikisinin ise nicel araştırma yöntemleri kullanılarak

desenlendiği belirlenmiştir. Çalışmalardan nitel araştırma yöntemleri kullanılarak desenlenen çalışmaların tarama modelinde, nicel araştırma yöntemleri kullanılarak desenlenen çalışmaların ise deneysel modelde desenlendiği görülmektedir.

Türkiye’de ve yurt dışında yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında, yurtdışında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun doğrudan çocuklar ile Türkiye’de yapılan çalışmaların ise çok azının doğrudan çocuklar ile yapıldığı belirlenmiştir. Aynı zamanda Türkiye’de yapılan çalışmalarda işin uygulayıcıları olan öğretmenler ve müdürlerin görüşlerinin belirlenmediği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, bu çalışma kapsamında öncelikle işin uygulayıcılarının görüşlerinin belirlenmesi gerektiği düşünülmüştür. Alanyazında bu konuda büyük bir eksikliğin olduğu belirlenmiş ve bu nedenle öncelikle öğretmen ve müdürlerin görüşlerinin belirlenmesi gerekli olduğu görülmüştür. Diğer bir yandan, Türkiye’de yapılan çalışmalardan ulaşılanların hepsinin nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapıldığı, yurtdışında yapılan ve ulaşılan çalışmaların ise yarısının nicel yarısının ise nitel araştırma yaklaşımları kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Araştırmada karma desen kullanılması ile birden fazla veri toplama yönteminin işe koşulması yoluyla hem yarı yapılandırılmış görüşmelerde ilk elden ayrıntılı bilgi alınması hem de yazılı görüşme formu ve kontrol listesi aracılığı ile de bulguların birbirini desteklemesi sağlanmış olup, alanyazında okulöncesi dönemde demokrasi eğitime ilişkin çoklu ve farklı bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili daha fazla çalışma yapılması ve aynı zamanda, Türkiye’de nicel araştırma yaklaşımları dışında nitel ve karma araştırma desenleri ile de desenlenmiş çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, veriler ve toplanması, veriler ve çözümlenmesine yer verilmiştir.

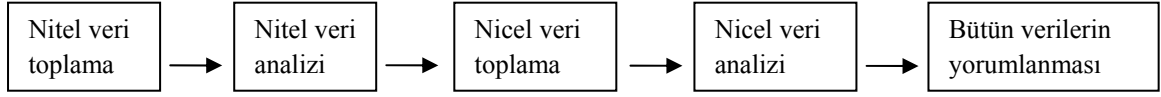
3.1. Araştırma Modeli

Okulöncesi öğretmenlerinin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime yönelik görüşlerini betimlemeyi amaçlayan bu araştırma tarama modelinde desenlenmiştir.

Tarama modeli, eğitim araştırmalarında en yaygın olarak kullanılan araştırma türüdür. Tarama modelleri; tutumları, düşünceleri ve başarıları ölçmek için kullanılmaktadır. Tarama modeli, çeşitli durumlarda çok sayıda araştırma problemini incelemek için kullanılabilir (Wiersma, 1995, ss. 169-206). Başka bir deyişle tarama modelleri, geçmişte olan ya da hala var olan bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi herhangi bir biçimde değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2005, s. 77).

Araştırmada genel amaca ulaşmak için karma yöntem kullanılmıştır. Karma yöntem, araştırma sorusunu genişleterek açıklamayı amaçlayan ve gerek nitel gerekse nicel yöntem kullanarak oluşturulan yöntemdir. Karma yöntem; ardışık açıklayıcı desen, ardışık keşfedici desen, ardışık dönüştürücü desen, eş zamanlı üçleme desen, eş zamanlı iliştilenmiş desen ve eş zamanlı dönüştürücü desen olarak altı başlık altında sınıflandırılmıştır (Creswell, 2009, ss. 203-215).

Bu araştırmada, karma yöntem çeşitlerinden olan ardışık keşfedici desen kullanılmıştır. Ardışık keşfedici desen, iki aşamalı olarak gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın ilk aşamasında nitel veriler toplanır ve analiz edilir. İkinci aşamasında ise, nitel veri bulgularına dayalı olarak nicel veriler toplanır ve analiz edilir. Şekil 1’de ardışık keşfedici desenin veri toplama ve analiz süreci verilmiştir.

Şekil 1. Ardışık keşfedici desende veri toplama ve analiz süreci

Şekil 1’de görüldüğü gibi, ardışık keşfedici desende önce nitel veriler toplanır, analiz edilir. Ardından nicel veriler toplanır ve analiz edilir. Son olarak da bütün veriler yorumlanır. Genellikle araştırmada ilk bölüm olarak adlandırılan nitel bölüme ağırlık verilir ve veriler, nicel veri toplama ve nitel veri analizi arasında bağ kuracak biçimde harmanlanır (Creswell, 2009, s. 209-211).

Bu araştırmada, ardışık keşfedici desenin kullanılma nedeni, okulöncesi dönemde demokrasi eğitimine ilişkin alan yazında yeterli kaynak olmamasıdır. Bu bağlamda, araştırmanın nitel boyutunda öğretmenlerle ve müdürlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, araştırmanın nicel boyutunda ise, yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen temalar ile alanyazında var olan görüşlerin kategorize edilmesinde oluşturulan yazılı görüşme formu kullanılmıştır.

3.2. Katılımcılar

Bu araştırmada ardışık keşfedici desen kullanıldığı için araştırmanın nitel boyutunu oluşturan yarı yapılandırılmış görüşme katılımcıları ve nicel boyutunu oluşturan yazılı görüşme formu ve kontrol listesi katılımcıları olmak üzere iki farklı örneklem alınmıştır.

3.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Katılımcıları

Araştırmanın ilk aşaması olan nitel verilerin toplanmasında araştırmanın evrenini 2008-2009 öğretim yılında Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı İlçeleri’ne bağlı merkez bağımsız anaokullarında 6 yaş grubunda görev yapan öğretmenler ile bu kurumlarda görev yapan okul müdürleri oluşturmuştur. Çalışma için müdür evreninden örneklem alınma gereksinimi duyulmamıştır. Çalışma yapılan dönemde Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı İlçeleri’ne bağlı merkez bağımsız anaokulu sayısının 10 olması nedeni ile tüm okul müdürleri çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Ancak, gönüllü olan müdürlerle görüşme yapılmış, öğretmen evreninden ise örneklem alma yoluna

gidilmiştir. Öğretmen evreninden örneklem alınmasının temel nedeni bağımsız anaokullarında öğretmenlik yapan öğretmen sayısının fazla olmasıdır. Nitel çalışmada katılımcı sayısının az tutulmasının daha derinlemesine görüşme olanağı sağlayacağı gerçeğinden hareketle örneklem alınarak katılımcı sayısı sınırlı tutulmuştur. Tepebaşı ve Odunpazarı İlçe merkezinde bulunan bağımsız anaokullarında görev yapan öğretmenlerden ölçüt örneklem alma yoluyla örneklem alınmıştır. Ölçüt örneklemde temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.112). Bu bağlamda, belirtilen anaokullarında görev yapan öğretmenlerin 6 yaş sınıfı öğretmeni olmaları, alanında dört yıllık fakülte (Üniversitelerin Çocuk Gelişimi, Ana Okul Öğretmenliği, Okulöncesi Öğretmenliği bölümlerinden) mezunu olmaları ve kadrolu öğretmen olarak çalışıyor olmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Örneklem seçiminde 6 yaş öğretmenlerin özellikle seçilmiş olmasının nedeni, okulöncesi eğitimin 6 yaşta zorunlu eğitimi kapsamına alınması ve bu yaş çocukları için eğitim programları geliştirilirken çalışmanın sonuçlarından yararlanılacağı düşüncesidir. Öğretmenler için ölçüt örnekleme ulaşılmış ancak gönüllü olanlar ile görüşme yapılmıştır. Bu doğrultuda belirlenen ve çalışmaya gönüllü olarak katılacağını belirten 15 öğretmen ve 8 okul müdürü ile görüşülmüştür. Çizelge 2’de yarı yapılandırılmış görüşme yapılan öğretmenlerin özellikleri gösterilmiştir.

Çizelge 2. Yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan öğretmenlerin özellikleri

Öğretmenin adı	Yaşı	Mezun olduğu program	Hizmet süresi	Lisansüstü eğitim alma durumu
Ayşe 2	42	Okulöncesi Öğretmenliği	22	Yok
Nazan	37	Çocuk Gel. ve Okulön.Eğit	18	Yok
Fatma	36	Çocuk Sağ. ve Eğt. Bölümü	13	Yok
Zeynep	35	Çocuk gel. ve Ev. Yön Öğr.	13	Yok
Türkan	37	Anaokulu Öğretmenliği	11	Yok
Aygül	35	Okulöncesi Öğretmenliği	8	Yok
Yasemin	30	Çocuk Gel. ve Okulön.Eğit.	8	Yok
Elif	30	Çocuk Gel. ve Okulön.Eğit.	8	Yok
Ece	30	Anaokulu Öğretmenliği	8	Yok
Özde	29	Okulöncesi Öğretmenliği	6	Var
Bengül	27	Çocuk Gel. ve Okulön.Öğrt	5	Yok
Selma	28	Okulöncesi Öğretmenliği	4	Yok
Aslı	26	Okulöncesi Öğretmenliği	4	Yok
Seçil	25	Okulöncesi Öğretmenliği	2	Yok
Ayşe 1	23	Okulöncesi Öğretmenliği	2	Yok

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, yarı yapılandırılmış görüşmeye katılan öğretmenlerin yaşları 23 ile 42 arasında değişmektedir. Öğretmenlerin yaşlarıyla orantılı olarak mesleki kıdemleri de 2 ile 22 yıl arasında değişmektedir. Çalışmanın örnekleminin belirlenmesinde ölçüt olarak okulöncesi öğretmenliği alan mezunu olma koşulu olması nedeniyle öğretmenlerin hepsinin alan mezunu olduğu görülmektedir.

Çalışmanın ilk basamağına katılan okul müdürlerinin özellikleri Çizelge 3’te sunulmuştur.

Çizelge 3. Yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan müdürlerin özellikleri

Müdürler	Yaşı	Mezun olduğu program	Hizmet süresi	Lisansüstü eğitim alma durumu
Ahmet	54	Sınıf Öğretmenliği	33	Yok
Fatma	53	Sınıf öğretmenliği	33	Yok
Ebru	49	Sınıf Öğretmenliği	28	Yok
İrfan	44	Sınıf Öğretmenliği	21	Yok
Lale	42	Giyim Öğretmenliği	21	Yok
Zeynep	37	Çocuk Gel. ve Ev Yönt.	16	Yok
Kemal	37	Anaokulu Öğret.	9	Yok
Buse	27	Okulöncesi Öğret.	5	Var

Çizelge 3’te görüldüğü gibi, yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan müdürlerin yalnızca üçü okulöncesi alan mezunu olup, dördü sınıf öğretmenliği biri ise giyim öğretmenliği mezunudur. Müdürlerin yaş aralıklarının 27 yaş ile 54 yaş arasında değiştiği ve mesleki kıdemlerinin ise 5 ile 33 yıl arasında değiştiği görülmektedir. Öğretmenlerde olduğu gibi müdürlerde de yalnızca Buse Hanım’ın okulöncesi eğitim alanında yüksek lisans derecesine sahip olduğu görülmektedir.

3.2.2. Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesi Katılımcıları

Araştırmanın ikinci aşaması olan yazılı görüşme formu ve kontrol listesi formunun uygulanması sürecinde ise, araştırmanın evrenini 2009-2010 öğretim yılında Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı İlçeleri’ne bağlı merkez bağımsız 14 anaokulunda görev yapmakta olan öğretmenler ve okul müdürleri oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci aşamasında müdürlerden örneklem alınma yoluna gidilmeyip, yalnızca gönüllü olanlarla çalışma yürütülmüş ancak öğretmenlerden için evrenden

örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerden alan mezunu olan ve çalışmaya gönüllü katılmak isteyen 46 öğretmen ve 10 okul müdürü çalışmaya katılmıştır. Öğretmen evreninden örneklem alınırken öğretmenlerin alan mezunu olma ölçütü olmasının nedeni, okulöncesi alan mezunu öğretmenlerin çocukların gelişimsel özelliklerini daha iyi bilecekleri ve okulöncesi dönemde demokrasi eğitime yönelik daha ayrıntılı bilgi alınacağı düşüncesidir. Yazılı görüşme formunu ile kontrol listesini dolduran öğretmenlerin ve yalnızca yazılı görüşme formunu dolduran okul müdürlerinin özellikleri ise sırasıyla Çizelge 4 ve Çizelge 5'te gösterilmiştir.

Çizelge 4. Yazılı görüşme formunu ve kontrol listesini dolduran öğretmenlerin özellikleri

Özellikler	f	%
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	45	97.8
Erkek	1	2.2
<i>Yaşı</i>		
20-25	12	26.08
26-30	17	36.95
31-35	6	13.04
36-40	7	15.21
41-45	4	8.69
<i>Hizmet Süresi</i>		
1-5 yıl	27	58.69
6-10 yıl	10	21.73
11-15 yıl	6	13.04
16-20 yıl	1	2.17
21-25 yıl	2	4.34
<i>Mezun Olduğu Lisans Programı</i>		
Okulöncesi Öğretmenliği	40	86.95
Çocuk Gelişimi ve Okulöncesi Eğitim	3	6.52
Anaokulu Öğretmenliği	2	4.34
Aile Ekonomisi ve Beslenme Öğretmenliği	1	2.17
<i>Lisansüstü Eğitim Alma Durumu</i>		
Var	1	2.17
Yok	45	97.82

Çizelge 4'te görüldüğü gibi yazılı görüşme formu ve kontrol listesini dolduran öğretmenlerden 45'i kadın, 1'i ise erkektir. Öğretmenlerin yaş dağılımlarına bakıldığında, öğretmenlerden 12 tanesinin 25-30 yaş aralığında, 17 tanesinin 20-25 yaş aralığında, 6 tanesinin 31-35 yaş aralığında, 7 tanesinin 36-40 yaş aralığında, ve 4

tanisinin ise 41-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin hizmet sürelerine bakıldığında ise öğretmenlerden 27 tanesinin 1-5 yıl arasında, 10 tanesinin 6-10 yıl arasında, 6 tanesinin 11-15 yıl arasında, 1 tanesinin 16-20 yıl ve 2 tanesinin ise 21-25 yıl arasında hizmet verdikleri görülmektedir. Çizelge 4'te öğretmenlerin büyük çoğunluğunun 1-10 yıl arasında hizmet süreleri olduğu ve görüşme yapılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun genç olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin mezun oldukları lisans programlarına bakıldığında öğretmenlerden 40 tanesinin okulöncesi öğretmenliği, 3 tanesinin çocuk gelişimi ve okulöncesi öğretmenliği, 2 tanesinin anaokulu öğretmenliği ve 1 tanesinin ise aile ekonomisi ve beslenme öğretmenliği programlarından mezun oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin lisansüstü eğitim alma durumları incelendiğinde, yalnızca 1 öğretmenin lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir.

Çizelge 5. Yazılı görüşme formunu dolduran müdürlerin özellikleri

Özellikler	f
<i>Cinsiyet</i>	
Kadın	9
Erkek	1
<i>Yaşı</i>	
26-30	2
31-35	1
36-40	5
41-45	-
46-50	2
<i>Hizmet Süresi</i>	
1-5 yıl	-
6-10 yıl	4
11-15 yıl	2
16-20 yıl	3
21-25 yıl	-
26-30 yıl	1
<i>Mezun Olduğu Lisans Programı</i>	
Okulöncesi Öğretmenliği	6
Çocuk Gelişimi ve Okulöncesi Eğitim	2
Sınıf Öğretmenliği	1
İşletme	1
<i>Lisansüstü Eğitim Alma Durumu</i>	
Var	1
Yok	9

Çizelge 5'te görüldüğü gibi, yazılı görüşme formu katılımcıları olan okul müdürlerinden 9'u kadın iken 1'i erkektir. Çalışmaya katılan okul müdürlerinin yaş aralığına

bakıldığında 2 okul müdürünün 26-30 yaş aralığında olduğu, 1 okul müdürünün 31-35 yaş aralığında olduğu, 5 okul müdürünün 36-40 yaş aralığında olduğu ve 2 okul müdürünün ise 46-50 yaş aralığından olduğu görülmektedir. Müdürlerin hizmet süreleri incelendiğinde 4 okul müdürünün 6-10 yıl aralığında, 2 okul müdürünün 11-15 yıl aralığında, 3 okul müdürünün 16-20 yıl aralığında 1 okul müdürünün ise 26-30 yıl aralığında olduğu görülmektedir.

Mezun olunan lisans programlarına bakıldığında, okul müdürlerinin 6'sının okulöncesi öğretmenliği, 2'sinin çocuk gelişimi ve okulöncesi eğitim mezunu olduğu, müdürlerden 1'inin sınıf öğretmenliği mezunu 1'inin ise işletme olduğu görülmektedir. Müdürlerin lisansüstü eğitim alma durumlarına bakıldığında ise, okul müdürlerinden yalnızca 1 müdürün lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir.

3.3. Veriler ve Toplanması

Bu araştırmada ardışık keşfedici desen kullanılması nedeni ile araştırmanın veri toplama süreci iki aşamalı olarak düzenlenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla, ikinci aşamasında ise nicel veriler yazılı görüşme formu ve kontrol listesi aracılığı ile toplanmıştır.

3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yoluyla Nitel Verilerin Toplanması

Araştırmanın nitel verileri 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde bağımsız anaokullarında görev yapan öğretmenler ve okul müdürlerinden toplanmıştır. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama tekniği vardır. Bunlar; gözlem, görüşme ve yazılı doküman incelemesidir. Bu araştırmada nitel veriler görüşme yoluyla toplanmıştır.

Görüşme belirli bir amacı olan söyleşidir. Görüşme genellikle iki kişi arasında olmaktadır ancak kimi durumlarda ikiden fazla kişi ile de gerçekleştirilmektedir. Görüşme veri toplamada tek yöntem olarak kullanılabildiği gibi çeşitli veri toplama teknikleriyle birlikte de kullanılabilir. Görüşme Sosyal Bilimlerde ve özellikle eğitim araştırmalarında veri toplamada anahtar bir teknik olarak kullanılmaktadır. Araştırmacı görüşmede çeşitli şekillerde veri toplayabilmekte bu da görüşmenin farklı sınıflamalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Hitchcock ve Hughes, 1995,

s.153). Karasar (2005, s.167-168)'a göre, görüşmeler değişik biçimlerde gruplanabilmektedir. En yaygın gruplama biçimi yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme olarak üçlü sınıflamadır.

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, sorular önceden belirlenir ve bu sorularla veriler toplanmaya çalışılır. Araştırmacı bu teknikte, önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formunu hazırlar. Bunun yanında görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir. Görüştüğü kişinin yanıtlarını ayırtılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme sırasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir.

Araştırmacı tarafından görüşme verilerini toplamak amacıyla öncelikle taslak bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında Yıldırım ve Şimşek (2006, s.128) tarafından belirtilen açık uçlu sorular sorma, kolay anlaşılır olma, odaklı sorular hazırlama, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu soru sormaktan kaçınma, alternatif sorular ve sondalar hazırlama, farklı türden sorular yazma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme ilkeleri dikkate alınmıştır. Hazırlanan taslak görüşme formu tez danışmanı Yard. Doç. Dr. Meral ÖREN ve tez jürisi üyelerinden Yard. Doç. Dr. Arife Figen ERSOY'un görüşlerine sunulmuş ve alınan dönütler doğrultusunda görüşme formu yeniden düzenlenmiştir. Görüşme sürecine başlanmadan önce görüşme örneklemini dışında kalan 3 okulöncesi öğretmeni ile pilot uygulama yapılmış ve görüşme formuna son hali verilmiştir. Öğretmenler için hazırlanan görüşme formu Ek 5'te, okul müdürleri için hazırlanan görüşme formu ise Ek 9'da sunulmuştur.

Görüşme formu oluşturulduktan sonra Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma izni alınmıştır. Nitel verilerin toplanması amacıyla araştırma kapsamında yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılmasına yönelik araştırma izni Ek 1'de sunulmuştur.

Görüşme sürecine başlanmadan önce araştırmacı tarafından görüşme yapılacak okullar tek tek telefonla aranmış ve randevu talep edilmiştir. Ardından belirlenen gün ve saatte araştırmacı tarafından örneklemin belirlenmesi ve görüşme takviminin kararlaştırılması amacıyla okullara gidilmiş, öncelikle okul müdürü ile tanışılmış ve araştırmacının

belirlediği ölçütler doğrultusunda öğretmenlere ulaşılmıştır. Ölçüt örneklem kapsamına giren öğretmenlere ve tüm okul müdürlerine çalışmanın kapsamı kısaca anlatılmış, görüşmenin yaklaşık olarak 45 dakika süreceği ve kendi isimlerinin, çalıştıkları okulların isimlerinin gizli tutulacağı ve bu çalışmada yalnızca öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi ve demokrasi eğitimi konusunda düşüncelerinin öğrenilmek istendiği belirtilmiştir.

Ayrıca, veri kaybını önlemek amacıyla ses kaydı yapılmak istendiği ve onay verildiği takdirde görüşme gününün belirlenebileceği belirtilmiştir. Yapılan açıklamaların ardından çalışmaya gönüllü olarak katılacak öğretmen ve okul müdürlerinden kendilerinin uygun olduğu bir gün ve saatte görüşme yapılmak üzere randevular alınmıştır. Görüşme gününde araştırmacı kararlaştırılan saatte okulda hazır bulunmuştur. Görüşmeye geçmeden hemen önce öğretmenlere “Öğretmen Bilgilendirme Formu Ek 3” ile “Öğretmen İzin Formu Ek 4”; müdürlere ise “Müdür Bilgilendirme Formu Ek 7” ile “Müdür İzin Formu Ek 8” imzalatılmıştır. Ayrıca, araştırma etiği açısından kendilerinin gerçek isimlerinin kullanılmaması amacı ile kendilerine bir kod isim belirlemeleri istenmiş ardından görüşmeye geçilmiştir. Bu bağlamda, 15 öğretmen ve 8 okul müdürü ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler 6 Nisan 2009 ile 13 Mayıs 2009 tarihleri arasında toplanmıştır. Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin veri toplama çizelgesi Ek 6’da ve müdürlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin veri toplama çizelgesi ise Ek 10’da sunulmuştur.

3.3.2. Yazılı Görüşme Formu ile Nicel Verilerin Toplanması

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin veriler 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde bağımsız anaokullarında görev yapan öğretmenler ve okul müdürlerinden toplanmıştır. Araştırmanın bu aşamasında nitel verilerin bulgularından oluşturulan temalar ve alt temalardan ve alanyazın taramasından yararlanılmış, konu alanındaki 2 uzmandan görüşler alınarak yazılı görüşme formu oluşturulmuştur.

Yazılı görüşme formu oluşturulduktan sonra Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden araştırma izni alınmıştır. Nicel verilerin toplanması amacıyla araştırma kapsamında

yapılan yazılı görüşme formunun kullanılmasına yönelik araştırma izni Ek 2’de sunulmuştur.

Öğretmenler için hazırlanan yazılı görüşme formu Ek 13’te, okul müdürleri için hazırlanan yazılı görüşme formu ise Ek 17’de sunulmuştur. Yazılı görüşme formunun uygulanması sürecine başlanmadan önce araştırmacı tarafından görüşme yapılacak okullar tek tek telefonla aranmış ve randevu talep edilmiştir. Ardından belirlenen gün ve saatte araştırmacı tarafından okullara gidilmiş, öğretmenlere ve tüm okul müdürlerine çalışmanın kapsamı kısaca anlatılmış, 2008-2009 öğretim yılında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin devamı olarak kendilerine yazılı görüşme formunun uygulanacağı dile getirilmiştir.

Çalışmanın verileri toplanmadan hemen önce öğretmenlere “Öğretmen Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesi Bilgi Formu Ek 11” ve “Öğretmen Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesi İzin Formu Ek 12” imzalatılmıştır. Araştırma kapsamında okul müdürlerine ise “Müdür Yazılı Görüşme Bilgi Formu Ek 15” ve “Müdür Yazılı Görüşme İzin Formu Ek 16” imzalatılmıştır.

Araştırmanın ilk aşamasında ölçüt örneklemeden dolayı araştırmaya katılamayan öğretmenlere ve okul müdürlerine yazılı görüşme formu uygulanmıştır. Bu bağlamda, 45 öğretmen ve 10 okul müdürüne yazılı görüşme formu uygulanmıştır.

Öğretmenler ve müdürleri için hazırlanan yazılı görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kişisel bilgiler, ikinci bölümde ise yazılı görüşme soruları yer almaktadır. Hem öğretmenlere hem de müdürlere uygulanan yazılı görüşme formunun verileri 22 Mart 2010 ile 2 Nisan 2010 tarihleri arasında toplanmıştır.

3.3.3. Kontrol Listesi Aracılığı ile Nicel Verilerin Toplanması

Araştırmada müdürlerden farklı olarak öğretmenlere bir de kontrol listesi uygulanmıştır. Kontrol listesi, 2006 Okulöncesi Eğitim Programında yer alan amaç ve kazanımlardan, çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada rol oynadığı düşünülen amaç ve kazanımların belirlenmesiyle oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından belirlenen amaç ve kazanımlar üçlü likert tipinde “doğrudan ilgili”, “kısmen ilgili” ve “ilgisiz” olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Araştırmacı tarafından oluşturulan kontrol listesi formu alan uzmanlarının görüşüne sunulmuş ve ardından yazılı görüşme formunu doldurmayı kabul eden öğretmenlere uygulanmıştır. Kontrol listesi oluşturulmasındaki temel amaç, öğretmenlerin günlük planlarında sıkça kullandıkları amaç ve kazanımların, hangilerinin çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırabileceğine yönelik farkındalıklarını belirlemektir.

Kontrol listesinin yalnızca öğretmenlere uygulanmasındaki amaç ise, öğretmenlerin günlük plan yoluyla amaç ve kazanımları sürekli olarak kullanmalarının ve sınıf içi etkinliklerini bu doğrultuda hazırladıklarının düşünülmesidir. Kontrol listesi formu, yazılı görüşme formunun hemen arkasından öğretmenlere uygulanmıştır. Bu bağlamda, kontrol listesi verileri 22 Mart 2010 ile 2 Nisan 2010 tarihleri arasında 45 öğretmenden toplanmıştır. Kontrol listesi formu Ek 14'te sunulmuştur.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verilerinin çözümlemesi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme verileri çözümlenmiş ve analiz edilmiş, ikinci aşamada ise yazılı görüşme formu ve kontrol listesinden elde edilen veriler çözümlenmiş ve analiz edilmiştir.

3.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Verilerinin Çözümlemesi

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veri analizinin ilk basamağı, verilerin görüşme veri formuna yazımıdır. Bu aşamada öğretmenler ve müdürler ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazından dinlenmiş, öğretmen ve müdürlerin görüşleri olduğu gibi forma aktarılmıştır. Araştırmada kullanılan veri döküm formunda görüşme yapılan yer, görüşme tarihi, görüşme saati, görüşülen kişi, görüşmeci, görüşme numarası, sayfa numarasının yazılacağı bağlam bilgileri ile betimsel indeks, satır, betimsel veri, görüşmeci yorumu, sayfa yorumu gibi bölümler bulunmaktadır. Araştırmada kullanılan görüşme veri dökümü formu öğretmen örneği Ek 18'de, müdür örneği Ek 19'da sunulmuştur.

Araştırma verileri veri döküm formuna aktarıldıktan sonra veri döküm formları arasından rastgele seçilmiş beş veri döküm formu ve bu görüşmelere ait ses kayıtları bir

başka uzmana incelenmesi amacıyla verilmiştir. Ses kayıtlarının ve görüşmelere ait dökümlerin başka bir uzmana verilmesindeki amaç, araştırmacının dinlerken ya da yazarken dikkatinden kaçabilecek verileri belirlemek ve veri kaybını önlemektir. Uzman tarafından yapılan incelemede ses kayıtları ile veri dökümleri arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırma verilerinin analizi tümevarım analizi kullanılarak yapılmıştır. Patton (2002, s. 112)'ın belirttiğine göre çalışılan grubun sembolik dünyasını anlamak amacıyla tümevarım analizinin kullanılması araştırmacıya yardımcı olacaktır. Tümevarım analizi, kodlama yoluyla verileri kategorilere ayırmak, bu kategoriler arasındaki ilişkileri çıkararak tema ve alt temaları oluşturma anlamına gelmektedir.

Tümevarım analizindeki aşamalar, verilere sayfa numaralarının verilmesi, verilerin kodlanması, kodlanan verilerin çoğaltılması, verilerin kesilmesi, kod dosyalarının oluşturulması, tema ve alt temaların oluşturulması, tema ve alt temaların eşlenmesi, alt temaları oluşturan verilerin düzenlenmesi, tema ve alt temaların yazılması, tema ve alt temaların okunması ve gerekli düzeltmelerin yapılması gibi çok uzun ve zahmetli aşamaları izler. Bu nedenle bu çalışmada araştırmacı tüm kodlama işlemini QSR-Nvivo 8 paket programı ile gerçekleştirmiştir.

Araştırmada verilerin kodlanması amacıyla araştırmacıya genel fikir vermesi için önce tüm görüşme dökümleri birkaç kez okunmuştur. Ardından araştırmanın alt amaçları göz önünde bulundurularak, görüşme verilerinden kodlamalar yapılmıştır. Kodlamalar yapılırken araştırma sorusuna yanıt vereceği düşünülen tüm görüşler aynı kod altında birleştirilmiştir. Yapılan kodlamalardan alt temalar ve temalar oluşturulmuştur. Temalar ve alt temalar oluşturulduktan sonra tüm temalar ve alt temalar tekrar gözden geçirilmiş ve birbirleriyle ilişkili olduğu düşünülen temalar ve alt temalar birleştirilmiştir. Temalar ve alt temalara son hali verilmeden önce temaların, alt temaların ve kodların içinde bulunan alıntılar okunmuş ve alıntının kod, alt tema ve temaya uygunluğu kontrol edilmiştir. Araştırmada öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme verilerinden elde edilen tema, alt tema ve kodlar Ek 21'de ve müdürler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme verilerinden elde edilen tema, alt tema ve kodlar ise Ek 22'de veri kodlama anahtarı olarak sunulmuştur.

Bu araştırmada araştırmanın güvenirliliğinin sağlanması amacıyla çeşitli stratejiler belirlenmiştir. İlk olarak, aynı amaca yönelik olarak hazırlanmış sorular hem öğretmenlere hem de okul müdürlerine sorulmuştur. İkinci olarak, araştırmacıdan bağımsız ikinci bir kodlayıcının dökümü yapılmış verilerin analizini baştan sona kadar yapmasıdır. Bu süreçte araştırmacı ve ikinci kodlayıcı birbirlerinden bağımsız şekilde verilerin analizini gerçekleştirmişlerdir. Ardından her iki araştırmacı kodlarını ve temalarını karşılaştırarak ortak noktada buluşmuşlar ve öğretmenler ve müdürler için birer veri kodlama anahtarı oluşturmuşlardır. Üçüncü olarak, analiz sürecinin ardından araştırmacı tarafından yapılan analiz 2 uzmanın görüşüne sunulmuş ve uzmanlardan teyit alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış; temalara, alt temalara ve kodlara son hali verilmiştir. Ardından üçüncü bir kodlayıcıya son hali verilmiş veri kodlama anahtarı ile görüşme dökümlerinden rastgele seçilmiş beş öğretmen ile üç müdürün görüşme dökümleri verilmiş ve uzmandan görüşmeleri analiz etmesi istenmiştir. Uzman analize başlamadan önce demokrasi eğitimi kapsamında oluşturulan temalar hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Üçüncü kodlayıcı analiz işlemini bitirdikten sonra araştırmacı ile üçüncü kodlayıcı Miles ve Huberman (1994)'ın uyum yüzdesi formülünü uygulamışlardır.

$$\text{Güvenirlilik} = \text{Görüş Birliği} / \text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}$$

Bu bağlamda, araştırmacı ile üçüncü kodlayıcı arasında, öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçlarının güvenirliği .95; müdürlerle yapılan görüşme sonuçlarının güvenirliği ise .97 olarak hesaplanmıştır. Çalışmanın geçerlik ve güvenirliğinde görev alan uzman kişilere ait bilgiler Ek 20'de sunulmuştur.

3.4.2. Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesinden Elde Edilen Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın ikinci aşamasında nicel verilerin toplanması amacıyla yazılı görüşme formu ve kontrol listesi formu kullanılmıştır. Yazılı görüşme formu ve kontrol listesi formundan elde edilen verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programından yararlanılmıştır. Yazılı görüşme formu ve kontrol listesinden elde edilen veriler yüzde ve frekans değerleri verilerek sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçlayan araştırmada elde edilen bulgular ve bulgular doğrultusunda yapılan yorumlar bu bölümde sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme, yazılı görüşme formu ve kontrol listesi aracılığı ile toplanan verilerin çözümlenmesi doğrultusunda elde edilen bulgular katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmiştir. Bulgular ve yorumlar demokrasi tanımına ilişkin bulgular, eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırma işlevine ilişkin bulgular, demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin bulgular, demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin bulgular, okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri ve önemine ilişkin bulgular ve demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar ve okul-aile işbirliğine yönelik bulgular olmak üzere altı başlık altında sunulmuştur.

4.1 Demokrasi Tanımına İlişkin Bulgular

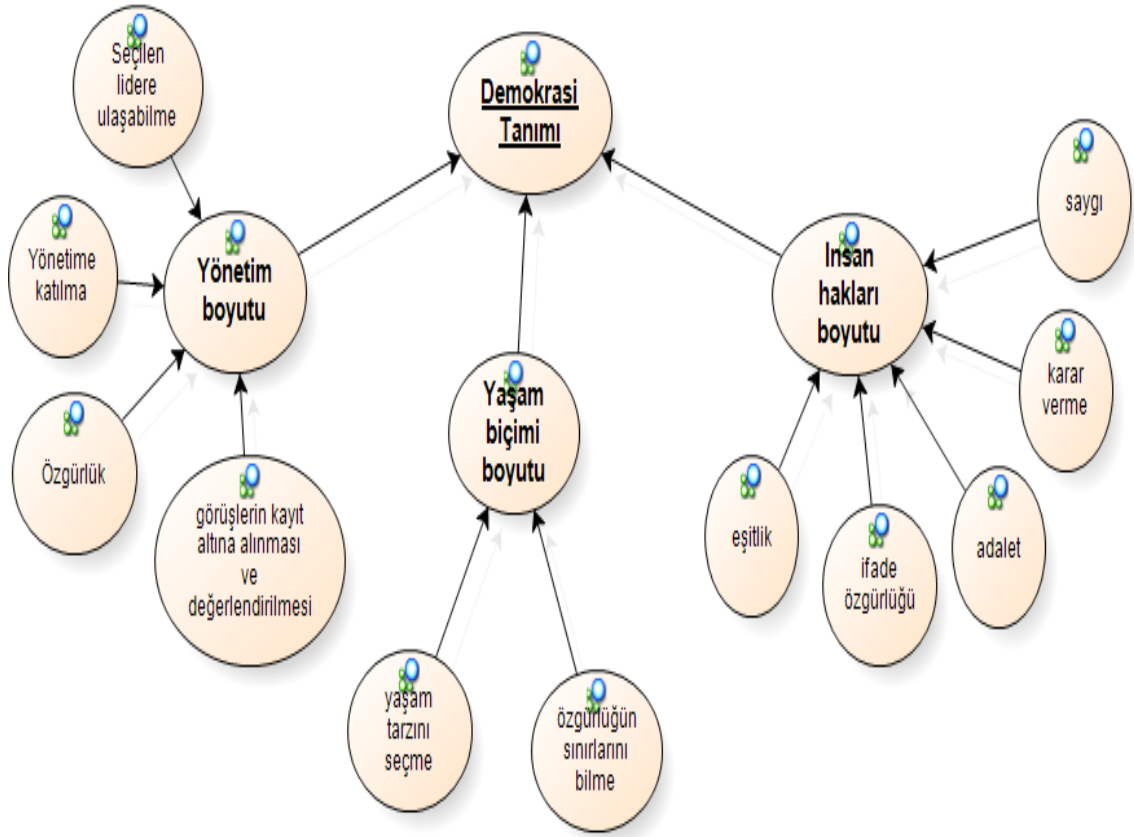
Araştırmada ilk olarak “okulöncesi öğretmenleri ve okul müdürleri demokrasiyi nasıl tanımlamaktadırlar?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme ve yazılı görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler doğrultusunda bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde öncelikle öğretmenlerle ve ardından müdürlerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen demokrasi tanımlarına yer verilmiştir.

4.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokrasi tanımlarına ilişkin görüşleri Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2:Öğretmenlerin demokrasi tanımları

Şekil 2’de görüldüğü gibi öğretmenler demokrasi tanımlarını yönetim boyutu, yaşam biçimi boyutu ve insan hakları boyutunda dile getirmişlerdir. Demokrasiyi yönetim boyutu olarak seçilen lidere ulaşabilme, yönetime katılma, özgürlük, görüşlerin kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi olarak tanımlarken; yaşam biçimi boyutuyla; yaşam tarzını seçme ve özgürlüğün sınırlarını bilme ve insan hakları boyutu ile ise; eşitlik, ifade özgürlüğü, adalet, karar verme ve saygı olarak tanımlamışlardır. Demokrasi tanımları sınıflandırılırken her üç boyutta da özgürlük kavramları kullanılmıştır. Yönetim boyutundaki özgürlük, ülkeyi idare eden yönetimin özgürlükçü bir yapıya sahip olması anlamında kullanılmış, yaşam biçimi boyutundaki özgürlüğün sınırlarını bilme, gündelik yaşamda kişisel haklara saygı bağlamında, bireylerin yaptıkları eylemlerde başka bireylerin özgürlüklerini sınırlamaması yani kendi özgürlüğünün sınırlarını bilmesi anlamında kullanılmış ve son olarak da insan hakları boyutunda ifade

özgürlüğü ise temel bir insan hakkı olan düşünceleri ifade etme anlamında kullanılmıştır.

Öğretmenlerin büyük bir kısmı demokrasinin yönetim boyutuna değinmişken; yönetim boyutunda ise en çok seçme ve seçilme hakları ile oy kullanma hakkından bahsetmişlerdir. Demokrasiyi yönetim biçimi olarak tanımlayan katılımcılardan olan Zeynep ve Özde öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Demokrasi insanların seçme ve seçilme haklarının olduğu, söz haklarının olduğu bir yönetim biçimidir(...)insanların daha yaşadığı toplumda yöneticilerini seçebildikleri, daha özgür olabildikleri, yani günümüzdeki en iyi yönetim biçimlerinden birinin olduğunu düşünüyorum”. (Zeynep, s.439, satır:6817-6823)

“Demokrasi eşitliğe dayalı, halkın kendi kendisini yönetmesine dayalı olan seçme seçilme haklarının olduğu bir yönetim biçimi olarak düşünüyorum”.(Özde, s.475, satır:7396-7397)

Diğer taraftan katılımcıların bazıları, demokrasinin yönetim boyutuna değinmekle birlikte, demokrasinin insan hakları ve yaşam boyutuna daha çok ağırlık vermişlerdir. Demokrasi tanımlarından demokrasi kavramı ile özgürlük kavramını birbiriyle eş değer tuttukları görülmektedir. Bu öğretmenler demokrasiyi tanımlarken özgürlük kavramına önemle vurgu yapmışlar ancak bireylerin özgürlüklerinin başkalarının özgürlükleri ile sınırlı olması gerektiğini önemle belirtmişlerdir. Örneğin Aslı öğretmen bu konudaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Demokrasinin tanımını ilkokuldan beri hep öğrendik işte. Halkın yöneticisini seçmesidir diye. Ee tabi sadece bu değildir demokrasi yöneticini seçmek, yaşam tarzını seçmek, kendini topluma kabul ettirmek, toplumun bunu kabul etmesi, bunlar da demokrasiye dahildir. Tabi kendini ifade etmek bir özgürlüktür. Bu özgürlüğün de belli sınırları olmalı. Başkalarına rahatsızlık vermemek başkalarının sınırlarına girmemek”. (Aslı, s.354, satır:3519-3525)

Yukarıdaki öğretmenler özgürlüklerin sınırlarını başka bireylerin özgürlükleri ile sınırlandırmışken; öğretmenlerden Ece ise, bireylerin özgürlüklerinin gelenekler ve görenekler doğrultusunda sınırlandırılması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır:

“İnsanların kendi yaşamlarıyla ilgili kararları kendi başına verebilmeleridir diye düşünüyorum (...) bireylerin kendi başlarına kendi yaşantılarını sürdürebilecek şekilde kararlar verebilmeleri tabi ki bu toplumun kuralları örf ve geleneklerine uygun olacaktır bu kararlar. Yani birbirlerinin haklarına saygı göstererek olacaktır”. (Ece, s.389-390, satır:5884-5903)

Katılımcılardan bazıları, demokrasi tanımlarında demokrasinin yönetim boyutuna hiç değinmeden ya demokrasinin yaşam biçimi boyutunda ya da insan hakları boyutuna değinmişlerdir. Örneğin Aygöl öğretmen, demokrasinin yalnızca yaşam biçimi boyutuna değinmişken; Bengöl öğretmen ise demokrasinin insan hakları boyutuna değinmiştir. Bengöl öğretmen eşitlik kavramı üzerinde durup, varolan kaynakların eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Öğretmenler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ee en basitinden sosyal yaşam içerisinde de böyle Her yerde bi sıraya geçme olayı vardır mesela bi otobüse binerken diyebilirim. Ya da ne bileyim bi hastanede olabilir her yerde muhakkak kişi haklarına saygı açısından ı saygılı olmak ondan sonra özgür olabilmek. Yani her yönden her zaman düşüncelerini açıkça ifade edebilmek bunda engellenmemek olabilir (Aygöl, s.336, satır:4957-4962)

“Demokrasi ı herkesin gönlünce bi şekilde demokratik ortamda eşit şartlar içerisinde yaşam koşulu demektir. Yani var olan eşit şartlardan belli bi kesimin değil de bütün herkesin yararlanması. Bir koşul varsa, bi ortam varsa bundan herkes eşit bi şekilde yararlansın. Kimi fazla, kimi az miktarda kimi de hiç yararlanma gibi durumları söz konusu Türkiyemizde. Ama bunları aşmak istiyoruz varolan her şeyden herkes yeterli şekilde yararlansın. Mevkiye bakmadan eşit koşullar herkese aynı şekilde sunulsun istiyorum”. (Bengöl, s.495, satır:7751-7757)

Öğretmenlerin demokrasi tanımlarında demokrasinin yönetim boyutu ve insan hakları boyutunda yoğunlaştıkları görülmektedir. Ancak, alan yazında demokrasi yönetim boyutu ve insan hakları boyutundan çok bir yaşam biçimi olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenlerin en çok yönetim boyutu ve insan hakları boyutunda yoğunlaşmalarının nedeninin, demokrasinin yaşam biçimi boyutuyla topluma yansımamasından kaynaklandığı söylenebilir.

hakları boyutuna değinen müdürlerden Fatma ve Ebru'nun bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Bence demokrasi bir toplumda yaşayan bireylerin özgür olarak hareket edebilmeleri, eşitlik, özgürlük kavramları u taşır. Bir de bireyler başkalarının özgürlüklerine zarar vermeden kendi özgürlükleri içinde yaşamaları demokrasi diyorum” (Fatma, s.55, satır:1048-1055).

“Yani eşit iş, eşit her şeyde, her konuda yapılan işe göre ama bakın yapılan işe göre de eşit iş eşit yaşam çıkarım yani benim anlayışım bu. Özgürlük deyince tabi ki bir yerde başlarken bir başkasının özgürlüğünü kısıtlamak değil toplumda biz bir bireyiz sonuçta tabi ki bazı haklarımız olmalı diye düşünüyorum. En başta yaşama hakkı. Bu yaşama hakkı sana da bana da çevremdeki insanlara zarar getirmeyecek ama benim de haklarımı elimden alınmayacak şekilde olmalı(...)”. (Ebru, s.1, satır:12-16).

Demokrasiyi yaşam biçimi olarak yorumlayan müdürlerden Zeynep ise, hiç kimsenin birbirinin hakkını gasp etmemesi gerektiğine ek olarak çevreye ve doğaya karşı sorumluluk vurgusu yapmıştır. Yani özgürlüğün sınırları sadece doğrudan bireylerin birbirlerine davranışlarına değil, bireylerin çevreye davranışlarında da olmalıdır görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Kimse kimsenin hakkını gasp etmemesi, demokratik bir ortamda yaşıyorsak benim hakkımı sen gasp etmeyeceksin. Veya senin hakkını ben gasp etmeyeceğim. Veya doğaya karşı ben biraz daha çevreci bir düşüncede olduğum için yani yere çöp atılmasına karşıyım. Çünkü o çevrede ben de dolaşıyorum, ben de yürüyorum. Yani bir başkasının benim hakkıma gasp etmiş diye düşünüyorum”. (Zeynep, s. 156, satır: 3064-3070)

Müdürlerden yalnızca İrfan demokrasinin yönetim boyutuna değinerek, halkın yönetime katılmasına vurgu yaptığı görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Demokrasi deyince ilk önce katılım aklıma geliyor. Halkın direk yönetime katılması. Bireylerin kendi özellikleri doğrultusunda yönetime katılımı. İlk bazı aklımıza gelen durum. Demokrasi tabi halka dayanıyor, halkın egemenliği üstün tutulduğu için diğer rejim ve yönetimlerden üstün tutan yönü budur bence. Aklıma gelenler ilk etapta bunlardır” (İrfan, s. 69-70, satır:1308-1314).

Müdürlerin öğretmenlerden farklı olarak özellikle insan hakları boyutunda yoğunlaştıkları görülmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda hem öğretmenlerin hem de müdürlerin önemle üzerinde durdukları noktanın, bireyin özgürlüklerinin başkalarının özgürlüğü ile sınırlı olması gerektiği ve özgürlüğün her istediğini yapmak anlamına gelmediği görüşüdür. Toplumsal yaşamın gereklerinden biri olan kişi haklarına saygı kavramı ile öğretmenlerin ve müdürlerin belirttikleri

özgürlüğün sınırları olması gerektiği görüşü bu bağlamda paralellik göstermekle birlikte toplumsal yaşamın düzenlenmesi açısından büyük önem taşıdığı söylenebilir.

4.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi tanımlarına ilişkin yazılı görüşme forumundan elde bulgular Çizelge 6’da sunulmuştur.

Çizelge 6: Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi tanımları

Demokrasi Tanımı	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
<i>a. İnsan Hakları Boyutuyla</i>				
Adalet	32	69.56	7	70.0
Eşitlik	30	65.21	8	80.0
İfade özgürlüğü	28	60.86	6	60.0
Fırsat eşitliği	28	60.86	6	60.0
Saygı	24	52.17	4	40.0
Özgürlük	22	47.82	6	60.0
Karar verme	20	43.47	3	30.0
Anadilini öğrenme ve kullanma	10	21.73	1	10.0
<i>a. Yaşam Biçimi Boyutuyla</i>				
Özgürlüğün sınırlarını bilme	27	58.69	8	80.0
Kararları serbest tartışma ortamında alma	26	56.52	6	60.0
İnsana değer verme	25	54.34	8	80.0
Hoşgörü kültürü	25	54.34	3	30.0
Uzlaşma kültürü	19	41.30	5	50.0
Yaşam tarzını seçme	18	39.13	3	30.0
Paylaşma	13	28.26	2	20.0
Sorumluluk	11	23.91	3	30.0
Şiddetten kaçınma	9	19.56	2	20.0
Kendini topluma kabul ettirme	4	8.69	3	30.0
<i>b. Yönetim Boyutuyla</i>				
Halkın görüşlerinin alınması	27	58.69	5	50.0
Seçme-seçilme özgürlüğü	26	56.52	8	80.0
Hukuk devleti	22	47.82	7	70.0
Yönetimin halk için olması	19	41.30	3	30.0
Tarafsız olma	18	39.13	3	30.0
Sosyal devlet	17	36.95	5	50.0
Halkın kendi kendini yönetmesi	17	36.95	9	90.0
Baskıya uğramama hakkı	17	36.95	2	20.0
Farklılıkların önünü açma	13	28.26	2	20.0
Kuvvetler ayrılığı ilkesi	12	26.08	2	20.0
Meclisin temsil gücü	11	23.91	3	30.0
Seçilen lidere ulaşabilme	9	19.56	1	10.0
Gösteri ve örgütlenme özgürlüğü	6	13.04	2	20.0

Çizelge 6’da görüldüğü gibi öğretmenler demokrasiyi insan hakları boyutuyla büyük oranda (Ö:%69.56) “adalet” olarak tanımlarken, müdürler büyük oranda (M:%80) “eşitlik” olarak tanımlamışlardır. Demokrasiyi hem müdürler hem de öğretmenler insan hakları boyutuyla en az düzeyde (M:%10, Ö:21.73) “anadilini öğrenme ve kullanma ” olarak tanımlamışlardır.

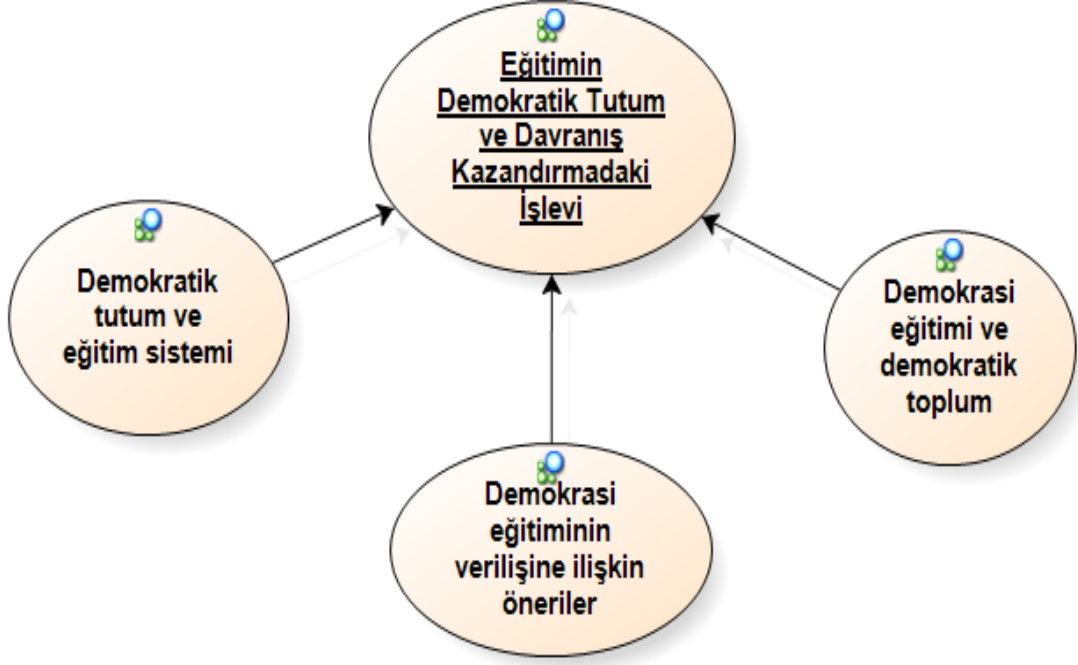
Hem öğretmenler hem de müdürler demokrasiyi yaşam biçimi boyutuyla büyük oranda (M: %80, Ö:%58,69) “özgürlüğün sınırlarını bilme” olarak tanımlarken, öğretmenler en az düzeyde (Ö:8.69) “kendini topluma kabul ettirmek” olarak tanımlarken; müdürler ise, en az düzeyde (M:%20) “şiddetten kaçınma” olarak tanımlamışlardır.

Demokrasinin yönetim boyutuna ilişkin ise öğretmenler demokrasiyi büyük oranda (Ö:%58.69) “halkın görüşlerinin alınması”, en az düzeyde ise (Ö:%13.04) “gösteri ve örgütlenme özgürlüğü” olarak tanımlamışlardır. Müdürler ise demokrasiyi; büyük oranda (M:%90) “halkın kendi kendini yönetmesi”, en az düzeyde ise (M:%10) “seçilen lidere ulaşabilme” olarak tanımlamışlardır.

Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi tanımları incelendiğinde, demokrasiyi insan hakları boyutu ile en çok eşitlik ve adalet olarak, yaşam biçimi boyutu ile bireyin özgürlüğünün başkalarının özgürlüğü ile sınırlı olması gerektiği ile ve yönetim boyutuyla ise halkın görüşlerinin alınması ve halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımladıkları görülmektedir. Genel olarak hem öğretmenlerin hem de müdürlerin demokrasiyi en çok insan hakları boyutuyla tanımladıkları, hemen ardından yaşam biçimi boyutu ve son olarak da yönetim biçimi boyutuyla tanımladıkları belirlenmiştir.

4.2. Eğitimin Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmadaki İşlevine İlişkin Bulgular

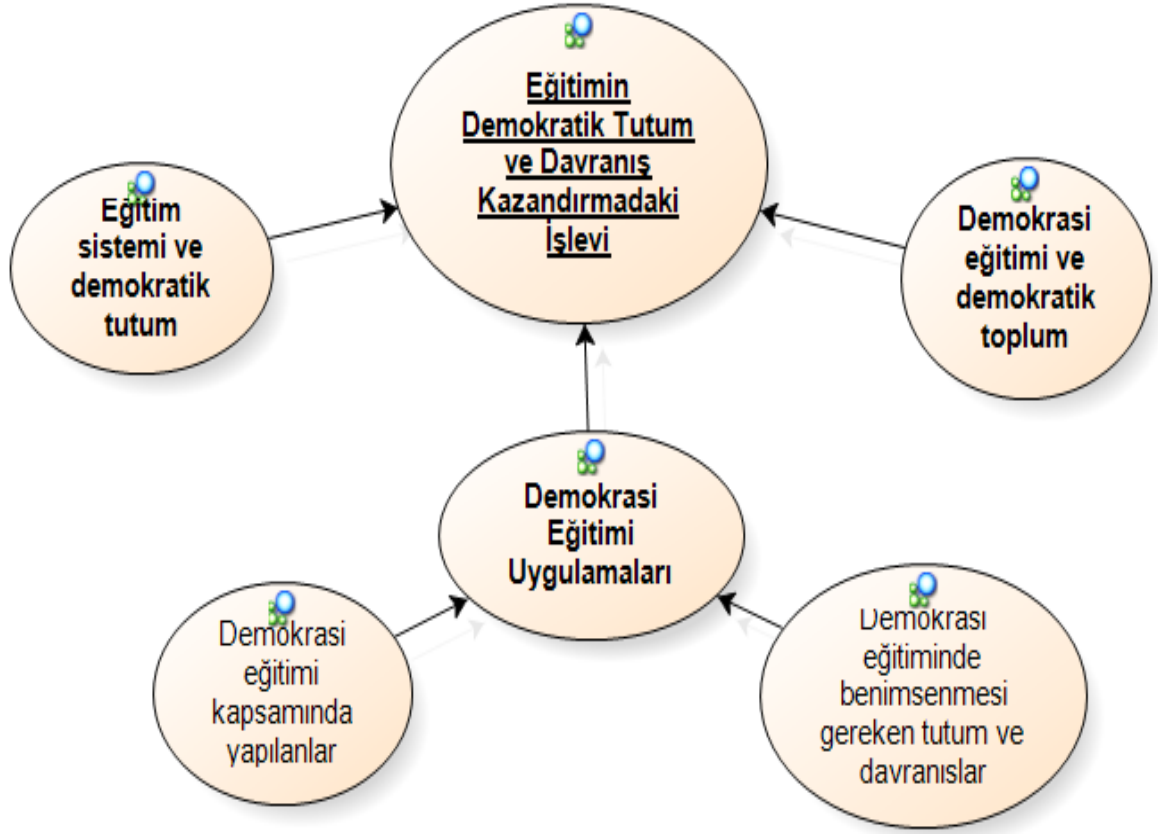
Araştırmada ikinci olarak eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine yönelik sorulara yanıt aranmıştır. Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan bulgular ve bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlara yer verilmiştir. Bu bölümde öncelikle öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen temalar ve alt temalar Şekil 4’te sunulmuş, ardından müdürlerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen temalar ve alt temalar Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 4: Öğretmenlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine ilişkin görüşleri

Şekil 4'e göre, öğretmenlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme verilerinden elde edilen alt temalar, demokratik tutum ve eğitim sistemi, demokrasi eğitimi ve demokratik toplum, demokrasi eğitiminin verilmesine ilişkin öneriler şeklindedir. Her bir alt temaya ait bulgular alt başlıklar halinde sunulmuştur.

Eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine ilişkin müdür görüşleri ise Şekil5'te verilmiştir.

Şekil 5: Müdürlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine ilişkin görüşleri

Şekil 5'e göre müdürlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevi temasına ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme verilerinden elde edilen alt temalar, eğitim sistemi ve demokratik tutum, demokrasi eğitimi ve demokratik toplum, demokrasi eğitimi uygulamaları şeklindedir. Her bir alt temaya ilişkin bulgular alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.1. Eğitim Sistemi ve Demokratik Tutum Kazandırma Düzeyi

Araştırmada yanıt aranan bir diğer soru Türk Eğitim Sisteminin demokratik tutum ve davranış kazandırma düzeyidir. Bu konudaki öğretmen ve müdür görüşleri alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

4.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere Türk Eğitim Sisteminin öğrencilere demokratik tutum ve davranış kazandırma düzeyleri sorulmuştur. Öğretmenler genel olarak mevcut eğitim sisteminin öğrencilere demokratik tutum ve davranışlar kazandırmadığını düşündükleri ancak eğitim sisteminde olumlu değişiklikler olduğunu vurguladıkları görülmektedir.

Öğretmenlerden bazıları okulöncesi eğitim döneminde çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmaya yönelik çalışmalara diğer eğitim basamaklarına göre daha çok yer verdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Aygül demokrasi eğitiminin okulöncesi dönemde olabildiğince verildiğini ancak diğer eğitim basamaklarında uygulanamadığını şu şekilde özetlemektedir:

“Şimdi okulöncesinde biz u elimizden geldiğince bunu desteklemeye çalışıyoruz ama diğer u sınıflarda daha yüksek sınıflarda ben bunu yetersiz uygulandığını düşünüyorum yani bir bastırılmışlık var. Yani sonuçta çocuk kendini rahat bir şekilde ifade edemiyor. Kısıtlamalar var olduğunu düşünüyorum. Ya özgürce derslerde bir program var tamam onu zaten yapılması gerekiyor ama u körü körüne de bağlı olmamalıyız bazı yerlerde de esneklikler olmalı diye düşünüyorum yani diğer lisede olsun ortaokulda ikinci kademede olsun çok fazla şey yapılmadığını düşünüyorum. Bu konuya dikkat edilmediğini düşünüyorum. Daha üzerine eğilmesi gerektiğini düşünüyorum”. (Aygül, s.336-337, satır:4968-4980)

Okulöncesi eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırabildiği görüşünün aksine Ayşe (1), demokrasi kavramının soyut olması nedeni ile okulöncesi programında yer almadığını, programda daha çok somut konulara değinildiğini vurgulamaktadır. Çocuklara demokrasi eğitiminin verilmesinin daha çok öğretmene bağlı olduğunu bununda öğretmenin demokrasiyi içselleştirebilmesi ile ilgili olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir:

“Bence özellikle okulöncesi eğitimden bahsetmek gerekirse planlarımızda da söylemek gerekirse bence çok fazla geçmiyor demokrasi bizim için zaten çok daha soyut kalıyor bizim planlarımızda daha çok işte ailem okulum tarzında daha çok somut şeyler ya da küçük kasları geliştirme tarzında daha beceriye dayalı şeyler geçiyor. Bence demokrasi eğitiminin verilmesi, uygulanması daha çok öğretmene bağlı. Öğretmen ne kadar bu konuyu içselleştirdiyse, benimsediyse ve uygulamayı düşünüyorsa, istiyorsa ne kadar bağlıysa bu konuya ne kadar bilgisi varsa daha önce ne kadar bununla ilgili yaşantı geçirdiyse ona bağlı daha çok(...)”. (Ayşe 1, s.317-319, satır:4583-4617)

Bazı öğretmenler ise eğitim sisteminden kaynaklanan bazı sorunlar nedeni ile çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırılmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler demokrasi eğitimini bazı öğretmenlerin öğrenci merkezli eğitime geçememeleri, hizmetiçi eğitimdeki yetersizliklerden dolayı öğretmenlerin programda yapılan değişiklikleri uygulamaya dönüştürememeleri, okullararası ekonomik eşitsizlikler ve sınıfların kalabalık olması gibi etkenlerin olumsuz etkilediğini düşünmektedirler. Örneğin Seçil görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

“Veremiyor ne yazık ki. Çünkü hem kalabalık sınıflarda eğitimler var ve ülkemizin her koşulu ekonomik durumu olmayan sosyal çevre açısından şu an tabi ki prosedürde herkes aynı şeyi öğretiyor ama bulunduğu ortamda bu eğitimi veremeyen öğretmenlerimizin olduğunu düşünüyorum. 11 ya yeterli imkanlar sağlanmıyor ya sınıf imkanı olmuyor bir şekilde bu eğitim sistemimizin problemleri var(...) Özel okulla devlet okullarını karşılaştırdığınızda özel okullarda bunu daha iyi karşıladığını düşünüyorum. Neden? Daha rahat ortam. En azından sınıflar daha az. Sınıf kalabalıklığının ben demokratik ortamda sorun yaşatacağını düşünüyorum”. (Seçil, s.425-426, satır:6561-6577)

Seçil’in düşüncelerine benzer şekilde Türkan’da eğitim sistemindeki sorunlar nedeni ile çoğu uygulamanın kağıt üzerinde kaldığını şu şekilde belirtmiştir:

“Yeterli bir rol oynadığını düşünmüyorum (...) Sadece bu ellerine yeni bir program geliyor. Bunu uygulayacaksınız deniyor. Ama onu nasıl uygulayacak? Neler yapacak? Yeterli malzeme ortam sağlanıyor mu? Onlar sağlanmadığı için her şey Türkiye’de genellikle eğitim sisteminden konuşursak kâğıt üzerinde kaldığını düşünüyorum”. (Türkan, s.297-299, satır:4311-4347)

Öğretmenlerin eğitim sistemi ve demokratik tutumlar konusundaki görüşleri incelendiğinde, eğitim sisteminde bazı değişikliklerin olduğunu kabul ettikleri ancak yine de sistemin çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmadığı üzerinde hemfikir oldukları görülmüştür.

4.2.1.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlere Türk Eğitim Sisteminin öğrencilere demokratik tutum ve davranış kazandırma düzeyi sorulmuştur. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinin birbirleri ile büyük ölçüde tutarlı olmasına rağmen müdürlerin görüşlerinin birbirlerinden farklılaştığı görülmektedir. Müdürlerden Kemal eğitim sisteminin kesinlikle demokratik tutum ve davranış kazandırmadığını belirtmişken; Buse ve Zeynep eğitim sisteminde sorunlar olduğunu ama o sorunlarında giderilmeye çalışıldığını belirtmişlerdir. Diğer yandan müdürlerden İrfan ve Lale ise eğitim sisteminin özellikle son yıllarda çocuklara demokratik tutum ve davranışları kazandırabildiğini belirtmişlerdir.

Müdürlerden Kemal, eğitim sisteminin çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandıramadığı görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Şimdi ülkemizde demokrasi tam olarak işletilmediği için okullarda da demokrasinin tam olarak yerleştiğini kabul etmiyorum. Yani demokrasi okullarda tam olarak işletilmiyor. Demokratik tutum ve davranışlarda dolayısıyla tam olarak öğrencilere verilmiyor, verilemiyor. Çünkü eğitimi sistemimiz maalesef daha yeni yeni oturmaya başladı, yeni yeni bazı gelişmelere açık olarak idare ediliyor. Bundan sonra inşallah demokratik tutum ve davranışlar öğrencilerimize okulöncesinde net olarak verilecek ama bu zamana kadar çok çok uygulandığını ben kabul etmiyorum ya (...).” (Kemal, s.37-38, satır:711-734)

Buse ise eğitim sisteminde bazı aksaklıklar olmasına rağmen yeni programlar ile bu aksaklıkların giderilmeye çalışıldığını şu şekilde belirtmişlerdir:

“Açıkçası maalesef bizim eğitim sistemimiz de çok fazla yanlışlar var eksiklikler var. Belki yeni programlarla bunlar tamamlanmaya çalışılıyor ama çok da yeterince demokrasinin kazandırıldığını inanmıyorum yani yetişen öğrencileri gördükçe belki bir nevi hani bir şeyler veriliyor mutlaka ama hani tam anlamıyla çok da demokratik bir eğitim sistemimizin olduğuna inanmıyorum ben (...).” (Buse, s. 129-131, satır:2489-2510)

Genel olarak Kemal ve Buse, eğitim programlarının değiştiğinden ancak bu değişime rağmen halen eğitim sisteminin çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Lale ise, Kemal, Buse ve Zeynep gibi eğitim programlarının değiştiğini ve bu değişimin olumlu sonuçlar verdiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Tabi özellikle okulöncesinin programlarının yenilenmesiyle bunu gözlemleyebiliyoruz. Öğretmen daha çevrenin koşullarına, sınıf içindeki çocukların ortamına göre de programını yapabildiğine göre de demek ki demokrasi yani çocukların daha fazla etkin olarak katılmasıyla oluyor. Bu da yeni 2 yıldan beri oluşan bir süreç bu da yavaş yavaş oturacaktır. Çünkü eski programda kesin, katı kuralları yani uçları keskindi ama her yere

her bölgeye her çocuğa uygun olmayabiliyordu. Ama burada çocuğun durumuna isteklerin göre programın içerisinde bu da demokrasinin yapılanmasıdır". (Lale, s. 103-104, satır: 1963-1976)

Hem öğretmenler hem de müdürler eğitim sisteminde değişiklikler yaşandığını ancak bu yaşanan değişikliklere rağmen eğitim sisteminin yine de demokratik tutum ve davranış kazandırmada yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

4.2.2. Demokrasi Eğitimi ve Demokratik Toplum

Araştırmada bir diğer soru demokrasi eğitiminin demokratik toplum yaratmadaki işlevidir. Bu konudaki öğretmen ve müdür görüşleri alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

4.2.2.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlere demokrasi eğitiminin demokratik toplum yaratmadaki işlevi sorulmuştur. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin demokrasi eğitimi yoluyla toplumların demokratikleşebilecekleri konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Ancak öğretmenlerden bazıları bu eğitimin kim tarafından ve nasıl olması gerektiği konusuna yoğunlaşmışken; bazı öğretmenler ise bu eğitimin ne zaman verilmesi gerektiği konusuna vurgu yapmışlardır. Örneğin Özde ve Ayşe (1), demokrasi eğitimi yoluyla toplumların demokratikleşebileceğini ancak bu eğitimi verecek olan kişilerin, öğretmenlerin bu konuda önemli rolleri olduklarını belirtmişlerken; Ayşe (2) ve Fatma ise bu eğitimin küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Özde ve Ayşe (1)'in demokratik toplum oluşturma amacı ile verilecek eğitimde öğretmenin önemine vurgu yaptıkları görüşleri şöyledir:

"Demokrasi eğitimi eğer bilinçli kişiler tarafında verilirse eğer öğrencilerin hani kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayıcı, işte problem çözmelerine olanak sağlayıcı kendi kendilerini kendi haklarını savunmalarını olanak sağlayıcı bir eğitim sistemi benimsenip o öğretmen tarafından verilirse daha iyi olacağını düşünüyorum(...)" (Özde, s.476-477, satır:7426-7430)

"Şimdi her şey eğitimle başladığı için eğer mesela öğretmenler bu işi biliyorlarsa ve bu şekilde çocuklarına verirlerse eğer çocuklarda bunun olması gerektiği uygulanması

gerektiğini bileceklerinden dolayı ileride de bunlar bu şekilde davranırlar dolayısıyla haklarını aralar ve demokrasi tanımında bizim kullandığımız şeyleri aralar dolayısıyla insanlar demokratik bir toplum oluşturlar bence”. (Ayşe 1, s.320, satır:4635-4641)

Ayşe (2) ve Fatma ise demokrasi eğitimi yoluyla toplumları demokratikleşebileceğini ancak bu eğitimin erken yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğini vurguladıkları görüşlerini şu biçimde dile getirmişlerdir:

“(…)okulöncesinden başlayarak bu eğitim verirse bu eğitimin daha iyi olacağını düşünüyorum. Yani ne ekersen hani onu biçersen derler ya nasıl eğitirsek ne verirsek çocuklara bunu daha sonra da görürüz. O toplumu oluşturan bireyler o zaman daha demokratik bi toplum olurlar, daha iyi düşünebilirler daha iyi yapabilirler”. (Ayşe 2, s.532-533, satır:8395-8409)

“(…)neyi öğreniyorsak her şeyi küçük yaşta öğreniyoruz. Eğer bizim kafamızda bu şekilde yerleştiği zaman demokrasi büyüdüğümüzde de aynı şekilde çevremize etkileyip biz o şekilde yaşamaya çalışacağız. Ama yanlış öğrendiğimiz de aynı şimdi olduğu gibi yanlış şekilde kullanacağız. O yüzden muhakkak bu hatta evde başlaması gereken bir eğitim bence”. (Fatma,s.453, satır:6997-7001)

Sonuç olarak öğretmenlerin üzerinde önemle durdukları nokta, demokrasi eğitimi yoluyla toplumların demokratikleştirilebilecekleridir.

4.2.2.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlere demokrasi eğitiminin demokratik toplum yaratmadaki işlevi sorulmuştur. Müdürler de tıpkı öğretmenler gibi demokrasi eğitiminin demokratik bir toplum yaratmadaki işlevinden önemle bahsetmişlerdir. Ancak müdürlerden Fatma ve Ebru bu eğitimin nasıl olması gerektiğine değinirken, Ahmet ve İrfan ise yalnızca demokrasi eğitiminin demokratik toplum yaratmadaki işlevine değinmişlerdir.

Fatma ve Ebru’nun çocuklara eğer demokratik ortamlar yaşatılırsa yani çocukların yaparak, yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlanırsa çocukların demokrasiyi içselleştirebileceklerini ve dolayısıyla da toplumun gelecek nesilleri olarak demokratik toplum yaratabileceklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“(…) Okulöncesinden başlayarak çocukların özgür düşüncelerini söylemeleri, onların sınıflardaki etkinliklerdeki kendi fikirlerinin benimsemeleri kendi fikirlerini söylemeleri yine evlerde de ailelerde de yine demokratik seçimler ya da onlardan fikir alınarak onları demokrasiye günlük yaşamda alıştırarak demokratik bir toplum yaratmada çok önemli bir rol oynayacaktır bence”. (Fatma, s.57, satır:1090-1096)

“Tabi ki olabilir yani işte biraz önce bahsettiğim gibi eksiklikler tamamlandığı sürece demokratik bir eğitimle tabi ki demokrasi anlayışı içinde olan bir toplum oluruz. İşte her insanın hayatına saygı duyulmalı her insanın yaşamına müdahale edilmemeli, u bunlar

demokratik bir ortamı sağlar yani eğitimle birlikte gelir demokratik eğitim demokrasi toplumu eğitilme gelir bence". (Ebru, s.9, satır: 161-167)

Müdürlerden İrfan ve Ahmet ise, eğitim yoluyla demokratik toplumların oluşturulabileceğine vurgu yaptıkları görüşlerini şu biçimde dile getirmişlerdir:

"Tabi tabi bu okullarda verdiğimiz eğitim dolayısıyla topluma yansıtacağı için toplumda biraz daha demokratik bir yapıya bürünecektir düşüncesindeyim". (İrfan, s.72, satır:1365-1367)

"E tabi mutlaka ögle olmalı. Toplumumuzun alt tabanında öğrencilerimize bu kazanımları vermemiz lazım ki toplum ancak böyle bilinçlensin ilerde daha sağlıklı bir nesiller toplumlar yetişsin diye düşünüyorum". (Ahmet, s.86, satır:1634-1637)

Genel olarak öğretmenlerin ve müdürlerin hepsinin demokrasi eğitimi yoluyla toplumların demokratikleşebileceği konusunda hemfikir oldukları görülmektedir.

4.2.3. Demokrasi Eğitimi Uygulamaları

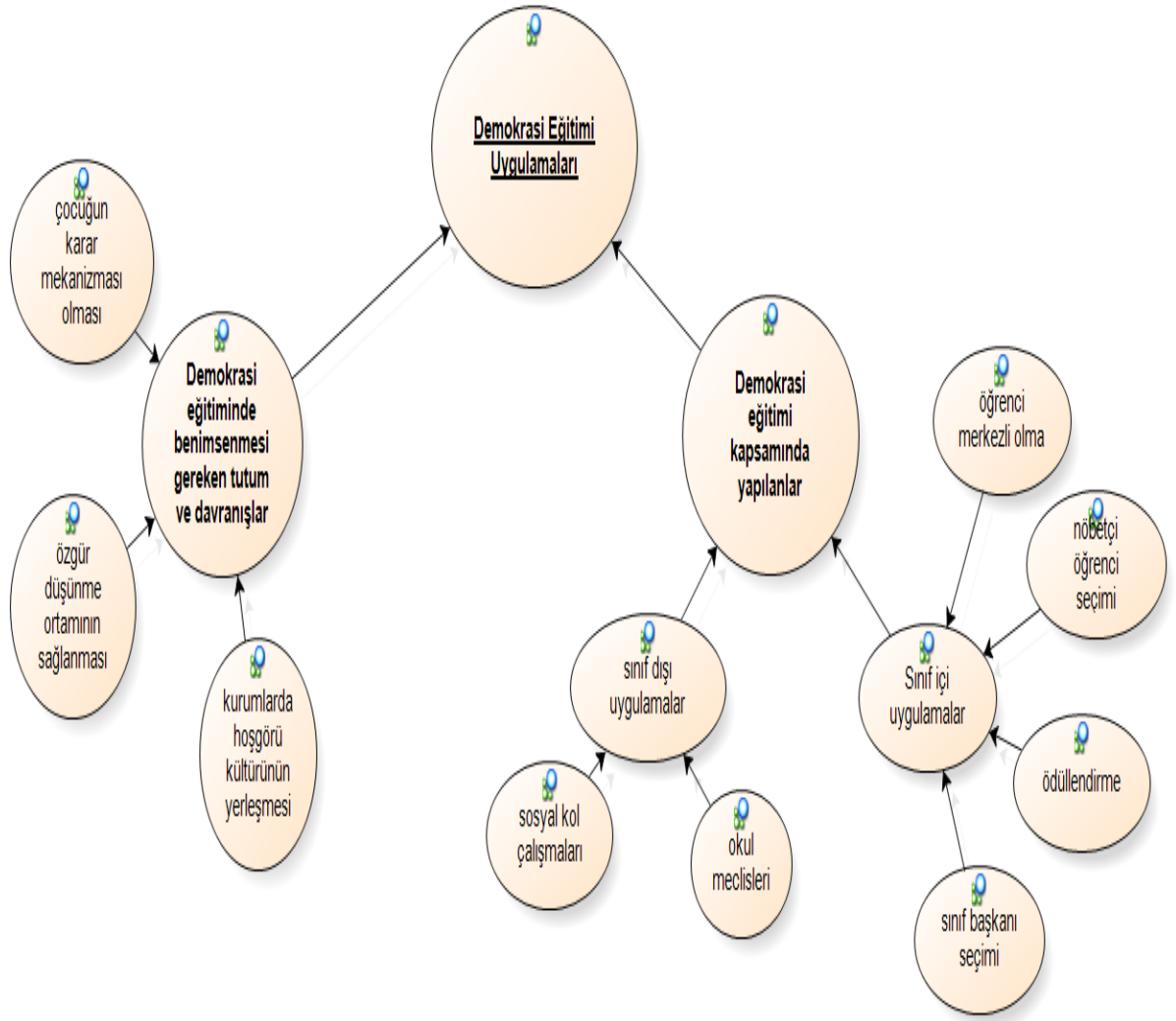
Demokrasi eğitimi uygulamaları teması yalnızca müdürlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden oluşmaktadır. O nedenle bu bölümde yalnızca müdürlerle yapılan görüşme bulgularına yer verilmiştir.

4.2.3.1.Yarı yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca müdürlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

4.2.3.1.1. Müdür Görüşleri

Müdürlerin demokrasi eğitimi uygulamalarına yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6: Müdürlerin demokrasi eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri

Şekil 6’da görüldüğü gibi müdürlerin demokrasi eğitimi uygulamalarına yönelik alt temaları demokrasi eğitiminde benimsenmesi gereken tutum ve davranışlar ile demokrasi eğitimi kapsamında yapılanlardır.

Müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında yapılanlar alt temasına ilişkin kategorileri; sınıf içi uygulamalar ve sınıf dışı uygulamalar şeklinde farklılaşmıştır. Sınıf içi uygulamalar kategorisinin alt kategorileri, öğrenci merkezli olma, nöbetçi öğrenci seçimi, ödüllendirme ve sınıf başkanlığı seçimi; sınıf dışı uygulamalar kategorisinin alt kategorileri ise, sosyal kol çalışmaları ve okul meclisleri olarak belirlenmiştir.

Müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında yapılanlar konusundaki görüşleri incelendiğinde özellikle okulöncesi dönemde yapılanlara değil de ilköğretim okullarında yapılanlara yönelik görüşlerini dile getirdikleri dikkat çekicidir. Müdürlerden Ebru'nun bu konudaki görüşü şu biçimdedir:

“Demokratik okul meclisleri projesi biliyorsunuz ben bu konuda aslında gerçekten hoşuma da gidiyor bu konular çocuklarla işte başkan seçmeler, işte oradan okulla ilgili bilgiler istemeler ben daha önceden ilköğretim okulu müdürlüğü de yaptım okulda demokrasi eğitimiyle ilgili çalışmıştık tabi ki tam amacına uymuyor(...)başarılı olan öğrencimizin, başarılı derken bitirmiştir verilen görevi zamanında bitirmiştir onu ödüllendiriyoruz ya da yemeğini bitirmiştir ödüllendiriyoruz. Yani demokrasi eğitiminde bu ödüllendirme de olmadı pekiştireç kullanılmalı”. (Ebru, s. 6-13, satır:108-243)

Ebru'nun demokratik okul meclisi örneği vermesine ek olarak Lale'de sınıf başkanlığı seçimlerinde öğrencilerin seçim meclislerini oluşturmada değindiği görüşünü şu biçimde dile getirmiştir:

“(...)özellikle mesela okullarda seçim meclislerin oluşturulması, seçimlerin yapılması işte sınıf başkanlarının demokratik ortamlarda öğrencilerin kendi arasında bir seçimle başlaması bir noktada iyi bir yerlere gelmeye çalışıyor”. (Lale, s. 102, satır:1047-1051)

Ebru ve Lale demokrasi eğitimi kapsamında yapılanları okul meclisleri, sınıf başkanlığı seçimi olarak vurgulamışken; Zeynep, demokrasiyi öğrenci merkezli eğitim ortamı yaratılmasıyla bağdaştırmıştır. Zeynep'in demokrasi eğitimi ile öğrenci merkezli eğitim ortamı arasında ilişki kurduğu görüşü şu biçimdedir:

“Yani daha çocuk- öğrenci merkezli olması, öğretmenin söylediğinden ziyade, öğrencinin araştırıp, inceleyip, öğrenip açıklaması bazında çalışmalar var. Yani eskiden u daha çok öğretmen merkezliydi ve öğretmenin söylediği doğrudur. Ama şimdi çocuklar önce ödevini araştırıyor, soruyor soruşturuyor, doğruyu yanlış daha iyi öğreniyor ve öğretmenine de belki yani duyuyoruz öğretmene karşı fikir üretebiliyor”. (Zeynep, s.154, satır:3012-3019)

Katılımcılardan Ebru ve Lale'nin demokrasi eğitimi konusunda söz ettikleri okul meclisleri ve sınıf başkanlığı seçimi demokrasi eğitimi ile doğrudan ilgili örneklerdir. Ne var ki, verdikleri örneklerin okulöncesi düzey çocukları ile bağdaştırılamaması ve bu nedenle de örneklerini ilköğretim düzeyi üzerinden vermelerinde okulöncesi alan mezunu olmamaları bir etken olarak düşünülebilir.

Müdürlerin demokrasi eğitiminde benimsenmesi gerek tutum ve davranışlar alt temasına ilişkin kategoriler; çocuğun karar mekanizması olması, özgür düşünme ortamının sağlanması, kurumlarda hoşgörü kültürünün yerleşmesi olarak belirlenmiştir.

Müdürler genel olarak çocuklara uygun ortam ve olanaklar verilirse, çocukların demokrasiyi kolaylıkla içselleştirebilecekleri konusunda ortak görüş belirtmişlerdir. Örneğin müdürlerden Fatma çocukların sınıfta söz sahibi olmasından ve etkinliklerde çocukların fikirlerinin alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Böylelikle çocukların günlük yaşamda demokratik ortama alıştırılması gerektiğini şu biçimde belirtmiştir:

“(...) sınıf olarak kaç kişi sanat etkinliği yapmak istiyor kaç kişi müzik etkinliği yapmak istiyor diyerek oylama yaparak demokratik ortam yaratabilir yine mesela öğrenci nöbet seçimlerinde görev almak isteyenler özgürce ifadelerini söyleyebilmeli bu şekilde demokratik ortama alıştırmalı günlük yaşamda alıştırılmalı çocuklar”. (Fatma, s.58,satır:1104-1109)

Kemal ise, çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmeleri gerektiğini bu konuda da öğretmenden idareciye, idareciden bakanlığa kadar uzanan bir halkanın sorumlu olması gerektiği görüşünü şu biçimde dile getirmiştir:

“Özgür bireyler yetiştirmek için, özgür toplumlar, öğretmenine rahatça düşüncesini ifade edebilen, kendi düşüncesini çekinmeden öğretmen korkusu gözetmeden, kişi baskısı olmadan ifade eden bireyler yetiştirmek işte biraz okullardaki öğretmenlerin tutumlarından biraz idarecinin öğretmene bakış açısından biraz milli eğitim bakanlığının okullara bakış açısından gibi silsile zincirleme bu tepeye kadar gider. Yani en üstten en alta kadar demokrasi eğitimi kazanmak zorundayız”. (Kemal, s.39, satır:753-762)

Diğer yandan müdürlerden Buse ise, ebeveynlerin çocuklarına fırsat tanıması gerektiğinden ve çocukların kendi kararlarını verebilmesi gerektiğinden şu biçimde bahsetmiştir:

“Aslında çocuklar fırsat verildiğinde her şeyi yapabilirler gerçekten özellikle 3 yaşına gelmiş bir çocuk. Her şeyi derken kendi seviyelerinde mesela şöyle bir örnek vereyim size. Çocuğum ayakkabısını giyemiyor çocuğum yemeğini yiyemiyor şeklinde veliler yaklaşıyorlar ve çocuğun bunu yapmasına fırsat vermiyorlar ve ne yapıyorlar hemen ayakkabısını bağlıyorlar yemeğini yediyorlar çocuk bunu çok rahatlıkla başarabilir 3 yaşına geldiğinde ve u işte bazı kararları kendisi verebilir verebilmeli zaten”. (Buse, s.136-137, satır: 2667-1676)

Tüm görüşlere ek olarak ancak farklı bir bakış açısı ile Zeynep, çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmasında eğitim kurumları dışında diğer kurumlarda da hoşgörü kültürünün yerleşmesi gerektiğini ve çocukların düşüncelerini korkmadan ifade etmelerinin önemini şu biçimde vurgulamıştır:

“İşte yani tabi hani eğitim kurumlarında olsun, diğer kurumlarda sağlık kurumu diğer kurumlarda olsun herkesin aynı anlayış ve hoşgörüyle bakabilmesiyle olacak bir şey(...)Yani öyle olursa olur(...)her kurumun da aynı duyarlılığı göstermesi gerekiyor

yani(...) yani fikir üreten bireylerimizin olması lazım. Yani korkarak, pısrarak bir taraf şey yapmayacak. Düşüncesini söyleyebilen yani u işte birisi bir şey diyor yani şakşakçı bir toplum değil, benim düşüncem buysa ben bunu ifade edebilmeli, bunu gösterebilmeliyim u yani bu anlamda". (Zeynep, s.157-158, satır: 3101-3122)

Müdürlerle yapılan görüşmeler bağlamında, okullarda yapılan demokrasi eğitimi uygulamalarının nöbetçi öğrenci seçimi, sınıf başkanlığı seçimi, sosyal kol çalışmaları olduğu belirtilmiş olup, çocuğun günlük hayatta demokrasiyi yaşaması gerektiği ve bunun için de çocuklara fırsat tanınması, düşüncelerini ifade etmelerine olanak sağlanması gerektiği düşüncelerinin öne çıktığı görülmektedir.

4.2.4. Demokrasi Eğitiminin Verilişine İlişkin Öneriler

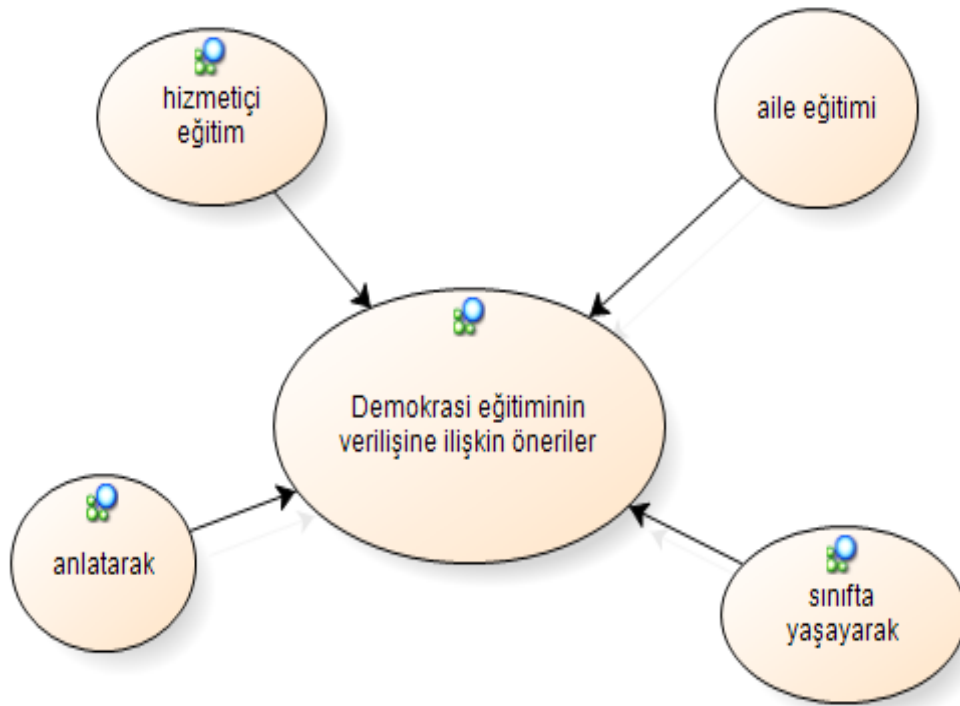
Demokrasi eğitiminin verilişine ilişkin öneriler teması yalnızca öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden ortaya çıkmıştır. O nedenle bu bölümde yalnızca öğretmen bulgularına yer verilmiştir.

4.2.4.1. Yarı yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular ve yorumlar sunulmuştur.

4.2.4.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokrasi eğitiminin verilişine yönelik görüşlerinden elde edilen bulgular Şekil 7’de sunulmuştur.

Şekil 7: Öğretmenlerin demokrasi eğitiminin verilişine ilişkin önerileri

Şekil 7’de görüldüğü gibi öğretmenlerin demokrasi eğitiminin verilişine ilişkin önerileri temasının alt temaları anlatarak, hizmetiçi eğitim, aile eğitimi, sınıfta yaşayarak ve anlatarak olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu demokrasi eğitimin öncelikle ailelere ya da öğretmenlere yani yetişkinlere verilmesi gerektiğini

belirtmişken; bazı öğretmenler ise demokrasi eğitiminin çocuklara sınıf ortamında yaşatılarak verileceğini belirtmişlerdir. Yalnızca Zeynep öğretmen çocuklara demokrasinin anlatılarak kavratılabileceğini belirtmiştir.

Demokrasi eğitiminin öğretmenlerin ve ailelerin eğitilmesi yoluyla olabileceğini belirten öğretmenlerden Bengül demokrasi eğitimi konusunda öncelikle öğretmenlerin eğitilmesi gerektiğini belirtmişken; Aslı ise öncelikle ailelerin bu konuda eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir. Öncelikle öğretmenlerin eğitilmesi gerektiğini belirten Bengül bu konudaki görüşlerini şu biçimde dile getirmiştir:

“Üniversitelerde de bunun verilmesi gerekiyor. İlköğretime de ders olarak konulması lazım. Yani bunun bir ders olarak konması lazım ki ona göre(...)Böyle bir eğitim almadım(...)Böyle bir ders olduğunu da duymadım yani diğer arkadaşlarımda böyle bir ders almadılar. Alınması gerekir yani tabi ki demokrasi eğitimi alınması gerekiyor”. (Bengül, s.502-503, satır:7888-7896)

Aslı ise, demokrasi eğitiminin yalnızca çocuğa değil aileye de verilmesi gerektiğini şu biçimde vurgulamıştır:

“Bence eğitim sadece çocuğa değil aileye de verilmeli bu konuda özellikle. Hala bir çok aile de demokrasi ortamının sağlanmadığını inanıyorum ve görüyorum da. O yüzden sadece çocukla değil aileyle de genelde toplumla da bu konuda eğitim durumları düzenlenmeli(...)”. (Aslı, s. 356, satır:5350-5354)

Öğretmenlerin bir kısmı ise demokrasi eğitiminin sınıflarda çocuklara yaşatılarak verilebileceğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Ece, sınıf içerisinde çocuklara adil davranarak, çocukları iyi tanıyıp, gelişimsel özelliklerini bilerek, çocuğun ilgi ve gereksinimine göre etkinlikleri dağıtarak sınıf içinde demokrasinin yaşatılabileceğini belirttiği görüşü şu biçimdedir:

“Ya çocukların öz güvenlerini geliştirecek tarzda yaparak yaşayarak öğrenme eğitimi ya zaten çoğunluğu girmiş durumda zaten okulöncesi ve ilköğretime ama tam olarak oturtulmadı yani o tip şeyler çocukların yaparak yaşayarak işte doğruyu öğrenerek, orda haklı haksız liderlik ya bütün kavramlar demokrasinin kavramları orda zaten verilebilir ama oturtulursa(...)Tabi öğrencilerine tamamen adil davranmaktır. İşte hangi öğrenciyi çok iyi tanımak başta, yani hangi özelliğinin daha fazla olduğunu bilmek ve çocuğu ona göre yönlendirmek. İşte genel yeteneklerine göre kendi öz güvenlerini geliştirmesi bunu diğer etkinlik alanlarına dağıtması konusunda(...)”. (Ece, s.392-393, satır:5942-5959)

Öğretmenlerden yalnızca Zeynep, demokrasi eğitiminin önce çocuklarla konuşularak, demokrasinin temel prensiplerinin belirlenip, bunların çocuklara anlatılmasıyla ardından ise uygulamaya dökülerek kavratılabileceğini şu şekilde vurgulamıştır:

“Demokrasinin ana prensiplerini belirleyerek yine onlarla birlikte oturup konuşarak, ıı yani bu şekilde olabilir diye düşünüyorum. Belirleyeceğiz kuralları demokratik kuralları bunları uygulayacağız”. (Zeynep, s.442, satır:6870-6872)

Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin verilerine bakıldığında “demokrasi eğitimi nasıl verilmelidir?” sorusuna öğretmenlerin öncelikle öğretmenlerin ve ailelerin eğitilmesi yoluyla demokrasi eğitiminin verilmesinin üzerinde durdukları görülmektedir.

4.3. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

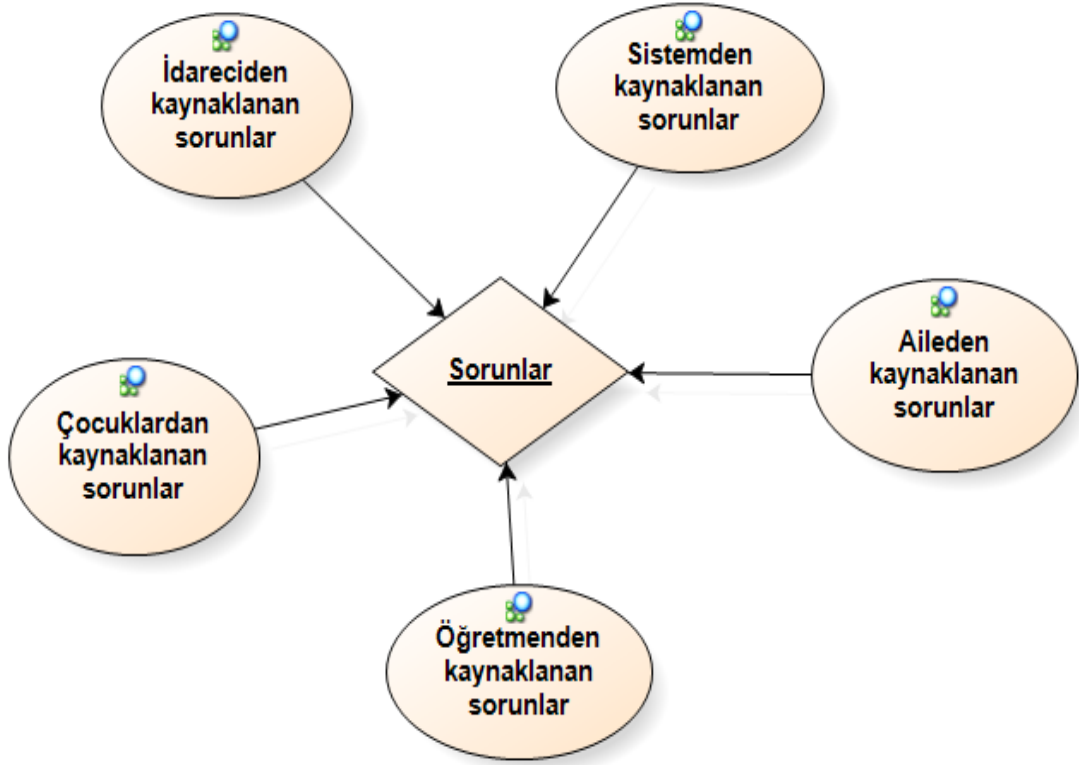
Araştırmada yanıt aranan sorulardan biri de öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunlardır. Bu bağlamda, bu bölümde önce yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara ardından da yazılı görüşme formundan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.3.1.Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunları belirlemeye yönelik olarak yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.3.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik olarak görüşleri Şekil 8’de sunulmuştur.

Şekil 8: Öğretmenlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik görüşleri

Şekil 8’de görüldüğü gibi öğretmenlerin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunlara ait alt temalar idareciden kaynaklanan sorunlar, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, çocuklardan kaynaklanan sorunlar, öğretmenden kaynaklanan sorunlar ve aileden kaynaklanan sorunlardır.

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde en çok aileye yönelik sorunları dile getirdikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin ailelerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşlerinin alt temalarına yönelik belirlenen kategoriler ise, demokratik tutumlar konusunda çocuklara ailede model olabilecek kişilerin olmaması, anne-babanın çocuklarının tutum, davranış, beceri ve gelişim düzeyleri gibi bazı özellikleri ile ilgili gerçekleri kabul etmemeleri, çocuğun sürekli olarak engellenmesi, anne babanın eğitim seviyesinin düşük olması, anne babanın öğretmenlerden çocukları ile ilgili problem duymak istememesi, çocuğun evde tek çocuk olması, evde demokratik ortamın olmaması şeklindedir. Öğretmenler genel olarak aileden kaynaklanan sorunlar konusunda çok ayrıntılı görüş belirtirken en çok da aile ortamında demokrasinin yaşanmaması sorununun dile getirmişlerdir.

Örneğin öğretmenlerden Türkan ve Ece, çocukların aile ortamında demokrasiyi yaşayamamasından söz ederek, ailede baskıcı bir ortamın olması nedeniyle de çocukların demokratik tutum ve davranış kazanamadıklarını şu şekilde vurgulamışlardır:

“Ailenin daha baskın olduğu daha baskıcı tutumlarda yetişen çocuklarda bazı davranışları yani demokrasi adına o davranışları geliştirmek çok daha zor oluyor (...) daha çok aile eğitimi eksik olan çocuklarda ufak tefek sorunlarımız oluyor. Hayır, annem öyle diyor babam böyle diyor ya da ailenin bir tutumu var onun tam tezadı olması gerekiyor. Yanlış bir davranış ya da tutum verilmiş onu değiştirmek elbette ilk zamanlarda zorlanıyoruz”. (Ece, s.396-400, satır:6014-6101)

“(...)evde de demokratik ortama alışık olmadıkları için okulda öğretmen o demokratik ortamı sağlamaya çalışsa da anlayamıyorlar, uyum sağlayamıyorlar. Çocuklar da o haklarını kullanmayı öğrenemiyorlar(...)Okulda öğretmen güzel bir dille uyardığında çocuk anlamıyor. Evde ya bağırıldığı için, dövüldüğü için düzgün dile uyarıyı uyarı olarak kabul etmiyor. Anlamıyor, konuşarak anlamaktan anlamıyor. Ne zaman kızarsanız o zaman tepki veriyor size(...)”.(Türkan, s. 298, satır:4317-4327)

Öğretmenlerin bir kısmı ise ailenin sosyoekonomik ve sosyokültürel düzeyinin düşük olmasının bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Yasemin öğretmen ailenin sosyokültürel düzeyinin düşük olmasından dolayı çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmada zorlandıklarını şu şekilde belirtmiştir:

“Kendilerini ifade etmede zorlananlar var. Fikirlerini açıklamada zorlananlar var. Bunda az öncede dediğimiz gibi sosyokültürel düzeylerinin farklılıkları var. Aile ortamında çok fazla söz hakkına sahip olmayan çocuklar var. Hani ailede sadece bir kural vardır bu kuralın pek fazla dışına çıkılmaz esnek fikirleri olmayan aileler var. Bu çocuklar sınıfta da devam ettiriyor kendini ifade edememekle ilgili problemlerimiz var”. (Yasemin, s. 383, satır:5765-5771)

Öğretmenlerden yalnızca Türkan ise, tek çocuklu ailelerde çocuğun paylaşmayı öğrenemediğinden ve bu nedenle demokratik tutum ve davranış kazanamadıklarından bahsetmiştir. Ayrıca, kimi ailelerin öğretmenle iletişime geçmediğini, çocuklarının her zaman mükemmel olduğunu düşündüklerini belirtmiştir.

(...) genellikle tek çocuk ailelerle konuştuğumuzda tek çocuk işte her istediğini almaya alışık diyorlar, paylaşmayı bilmiyorlar diyorlar. Aile de her istediklerinin yapılmasına bağlıyoruz biz. Biraz da yapı gereği bencil çocuklar oluyor ondan kaynaklanıyor(...)Öğretmen aileyle iletişim kuruyor ama aile bunu anlamakta çok zorlanıyor. Bazen yani siz onun onların çocuklarının iyiliği için çağırıyorsunuz ama onlar problemin farkında olmuyorlar ya da olmak istemiyorlar problem duymak istemiyorlar öğretmenlerden”. (Türkan, s.299-314, satır:4330-4636)

Öğretmenlerin idareciden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşlerine ait kategorileri ise, çocuklara yönelik etkinliklerde öğretmene danışmamaları, çocukların gelişimsel özelliklerinden haberdar olmamaları, okulöncesi alan mezunu olmamaları, okulöncesi eğitim programını takip etmemeleri, öğretmenler arasında ayırım yapmaları olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin idareciden kaynaklanan sorunlara ilişkin en fazla değindikleri sorun kendilerine eşit davranılmaması ve alan mezunu olmayan idarecilerle çalışmak durumunda kalmaları olarak belirlenmiştir. Bengül bu konudaki görüşünü şu biçimde dile getirmiştir:

“Aynı okul ortamında bile olsanız verilen malzemeden dolayı ayrımlar yapıldığını görüyorum yani. Bu hiç hoş bir şey değil. Aynı okuldasınız, aynı mekânı paylaşıyorsunuz ve sınıflara dağıtılan oyuncaklarda bile demokratik bir tutum göremiyorsunuz.(...) Bir de demokratik olması için okulöncesi idarecilerinin ıı branştan olmasını istiyorum. Çünkü ilköğretim idareciliği ile bu anaokulu idareciliği arasında çok farklılıklar var. Nasıl farklılıklar var. Programdan haberdar olmayan bir sınıf öğretmeni eğer idarecimiz varsa, eğer araştırmıyorsa da anaokuluyla ilgili ne oyuncak seçime karar verebiliyor. Çünkü bizler olmadan kendisi de oyuncak alabiliyor. Oyuncak seçimine karar veremiyor. Öğrencilerin yaş ve özelliklerini bilmediği için öğrencilerle yeterli iletişim kuramıyor, sınıflara girerek bizlere rehber olamıyor. (Bengül, s. 525, satır: 8251-8267)

Bengül, idarecilerden kaynaklanan sorunlara yönelik olarak öğretmenler arasında kişisel yakınlıklar nedeni ile ayırım yapmaları, okulöncesi alan mezunu olmamaları, çocukların gelişimsel özelliklerini bilmemeleri, çocuklara yönelik etkinliklerde öğretmene danışmamaları gibi sorunları sıralamıştır. Bengül, aynı zamanda müdürlerin okulöncesi alan mezunu olması gerektiğini, alan mezunu olmayan yöneticilerin alanda yeni öğretmenlere rehberlik edemediğini, çocukların gelişimsel özelliklerini bilmedikleri için oyuncak alımında yanlışlıklar yapıldığını belirtmiştir.

Nazan da Bengül gibi müdürlerin okulöncesi alan mezunu olmamalarının kendisi için sorunlar yarattığını, müdürlerin okulöncesi dönemdeki çocukların gelişim özelliklerini bilmedikleri için öğretmenleri zor durumda bırakabilecek beklentilere girdiklerini şu örnekle dile getirmiştir:

“Mesela ne diyelim. Ders saati içinde mesela balo gibi bir şey düzenlemişti bundan önceki müdürümüz mesela ders saati içinde çocukları bırakıp ders saati içinde bırakıp gitmek istemiyoruz yani baloya çocuklarımız gelse de bazı çocuklar gelmek istemiyordu. Onları işte bir atıyorum buradaki bayanlara bırakacaktı. Anlamadığı için işin içinden zaten gitti kendisi soruşturmayla gitti ama bu tip şeylere maruz kalıyorduk yani ya da çok sıkıntılı durumlar yaşatabiliyordu bize. Yani anlamadığı için işin düzeyinden hani ilköğretim gibi çocuklar başının çaresine bakar öğretmen gelmedi zaman teneffüse bırakabiliyoruz

çocukları onlar gidiyorlar mesela ya da aileleri geliyor ya da teneffüste oynamıyorlar. Ama bizde öyle olanaklar olmadığı için bu tip şeyleri istiyordu. Mesela bir kere bu olay aklımda kalmış özellikle ya da başka ne olabilir? Ya birçok şeyde gereksiz şeyleri istiyordu o konuda sıkıntı yaratıyordu bizde”. (Nazan, s.420, satır:6470-6478)

Öğretmenlerin eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara ilişkin kategorileri ise, alan dışı atamalar, okullar arası ekonomik eşitsizlikler, fiziki koşulların yetersizliği, hizmet içi eğitim yetersizliği, hizmet öncesi eğitim yetersizliği, kaynaştırma eğitimi konusunda yetersizlik ve okulöncesi eğitim programında demokrasiye yeterince önem verilmemesi olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin büyük kısmı genel olarak hizmetöncesi ve hizmetiçi eğitim konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Türkan, öğretmenlere yönelik yeterince hizmet içi eğitim verilmemesini ve eğitim sisteminde yapılan değişikliklerin öğretmenlere yeterince tanıtılmadığını şu biçimde vurgulamıştır:

“Yani yeterli seminerler verilmiyor öğretmenlere, mezun olduktan sonra yeterli eğitime devam edilmesi gerekir(...)sadece bu ellerine yeni bir program geliyor. Bunu uygulayacaksınız deniyor. Ama onu nasıl uygulayacak? Neler yapacak? Yeterli malzeme ortam sağlanıyor mu? Onlar sağlanmadığı için her şey Türkiye’de genellikle eğitim sisteminden konuşursak kâğıt üzerinde kaldığını düşünüyorum”. (Türkan, s.299, satır:4340-4347)

Ayşe (1) ise, hizmet öncesi eğitimde demokrasi eğitimiyle ilgili ders almadığını bu nedenle, öğretmen eğitiminde bu konunun çok fazla önemsenmediğini belirtmiştir.

“Şimdi şöyle söyleyeyim ben bununla ilgili çok belirgin bir ders almadım üniversitede ve tabi ki teorik olarak da almadım bunu uygulamaya yönelik olarak ta herhangi bir şey istemediler benden ama öğretmen olarak başladığımda bunun daha çok öğretmene düştüğünü fark ettim ben (...) Ya sadece benim şöyle bir düşüncem var. Keşke üniversitede bize bu konuyla ilgili biraz daha eğitim verebilselerdi ve dolayısıyla sizde bana bu konuyla ilgili soru sorsaydınız bende hani tabi ki bunu olumlu cevaplamayacaktım ve dolayısıyla tabi siz bu cevabı kaydedecektiniz ve üniversitede benim üniversitemde ya da genel olarak üniversitelerde bu eğitime çok fazla önem verilmediği ortaya çıkacak böyle de olabilir”. (Ayşe 1, s.321-334, satır:4665-4929)

Bazı öğretmenler ise ekonomik eşitsizliklerden kaynaklı olarak demokratik sınıf ortamı oluşturmada sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin öğretmenlerden Seçil, okulların ekonomik koşullarının demokrasi eğitiminde önemli olduğunu, okulların ekonomik durumlarının eşit olmaması her çocuğun aynı şekilde sistemden yararlanmamasına ve bunun da demokratik olmadığını şu şekilde belirtmiştir:

“Hem kalabalık sınıflarda eğitimler var ve ülkemizin her koşulu ekonomik durumu olmayan sosyal çevre açısından şuan tabi ki prosedürde herkes aynı şeyi öğretiyor ama

bulunduğu ortamda bu eğitimi veremeyen öğretmenlerimizin olduğunu düşünüyorum. İki ya yeterli imkanlar sağlanmıyor ya sınıf imkanı olmuyor bir şekilde bu eğitim sistemimizin problemleri var.(...) Dediğim gibi ülkemizde her yerde farklı farklı. Özel okulla devlet okullarını karşılaştırdığımızda özel okullarda bunu daha iyi karşıladığını düşünüyorum. Neden? Daha rahat ortam. En azından sınıflar daha az. Sınıf kalabalıklığının ben demokratik ortamda sorun yaşatacağını düşünüyorum". (Seçil, s.425-426, satır:6562-657)

Öğretmenlerin çocuklardan kaynaklanan sorunlar alt temasına ilişkin kategorileri ise, içe kapanıklık, öz güven eksikliği, özel eğitime gereksinim duyma ve problem davranışlara sahip olma olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin çocuklardan kaynaklanan sorunlara yönelik olarak en fazla problem davranışlara sahip çocuklara yönelik görüş belirttikleri belirlenmiştir. Örneğin Özde, problem davranışlara sahip çocuklarda zorlandıklarını belirterek, bazı çocukların demokratik tutum ve davranışları çok kolay kazanabildiğini bazı çocukların ise kazanamadığını belirtmişlerdir. Özellikle Özde, sınıfta tek başına olmasından kaynaklı olarak sınıf yönetiminde bazı sorunlar yaşadığını şu şekilde ifade etmiştir:

"Problem davranışlar olabilir yani çocuklarla mesela bu kuralları oluştururken hala öyle bir kaç çocuğumuz üzerinde yani çocuklarımızda problem yaşıyoruz. İşte arkadaşlarına vurma konusunda özellikle. İşte kendi başına işte tek çocuk olanlarda genelde problem yaşıyoruz işte grupla hareket etmekte zorlanan çocuklarımız oluyor bir kaç tanede olsa. Onlara yönergeler verirken yönergelere uymadıkları zaman açıkçası zorlanıyorum bazen sınıf yönetimi konusunda.. O konuda yani çocuklar uymayan çocuklar olduğunda zorlanıyorum". (Özde, s.485, satır:7579-7585)

Yalnızca öğretmenlerden Selma özellikle özel eğitime gereksinim duyan çocuklarda demokratik tutum ve davranış kazandırmakta zorlandıklarını, bu çocuklara yönelik olarak hoşgörülü davrandıklarında ise, diğer çocukların yanlış anlayabileceklerini vurgulamaktadır.

"Şimdi biz özel eğitim gerektiren bireylerde bazen zorlanıyoruz. Yani bu tarz çocuklar geldiği zaman sınıfta diğer çocuklara öncelikle bu çocuğun durumunu anlatmamız gerekiyor(...) Özel eğitim gerektiren birey ben bu kurala uymayacağım diyebiliyor Çünkü ilgi ve gereksinimleri farklı diğer çocuklar niye kurala uymuyor. Mesela Ali, Veli hiç fark etmez diye çıkabiliyor(...)özel eğitim gerektiren birey geldiği zaman ya onu ya onu kollamak gerekiyor gibi bir şey kullanmak istemiyorum ama onun durumunu ona onun durumunu da ona açıklamak gereken durumlar oluyor". (Selma, s.194-208, satır:3853-4133)

Öğretmenlerin, öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik alt temalarına ilişkin kategoriler ise, alanlarındaki yenilikleri takip etmemeleri, çocuklarla birebir ilgilenilmemesi, kendilerini geliştirmeye açık olmamaları, kendilerini sınıfta tek otorite olarak görmeleri şeklinde belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri

incelendiğinde genel olarak öğretmenlerde bir tükenmişlik olduğu, işlerinin çok yoğun olduğu, kendilerini geliştirme olanakları olmadığı gibi kendilerinin de çok fazla gelişime açık olmadıkları belirlenmiştir. Örneğin Fatma ve Aslı, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeye açık olmadıklarını ve kendilerini geliştirmek için de bir çaba sarf etmediklerini şu şekilde belirtmişleridir:

“Hani çok seminere gidiyoruz ama sınıfta yine bildiğimizi okuyoruz. İşte öyle değil gerçekten bazı şeylere inanarak orda öğrendiğimiz bilgileri daha önceki öğrendiğimiz bilgileri kullanarak sınıfta uygulamamız gerekiyor”. (Fatma, s.454, satır:7015-7017)

“Bizim sistemimizde öğretmen mezun olduğu gibi kalıyor maalesef(...)bütün öğretmenler kendini geliştirmek için bir çaba sarf etmiyorlar. Yani keşke herkes kendini geliştirse(...)”. (Aslı, s.357-358, satır:5384-5390)

Diğer taraftan Türkan öğretmen ise, öğretmenlerin sürekli meşgul olduklarına ve çocuklarla birebir ilgilenemediklerine şu şekilde değinmiştir:

“Ya ben kendi çocuğumdan biliyorum birinci sınıfa gidiyor. Öğretmenine hiç bir şey soramıyor. Şimdi zamanım yok, vaktim yok, hiç bir şey soramıyor öğretmenine 36 kişiler sınıfta. Öğretmeniyle konuşmaya çekiniyor. Ben ikna edip gönderdiğimde bile öğretmenim bana cevap vermedi. Yani olumlu olumsuz bile bir cevap almadan geri dönüyor. Öğretmenler çok meşgul, sınıflar kalabalık, birebir ilgilenemiyorlar”. (Türkan, s.301, satır:4373-4379)

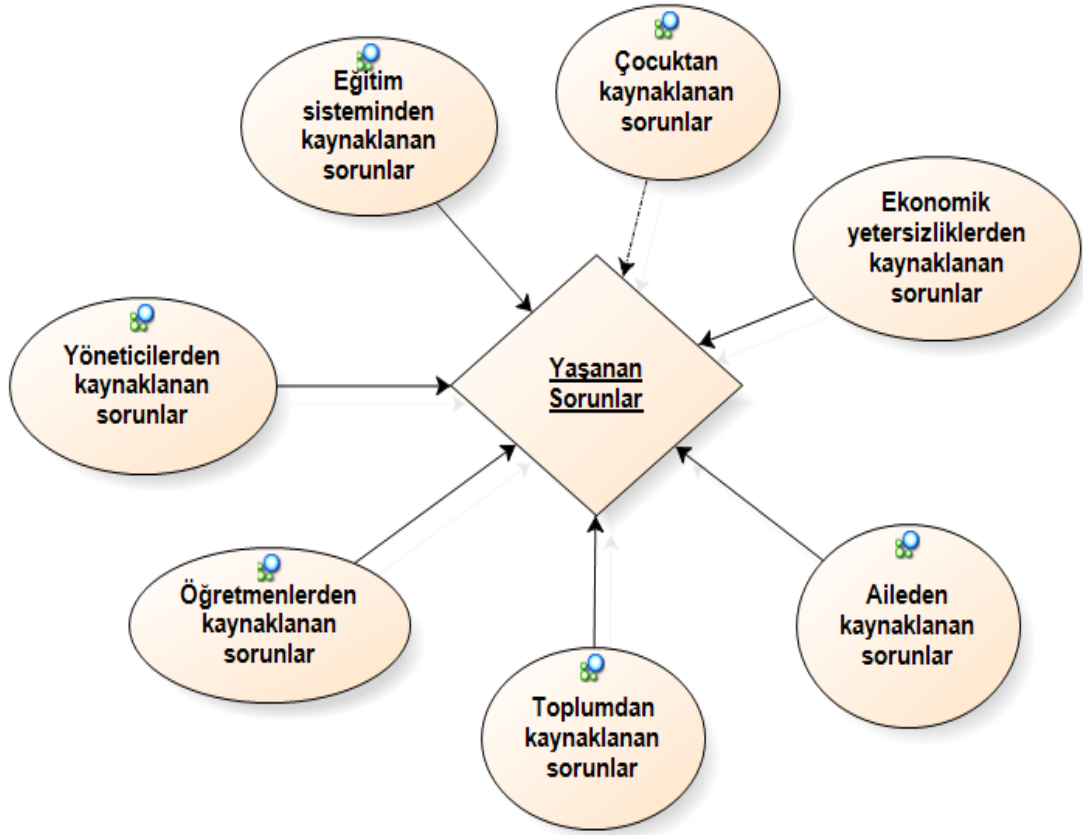
Öğretmenlerden Özde ise, öğretmenlerin çocukların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamadıklarını, kendilerini sınıfta tek otorite kaynağı olarak gördüklerini şu şekilde belirtmiştir:

“Öğrenciler ifade etmelerine olanak sağlanmıyor. Özellikle öğretmen merkezli oldu için. Bir de baskı var öğrencilerin üzerine zannedersen. Yani çok fazla kendilerini ifade edemediklerini düşünüyorum. Ya da işte ifade etmeye ya da kendini savunmaya kalkan öğrencinin hemen engellenmeye çalışıldığını sürekli hep aynı eğitim sisteminin devam ettiğini düşünüyorum”. (Özde, s.476, satır:7419-7424)

Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda öğretmenlerin en çok ailelerden kaynaklanan sorunlara yönelik görüş belirttikleri görülmektedir. Okulöncesi dönemde okul-aile işbirliğinin önemi düşünüldüğünde belirtilen sorunların bir an önce çözüme kavuşturulmasının çok önemli olduğu söylenebilir.

4.3.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik olarak görüşleri Şekil 9’da sunulmuştur.

Şekil 9: Müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik görüşleri

Şekil 9’da görüldüğü gibi müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşlerine ait alt temalar çocuktan kaynaklanan sorunlar, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, yöneticilerden kaynaklanan sorunlar, öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar, toplumdan kaynaklanan sorunlar, aileden kaynaklanan ve ekonomik yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar şeklinde belirlenmiştir.

Müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik görüşleri incelendiğinde tıpkı öğretmenler gibi en fazla aileden kaynaklanan sorunlar üzerinde yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Müdürlerin aileden kaynaklanan sorunlara yönelik görüşlerine ilişkin kategorileri, ailede demokratik tutumlar konusunda örnek kişilerin olmaması, anne-babanın çocuklarının tutum, davranış, beceri ve gelişim düzeyleri gibi bazı özellikleri ile ilgili gerçekleri kabul etmemeleri, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, evde demokratik ortamın olmaması ve geleneksel aile tipi olarak belirlenmiştir. Müdürlerden

Zeynep, evde demokratik ortamın olmaması, çocuğun ailede söz hakkının olmamasından dolayı bazı sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir ve bu konuya yönelik görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“ (...) büyük ne derse o olur. Benim düşüncemin bir önemi yok. Ben hayır diyorum, büyük evet diyorsa orda bir demokratik eşit bir yaklaşım yoktur yani. Hayır diyenler el kaldırsın, evet diyenler el kaldırsın ne kadar öyle bir şey olsa belki hani demokratik bir seçim yaptık bu yaz tatili şuraya gidiyoruz, çoğunluk böyle istedi gibi bir şey pek olmaz yani”. (Zeynep, s.173, satır:3432)

Buse ise, ailede demokratik tutumlar konusunda örnek kişilerin olmamasından dolayı sorunlar yaşandığını şu şekilde belirtmiştir:

“(...) ama en göze çarpanı değdim gibi biz burada ne kadar doğruyu vermeye çalışsak ta aile bunu devam ettirmediği sürece biz burada bir takım sorunlarla karşılaşabiliyoruz(...) Aile de bunu desteklerse o zaman sorunu çok daha kolay çözüyoruz ama bizim verdiğimiz eğitimi aile desteklemezse yada bu tarz durumlarda gülüp geçerse bir şey yapmazsa o zaman bizim işimiz çok zorlaşıyor yani çocuktaki o davranışı düzeltme aşaması çok zorlaşıyor. Bazen imkânsız hale bile gelebiliyor”. (Buse, s. 140-141, satır:2746-2762)

Zeynep, geleneksel ailede yaşayan çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmasında zorlandığını belirtmiştir. Ailede anne ve babanın bile sözünün geçmediğini, söz hakkının ailenin büyüklerinde olduğunu dolayısıyla çocuğun da bu ortamdan etkilendiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“(...) yeri geliyor o evde anne babanın da sözü geçmiyor. Yani o evde babaanne ya da dede demokrasinin şeyleri yani ayakları mı diyeyim yani artık. Anne babanın sözü geçmezken çocuğu haliyle kimse şey yapmaz(...)evde hiç sorumluluk alınmamış, birey olarak görülmemiş, düşüncesi fikri sorulmamış yani çocuklar burada daha problem yani problem çıkarabiliyor (...) Ailenin çok kalabalık bir ailede yaşıyorsa, babaanne, anneanne, amca, dayı beraber bir ev ortamında yaşıyorsa bile orda bile yani çocuğun yani demokrasi eğitimine katmamız yani çocuğu zorlaşabiliyor. Hani dediğim gibi anne babasının bile söz hakkı yok ki orda çocuğun olsun (...) Hani özellikle bu kesimlerde örf, adet, geleneklerin çok sıkı olduğu yerlerde biraz zor. Babaannenin sözünden gelin çıkamaz mesela. Babaanne torunuma laf yok der mesela. Annenin çocuğu üzerinde söz hakkı yoktur mesela. Bunların tabi ki bunlar da olumsuz etkiliyor demokrasiyi”. (Zeynep, s.167-173, satır:3320-3441)

Ebru ise, bazı anne babaların çocuklarıyla ilgili gerçekleri kabullenmediklerini bu nedenle bazı sorunlar yaşayabildiklerini şu şekilde belirtmiştir:

(...)Bir öğrencimiz var bizim bakın anne baba öğretmen gerçekten öğrenciden şey yapayım anne baba öğretmen ama çocukta sürekli okula gelmeme isteği, arkadaşlarıyla oynamama hiçbir eğitim etkinliğine şey yapmama. Biz anne babayı çağırdık işte evde hani nasıl? Anne anlatıyor işte evde çok mükemmel, her şeye katılıyor, her dediğimi yapıyor ama çocukta konuşmada yok, ifadeleri net ve kısa. Ona şunu dedik yani rehberliğe göndermek istiyoruz o

çocuğu kabul etmedi, biliyorsunuz rehberliğe göndermede de ailenin isteği önemli". (Ebru, s. 16-17, satır:316-326)

Müdürlerin çocuklardan kaynaklanan sorunlara yönelik kategorileri ise, gelişimsel farklılıklar ve problem davranışlara sahip olma şeklindedir. Müdürlerden Ebru'nun bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

"Bu davranışları kazanamayan çocuklarımızın bir kısmı ya evinde bir problem vardır ya kendinde bir problemi vardır. Genellikle eğer aile çok ilgili, okul çok ilgiliyse ve çocuğunuza bu davranışları kazandıramıyorsak altında yatan nedenleri araştırıyoruz(...)Kabul etmeyen öğrencilerimiz oluyor. Özellikle küçük gruplarda oluyor ama 6 yaşına geldiğinde birçok şeyi aşmış oluyorsunuz u çok basit verdiğiniz yönergelere uymayabiliyor karşılaştığımız en büyük sorun(...)". (Ebru, s. 14-15, satır:270-285)

Ebru, çocuklardan kaynaklanan sorunların genellikle bireysel farklılıklardan kaynaklandığını, bu farklılıkların da gelişimsel ya da problem davranışlara sahip olma şeklinde olabileceğini belirtmişlerdir.

Müdürlerin eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara ait kategorileri ise, fiziki koşulların uygun olmaması, kadrolu öğretmen açığı, tüm okullarda demokrasinin işler olmaması şeklindedir. Müdürlerden Ahmet, okulun fiziki koşullarının velileri bilgilendirmede sorun yarattığını ve bu nedenle veli eğitiminde sorun yaşadıklarını, velileri demokrasi eğitimi konusunda yeterince bilinçlendiremediklerini şu şekilde belirtmiştir:

"Tabi ki bizim bir salonumuzun olmadığı için üniversiteden sağlıklı yararlanamıyoruz. Velileri toplayıp ta bu konuları görüşelim anlatalım, yani ufak tefek de olsa iki üç tane seminer yaptık velilere yönelik e tabi bunları anlatmak lazım. Yani velilerin bilinçlenmesi lazım bilgilendirmek lazım". (Ahmet, s.98, satır:1882-1886)

Lale ise, okullarında kadrolu öğretmen sıkıntısı çektiklerini, çocukların bir öğretmenin sistemini benimseyip ertesi yıl başka bir öğretmenin sistemine uyum sağlamak zorunda kaldığını şu şekilde ifade etmiştir:

"(...) işte bizim en büyük sıkıntılarımızdan benim kadrolu öğretmenim 2 tane mesela. 3 tanesi ya da 4 tanesi benim dışarıdan gelen öğretmenlerimiz. Burada biz bir sisteme oturtuyoruz. Kurallarımız, yaklaşımlarımızı oturtuyoruz. Ama o 4 öğretmenim gidiyor, seneye bir başka 4 öğretmenim geliyor. Tabi oradaki kurumun düşüncesini, sistemine ayak uydurabilmesi zaman alıyor. O zaman geçiyor tekrar bir yani kadrolu elemanın da olmaması da bir etken (...) 3 yaşındaki çocuğun burada Ayşe öğretmeni varsa, seneye de o Ayşe öğretmenini istiyor mesela. Ama olmuyor. Çünkü böyle bir değişiklik var. Tabi ki bizle alakalı değil". (Lale, s.183-184, satır:3646-3661)

Kemal, eğitim kurumlarında demokrasi kültürünün tüm bölgelerde yerleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yalnızca merkez okullarda değil tüm okullarda demokratik kurum kültürünün yerleşmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“(...) biz istediğimiz kadar biz okulumuzda evet biz okulumuzda demokratik eğitim veriyoruz desek de boş. Milli Eğitimin Bakanlıktan başlayıp okullara en uç ücra noktaya sadece merkez yerlere değil, kenar semtteki okullar dahi demokrasi eğitiminin yerleştirilmesi gerekiyor merkeze has olan bir şey değil”. (Kemal, s. 40, satır:763-769)

Müdürlerin, öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara ilişkin kategorileri ise, mesleki tükenmişlik, sorumluluk almak istememe, çocukları sınıfta yalnız bırakma ve yöneticiden çekinmedir. Müdürler genel olarak öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüş bildirirken en çok öğretmenlerin sorumluluk almak istememeleri konusuna değinmişlerdir. Özellikle öğretmenlerin pek çok konuda görüş belirtmek istediklerini ancak görüş belirttikleri konunun uygulama aşamasında sorumluluk almak istemediklerini belirtmişlerdir. Örneğin müdürlerden Lale özellikle öğretmenlerin etkinliklerde sorumluluk almak istememesine değinmişken; bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Örneğin okulda bir faaliyet yapılacak. Okulda yapılması gereken bir iş var. Fakat bu işi çağırıyoruz toplantı yapıyoruz bu faaliyet için diyorum ki fikirlerinizi alalım. Beraber ne yapabiliriz. Şimdi demokratik bir eğitim var demokratik bir ortam var. Onların kararlarına göre bunun yapılması gerekiyor. Herkes o ortamın içerisinde, o faaliyeti yapma sürecinden kaçmaya başlıyor. Fikirler ortaya çıkmıyor. Niye çıkmıyor? Çünkü bunun sürecinde, sonunda faaliyet yapılacak şeyin sonunda kişilerin zamanlarını almam gerekecek. Daha doğrusu kişi ona okey derse benim artı zamanımda müdürle ben burada çalışmam gerekecek diye düşünecek. Ve diyor ki hayır ben bu artı zamanımı burada geçirmeyeyim”. (Lale, s.115-116, satır:2199-2211)

Lale, demokratik ortamı sağlamaya çalıştıkları ancak öğretmenlerin kendilerine sorumluluk yükleneceğini düşünerek görüş bile bildirmekten çekindiklerini ifade etmiştir.

Öğretmenlerden farklı olarak müdürlerin toplumdan kaynaklanan sorunlara ilişkin görüş belirttikleri belirlenmiştir. Müdürlerin toplumdan kaynaklanan sorunlara yönelik kategorileri ise, kurumlarda demokrasinin işler olmaması ve toplumun demokrasiye gereken önemi vermemesidir. Müdürlerden Zeynep’in bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“ (...) dediğim gibi hiç bir şekilde sadece burada değil, bu toplumda da aynı şekilde ilköğretimde, ortaöğretimde, otobüste, parkta, her yerde yani bunun olması lazım. Ben diyip durayım atmayın yere çöp atmayın, diyip durayım yani. Çok sağlıklı olmuyor, çocuklarımıza zarar diyip durayım bir başkaları da bunu söyleyecek ki hani birlikten kuvvet doğar misali u herkesin top yekun hareket etmesi gerekiyor (...) Tüm kurumlarda belki sistemi düzeltereksin ki eşit haklar, eşit bir düzeye herkes gelebilsin(...)”. (Zeynep, s.161-189, satır:3163-3769)

Zeynep, çocukların demokrasiyi içselleştirebilmesi için sadece okulda değil tüm toplumda demokrasiyi yaşaması gerektiğini ve tüm kurumlarda da demokrasinin işler olması gerektiğini vurgulamıştır.

Ekonomik yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar alt temasına ilişkin kategoriler, özel eğitim sınıfı ve teknolojik donanım olarak belirtilmiştir. Müdürlerden yalnızca İrfan ekonomik sorunlara yönelik olarak bildirdiği görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“(...)bu sosyoekonomik durumlardan dolayı imkânlarımız kısıtlı, yani istediğimiz teknolojik araçlardan faydalanamıyoruz. İsteddiğimiz zaman sosyal faaliyetleri işlevini yerine getiremiyoruz. Örnek veriyorum işte bir gezi düzenlenmesi veya işte buna benzer etkinlikleri sınırlı bir şekilde yapmak durumunda kalıyoruz(...) Muhakkak şimdi önce belirteyim şunu ben şunu çok arzuluyorum. Özellikle Çocuklarımızın kabiliyetleri çünkü eğitimin temel ilkelerinden birisi ilgi ve yetenek doğrultusunda öğrencilerimizin geliştirilmesi diye belirtilmiştir bizim eğitim şeyimizde çocuklarımızın işte ilgi ve yetenekleri doğrultusunda imkânlar ölçüsünde yetiştirmeye çalışıyoruz ama bunlarla ilgili işte üstün kabiliyetli öğrencilerimiz oluyor, yetenekli öğrencilerimiz oluyor. Bunlarla ilgili üst sınıflar oluşturma düşüncemiz var. Ama imkânlarımız kısıtlı olunca oluşturamıyoruz”. (İrfan, s.78-81, satır:1472-1547).

İrfan, ailelerin ekonomik koşullarının uygun olmamasından kaynaklı olarak istedikleri teknolojik donanımına sahip olamadıklarını ve üstün yetenekli çocuklara yönelik üst sınıflar oluşturmadıklarını belirtmiştir.

Müdürlerden yalnızca Buse yöneticilerden kaynaklanan sorunlara değinmiştir. Diğer müdürler, müdürlerden kaynaklanan sorunlar kapsamında nasıl bir müdür olunması gerektiği konusunda bahsetmişlerdir. Buse’nin müdürler içerisinde okulöncesi alan mezunu olan müdürlerden biri olması ile bu konuda görüş belirtmesi arasında ilişki olduğu söylenebilir. Buse’nin görüşleri doğrultusunda yöneticilerden kaynaklanan sorunlara yönelik belirlenen alt temalar, müdürlerin alan mezunu olmamaları, çocukların gelişimsel özelliklerini bilmemeleri, alan mezunu genç yöneticileri dikkate almamaları şeklindedir. Buse, bulunduğu ilde okulöncesi alanı mezunu olarak yalnızca 3 müdürün görev yaptığını, bu nedenle okulöncesi eğitimle ilgili olarak alınabilecek

kararlarda önemli rol oynayamadıklarını ve alınan kararları onaylamasalar da uymak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Ayrıca, alan mezunu olmayan müdürlerin yöneticilik deneyimleri olsa bile, okulöncesi kurumlarını istenilen şekilde yönetemeyeceklerini vurgulamıştır. Buse'nin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Alan dışında olanlarla gerçekten bu alanda olanlar arasında fark var. Hani ne kadar yöneticilik deneyimi olsa bile alanı bilmedikten sonra bu kurumlar çok doğru düzgün bir şekilde işlemiyor. (...)Okulöncesi şenlikleri mesela. Olması gerektiği gibi olmuyor aslında şenlik dediğimizde eğer bu gerçekten okulöncesi şenlikse okulöncelerini yaygınlaştırmak amaçlı yapılıyorsa bir kere bunlar hani kalabalık olan yerlerde ve çocuklara eziyet yaptırmadan aslında gerçekten onların eğleneyeceği şekilde düzenleyerek yapılması gerekiyor. Ama bizim yapılan şenliklerimiz maalesef çocuklara eziyetten başka bir şey olmuyor. Çocukları zorla götürüyorsun bir tane gösteri yaptırıyorsun veliler geliyor alkışlıyorlar, falan filan yani. Belki veliler eğleniyor ama çocuklar açısından hani çok ta olumlu bir şey olmuyor(...) Çünkü biz okulöncesi eğitim mezunu olarak 2-3 kişiyiz. 11 ve yaşımızda genç olduğu için yaşı büyük olanlar biraz daha baskın çıkıyorlar maalesef. Bu da bizim en büyük rahatsızlığımız aslında”. (Buse, s.147-149, satır:2888-2924).

Müdürlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda müdürlerin en çok aileden kaynaklanan sorunlara değindikleri görülmektedir. Çocukların istenilen tutum ve davranışları kazanmasında hem okulda hem de evde birbiriyle tutarlı eğitim uygulanması ancak okul-aile işbirliği çerçevesinde kazandırılabilceği düşünüldüğünde aile ve okul iletişiminin artmasını sağlayıcı programların yapılması gerektiği söylenebilir.

4.3.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin yazılı görüşme forumundan elde bulgular ise Çizelge 7’de sunulmuştur.

Çizelge 7: Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik öğretmen ve müdür görüşleri

Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlar	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
<i>a. Aileden kaynaklanan sorunlar</i>				
Evde demokratik ortamın olmaması	38	82.60	9	90.0
Çocuğun ailede söz hakkının olmaması	37	80.43	9	90.0
Ailenin baskıcı tutum sergilemesi	31	67.39	7	70.0
Ailenin aşırı hoşgörülü tutum sergilemesi	31	67.39	6	60.0
Ailede demokratik tutumlar konusunda örnek kişilerin olmaması	30	65.21	8	80.0
Anne-babanın çocuğu sürekli olarak engellemesi	29	63.04	6	60.0
Ailenin çocuğuyla ilgili gerçekleri kabul etmemesi	23	50.0	4	40.0
Çocuğun ailede tek çocuk olması	21	45.65	4	40.0
Anne-babanın problem duymak istememesi	20	43.47	5	50.0
Çocuğun evde fiziksel şiddete maruz kalması	19	41.30	6	60.0
<i>b. Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar</i>				
Sınıf mevcutlarının kalabalık olması	33	71.73	6	60.0
Demokrasi eğitimine yeterli önem verilmemesi	29	63.04	7	70.0
Okullar arasında ekonomik eşitsizliklerin olması	29	63.04	6	60.0
Alan dışı atamalar	24	52.17	5	50.0
Okulların/sınıfların fiziki şartlarının uygun olmaması	21	45.65	3	30.0
Kaynaştırma öğrencilerine destek olmada yetersiz kalınması	20	43.47	2	20.0
Sınıfta yardımcı öğretmen olmaması	20	43.47	3	30.0
Hizmet içi eğitim yetersizliği	19	41.30	6	60.0
Hizmet öncesi eğitim yetersizliği	13	28.26	4	40.0
<i>c. Çocuklardan kaynaklanan sorunlar</i>				
Özgüven eksikliği	42	91.30	7	70.0
Problem davranışlara sahip olma	27	58.69	3	30.0
İçe kapanıklık	20	43.47	5	50.0
Özel eğitime gereksinim duyma	10	21.73	1	10.0
<i>d. Öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar</i>				
Demokrasiyi nasıl uygulayacaklarını bilmemeleri	28	60.86	7	70.0
Teorik bilgilerin uygulamaya nasıl dönüştürüleceğini bilmemeleri	27	58.69	3	30.0
Alanlarındaki yenilikleri takip etmemeleri	26	56.52	6	60.0
Mesleki tükenmişlik düzeyinin yüksek olması	22	47.82	5	50.0
Sınıf yönetimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları	21	45.65	5	50.0
Kendilerini sınıfta tek otorite olarak görmeleri	18	39.13	3	30.0
Etkinliklerle ilgili ön hazırlıklarını sınıfta yapmaları	17	36.95	3	30.0
Aileler ile yeterince işbirliği yapmamaları	13	28.26	3	30.0
<i>e. Müdürlerden kaynaklanan sorunlar</i>				
Okulöncesi alan mezunu olmamaları	29	63.04	6	60.0
Çocukların gelişimsel özelliklerinden haberdar olmamaları	22	47.82	3	30.0
Öğretmenlere rehberlik yapmada yetersiz olmaları	20	43.47	7	70.0
Okulöncesi eğitim programını takip etmemeleri	17	36.95	3	30.0
Öğretmenler arasında ayrım yapmaları	16	34.78	7	70.0
Okula oyuncak ya da materyal alımında öğretmenlere danışmamaları	15	32.60	5	50.0
Öğretmenlere gerekli saygıyı göstermemeleri	15	32.60	5	50.0
Çocuklara karşı sabırlı olmamaları	7	15.21	3	30.0
Çocuklara karşı sevecen olmamaları	6	13.04	3	30.0

Çizelge 7’de görüldüğü gibi, aileden kaynaklanan sorunlar içerisinde öğretmenler en fazla (Ö:%82.60) “evde demokratik ortamın olmaması” seçeneğinde yoğunlaşırken, en

düşük düzeyde ise (Ö:%41.30) çocuğun evde fiziksel şiddete maruz kalması” seçeneğini belirtmişlerdir. Müdürler ise, aileden kaynaklanan sorunlar içerisinde en fazla (M:%90) “evde demokratik ortamın olmaması” ve “çocuğun ailede söz hakkının olmaması” seçeneklerinde yoğunlaşırken, en düşük düzeyde ise (M:%40), “çocuğun ailede tek çocuk olması” ve “anne babanın eğitim seviyesinin düşük olması” seçeneklerini tercih etmişlerdir. Aileden kaynaklanan sorunlar içerisinde hem öğretmenlerin hem de müdürlerin “evde demokratik ortamın olmaması” seçeneğinde hemfikir oldukları görülmektedir. Okulöncesi dönem çocuklarının yaparak ve yaşayarak öğrenmesinin daha kalıcı olduğu düşünüldüğünde, bu dönem çocuklarının demokrasiyi içselleştirmelerinde demokrasiyi ev ortamında da yaşamalarının son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara bakıldığında, öğretmenler en fazla (Ö:%71.73) “sınıf mevcutlarının kalabalık olması” seçeneğinde yoğunlaşırken, en az (Ö:%28.26) “hizmet öncesi eğitim yetersizliği” seçeneğini tercih etmişlerdir. Müdürler ise en fazla (M:%70),” demokrasi eğitime yeterli önem verilmemesi”, en az (%20), “kaynaştırma öğrencilerine destek olunmada yetersiz kalınması” seçeneklerini belirtmişlerdir.

Çocuklardan kaynaklanan sorunlar içerisinde hem öğretmenler hem de müdürler ortak fikir belirtmişlerdir. Hem öğretmenler hem de müdürler, çocuklardan kaynaklanan sorunları en fazla (Ö:%91.30, M:%70.0) “özgüven eksikliği” olarak belirtmişlerken, en az (Ö:%21.73, M:%10.0) “özel eğitime gereksinim duyma” olarak belirtmişlerdir.

Öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar içerisinde hem öğretmenler hem de müdürler en fazla (Ö:%60.86, M:%70.0) “demokrasiyi nasıl uygulayacaklarını bilmemeleri” olarak belirtirken, en az (Ö:%28.26, M:%30.0) “aileler ile yeterince işbirliği yapmamaları” olarak belirtmişlerdir. Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin bu konuda ortak görüş belirtiyor olması, öğretmenlerin demokrasi eğitimi ile ilgili teorik olarak bilgilerini uygulamaya nasıl dönüştüreceklerini ve sınıf ortamına nasıl yansıtacaklarını bilmedikleri söylenebilir. Aynı zamanda öğretmenlerin, öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar arasından büyük oranda (Ö:%58.69) “teorik bilgilerin uygulamaya nasıl dönüştürüleceğini bilmemeleri” seçeneğini tercih etmeleriyle “demokrasiyi nasıl uygulayacaklarını bilmemeleri” seçeneklerinin örtüştüğü ve birbirlerini desteklediği de

görülmektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin ve de müdürlerin görüşlerinden yola çıkarak öğretmenlerin okul-aile işbirliği konusunda çok fazla sorun yaşamadıkları belirlenmiştir.

Müdürlerden kaynaklanan sorunlara bakıldığında ise, öğretmenler en fazla (Ö:%63.04) müdürlerin “okulöncesi alan mezunu olmamaları” konusunda ortak görüşler paylaşırken, hem öğretmenler hem de müdürler en az (Ö:% 13.04, M:%30.0) “çocuklara karşı sevecen olmamaları” seçeneğini belirtmişlerdir. Müdürlerin, müdürlerden kaynaklanan sorunlar içerisinde en fazla (M:%70.0) “öğretmenler arasında ayrım yapmaları” konusunda ortak görüş paylaştıkları görülmektedir. Müdürlerin yüksek oranda öğretmenler arasında ayrım yaptıklarını kabul ettikleri düşünülebilir. Öğretmenlerin müdürlerin kendileri arasında ayrım yapılmasından daha çok önemsedikleri durumun, okul müdürlerinin “okulöncesi alan mezunu olmamaları” olduğu söylenebilir.

Okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlar konusunda hem yarı yapılandırılmış görüşmelerden hem de yazılı görüşme formundan elde edilen verilere bakıldığında, öğretmenlerin ve müdürlerin aileden kaynaklanan sorunlara yönelik olarak daha fazla görüş belirttikleri ve bu konuda yoğunlaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, evde demokratik ortamın olmaması, çocuklarda özgüven eksikliğinin olması, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda teorik bilgilerini uygulamaya nasıl dönüştüreceklerini bilmemeleri, müdürlerin okulöncesi alan mezunu olmamaları da başlıca sorunlardandır.

4.4. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

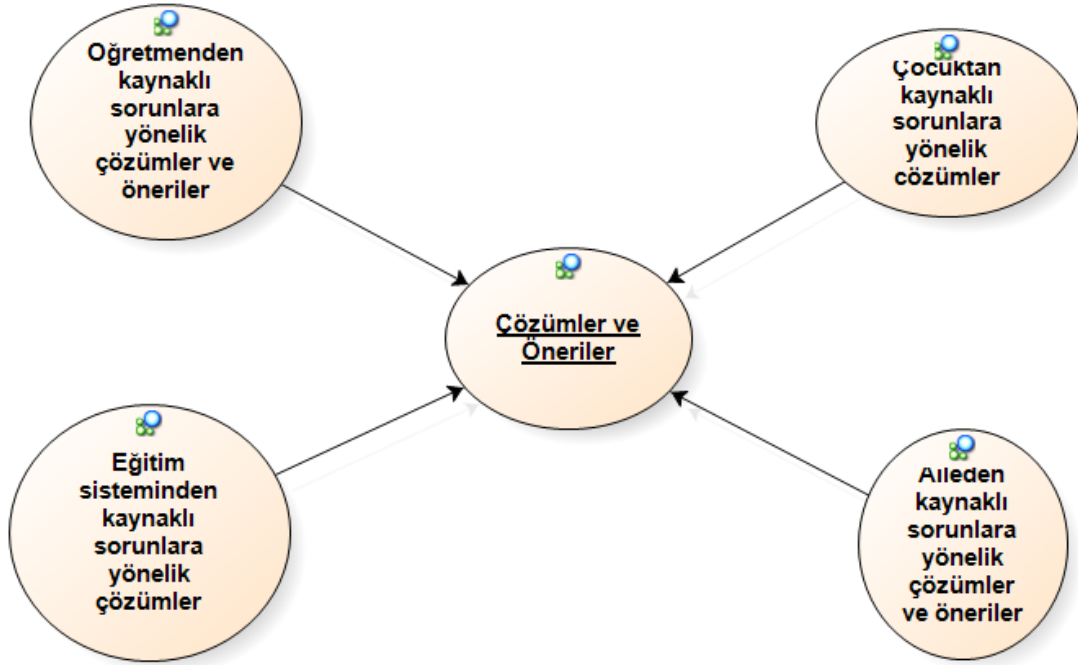
Araştırmada yanıt aranan sorulardan biri de öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunlara yönelik çözümleri ve önerileridir. Bu bağlamda, bu bölümde önce yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara ardından da yazılı görüşme formundan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunlara yönelik olarak çözüm önerilerinin belirlenmesi doğrultusunda yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular sunulmuştur.

4.4.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yönelik olarak görüşleri Şekil 10’da sunulmuştur.

Şekil 10: Öğretmenlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri

Şekil 10’da görüldüğü gibi öğretmenlerin yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri temasının alt temaları, öğretmenden kaynaklı sorunlara yönelik çözüm ve öneriler, çocuktan kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm ve öneriler, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm ve öneriler ve aileden kaynaklı sorunlara yönelik çözüm ve öneriler şeklinde belirlenmiştir.

Öğretmenlerin, öğretmenlerden kaynaklı sorunlara yönelik çözüm ve önerilerine ilişkin görüşleri alt temasının kategorileri, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda bilgilendirilmesi, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeye açık olmaları, öğretmenlerin sık sık hizmet içi eğitimden geçirilmesi şeklinde belirlenmiştir. Öğretmenlerin demokrasi eğitimini sınıfta nasıl uygulayacaklarını bilmemeleri sorununa yönelik olarak özellikle hizmetöncesi eğitimlerinde bu konuya yönelik dersler almadıklarını bu sorunun çözümünün ise ancak öğretmenlerin bu konuda bilgilendirilmesi ve öğretmen eğitimi programlarında buna yönelik teorik ve uygulamalı derslerin verilmesi gerektiğini vurguladıkları görülmüştür. Öğretmenlerden Ayşe (1)'nin bu konuya yönelik görüşleri şu şekildedir:

“(...)Okulöncesinden başlayarak daha sonraki dönemlerde işte ilköğretim öğretmenleri ya da lise öğretmenleri de olabilir üniversitelerde o tarz dersler konulabilir ki öğretmenlerde bu konuda bilinçlensin ama tamamen teorik değil bence daha çok uygulamaya yönelik şeyler. Örnek veriyorum üniversitede ben onunla ilgili bir ders alıyorsam mesela hani bunu sınıf içi uygulamalarımda da ya da staj okulunda da bununla ilgili bir şeyler yapmam istenmeli mesela benden. Benim zamanında o tarz bir şey istenmedi benden hiç. Hani bu tarz şeyler istenmeli ki benden hem ben bunun teoride kalmadığını fark etmeliyim birazcık daha uygulamaya katmalıyım(...)”. (Ayşe 1, 320-321, satır:4648-4658)

Öğretmenlerin çocuklardan kaynaklanan sorunlara yönelik çözümleri ve önerileri alt temasının kategorileri, açıklayıcı konuşma, aile ile görüşme, arkadaşlarından öğrenmesini sağlama, çocuğa belirli çerçevelerde izin verme, düşündürme, empati, etkinlik odaklı çözümler üretme, gözlem güdüleme, koşulsuz sevgi, lider pozisyonuna getirme, ödül verme, ödülün yoksun bırakma, sabırla yaklaşma, rehberlik merkezine yönlendirme şeklindedir. Öğretmenler en çok çocuklara belirli ölçülerde izin verdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin öğretmenlerden Zeynep, çocuklara belirli ölçülerde izin verdiğini ama izin verirken kuralların dışına çıkmamasına önem verdiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Onu ben serbest bırakarak istediği belirli ölçülerde diyeyim. Belirli ölçülerde istediğini yapmasına izin veriyorum ama tabi ki kurallarımızı da çiğnemesine fırsat vermemeye çalışıyorum. Yani mesela şey yapıyor yemek odasına giderken oyuncak götürmek istiyor o bizim diğer çocukların yapamayacağı için onunda izin vermiyorum bi şekilde ikna ediyorum ve bırakıyorum”. (Zeynep, s. 446, satır:6957-6961)

Öğretmenlerden bazıları çocuklara ödül verdiklerini belirtmişken bazıları ise çocukları ödülün mahrum bıraktıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Özde, sınıf kurallarına uymayan çocukları ödülün mahrum bıraktığını ve bunun etkili bir yöntem şu şekilde ifade etmiştir:

“Uymayanlara da o gün o ödülünden mahrum bırakıyoruz. Bir kaç defa da denedik, etkili de oldu. Şimdi daha iyi kurallarımız da oturdu herkes de yani o kurallara uygun davranmaya çalışıyor”. (Özde, s.481, satır:7516-7518)

Öğretmenlerden yalnızca Seçil, çocuklara koşulsuz sevgi verilmesi gerektiğini ve sabırla yaklaşılması gerektiğinin önemine şu şekilde değinmiştir:

“Benim bir öğrencim sınıfa geldiğinde yani ilk geldiği gün her zaman bana sert bakardı, ben seni sevmiyorum döverim seni şeklinde hep bu şekilde geçti zamanımız. Ben her defasında çok yoğun bir sevgi verdim ona. Ben seni çok seviyorum ailen de çok seviyor. Sen beni sevmemiş olsan da ben seni hep seveceğim hep bu şekilde yaklaştım ona. Bir çocuğum vardı okula uyum sorunu vardı ikinci dönemin başında geldi. O dedi ki ben okula hayatta gelmeyeceğim, istemiyorum bu okulu dedi, hiç bir şey yapmayacağım dedi, etkinliklere katılmayacağım dedi. Etkinliklere katılmasan bile ben senin bu sınıfta olmanı istiyorum dedim. Sınıfta durdu. Bir gün durdu hiç bir şey yapmadı, iki gün durdu hiçbir şey yapmadı. En sonunda sıkıldı etkinliklere katıldı bizimle. Hani biraz sabırla çocuklara yaklaşılsa her sorunun çözüleceğine inanıyorum”. (Seçil, s.434, satır:6738-6744)

Öğretmenlerin eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümleri ve önerileri alt temasının kategorileri, demokrasi eğitimine yönelik düzenlemelerin yapılması, demokrasinin yaparak yaşayarak yapılmasına olanak sağlanması, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimine önem verilmesidir. Öğretmenlerin eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm önerileri konusunda en çok görüş bildirdikleri konunun öğretmenlerin hizmet içi eğitimine gereken önemin verilemesidir. Örneğin öğretmenlerden Aslı, öğretmenlerin hem hizmet içi eğitimine hem de hizmet öncesi eğitimine önem verilmesi gerektiğini vurgularken, bu konuya yönelik görüşleri şu şekildedir:

“(…)Öğretmen eğitime önem verilmeli diye düşünüyorum(...) genel anlamda eğitim milli eğitimin böyle bir düzenleme getirmesi gerekiyor yani ben eşim asker olduğu için böyle bir yorum yapıyorum ama onlar sık sık eğitime gidiyorlar. Nerdeyse emekli olmak üzere ama hala sene de bir kere iki kere eğitime gidiyor. Biz de böyle bir şey yok. Aslında asıl olması gereken kurum biziz. Eğitim alması gereken sürekli tazelenmesi gereken öğretmenler diye düşünüyorum”. (Aslı, s.357-358, satır:5384-5395)

Ayşe (2), çocukların demokrasiyi yaparak yaşayarak kavrayabilmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlemelerin yapılmasının gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Eğitimde de yani bunla ilgili yasal veya şey uygulamalar. Milli eğitim de buna izin, imkân tanımalı. Çocukların serbestçe kendilerini ifade etmeleri, görüşlerini söylemelerine imkân hazırlamalı ve bunu da yaparak, yaşayarak uygulatmalı. Yani bunda bir şey oluşmaması lazım, herkes düşüncesini söyleyebilmeli diye düşünüyorum”. (Ayşe 2, s. 534, satır:8431-8434)

Öğretmenlerin, aileden kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm ve öneriler alt temasının kategorileri, aile ile iletişime geçme, aileyi rehberlik merkezine yönlendirme ve aileyi

psikologa yönlendirme olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin aileye yönelik çözümler konusunda en çok başvurdukları yöntemin aileye yönelik aile eğitim programlarının uygulanması olduğu görülmüştür. Aslı öğretmen, evde demokratik ortamın sağlanması amacı ile ailelere de eğitim verilmesi gerektiğini şu şekilde dile getirmiştir:

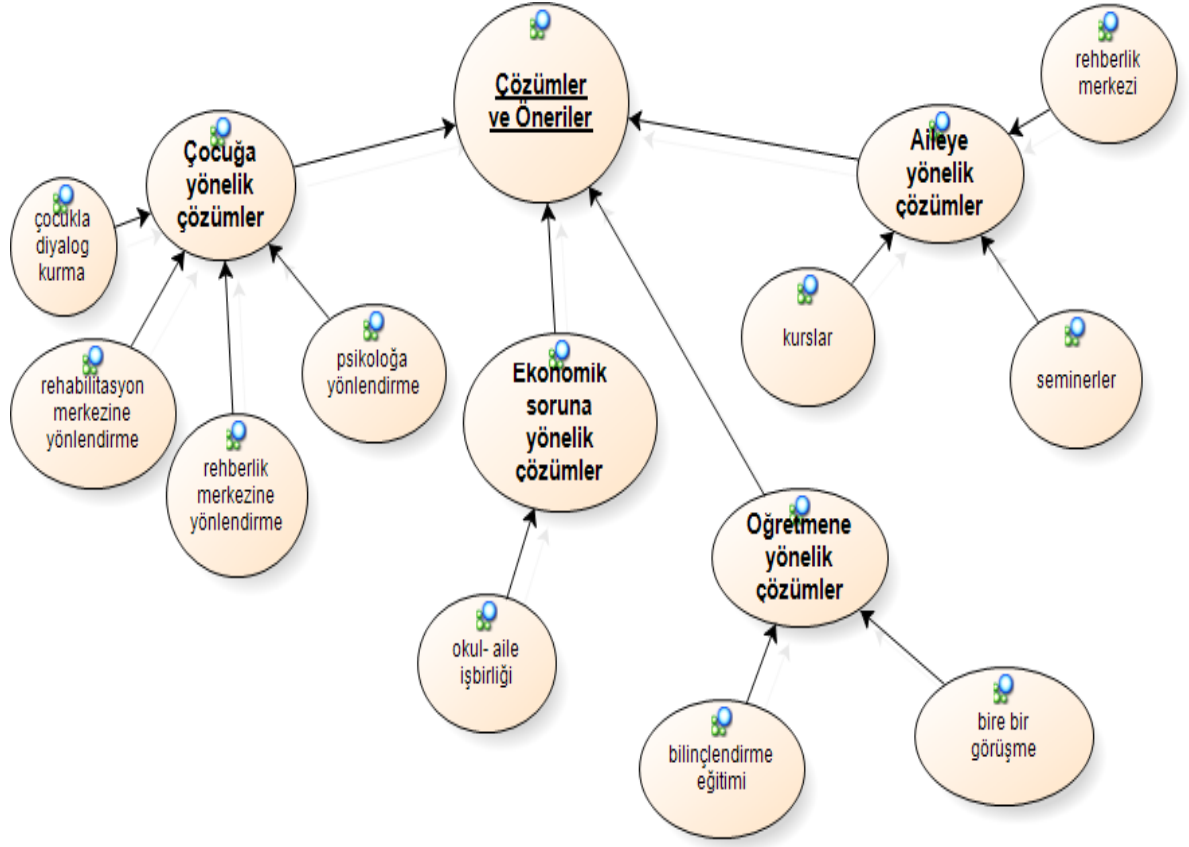
“Bence eğitim sadece çocuğa değil aileye de verilmeli bu konuda özellikle. Hala birçok aile de demokrasi ortamının sağlanmadığını inanıyorum ve görüyorum da. O yüzden sadece çocukla değil aileyle de genelde toplumla da bu konuda eğitim durumları düzenlenmeli(...)”. (Aslı, s. 356, satır:5350-5354)

Bazı öğretmenler ise kendileri çözüm bulamadıkları zaman aileyi rehberlik merkezine yönlendirdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Fatma aile eğitimine önem verilmesi gerektiğini, kendilerin yeterli olmadıkları durumda aileyi rehberlik merkezine yönlendirebildiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Başta yine hem aileler hem öğretmen daha yoğun bi şekilde bu konuda ders alabilir. Seminerler alabilir daha çok çalışmalara katılabilirler(...)Ailenin evdeki tutumunu değiştirmeye aile eğitime çalışılıyor. Rehberlikten yardım almaya çalışıyoruz. Dediğim gibi muhakkak o an müdahale etmek gerekiyor ve konuşmak gerekiyor”. (Fatma, s.454-459,7013 -7123)

4.4.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin, demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri Şekil 11’de sunulmuştur.

Şekil 11: Müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri

Şekil 11’de görüldüğü gibi, müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri temasının alt temaları, çocuğa yönelik çözümler, ekonomik soruna yönelik çözümler, öğretmene yönelik çözümler ve aileye yönelik çözümlerdir.

Müdürlerin çocuğa yönelik çözümler alt temasına ait kategoriler, çocukla diyalog kurma, rehabilitasyon merkezine yönlendirme, rehberlik merkezine yönlendirme ve psikoloğa yönlendirme biçimindedir. Müdürlerin çocuklarda kaynaklanan sorunlar karşısında en sık başvurdukları çözüm çocukları rehberlik merkezi yada psikoloğa yönlendirme şeklindedir. Müdürlerden Ebru, sorun yaşayan çocukları rehberlik merkezine ya da psikoloğa yönlendirdiklerini, çocukların davranışlarının altında yatan nedenleri bulmaya çalıştıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Genellikle eğer aile çok ilgili, okul çok ilgiliyse ve çocuğunuza bu davranışları kazandıramıyorsak altında yatan nedenleri araştırıyoruz yani bunu bir rehberlik gözetiminde incelemeye alıyoruz ya da bir psikoloğa yönlendiriyoruz acaba neden

kaynaklanıyor neden şiddet içeriyor. Evde problemi yok, okulda yok bunun altında yatan mutlaka neden olduğunu araştırmaya çalışıyoruz”. (Ebru, s.14, satır:272-278).

Müdürlerden yalnızca Fatma kurallara uymayan çocuklarla konuştuklarını ve mantıklı cevap verirlerse normal karşıladıklarını şu şekilde belirtmiştir:

“Ama arada uymayan çocuklarımız olursa neden bu şekilde davranışlar yaptığını soruyoruz. Onlarda mantıklı cevaplar verirse normal karşılıyoruz”. (Fatma, s.62, satır:1190-1192)

Ancak Fatma’nın çocukların mantıklı cevaplar vermesini beklemesinin, çocukların gelişimsel özelliklerinin farkında olmaması ile ilgili olduğu söylenebilir.

Müdürlerin ekonomik sorunlara yönelik çözümler alt temasının kategorisi ise, okul-aile işbirliği olarak belirtilmiştir. Bu alt temaya yönelik olarak yalnızca müdürlerden İrfan görüş bildirmiştir. İrfan, okulda maddi bir problemle karşılaştıklarında, bu sorunlara duyarlı velilerle işbirliğine girerek aynı zamanda da Milli Eğitim Bakanlığı’ndan destek alarak çözdüklerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Böyle bir durum olduğunda yine bu problemleri genelde okul- aile ve veli işbirliği çerçevesinde milli eğitimizden aldığımız destek doğrultusunda bu problemlerimizi aşmaya çalışıyoruz. Özellikle velilerimiz duyarlı velilerimizle işbirliğine gidiyoruz. Ve bu velilerimizi okul yönetiminde etkin kılarak bu problemleri aşmaya çalışıyoruz”. (İrfan, s. 78-79, satır: 1482-1488)

Müdürlerin öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümleri ve önerileri alt temasının kategorileri, bilinçlendirme eğitimi ve bire bir görüşme olarak belirlenmiştir. Bu alt temaya yönelik olarak yalnızca Ebru görüş bildirmiştir. Ebru, öğretmenlerle bir sorun yaşadıklarında birebir konuştuklarını ve öğretmene alternatif çözüm yolları sunduğunu belirtmiştir. Ayrıca Ebru, öğretmen eğitimi programlarında demokrasi eğitimi adı altında bir dersin konması gerektiğini vurgulamıştır. Ebru’nun bu konudaki önerisi öğretmenlerin aynı konuya yönelik önerileriyle benzerlik göstermektedir. Ebru’nun bu konudaki görüşü şu şekildedir:

“Genellikle bireysel oturup konuşuyoruz yani konuşarak haletmeye çalışıyoruz. Onun yanlış olduğunu, peki o çocuğu oyundan çıkardığında ne duruma düşeceğini, arkadaşlarının tarafında ne gözle bakılacağını ya da şunu uygulamasını istiyorum(...)Diyorum ki ikiye böl o zaman, hani yapanlar ve yapmayanlar diye söyleme. Söylemen gerekmiyor. Siz bu oyunu oynayın, arkadaşlarınız da bu oyunu oynasın gibi bir çözüm yolu aramaya çalışıyoruz yani (...) Okulöncesinde özellikle okulöncesinde demokrasi eğitimi şart diye düşünüyorum öğretmenlerin de bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum (...) eğitilme o da yani aldığı eğitimle gelecek yani kesinlikle

demokrasi eğitimi adı altında eğitim ayrı bir ders olmalı onlara yani her kuşakta. İlköğretimde öğretmen olacaksa ilköğretime yönelik, okulöncesinde olacaksa okulöncesine yönelik". (Ebru, s.25-30, satır:487-590)

Müdürlerin aileden kaynaklı sorunlara yönelik çözüm ve öneriler alt temasına ilişkin kategoriler ise, kurslar, seminerler ve rehberlik merkezidir. Müdürler genellikle velileri okula davet edip bilgilendirme yaptıklarını ya da çeşitli kurslara yönlendirdiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Ahmet, velilerini Açev (Anne Çocuk Eğitim Vakfı) kursuna gönderdiklerini ve yanlışlarını görmelerini sağladıklarını şu şekilde belirtmiştir:

"Biz mesela burada halk eğitim merkezi işbirliğiyle Açev diye bir kursa velilerimizi gönderiyoruz. 6 aylık bir süre zarfında devam ediyor. Orda öğrendiği bilgilerle gelip bizlere anlatıyorlar. Bakın biz yanlış şeyler öğrenmişiz farklı şeyler şimdi anlatıyorlar yani bunların da velilerin aynı zamanda bilinçlenmesi gerekiyor". (Ahmet, s.90, satır:1707-1713)

Lale ise, velileri okula davet edip bilgilendirdiklerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Yani anne babayı daha çok bu süreci yaşayamayan çocuklar anne babayı çağırıyoruz. Özellikle evin içinde en küçük bir eşyayı alma konusunda bile karar noktasına çocuğu dahil etmelerini istiyoruz. İşte demokrasi bu. Yani alınan evin içerinse alınan her türlü kararda çocuk dahil olmalı. Bunu bilirse kendini ilerde de toplumun içerisinde de ifade etmeye çalışır kararlara katılır. Okul içerisinde bu kararlara katılıyor. Evde katılmadığında ikilem içerisine düşüyor. O zaman biz aileyi biraz daha etkin olmaya çağırıyoruz". (Lale, s.111-112, satır:2127-2136)

4.4.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşadıkları sorunlara yönelik olarak çözümlerinin ve önerilerinin belirlenmesi doğrultusunda yapılan yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular sunulmuştur. Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin yazılı görüşme forumundan elde edilen bulgular Çizelge 8'de sunulmuştur.

Çizelge 8: Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözümleri

Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözümler	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
<i>a. Aileye yönelik çözümler</i>				
Aile ile işbirliği yapma	32	69.56	8	80.0
Ailelere seminerler verme	31	67.39	9	90.0
Aileyi uzmanlara yönlendirme	26	56.52	4	40.0
Ailelerle görüşme yapma	24	52.17	5	50.0
Aileyi rehberlik merkezine yönlendirme	17	36.95	3	30.0
<i>b. Çocuklara yönelik çözümler</i>				
Empati becerisi kazandırma	35	76.08	4	40.0
Çocuğu güdüleme	34	73.91	7	70.0
Açıklayıcı bir şekilde konuşma	33	71.73	8	80.0
Çocuğun yaptığı yanlış düşünmesini sağlama	32	69.56	8	80.0
Çocuğa sabırla yaklaşma	30	65.21	8	80.0
Ailesiyle görüşme	24	52.17	5	50.0
Çocukların birbirlerinden öğrenmelerini sağlama	22	47.82	6	60.0
Çocuğa ödül verme	20	43.47	5	50.0
Çocuğu gözleme	19	41.30	5	50.0
Etkinlik odaklı çözümler üretme	19	41.30	2	20.0
Koşulsuz sevgi	18	39.13	6	60.0
Çocuğa belirli çerçevede izin verme	18	39.13	3	30.0
Çocuğu lider pozisyonuna getirme	17	36.95	4	40.0
Rehberlik merkezine yönlendirme	14	30.43	3	30.0
Çocuğu ödülünden yoksun bırakma	12	26.08	2	20.0
<i>c. Eğitim sistemine yönelik çözümler</i>				
Demokrasi eğitiminin yaparak yaşayarak uygulanmasına imkan tanınmalı	35	76.08	8	80.0
Okullar demokratik ortamlar haline getirilmeli	33	71.73	7	70.0
Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimine önem verilmeli	29	63.04	5	50.0
Sınıflarda yardımcı öğretmen olmalı	27	58.69	5	50.0
Eğitim programları yenilenmeli	21	45.65	6	60.0
Demokrasi eğitime yönelik olarak düzenlemeler yapılmalı	13	28.26	3	30.0
<i>d. Öğretmene yönelik çözümler</i>				
Öğretmenler kendilerini geliştirmeye açık olmalı	33	71.73	7	70.0
Öğretmenler demokrasi eğitimi konusunda bilgilendirilmeli	31	67.39	7	70.0
Öğretmenler sık sık hizmet içi eğitimden geçirilmeli	25	54.34	6	60.0
Öğretmenlerin çocuklara yönelik olumsuz fiziksel ya da psikolojik eylemlerinin denetlenebilir olması	19	41.30	4	40.0

Çizelge 8’de görüldüğü gibi öğretmenlerin aileye yönelik çözüm olarak en fazla (Ö:%69.56) “aile ile işbirliği yapma” seçeneğinde yoğunlaştıkları hem öğretmenlerin hem de müdürlerin en az ise (Ö:%36.95, M:%30) “aileyi rehberlik merkezine yönlendirme” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Müdürlerin aileye yönelik en fazla (M:%90) tercih ettikleri çözüm ise, “ailelere seminerler verme” olarak görülmektedir.

Öğretmenlerin çocuklara yönelik en fazla (Ö:%76.08) tercih ettikleri çözüm “empati becerisi kazandırma” iken, hem öğretmenlerin hem de müdürlerin en az (Ö:%26.08, M:%20) başvurdukları çözüm ise “çocuğu ödülünden yoksun bırakma” olarak görülmektedir. Diğer yandan müdürlerin en fazla (M:%80) tercih ettikleri çözümlerin ise, “çocuğa sabırla yaklaşma”, “çocukla açıklayıcı bir şekilde konuşma” ve “çocuğun yaptığı yanlış düşünmesini sağlama” olduğu görülmektedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin eğitim sisteminde yaşanan sorunlara yönelik olarak en fazla (Ö:%76.08, M:%70.0) “demokrasi eğitiminin yaparak yaşayarak uygulanmasına imkan tanınmalı” çözümünü tercih ettikleri, en az ise (Ö:%28.26, M:%30.0) “demokrasi eğitime yönelik olarak yasal düzenlemeler yapılmalı” çözümünü tercih ettikleri görülmektedir.

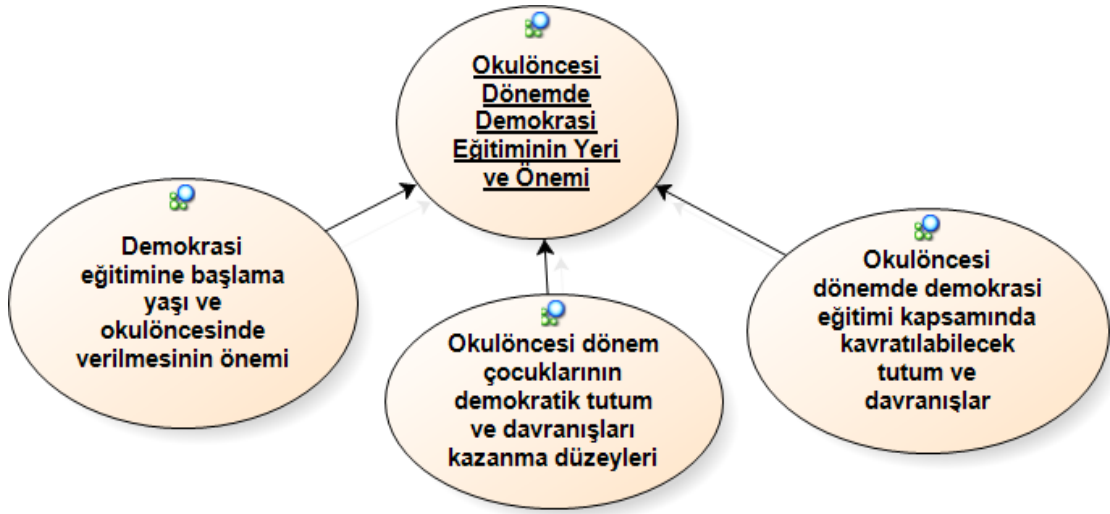
Öğretmenlerin ve de müdürlerin ortak görüş bildikleri bir diğer çözüm ise, öğretmene yönelik çözümlerdir. Hem öğretmenler hem de müdürler, öğretmene yönelik çözümler içerisinde en fazla (Ö:%71.73, M:%70) “öğretmenler kendilerini geliştirmeye açık olmalı” çözümünü tercih ettikleri, en az ise (Ö:%41.30, M:%40) “öğretmenlerin çocuklara yönelik olumsuz fiziksel ya da psikolojik eylemlerinin denetlenebilir olması” çözümünü tercih ettikleri belirlenmiştir.

Öğretmenlerin ve müdürlerin yazılı görüşme formundan elde edilen görüşleri incelendiğinde, öğretmene ve eğitim sistemine yönelik çözümlerde ortak çözümleri tercih ettikleri görülmektedir. Çocuklara yönelik çözümlerde en fazla farklılaşmanın, empati becerisi kazandırma ve etkinlik odaklı çözümler üretme maddelerinde olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmanın öğretmenlerin doğrudan çocuklarla iç içe olmasından ve okul müdürlerinin büyük kısmının okulöncesi alan mezunu olmamalarından dolayı olduğu söylenebilir.

Hem yarı yapılandırılmış görüşmeler hem de yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular doğrultusunda yaşanan sorunlara yönelik olarak öğretmenlerin daha fazla fikir ürettikleri ve ayrıntılı çözüm önerileri sunmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlerin hem uygulayıcı olmaları hem de okulöncesi eğitimi mezunu olmalarının çözüm üretmede önemli olduğu düşünülmektedir.

4.5. Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Öneme İlişkin Bulgular

Bu bölümde demokrasi eğitiminin okulöncesi dönemde yeri ve öneme ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda, bu bölümde önce yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara ardından da yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular sunulmuştur. Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri ve öneme ilişkin belirlenen alt temalar ortak olduğundan, bu alt temalar Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12: Öğretmenlerin ve müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri ve önemi konusundaki görüşleri

Şekil 12’de görüldüğü gibi, hem öğretmenler hem de müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri ve önemi temasına ilişkin alt temaları, okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlar, okulöncesi dönem çocuklarının demokratik tutum ve davranış kazanma düzeyleri, demokrasi eğitime başlama yaşı ve okulöncesinde verilmesinin önemi olarak belirlenmiştir. Her bir alt temaya ilişkin bulgular alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.5.1. Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitimi Kapsamında Kavratılabilecek Tutum ve Davranışlar

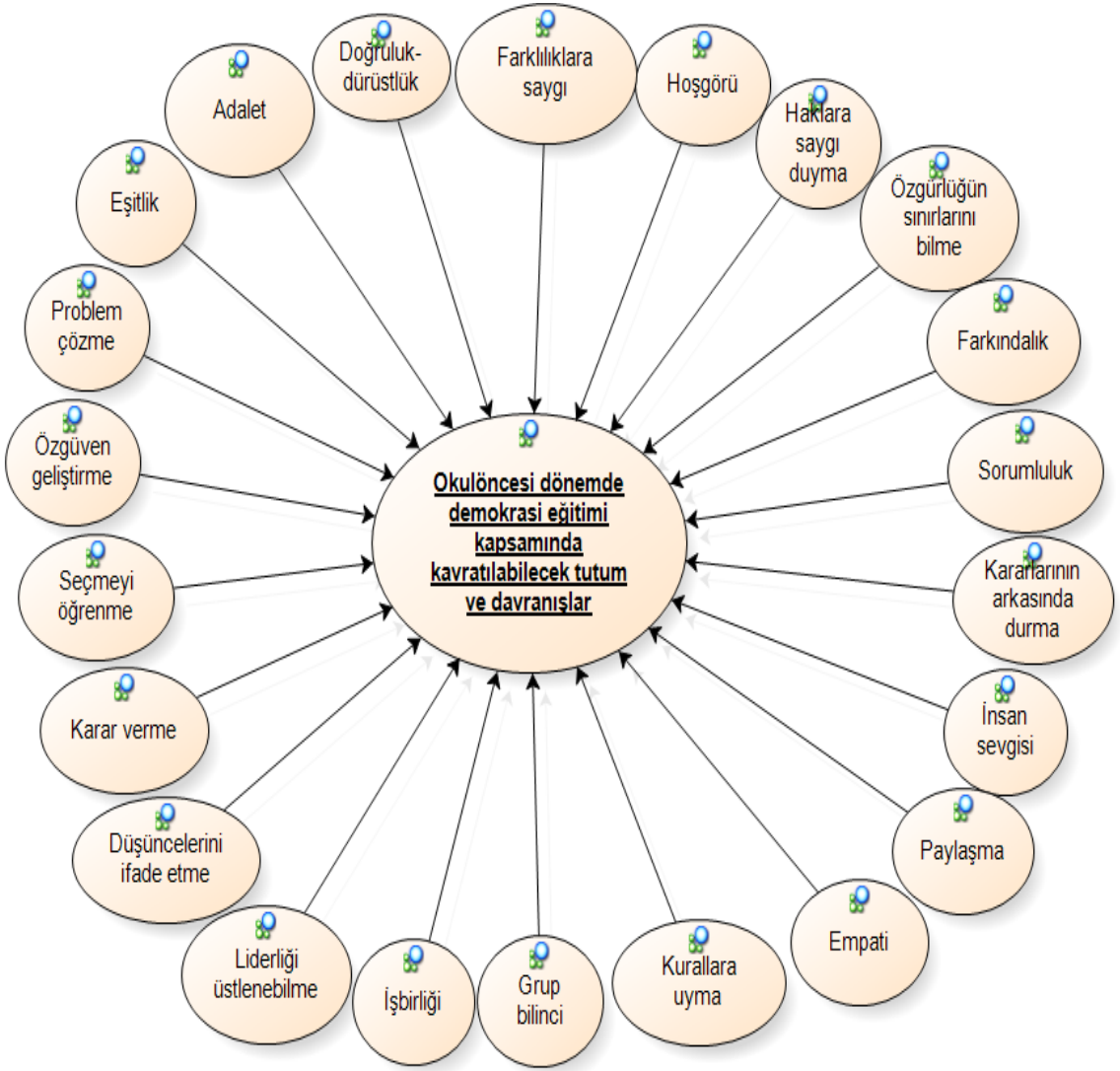
Bu bölümde öncelikle öğretmenlerin ardından da müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında okulöncesi dönem çocuklarına kavratılabilecek tutum ve davranışlar konusundaki görüşlerine yer verilmiştir.

4.5.1.1. Yarı yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.5.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlara yönelik görüşleri Şekil 13’de sunulmuştur.

Şekil 13: Öğretmenlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlara ilişkin görüşleri

Şekil 13’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kavratılabilecek tutum ve davranışlara yönelik belirttikleri alt temalar, düşüncelerini ifade etme, paylaşma, kararlarının arkasında durma, insan sevgisi, empati, problem çözme, kurallara uyma, özgürlüğünün sınırlarını bilme, grup bilinci, doğruluk-dürüstlük, eşitlik, işbirliği, liderliği üstlenebilme, seçmeyi öğrenme, karar verme, hoşgörü, farklılıklara saygı, sorumluluk, farkındalık, haklara saygı duyma, adalet ve özgüven geliştirme olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin çocuklara kavratılacak tutum ve davranışlar konusunda çok fazla sayıda görüş belirttikleri ancak bazı temel kavramlarda da hemfikir oldukları belirlenmiştir.

Seçil, çocuklara kavratılabilecek tutum ve davranışların farkındalık, sorumluluk, seçmeyi öğrenme, empati kurma, kendini ifade etme olabileceğini şu şekilde belirtmiştir:

“Konuşan bir çocuk aklıma geliyor. Kendini rahatça ifade eden, ne istediğini bilen, rahatlıkla ben şunu istemiyorum ya da istiyorum diyebilen çocuk (...) Farkındalık, sorumluluk olabilir, seçim seçmeyi öğretebiliriz onlara (...) Başkalarını haklarına saygı göstermesi, en azından kendisi zarar verdiğinde arkadaşına kendi zarar verdiğinden dolayı bu suçluluk duygusunu hissetmesi (...) Empati kurabilmesi(...)”. (Seçil, s.428-430, satır: 6622-6651)

Yasemin, okulöncesi dönemde çocuklara kavratılacak demokratik tutum ve davranışların insan haklarına saygı ve özgürlüğün sınırlarını bilme olabileceğini ifade etmişken; Ayşe (2), insan haklarına saygılı olmanın yanı sıra, ait olma, kendine güven, insan sevgisi, hoşgörü, eşitlik, adalet ve özgürlük kavramlarının da kavratılabileceğini şu şekilde vurgulamıştır:

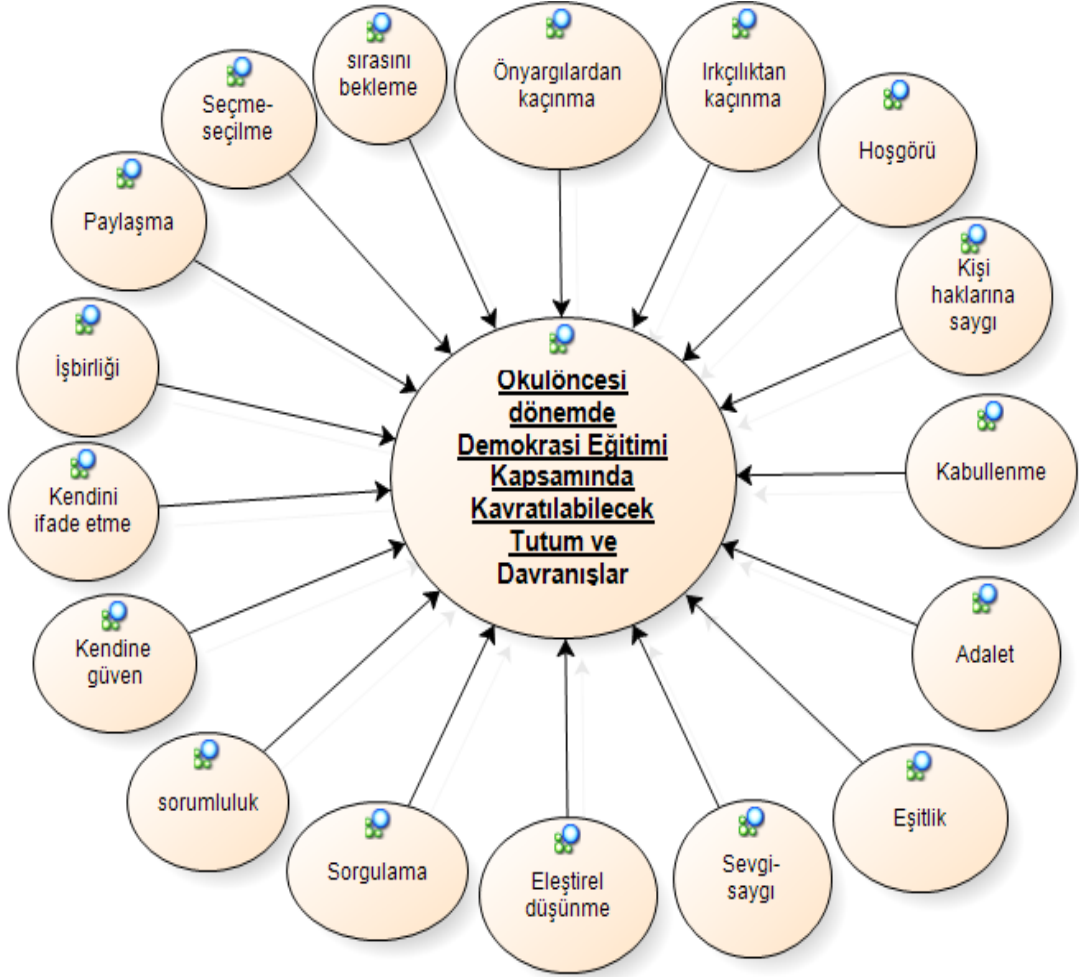
“(…) okulöncesinde en basit şekilde verebileceğimiz insan haklarına saygı arkadaşlarına saygı, sırada saygı işte sınırlarını bilmek, hürriyetinin işte arkadaşını sıradayken itmek onun hürriyetinin sınırının dışarısına çıkmasıdır(...)Bir kere kendilerini ifade edebilmeliler, yapılan şeyler de eğer benim sınıf yönetimimle ilgili onların hak ve özgürlüklerine sınır geliyorsa eğer bunu ifade edebilmeliler bana. Hayır, öğretmenim burada siz bunu yanlış söylüyorsunuz deme hakkına sahip olabilmeli ben çocukları birincisi bu. İkincisi dediğim gibi kazandırılması gereken ikinci şey saygı hala onu iddia ediyorum hala onu söylüyorum”. (Yasemin, s.374-375, satır:5599-5622)

“(…) ait olma, kendine güven duygularını, huzur, anlayış, insan hakları, eşitlik (...) insan sevgisi, hoşgörü, anlayış, eşitlik, adalet, özgürlük(...)”. (Ayşe 2, s.537, satır:8478-8483)

Öğretmenlerin kavratılacak tutum ve davranışlar konusunda eşitlik, haklara saygı, farklılıklara saygı gibi kavramlarda ortak görüş belirttikleri söylenebilir.

4.5.1.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlara yönelik görüşleri Şekil 14’de sunulmuştur.

Şekil 14: Müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlara ilişkin görüşleri

Şekil 14’de görüldüğü gibi müdürlerin, demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kavratılabilecek tutum ve davranışlara yönelik belirttikleri alt temalar, paylaşma, sırasını bekleme, kişi haklarına saygı, sorgulama, seçme ve seçilme, işbirliği, eleştirel düşünme, sorumluluk, eşitlik, kabullenme, kendine güven, ırkçılıktan kaçınma, sevgi-saygı, kendini ifade etme, adalet, hoşgörü, ön yargılardan kaçınmadır. Öğretmenler gibi müdürlerde okulöncesi dönemde çocuklara kavratılabilecek demokratik tutum ve

davranışlar konusunda fazla sayıda görüş bildirmiş ancak bazı tutum ve davranışlarda da hemfikir oldukları belirlenmiştir.

İrfan, farklılıklara saygı, işbirliği, eşitlik, dayanışma, ayrım yapmama, önyargılardan kaçınma ve ırkçılık yapmama gibi kavramların okulöncesi çocuklarına kavratılabileceğini şu şekilde belirtmiştir:

“Toplumda yaşayan tüm bireylerin değerlerini, onurlarını, inançlarına ve özgürlüklerine saygı duymalarını bekleyebiliriz. Karşılıklı anlayış işbirliği, eşitlik, adalet ve dayanışma değerlerini kabul etmelerini, uı özellikle son zamanlarda bunun üzerine çok duruluyor. Ayrımcılık, önyargı ve ırkçılık tutum ve davranışları üzerinde durulması bence daha önemli. Kişisel sorumluluğun önemine inanmaları gibi”. (İrfan, s.75-76, satır:1424-1431)

Ebru, özellikle kişi haklarına saygının kavratılabileceğini şu şekilde belirtmiştir:

“Başkalarının haklarına saygı gösterme, ya da karşıdakinin hakkını yememe yaptığı yanlış bir hareketi kabullenebilme bunlar basamaklarıdır diye düşünüyorum (...) işte diyelim uyurken diğerleri uyurken onun haklarına eğer kendisi uyumuyorsa sessiz kalmasını onun uyuması gerektiğini öğretiyoruz (...)kişi haklarına saygı diyoruz. Neler olabilir bu kişi haklarına saygı diyorsunuz çocuklara işte bir başkası uyurken gürültü etmeme, işte bir başkası oynarken oyununu bozmama, ya da işte hikaye dinlerken sen dinlemek istemiyorsan bile dinleyen arkadaşını engellememe. İşte oyun oynarken oyunun kurallarına uyma küçük yaştan itibaren verilebilir”. (Ebru, s. 11-24, satır:213-466)

Ahmet, çocukların davranışlarını kontrol etme, büyüklerine sevgi ve saygı gösterme, arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler kurma kavramlarının kazandırılabilceğini belirtmiştir.

“E arkadaşlarıyla iyi geçinmek, öğretmenlerine karşı tavır ve davranışlarını kontrol etmek, aileye karşı aile içerisindeki yaşantılarında da büyüklerine karşı davranışlarında sevgi saygıyı ön plana tutarak (...) İşte az önce dediğim gibi arkadaşlarıyla iyi geçinme, ders araç gereçlerini mesela kullanma anlamında, oturmasından kalkmasına kadar öğretmenine hitap etmesine kadar bu tür davranışlar”. (Ahmet, s.87-88, satır:1653-1679)

Müdürlerin, okulöncesi dönem çocuklarına kavratılabilecek demokratik tutum ve davranışlara yönelik olarak en çok saygı kavramı üzerinde durdukları söylenebilir.

4.5.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde hem öğretmenlerin hem de müdürlerin okulöncesi dönem çocuklarına kavratılabilecek demokratik tutum ve davranışlar konusunda yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular sunulmuştur. Öğretmenlerin ve müdürlerin bu konudaki görüşleri Çizelge 9’da sunulmuştur.

Çizelge 9: Öğretmenlerin ve müdürlerin çocuklara kavratılabilecek demokratik tutum ve davranışlara ilişkin görüşleri

Çocuklara kavratılabilecek demokratik tutum ve davranışlar	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
Eşitlik	35	76.08	6	60.0
Haklara saygı duyma	32	69.56	10	100.0
Hoşgörü	31	67.39	6	60.0
Kendini ifade etme	30	65.21	7	70.0
Farklılıklara saygı	30	65.21	5	50.0
Özgürlüğünün sınırlarını bilme	29	63.04	9	90.0
Empati	28	60.86	3	30.0
İnsan sevgisi	28	60.86	3	30.0
Adalet	27	60.86	8	80.0
Seçmeyi öğrenme	24	52.17	7	70.0
Kurallara uyma	23	50.0	5	50.0
Dürüstlük	23	50.0	4	40.0
Özgüven geliştirme	22	47.82	7	70.0
Sorumluluk	22	47.82	8	80.0
İşbirliği	21	45.65	6	60.0
Paylaşma	21	45.65	7	70.0
Grup bilinci	18	39.13	7	70.0
Doğa sevgisi	18	39.13	1	10.0
Kararlarının arkasında durma	18	39.13	5	50.0
Liderliği üstlenebilme	18	39.13	4	40.0
Problem çözme	18	39.13	3	30.0
Kendi özelliklerinin farkında olma	17	36.95	6	60.0
Başkalarının özelliklerinin farkında olma	17	36.95	7	70.0
Karar verme	16	34.78	6	60.0

Çizelge 9’da görüldüğü gibi öğretmenlerin, okulöncesi dönem çocuklarına kavratılabilecek tutum ve davranışlar içerisinde en fazla (Ö:%76.08) “eşitlik” kavramı üzerinde durdukları, en az ise (Ö:%34.78) “karar verme” kavramı üzerinde durdukları görülmektedir. Müdürlerin en fazla (M:%100) “haklara saygı duyma” kavramı üzerinde görüş birliği sağladıkları, en az ise (M:%30) “problem çözme”, “insan sevgisi”, “empati” kavramlarını belirttikleri görülmektedir. Müdürlerin en fazla “haklara saygı

duyma” kavramını tercih etmeleri, yarı yapılandırılmış görüşme bulgularını da desteklemektedir. Ancak, müdürlerin en az değindikleri “insan sevgisi” ve “empati” kavramlarının en fazla tercih edilen “haklara saygı duyma” kavramıyla çeliştiği söylenebilir. “İnsan sevgisi” ve “empati” kavramlarının “haklara saygı duyma” kavramının gelişmesi için önemli olduğu, dolayısıyla “haklara saygı kavramı” ile birlikte, “empati” ve “insan sevgisi” kavramlarının da yüksek değerler alması gerektiği düşünülmektedir.

4.5.2. Okulöncesi Dönem Çocuklarının Demokratik Tutum ve Davranış Kazanma Düzeyleri

Bu bölümde öncelikle öğretmenlerin ardından da müdürlerin okulöncesi dönem çocuklarının demokratik tutum ve davranış kazanma düzeyleri konusundaki görüşlerine yer verilmiştir.

4.5.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.5.2.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin okulöncesi dönem çocuklarının demokratik tutum ve davranış kazanma düzeylerine yönelik görüşleri şu şekildedir: Öğretmenlerin bu konuya yönelik olarak görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin çoğunluğunun çocukların demokratik tutum ve davranışları büyük oranda kazanabildikleri konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Ancak bazı öğretmenler okuldaki sürenin yeterli olmamasından dolayı çocukların tamamen kazanamadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Aslı, çocuğun tamamen kazanamadığını, okuldaki sürenin bunun için yeterli olmadığını ve ailenin de demokratik tutum ve davranış kazandırmada büyük rolü olduğuna şu şekilde değinmiştir:

“Aslında tamamıyla okulda kazanamıyorlar bunda ailenin daha büyük etkisi var. Okuldaki süre bunun için yeterli değil. Tamamen kazanamıyorlar”. (Aslı, s.360, satır:5432-5433)

Elif ise, çocukların büyük oranda kazandığını ancak, demokratik tutum ve davranış kazandırmada öğretmenin tutumunun önemli olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Yani eğer onu sene başından itibaren sene sonuna kadar kararlı bir şekilde devam edilirse o ortam sağlanırsa yüzde 90 ı kazanıyor ama aileden gelen ya da başka sıkıntıları olan çocuklarda zorlanılıyor ya da öğretmen şey yapmıyorsa yeterince önem vermiyorsa o zaman olmuyor (...) Bir sene de kazanmasının imkânı yok. Eğer çocuk erken başladıysa ve aynı şekilde aynı eğitimi aldıysa oturur ama bir sene öğretmenin tutumuna bağlı bu. Eğer öğretmen demokrasiyi vermek istiyorsa çocuk öğrenir. Çocukların bu yaşta öğrenemeyeceği hiçbir şey yok”. (Elif, s.456-468, satır:7060-7283)

Bengül ise, çocukların okulun başında biraz zorlandıklarını ama süreç içerisinde sınıfta demokratik tutum ve davranış kazanabildiklerini şu şekilde vurgulamıştır:

“Evet kazanıyorlar. Normalde okul ilk açıldığı zaman çocuklarda paylaşma olmuyor. Bir oyuncağı kızlar bebeklere yöneliyor, erkekler arabalara yöneliyor. Bunu birbirleri arasında çekıştırme oluyor. Ama daha sonra bunu yumuşatarak anlattığımız zaman buranın ortak bir yaşam alanı olduğunu, bunların paylaşılması gerektiğini, paylaşarak daha güzel olabileceğini, karşı tarafında bunu istemesini bilmesi gerektiğini bunları söylüyoruz. Hani rica ederek alacaksın, Rica edildiği zaman vereceksin. Ama ona da bir oynama süreci vermen gerekiyor. Hani bunları çok rahat bir şekilde yapıyorlar. Ama ilk anda tepkiler oluyordu. Bunu hemen 3 haftadan sonra buna alışıyorlar. Özellikle teşekkürler, ricalar bunları çok güzel bir şekilde kullanıyorlar”. (Bengül, s.509-510, satır:8024-8032)

Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, çocukların demokrasiyi evde, okulda, sınıfta yaşayabilmeleri, çocukların demokratik tutum ve davranışları kazanmasında en önemli etken olduğu söylenebilir.

4.5.2.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin okulöncesi dönem çocuklarının demokratik tutum ve davranış kazanma düzeylerine yönelik görüşleri incelendiğinde hemen hemen bütün müdürlerin çocukların demokratik tutum ve davranış kazanabildikleri konusunda hemfikir oldukları belirlenmiştir. Ancak müdürlerin bazıları çocukların kazanmasında ailenin rolünün önemli olduğunu belirttikleri de görülmektedir. Bu konuya yönelik olarak Ebru ve Zeynep, çocukların demokratik tutum ve davranışları büyük oranda kazanabildiklerini belirtmişken; okul ve ailenin işbirliği yapması sonucu, bu oranın artacağını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Eğer aile ile birlikte ortak çalıştıysak verdiğimiz tutum ve davranışlarda yani kazanılması yüksek olan değer %70 lerde %75 civarında oluyor”. (Ebru, s.14, satır:262-264)

“Yani işte kazanıyorlar %60-70 ini kazanıyorlar ama dediğim evde de bu tutumun sergilenmesi lazım. Ben burada bir şey veriyorum işte biri konuşurken, birinin sözünü kesmeyeceksin deniyor mesela ya da sıranı bekleyeceksin deniyo veya u ne bileyim farklı bir şey yani evde de bu devam ediyorsa bunda istediğiniz davranışlar oluşuyor, kalıplaşıyor ve o şekilde kişiliği oluşuyor. Ama evde devam etmiyorsa da dediğim gibi

burada bizim istediğimiz gibi davranıyor çocuk. Evde ailenin istediği gibi davranıyor yani o yüzden de herkesin aynı tutarlılıkla yaklaşması, aynı bilinçle yaklaşması gerekiyor”.(Zeynep, s.167, satır:3302-3311)

Müdürlerle yapılan görüşmelerin bulgularına bakıldığında, çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmasında okul-aile işbirliğinin öneminin ortaya çıktığı söylenebilir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin birleştikleri ortak paydanın çocuklara kazandırılmak istenen tutum ve davranışlarda tutarlılığın olmasıdır. Bir başka deyişle, okulda verilmeye çalışılan bir kavramın evde de devamının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Okulöncesi dönem çocuklarının somut yaşantılar yoluyla öğrendiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, çocukların demokratik tutum ve davranış edinmelerinde, demokratik ortamlarda yaşamalarının ne denli önemli olduğu anlaşılabilir.

4.5.3. Demokrasi Eğitime Başlama Yaşı ve Okulöncesi Dönemde Verilmesinin Önemi

Bu bölümde öncelikle öğretmenlerin ardından da müdürlerin demokrasi eğitime başlama yaşı ve okulöncesi dönemde verilmesinin önemi konusundaki görüşlerine yer verilmiştir.

4.5.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.5.3.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokrasi eğitime başlama yaşı ve okulöncesi dönemde verilmesinin önemine yönelik görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin hepsinin demokrasi eğitiminde okulöncesi dönemin önemli olduğunu belirttikleri görülmektedir. Öğretmenlerden Fatma ve Selma, demokrasi eğitime öncelikle ailede başlanması gerektiğini ardından da okulöncesi eğitimle devam etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Selma, çocuğun içselleştirmesi açısından demokrasi eğitime doğuştan başlanması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“İşte az önce dediğim gibi bir kere kesinlikle 4 yaşından sonra öğrenilir 10 yaşından sonra öğrenilir değil. Bu ev ortamında başlayıp daha sonra okula ve daha sonra tüm hayata, büyük sınıflara ve bütün hayata yansması gerekir (...)”. (Fatma, s.453, satır:7003-7006)

“ (...) Aslında doğuştan doğumdan desem daha uygun olacak. Çünkü şimdi benim de çocuğum var 2 yaşında daha okulöncesi döneme gelmedi ben ona hiçbir şey öğretmeyecek miyim? Hayır. Yani evde de bazı davranışlar da bulunuyorum ki ben o da benden öğreniyor yani tutup ona şey demiyorum bunu böyle yapacaksın, bunu böyle zaten şuan konuşamıyor bile. Doğumdan diyebiliriz yani aklı ermeye başladığı andan itibaren verilen bilgiler her zaman daha kalıcı oluyor daha iyi yerleşiyor”. (Selma, s.198-199, satır:3924-3947)

Aygül, demokrasi eğitimine okulöncesi dönemde başlanabileceğini ve bunun olumlu sonuçlar doğuracağını belirtmiştir. Ayrıca, okulöncesi dönemin, insan hayatının en alıcı dönemi olduğunu bu nedenle okulöncesi eğitimin çok önemli olduğunu vurgulamışlardır.

“Yani şimdi atalarımızın çok güzel bir sözü var ağaç yaşken eğilir diye sonuçta temelini atıyorsunuz çocuğun kişiliğinin temellerinin atıldığı 5-6 özellikle 3-6 yaş çocuk için çok önemli. 0-6 yaş hatta ağaç yaşken eğilir sözünden hareketle sonuçta çocukların kişiliğinin olduğu çok önemli bir dönem. O yüzden okulöncesi eğitim çok önemli bu eğitimi almış olan çocukla almamış olan bir çocuk arasında çok fazla fark var zaten her yönden (...)”. (Aygül, s.342, satır:5088-5094)

4.5.3.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin demokrasi eğitimine başlama yaşı ve okulöncesinde verilmesinin önemine yönelik görüşleri incelendiği tıpkı öğretmenler gibi müdürler de okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin önemi konusunda ortak görüşler belirtmişlerdir. Örneğin müdürlerden Ebru, demokrasi eğitimine okulöncesi dönemde başlanması gerektiğini, çünkü okulöncesi dönemin çocuğun gelişimde kritik bir evre olduğunu şu şekilde vurgulamıştır:

“Çünkü biliyorsunuz zekâsının da %70’inin 4-6 yaş arasında tamamladığında demek ki burada bize çok iş düşüyor (...) İşte kesinlikle gelecekteki kuşakta demokrasinin topluma yerleşmesi için okulöncesinde verilmesi gerekir diye düşünüyorum.(...) Eskilerin bir lafı vardır hani çocuklar yedisinde neyse yetmişinde odur diye demek ki çocuklara biz yedisine kadar birçok davranışı, ya da eğitimi yerine oturtmuş oluyoruz. Yani çocuğun kişiliği oturmuş oluyor. O zaman O 7 yaşına kadar birçok şeyi vermeliyiz diye düşünüyorum. 7 çok geç diye düşünüyorum yani kişiliği oturmadan işte toplumda yaşayacak özellikle bireysel olarak yaşayacak çocuklara bu tür eğitimlerin verilmesi gerektiğini düşünüyorum”. (Ebru, s. 11-35, satır:210-679)

Ancak, müdürler öğretmenlerden farklı olarak okulöncesi dönemde verilecek olan bu eğitimin çocuğun ileriki yaşantısına da olumlu katkılar sunacağı böylelikle de toplumun demokratik yapısına da katkı sağlayabileceğini belirtmişlerdir. Bu konuya yönelik olarak Fatma ve İrfan görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir:

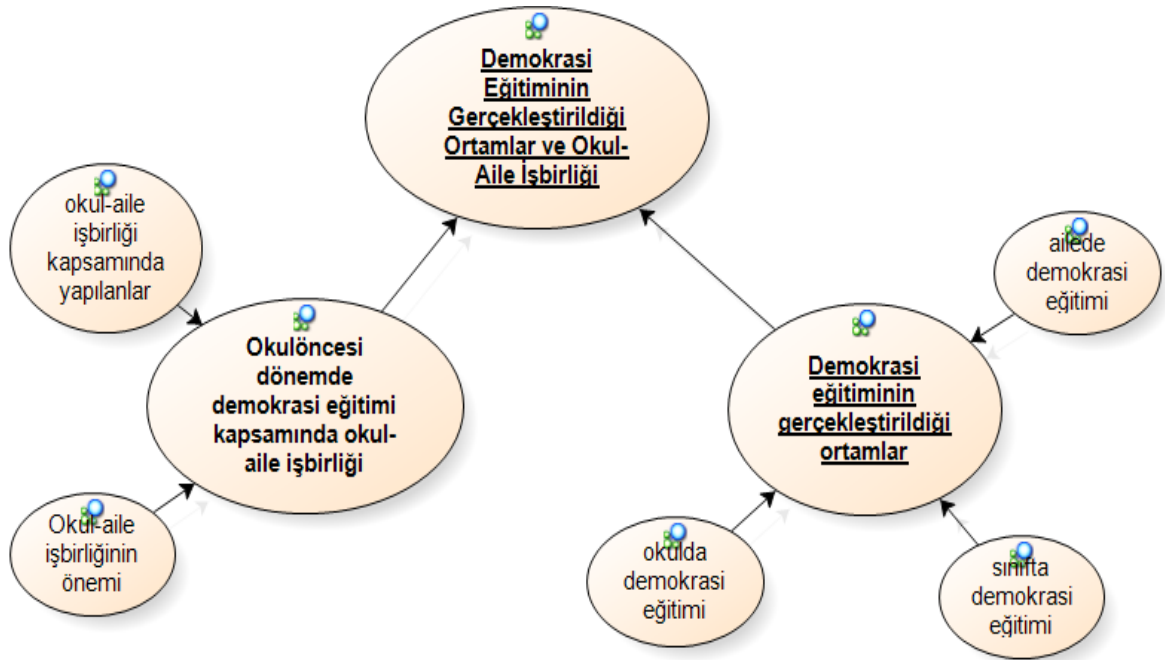
“Eğer okulöncesinde demokratik ortama alışıp demokratik davranışlar sergilerlerse ilerde bunlar yerleşir ve gerçekten demokratik bir toplum oluruz”. (Fatma, s.60, satır:1139-1141)

“Okulöncesinde çocuk gördüğünü uyguladığı için küçükten itibaren ağaç yaş iken eğilir atasözümüzden şey yaparsak bu yaşlardan demokrasi eğitimini vererek demokrasimiz daha sağlam daha dinamik bi şekilde toplum bazında yerini alacaktır”. (İrfan, s.75, satır:1413-1417)

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi verilemesinin önemi konusunda birleştikleri ortak paydanın “ağaç yaşken eğilir” sözü olduğu söylenebilir.

4.6. Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile İşbirliğine Yönelik Bulgular

Bu bölümde demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar ve okul-aile işbirliğine yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda, hem öğretmenlerin hem de müdürlerin bu temaya ilişkin alt temaları Şekil 15’de sunulmuştur.

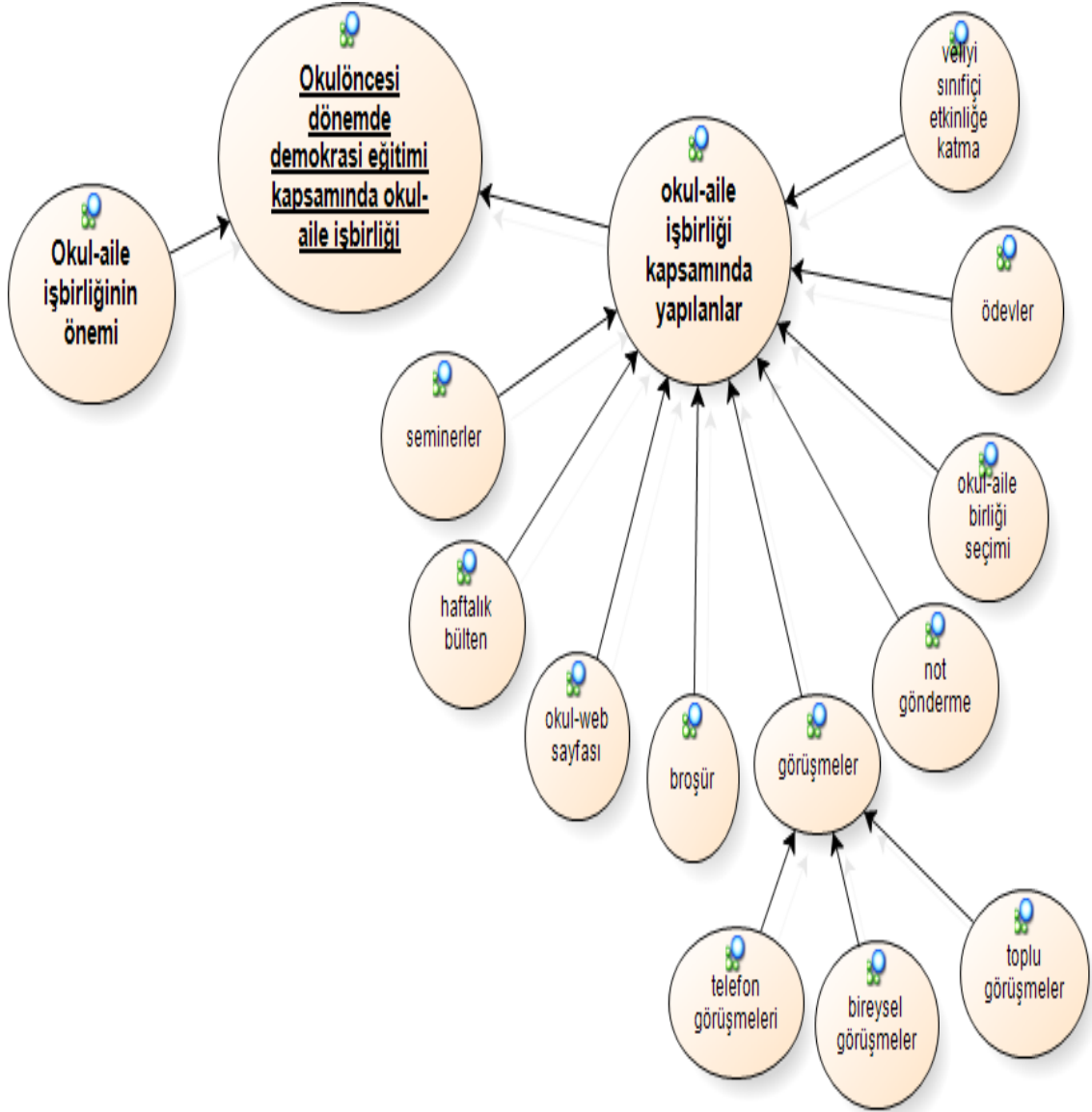
Şekil 15: Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar ve okul-aile işbirliğine yönelik görüşleri

Şekil 15’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar ve okul-aile işbirliği temasına ilişkin alt temaları, okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliği ve demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar şeklindedir. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliği alt temasının kategorileri okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlar ve okul-aile işbirliğinin önemi; demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar alt temasının kategorileri ise okulda demokrasi, sınıfta demokrasi ve ailede demokrasidir.

Her bir alt tema ve kategoriye sırasıyla yer verilmiştir.

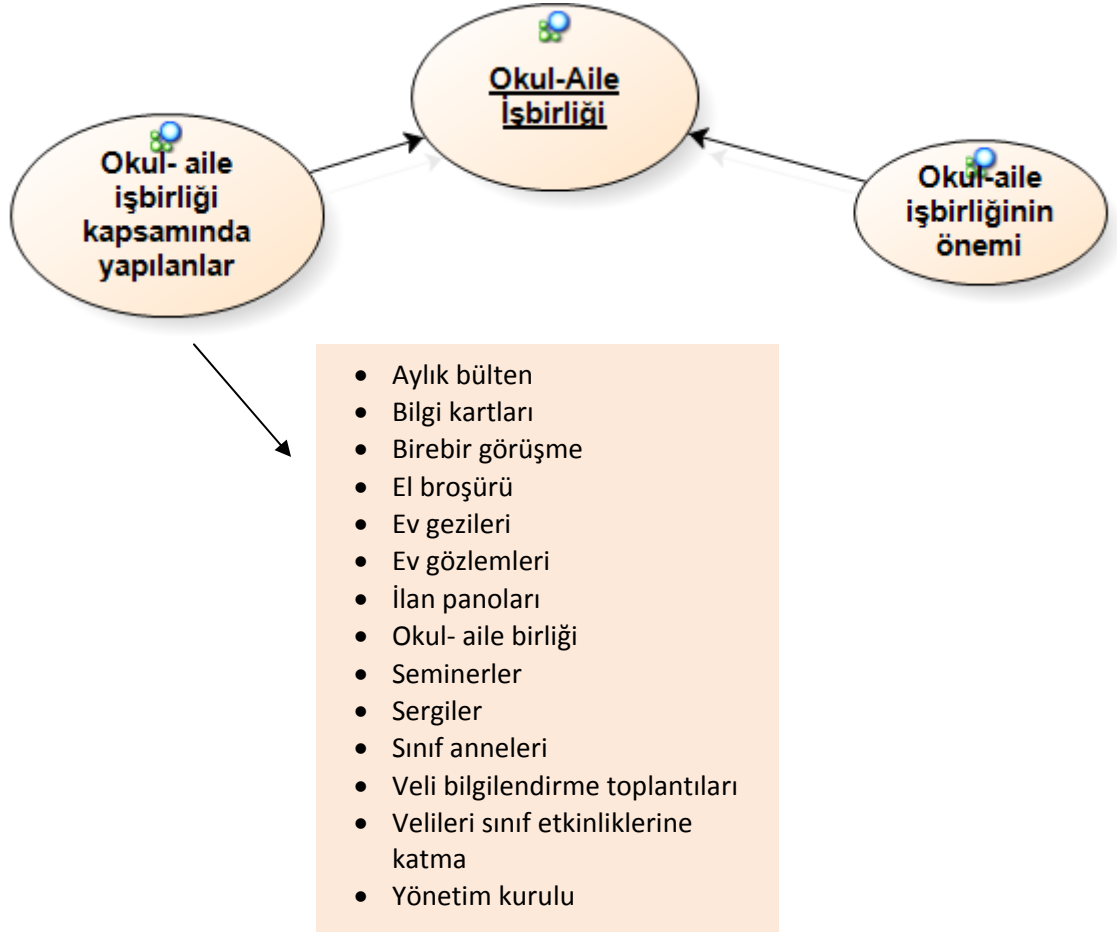
4.6.1. Demokrasi Eğitimi Kapsamında Okul-Aile İşbirliği

Bu bölümde okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliği konusuna yönelik bulgular sunulmuştur. Bu bağlamda, bu bölümde önce yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara ardından da yazılı görüşme formundan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde öncelikle öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerinden elde edilen temalar ve alt temalar Şekil 16’da sunulmuş, ardından müdürlerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen temalar ve alt temalar Şekil 17’de sunulmuştur.

Şekil 16: Öğretmenlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğine yönelik görüşleri

Şekil 16’da görüldüğü gibi öğretmenlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliği temasına ait alt temalar, okul-aile işbirliğinin önemi ve okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlar şeklindedir. Her bir alt temaya ve bu alt temalara bağlı kategorilere sırasıyla yer verilmiştir.

Şekil 17: Müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğine yönelik görüşleri

Şekil 17’de görüldüğü gibi okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliği temasına ait alt temalar, okul-aile işbirliğinin önemi ve okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlar şeklindedir. Her bir alt temaya ve bu alt temalara bağlı kategorilere sırasıyla yer verilmiştir.

4.6.1.1. Okul-Aile İşbirliğinin Önemi

Bu bölümde öncelikle öğretmenlerin ardından da müdürlerin okul-aile işbirliğinin önemine yönelik görüşleri sunulmuştur.

4.6.1.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.6.1.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğinin önemi konusunda görüşleri incelendiğinde tüm öğretmenler okul-aile işbirliğinin çok önemli olduğunu ve bunun çocuğun davranışlarına da olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Nazan, okul-aile işbirliğinin öneminden bahsederken, bazı dönemlerde ailelerle birebir görüşemediğini ve bunun yansımalarını çocuğun davranışlarında hemen fark edildiğini belirtmiştir. Nazan, eğer aileyle sık sık iletişime geçerse, ailede yaşanan durumlardan haberdar olduğunu, bu nedenle çocuğa yönelik olarak bireysel eğitim uygulayabildiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Biz birebir konuşmadığımız dönemler oluyor o zaman çocukta aşırı bir farklılaşma görülebiliyor. Yani sorunun nerden kaynaklandığını bilmiyoruz, onun üzerine eğilemiyoruz, atıyorum birçok şey başına gelebiliyor. Anne baba kavga etmiş olabiliyor, boşanmalar oluyor. Çocuk bire bir etkileniyor. Bunları da bilmediğimiz için ona göre bir tutum sergileyemiyoruz. Ama konuştuğumuz zaman onun üzerinden bir eğitim uygulayıp hani çocuğun sorunların daha birebir yaklaşabiliyoruz”. (Nazan, s.422-423, satır:6525-6531)

Öğretmenlerin okul-aile işbirliğine yönelik olarak üzerinde durdukları bir diğer önemli nokta ise, okulda verdikleri eğitimin ailede de tutarlı bir şekilde uygulanması ve böylece çocuğa kazandırılmaya çalışılan davranışların çocuk tarafından içselleştirmesinin daha kolay olmasıdır. Bu konuya yönelik olarak Zeynep ve Ayşe (2) görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Okulda o eğitim verilirse evde çocuk onu göremezse çocuk çelişki yaşayacaktır. O anlamda o zaman okul- aile işbirliğiyle velilerde seminerlerle olsun bir şekilde bilgilendirme toplantıları yapılabilir yapılması da gerekir hatta. Yani böyle bir ortamda velisiz olmaz. Velinin de bunu benimsemesi lazım. O şekilde zaten tam anlamıyla hani istenen hedefe ulaşılabilir”. (Zeynep, s.448-449, satır:6999-6703)

“Şu şekil eğer diyelim aile uygulamazsa, diyelim biz okulda uyguladık, aile onu uygulamazsa o zaman gene oluşmaz çocukta demokratik tutum davranış oluşmaz çocukta. Çocuk çelişkide kalır kafası. Yani burada eşitlik, çocuğa söz hakkı tanınıyor evde diyelim baskı, dayak değişik şeyler olduğu zaman ailede bunu uygulamazsa, ailenin de haberi olmazsa ya da aile inatlaşırsa o zaman da gene çözüm olmaz(...)”. (Ayşe 2, s.547, satır:8683-8688)

Zeynep ve Ayşe (2) çocuklara okulda verilen eğitimin, ailede de devam etmesinin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Okulda verilen eğitim, evde desteklenmez ise, çocuğun çelişkide kalacağı bu nedenle çocuğa verilmek istenen tutum ve davranışların, çocukta karşılık bulamayacağını vurgulamışlardır. Bu nedenle okulda verilen eğitimden ailenin haberdar olması, yani okul- aile işbirliğinin bu bağlamda çok önemli olduğu görüşü belirtilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşme bulguları incelendiğinde, öğretmenlerin tek başlarına bazen başarılı olamadıklarını ancak aileyle işbirliği yaptıklarında başarılı olabilecekleri görülmektedir. Bu bağlamda, okul-aile işbirliğinin önemle üzerinde durulması gereken bir konu olduğu söylenebilir.

4.6.1.1.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğinin önemi konusundaki görüşleri incelendiğinde tıpkı öğretmenler gibi müdürlerde okul-aile işbirliğinin son derece önemli olduğunu belirtmişlerdir. Müdürlerden Lale, okul-aile işbirliği kapsamında hem çocuğun geliştiğini hem de velilerin kendilerini geliştirdiklerini şu ifadelerle dile getirmiştir:

“(...) şimdi okullarda üç tane büyük şey vardır. Öğretmen, öğrenci ve veli. Bu üçünden biri olmadığı takdirde hiç bir şey olmaz. Yani çocuk tek başına hiçbir şey. Öğretmenle beraber okulda biz ne kadar şey vererek verelim anne eğer aile eğer bunu desteklemediği sürece kesinlikle havada kalan bir eğitim oluyor. Anne baba yani aile eğitimi çok önemli anne babayı biz okulun içerisine eğitimin içerisine soktuğumuz sürece bunun gelişimini kendileri de fark ediyorlar. Okula ilk geldikleri zaman çocuğun almış olduğu eğitimi diyorlar mesela çocuğumuz şu yönde çok güzel gelişti. Şunun da fark ediyorlar farkındalar biz onlara söylüyoruz. Aile eğitim aldığı için aslında onlarda geliyor. Çocukla beraber onların belirli gelişimleri de oluyor. Anne - babanın kesinlikle ailenin eğitimi kesinlikle çok önemli”.
(Lale, s. 122-123, satır:2345-2359)

Zeynep, okul-aile işbirliği olmadan sorunları çözemediklerini, veliyi sürece dahil edemediklerinde istedikleri başarıya ulaşamadıklarını ve sorunların çözülmesinde velilerin okulun sorununu kendi sorunları gibi algılaması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Yani en büyük rol zaten okul-aile işbirliğinin ne kadar iyi olmasına bağlı yani ben ailelerden kopuk bir eğitim versem, benim başarıım belki % 50’lerde belki %50’nin altında kalacak. Ama aileyi içeri alabiliyorsak aileyi okula kazandırabiliyorsak, çekebiliyorsak, aileyi eğitimden geçirebiliyorsak, yaklaşımlarımızı, beklentilerimizi söyleyebiliyorsak, ihtiyaçlarımızı, eksikliklerimizi, sıkıntılarımızı söyleyebiliyorsak u okulun içerisinde okulun sorununu kendi sorunu gibi benimseyebiliyorsa veya okulun başarısından kendi başarısı

gibi pay çıkarabiliyorsa o zaman tam bir eğitim olduğunu düşünüyorum(...)". (Zeynep, s. 168, satır:3329-3340)

Müdürlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin bulguları doğrultusunda müdürlerin sorunları belirlemede ve bu sorunları çözmede okul-aile işbirliğinin önemine dikkat çektikleri söylenebilir.

4.6.1.2. Okul-Aile İşbirliği Kapsamında Yapılanlar

Bu bölümde öncelikle öğretmenlerin ardından da müdürlerin okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlara yönelik görüşleri sunulmuştur.

4.6.1.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.6.1.2.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğine yönelik olarak yapılanlar alt temasına ilişkin kategorileri, seminerler, haftalık bülten, okul web sayfası, broşür, görüşmeler, not gönderme, okul-aile birliği seçimi, ödevler ve veliyi sınıf içi etkinliğe katma olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin okul-aile işbirliğine yönelik olarak gerçekleştirdikleri etkinlikler değişmekle birlikte genellikle tüm okullarda sıklıkla uygulanan etkinliğin veliyi sınıfıçi etkinliğe davet etme ve veli görüşmeleri olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerden Özde okul-aile işbirliğine yönelik olarak yaptıkları etkinlikleri şu şekilde ifade etmiştir:

(...) Bizim veli toplantılarımız oluyor. Veli toplantıları sayesinde ailelerle iletişim kuruyoruz ya da işte bazı durumlarda telefon görüşmelerimiz oluyor okul aile işbirliğini sağlamak için. Yine bireysel veli görüşmelerimiz oluyor karşılıklı velilerle yüz yüze görüşüyoruz (...) Bunların dışında velilerimizi aile katılımı olarak sınıflara çağırıyoruz o çünkü mesela etkinliğe yardımcı oluyorlar. Ya da işte çocuklarla bir etkinlik yapıyorlar. Bunda da çocuklar çok mutlu oluyorlar okul- aile işbirliği olarak. Onun dışında telefon görüşmelerimiz oluyor yüz yüze görüşmeler oluyor demiştim zaten. Bu şekilde ailelerle zaten giriş çıkışlarda sürekli görüşüyoruz (...) Ya da onlar herhangi bir çocuk eğitimiyle ilgili bilgi almak istedikleri zaman yine onlara bilgilendirici notlar gönderiyoruz". (Özde, s.492-493, satır:7728-7747)

Öğretmenlerin bazıları ise, okul-aile işbirliğinde yaptıklarından çok yapılabileceklerle yönelik öneriler sunmuşlardır. Örneğin Aslı, demokrasi eğitimi kapsamında ailelerden

çocukları ile birlikte bir alışveriş listesi hazırlamaları istenebileceğini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Okul-aile işbirliği nasıl sağlanabilir. Bir etkinlik planlanabilir demokrasi eğitimiyle ilgili. Bu etkinliğin devamında nasıl bir etkinlik olabilir mesela ı alışveriş listesi hazırlamaları istenebilir beraberce ı evdeki eksikleri beraberce karar verip bir liste oluşturmaları istenebilir ya da işte çocuğa bir eşya alınacaktır. Bu eşyayı beraberce seçmeleri istenebilir benzer şeyler yani bu tip şeyler planlanabilir aileyle ilgili”. (Aslı, s.361, satır:5456-5461)

Aygül ise tıpkı Aslı gibi okul-aile işbirliğine yönelik olarak yaptıklarından değilde yapılması gerekenlerden bahsetmiş ve uygun öğretmen-veli ilişkisinin nasıl olması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Seminerler olabilir, bilgilendirme yazıları olabilir ı ondan sonra mesela sadece bu seminer ve bilgilendirme yazılarına bırakılmamalı mesela her zaman istediği zaman velinin gelip sizi ziyaret etmesi için açık kapı bırakmalı, kısıtlama sınırlama olmamalı bence. Her sordukları soruya bir cevap bulmaya çalışılmalı en azından bir bilgimiz yoksa bile bir araştırıp işte size ben dönemim diye muhakkak dönütünü vermek lazım diye düşünüyorum”. (Aygül, s.353, satır:5292-5298)

4.6.1.2.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğine yönelik olarak yapılanlar alt temasına ilişkin kategorileri, aylık bülten, bilgi kartları, birebir görüşme, el broşürü, ev gezileri, ev gözlemleri, ilan panoları, okul-aile birliği, seminerler, sergiler, sınıf anneleri, veli bilgilendirme toplantıları, velileri sınıf etkinliklerine katma ve yönetim kurulu olarak belirlenmiştir. Müdürlerin hemen hemen hepsi okul-aile işbirliğine yönelik olarak ortak etkinlikler belirtmişlerdir. Okullarda yapılan okul-aile işbirliği etkinliklerinin büyük kısmını veli toplantılarının ve seminerlerin oluşturduğu görülmektedir.

Lale, okul- aile işbirliği kapsamında veli toplantıları, veli görüşme günleri, seminerler, aylık bülten, bilgilendirme yazıları gibi birçok etkinliği yürüttüklerini şu şekilde belirtmiştir:

“Şimdi öncelikle veli toplantılarında bu veriliyor bir. İkincisi veli görüşme günlerimiz vardır. Veli gelir ayrıca görüşür veli toplantısının dışında. İkincisi rehberlikten konuyla ilgili olarak gerekirse yaş gruplarına göre seminer veriliyor. Artı üniversitelerimizden geçen sene iki sefer bu seminer verilmişti. Bu sene sadece rehberlikten gelip iki eğitim verildi. Oradan da seminerlerle veliler bu konuda bilgilendiriliyor. Ayrıca biz aylık bülten hazırlıyoruz. Her sınıfın yapmış olduğu etkinlikler artı bilgilendirme boyutuyla işte veliye çocuğunun o ay hangi bilgi verilmesi gerekirse (...) Bu tür eğitim ortamlarının çocuklarına nasıl sağlanması gerektiği, çocuğa nasıl yaklaşım sağlayacakları, bir birey

olarak çocuğun neler olduğunu ifade eden bilgilendirme yazıları da gönderiyoruz". (Lale, s.123-124, satır:2362-2380)

Kemal ise, veli bilgilendirme toplantıları, bilgi kartları, ilan panoları, ev gezileri, ev gözlemleri yoluyla okul-aile işbirliğini sağlamaya çalıştıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

"(...)yani okulda yapılan bu nasıl oluyor bizim okullarda veli bilgilendirme toplantıları, bilgi kartları, ilan panoları, geziler, gözlemler, ev gözlemleri, ev gezileri bir şekilde aileyi bu eğitimin içine katıyoruz(...)". (Kemal, s. 53, satır:1007-1010)

Ebru, velileri sürekli sınıfa davet ettiklerini ve onları eğitim ortamına katmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda, 15 günde bir seminerler düzenlediklerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Biz aileleri eğitime dahil ediyoruz bakın. Biz velilere söylüyoruz diyoruz ki işte sizin uygun olduğunuz bir zaman ne zaman istiyorsanız bize önceden tarih belirtin gelin sınıfımızdaki eğitim ortamına katılın. Çocuğunuzu izleyin ya da siz bir şeyler yapın. Bir kere bunu uyguluyorum her sınıfta da hemen hemen her gün birileri gelip sırayla uygulama yapıyorlar. Bunun haricinde velilere yönelik 15 de bir seminerlerimiz var. Bunu işte çocukla ilgili, toplumla ilgili, toplumsal değerlerle ilgili, suç ve suçları önlemeyle ilgili, cinsellikle ilgili birçok eğitimi bildiğimiz kadarıyla vermeye çalışıyoruz velilerimize". (Ebru, s.34, satır:645-657)

4.6.1.2.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde hem öğretmenlerle hem de müdürlerle yapılan yazılı görüşme formundan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öğretmenlerin ve müdürlerin yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular Çizelge 10'da sunulmuştur.

Çizelge 10: Öğretmenlerin ve müdürlerin okul-aile işbirliğini kapsamında yapılanlara yönelik görüşleri

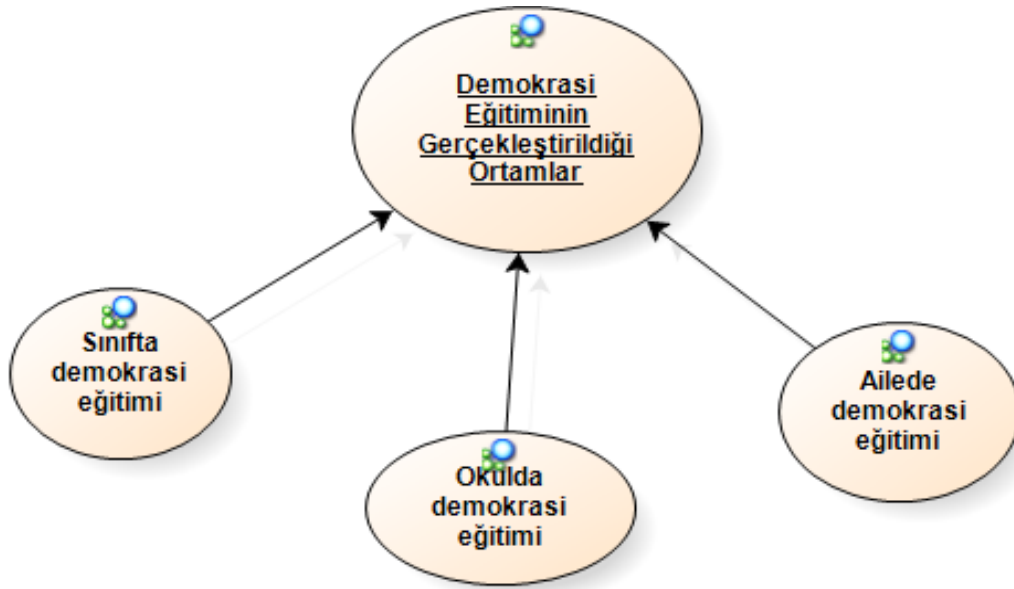
Okul-aile işbirliğine yönelik olarak yapılanlar	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
Velinin sınıf içi etkinliğe katılımı	40	86.95	8	80.0
Bireysel görüşmeler	39	84.78	7	70.0
Not gönderme	32	69.56	5	50.0
Telefon görüşmeleri	30	65.21	6	60.0
Ödevler	27	58.69	5	50.0
Toplu görüşmeler	27	58.69	6	60.0
Seminerler	21	45.65	7	70.0
Okul-aile birliği seçimi	21	45.65	7	70.0
Broşür	13	28.26	1	10.0
Haftalık bülten	13	28.26	3	30.0
Okul web sayfası	7	15.21	3	30.0
Günlük bilgilendirme panosu	6	13.04	5	50.0

Çizelge 10’da görüldüğü gibi, öğretmenlerin ve müdürlerin okul-aile işbirliği kapsamında en fazla (Ö:%86.95, M:%80) “velinin sınıf içi etkinliğe katılımı” seçeneğinde hem fikir oldukları görülmektedir. Öğretmenler en az kullanılan (Ö:%13.04) okul-aile işbirliği etkinliğinin “günlük bilgilendirme panosu” olduğunu, müdürler ise en az (M:%10) kullanılan etkinliğin “broşür” olduğunu belirtmişlerdir.

Hem müdürlerin hem de öğretmenlerin ortak olarak en yüksek değerde belirttikleri etkinlik olan “velinin sınıf içi etkinliğe katılımı” okulöncesi kurumlarında en sık kullanılan etkinlik olduğu söylenebilir. “Velinin sınıf içi etkinliğe katılımı” etkinliğinin öğretmen ve müdür için ek bir çalışma ve sorun yaratmaması nedeniyle bu kadar sık kullanıldığı düşünülebilir. Hem yarı yapılandırılmış görüşmeler hem de yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular doğrultusunda, öğretmenlerin ve müdürlerin okul-aile işbirliğine yönelik olarak pek çok etkinliği bir arada kullandıkları sonucuna ulaşılabilir.

4.6.2. Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar

Bu bölümde demokrasi eğitimin gerçekleştirildiği ortamlara yönelik bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda, önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin bu konuya yönelik görüşleri sunulmuştur.

Şekil 18: Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlara ilişkin görüşleri

4.6.2.1 Ailede Demokrasi Eğitimi

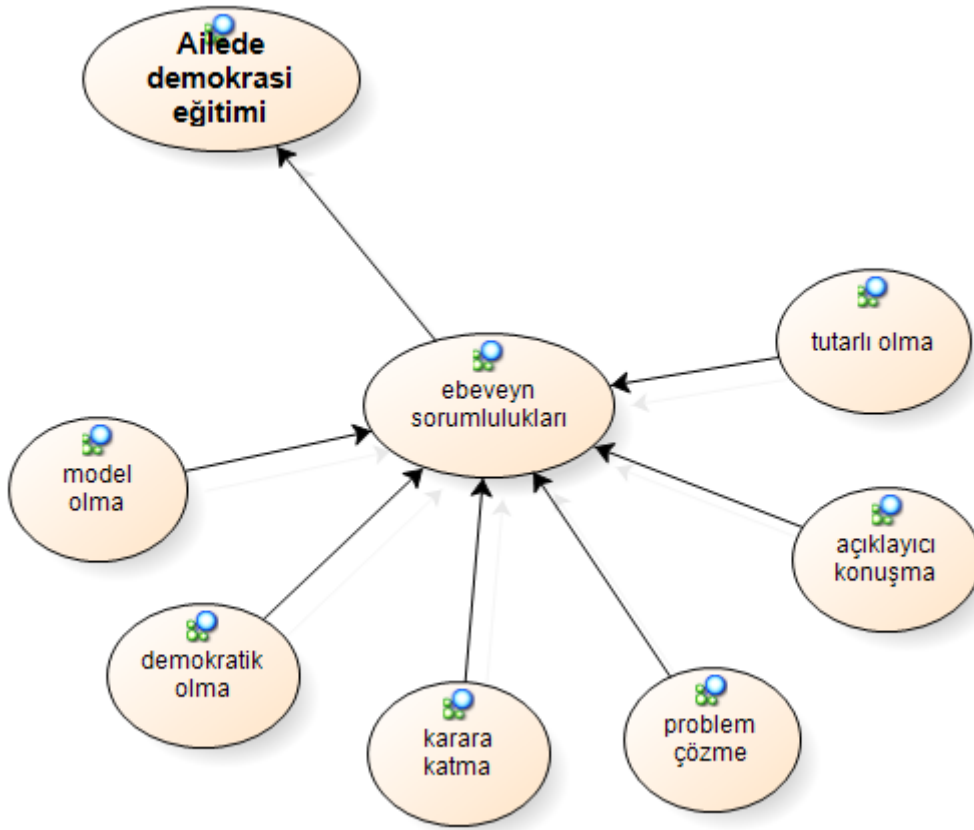
Bu bölümde ailede demokrasi eğitime yönelik görüşlere yer verilmiştir. Bu bağlamda, önce öğretmenlerin ardından ise okul müdürlerinin görüşleri sunulmuştur.

4.6.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.6.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin ailede demokrasi eğitimi konusundaki görüşleri Şekil 19’da sunulmuştur.

Şekil 19: Öğretmenlerin ailede demokrasi eğitimi konusundaki görüşleri

Şekil 19’a göre öğretmenlerin ailede demokrasi eğitimi temasına ilişkin alt teması ebeveyn sorumlulukları olarak belirlenmiştir. Ebeveyn sorumluluklarına ilişkin kategoriler ise; model olma, demokratik olma, karara katma, problem çözme, açıklayıcı

konuşma ve tutarlı olma olarak belirlenmiştir. Öğretmenler, ebeveynlere düşen sorumlulukları belirtirken özellikle belirttikleri sorumlulukları kendilerinin sınıflarında uyguladıklarını bu nedenle ebeveynlerin de uygulaması gerektiğini düşünerek dile getirmişlerdir. Örneğin Bengül, ailenin öncelikle öğretmen gibi çocuğa model olması gerektiğini belirtmiştir. Ailelerin çocukları arasında ayırım yapmaması gerektiğini, tüm çocuklarına demokratik davranması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır:

“Onların da kendi çocukları arasında demokratik davranması yani bu da çok önemli. Daha sonra kendisinin de model olması. Nasıl öğretmen model olacak, ailenin de model olması gerekiyor (...) ailenin de model olması lazım, tutarlı olması gerekiyor, demokratik olması gerekiyor. Bunları yaparken mesela nelerde aile demokratik tutum sergileyebilir. Çocuklarına aldığı kıyafetlerde olabilir, çocuklara odasına aldığı bir eşyada olabilir, ödüllendirmede olabilir (...) kızdığına bile demokratik olması lazım. Bir çocuğu aynı davranışı ikisi de yaptığı zaman birine fazla bağırarak kızmak, birine az bağırarak kızmak o da demokratik değil yani. Bu nedenle ailenin her şekilde demokratik olması lazım model olması gerekiyor. Çünkü orda ne var, sevdiği çocuğuna ayırım yapıyor. Sevdiğine az bağırıyor, sevmediğine daha çok bağırıyor”. (Bengül, s.527-528, satır:8299-8314)

Aygül ve Türkan, çocuklara model olmanın önemine değinirlerken, anne baba ilişkisinin demokratik yapısının çocuklar üzerindeki önemini şu şekilde dile getirmişlerdir:

“(...)Evde baba, anneye bir eşya muamelesi yapıyorsa hiç bir konuda fikir sormuyor ne bileyim yani ben her konuda onun bir insan olduğunu unutuyorsa e çocuk onu gözlemleyerek onu burada istediğin kadar eğitmeye çalış çocuk onu gözlemleyerek doğrusu budur diye özellikle zaten birinci olarak kimi örnek alır çocuk anneyi ve babayı alır(...)”. (Aygül, s352, satır:5284-5287)

“Aile ilk başta çocuğuna demokratik davranmalı, aile ortamında anne baba birbirine demokratik davranmalı ki çocuk zaten demokratik ortamı aile de tanımalı, demokratik haklarını kullanmayı aile de öğrenmeli(...)”. (Türkan, s.312, satır:4607-4610)

Özde ise, ailelerin çocukların problemlerini çözmelerine fırsat tanımalarını ve sürekli olarak çocukların cesaretlendirilmesi gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“(...) her işin çocukların başaramayacağını düşünerek değil de sen başarabilirsin evet senin bunu yapacağına inanıyorum diyerek onları sürekli desteklemeli bu konuda.”. (Özde, s.490, satır:7693- 7695)

Ayşe (2) ise, ailelere düşen en büyük sorumluluğun çocuklarına demokratik değerleri vermeleri olduğunu belirtmiştir. Ayşe (2), ailelerin çocuklarına insan sevgisi, eşitlik, özgürlük, insan hakları gibi temel değerleri kavratmaları gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çünkü hani çocuk ilk %30unu zaten okula gelmeden önce aileden alıyor eğitimini. Ailede eğer baskıcı bir tutum olursa, u çocuklara belli şeyler söz hakkı tanınmazsa, kendine güvenme verilmezse, ait olma u çocuğa kızılarak, dinlenmeden hiç değer verilmezse o zaman çocuk bunu aynı şekilde okula da yansıtmaya çalışıyor. Aileler, en büyük görevlerden biri de aileler, ailelerden sonra okullar geliyor yani aileler u çocuklarına demokratik değerleri de vermeleri gerekir. Yani insan sevgisini, insanları sevmeyi, özgürlüğü, u eşitliği, insan haklarına bağlılığı, bu değerleri aileler vermeleri gerekir. Anne babasını çocuk nasıl görüyorsa o şekilde yansıtır, davranır. Aile de ne görmüşse onu yansıtacak çocuk tabi ki buraya da geldiğinde”. (Ayşe 2, s.545-546, satır:8650-8658)

çocuğa sorumluluk verme, çocuğa eşitlik kavramını öğretme ve çocuğu şiddetten arındırma olarak belirlenmiştir. Ebru, ailelerin çocuklarına sorumluluk vermesinden ve toplum kurallarının benimsetilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Ayrıca ailelerin çocuklarına paylaşma, şiddetten kaçınma gibi demokratik değerleri kavratması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“İşte evde her çocuğun her dediği yapılmamalı. Başta zaten aileye çok iş düşüyor. Onlara bazı sorumluluklar verilmeli, paylaşması öğretilmeli, işte u şiddetin yanlış olduğu öğretilmeli, toplum içine girdiğinde kurallara uyması gerektiği öğretilmeli (...)”. (Ebru, s. 32, satır:626-630)

Zeynep ise, ailelerin çocuklarının fikrini alması ve çocuklara bir birey gibi davranılması gerektiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Mesela baba ne derse ya da anne ne derse o olur yani çocuğun fikri yok veya bir birey değil çoğu evde (...) Ama sonuçta 5 saat için benim öğrencim benim yanımda geriye kalan 19 saati annesinin babasının yanında. Orda da aynı şeyi görmesi gerekiyor. Orda da bir birey olduğunu, bunun sınırlarının olduğu, odasının olduğunu, oyun sorumluluklarının olduğunu bilirse, ona göre velisi davranırsa bu pekişiyor (...) Fikrini soracaksın belki ilk etaplarda çocuğun işte ev alacam, araba alacağım. Çocuğun hangi modeli alalım diyerek rengine çocuk karar versin mesela(...)”. (Zeynep, s. 155, satır: 3044-3050)

Aynı zamanda Zeynep, ailelerin çocuklarına sorumluluk vermesi, çocuğun kendi işini kendisinin yapmasına fırsat tanınması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Çocuğa sorumluluk vermezsen çocuk sorumluluğu hiç almaz yani. Çünkü ben kapıda özellikle bekliyorum. Çocuklar kendileri çıkarsın üstünü, kendileri giysin diye. Anne hala giydirmeye çalışıyor. Çocuk o sorumluluğu yani o beceriyi kazandırman için senin de beklemen lazım yani. Orda ona şans tanıman lazım yani orda çocuk engelliymiş gibi çocuğa yaklaşılmasını lazım. Sonuçta her zaman anne baba çocuğun başında baki değil. İ topluma, hayata hazırlaması gerekiyor. O yüzden de herkesin aynı şekilde sorumluluklar vererek çocuklara, küçük yaştaysa küçük sorumluluklar verirsin, büyüdükçe sorumluluklar artar”. (Zeynep, s.176, satır:3503-3509)

İrfan, birden fazla çocuğu olan ailelerde, ailelerin çocukları arasında ayırım yapmaması gerektiğini ve çocukla ilgili bir durumda çocukların fikirlerinin alınması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ailelere en başta eğer birden fazla çocukları varsa çocukları arasında eşitliği kurmalarını hususunda ben fikir beyan edeceğim. Çünkü çocuklar aileleriyle ilgili olsun, kendileriyle ilgili olsun bir işlemde veya bir alışverişte kendi fikirlerinin alınmasını isterler, dışlanmasını istemezler. Onun için okullarda bizim uyguladığımız eğitim sisteminde olduğu gibi eşitlik ve adalet sistemlerine ağırlık verilerse ailede de daha kalıcı demokratik eğitim olacağı düşüncesindeyim”. (İrfan, s.83, 1569-1577)

Kemal, aileye düşen sorumluluklar kapsamında diğer müdürlerden farklı olarak bazı ailelerin çocuklarını önyargı ve ayrımcılık gibi kavramlara teşvik edebildiklerini çünkü çocukların ayrımcılık kavramını bilmediklerini ancak ailelerinin ayrımcılığı çocuklara öğretebildiklerini şu şekilde belirtmiştir:

“(...) zengin fakiri zaten çocuk bilmez bunları yetişkin insanlar anne babalar maalesef ayırt ettiriyor ve çocuğa da şununla oynama bununla oynama diyerek demokratik tutum ve davranışları ihlal ediyor yani anne baba ihlal ediyor”. (Kemal, s. 45, satır:863-867)

Müdürlerin ailelere düşen görev ve sorumluluklar kapsamında belirttikleri görüşlerde en çok öne çıkan kavramın çocuğu birey olarak görme ve çocuğa sorumluluklar verme kavramları olduğu görülmektedir.

4.6.2.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde hem öğretmenlerin hem de müdürlerin yazılı görüşme formundan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öğretmenlerin ve müdürlerin okulöncesi dönemde ailede demokrasi eğitimine yönelik yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular Çizelge 11’de sunulmuştur.

Çizelge 11. Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitiminde aileye düşen sorumluluklara ilişkin görüşleri

Demokrasi eğitiminde aileye düşen sorumluluklar	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
Çocuğu karara katma	35	76.08	10	100.0
Çocuğa demokratik model olma	35	76.08	9	90.0
Çocuğa karşı demokratik olma	34	73.91	8	80.0
Çocuğu dinleme	33	71.73	7	70.0
Çocuğa tutarlı davranma	32	69.56	4	40.0
Çocuğa değer verme	28	60.86	5	50.0
Çocuğun problemlerini çözmesine olanak sağlama	27	58.69	9	90.0
Çocuğa eşitlik kavramını verme	27	58.69	5	50.0
Çocuğa insan sevgisini aşılama	23	50.0	5	50.0
Çocukla açıklayıcı konuşma	20	43.47	6	60.0
Koşulsuz sevgi ve kabul	18	39.13	6	60.0

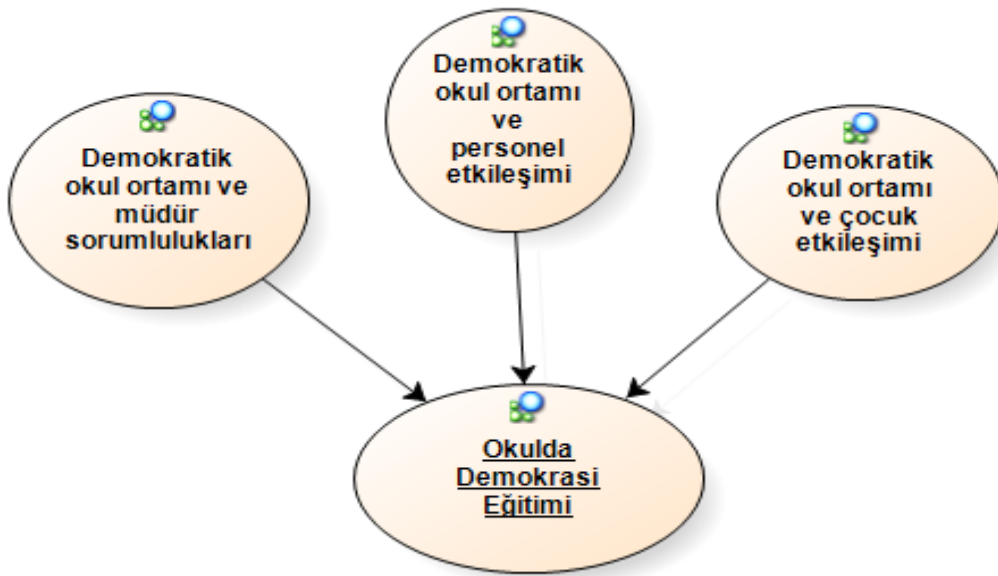
Çizelge 11’de görüldüğü gibi demokrasi eğitiminde aileye düşen sorumluluklar kapsamında öğretmenler en fazla (Ö:%76.08) “çocuğa demokratik model olma ve “çocuğu karara katma” seçeneklerini tercih etmişlerken, en az (Ö:%39.13) “koşulsuz

sevgi ve kabul” seçeneğini tercih etmişlerdir. Müdürler ise, en fazla (M:%100) “çocuğu karara katma” seçeneğini tercih ederken, en az (M:%40) “çocuğa tutarlı davranma” seçeneğini tercih etmişlerdir.

Öğretmenlerin ve müdürlerin ortak olarak en fazla “çocuğu karara katma” seçeneğinde birleştikleri görülmektedir. Demokrasinin günlük hayatta uygulanmasıyla kavranılabileceği ve okulöncesi dönem çocuklarının yaparak yaşayarak öğrenmelerinin önemi düşünüldüğünde hem öğretmenlerin hem de müdürlerin bu gerçek doğrultusunda görüş bildirdikleri düşünülebilir. Ancak, öğretmenlerin en az düzeyde belirttikleri “koşulsuz sevgi ve kabul” seçeneği ile müdürlerin en az düzeyde belirttikleri “çocuğa tutarlı davranma” seçeneklerinin de, çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

4.6.2.2. Okulda Demokrasi Eğitimi

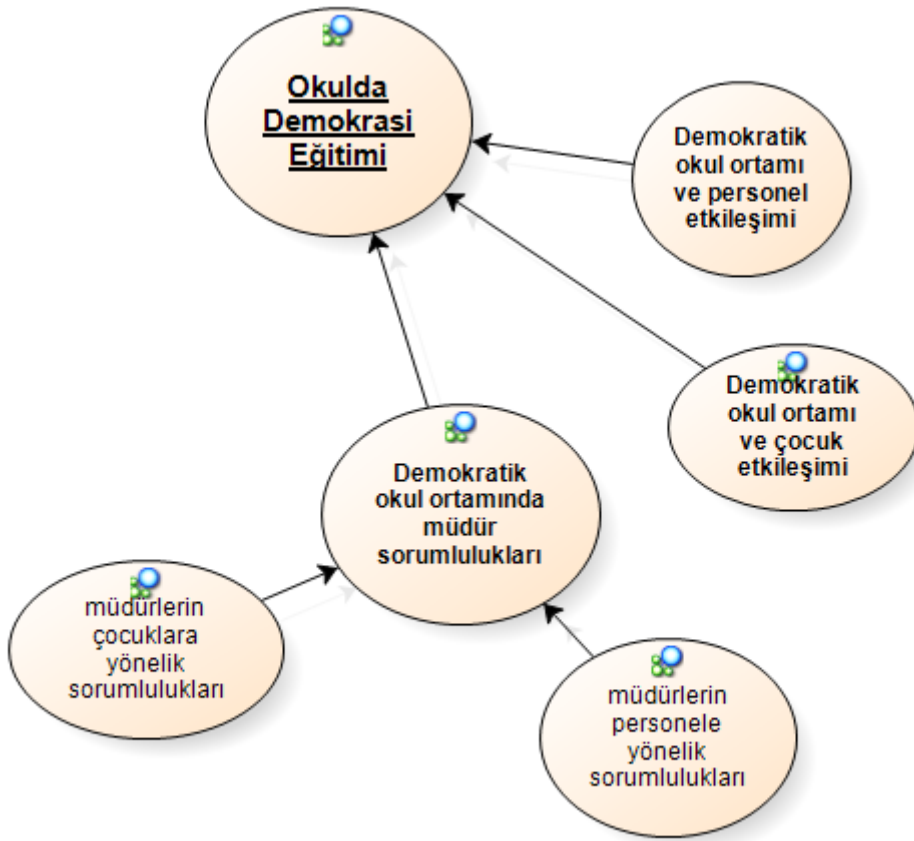
Bu bölümde okulda demokrasi eğitimine yönelik olarak önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmenlerin okulda demokrasi temasına ilişkin alt temaları Şekil 21’de sunulmuştur.

Şekil 21: Öğretmenlerin okulda demokrasi temasına ilişkin görüşleri

Şekil 21’de görüldüğü gibi öğretmenlerin okulda demokrasi temasına ilişkin alt temaları demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimi, demokratik okul ortamı ve personel etkileşimi ve demokratik okul ortamı ve müdür sorumluluklarıdır.

Müdürlerin okulda demokrasi temasına ilişkin alt temaları ise Şekil 22’de sunulmuştur.

Şekil 22: Müdürlerin okulda demokrasi temasına ilişkin görüşleri

Şekil 22’de görüldüğü gibi müdürlerin okulda demokrasi temasına ilişkin alt temaları demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimi, demokratik okul ortamı ve personel etkileşimi ve demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarıdır.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin okulda demokrasi temasına ilişkin görüşleri alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.6.2.2.1. Demokratik Okul Ortamı ve Çocuk Etkileşimi

Bu bölümde önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

4.6.2.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme bulguları sunulmuştur.

4.6.2.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimine yönelik görüşleri incelendiğinde özellikle müdürlerin çocuklara demokratik rol model olması kavramı üzerinde durdukları belirlenmiştir. Ayrıca, öğretmenler çocukların, okuldaki demokratik ilişki tarzını, personel arasındaki ilişkinin düzeyini kolaylıkla fark edebildiklerini belirtmişlerdir. Aynı şekilde öğretmenler, demokratik bir okul ortamında eğitim gören çocuğun demokratik değerleri daha rahat içselleştirebildiğini ve bunu yaşamının ileriki aşamalarına daha rahat taşıyabileceğini vurgulamışlardır. Aslı ve Özde, demokratik okul ortamından bahsederken, özellikle müdür tutumlarına değinerek, müdürün olumlu örnek olması kavramına vurgu yapmışlardır. Özellikle çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada model olma kavramının önemine değinirlerken, okulda olumlu ilişkiler yaratan müdür davranışını çocukların ayırt edebildiklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Yine bu model almayla ilgili olacak sanırım. Öyle bir atmosferde 1 yılını geçiren çocuk mutlaka ki oradaki ortamı hayatına yani model alacaktır. Ona da bu konuda etkisi olacaktır. Yani bu ortamda olduğu için bu zincirin içinde olacaktır. O da kararlarını söyleyebilen öğretmen gördüğünde söyleyebileceğini bilecektir(...) Kesinlikle fark edebiliyorlar. Mesela bizim müdürümüzü çocuklar kapıdan görüp kaçmazlar. Eskiden öyleydi ya. Müdür falan görünce herkes şekilde değiştirirdi. Kapıdan girip oo müdür öğretmen hoş geldin diye selam falan verip geçerler yani öyle bir tedirginlik yaşamazlar. Etkisi oluyor”. (Aslı, s.368, satır:5577-5586)

“Eğer sürekli öğretmenine bağırın ya da hizmetlisine bağırın bir müdür gözlerinin önüne canlanınca sürekli çocuğun kafasında böyle bir müdür modeli oluşacak. Bu sefer çocuklar bunu diğer okullara gittiklerinde de işte ilk okulöncesi eğitim kurumunda gördükleri için bu örneği sürekli kafalarında kötü bir müdür ya da işte sürekli işte ilişkisi olumlu ilişkiler kuramayan bir müdür çağrışım yapacak çocukların gözünde. O yüzden ne kadar ilişkiler iyi olursa çocukların örnek alması için de o kadar iyi olur. Örnekler ne kadar iyi, ilişkiler ne kadar iyi olursa çocuklar bunu kendi yaşantılarına aktarıp kendi yaşantılarında o kadar iyi ilişkiler kurabilirler(...)”. (Özde, s. 489, satır:7670-7677)

Yasemin, okul yönetiminin çocukların görüşlerine önem vermesi gerektiğini, çocukların kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Yasemin, Aslı ve Özde gibi demokratik okul ortamında yetişen bir çocuğun ileriki yaşlarında da bu tutumu benimseyeceğini ve çevresinde farklılıklar yaratabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Okulumuzda ben bunu çok rahat gözlemliyorum. Benim öğrencilerim müdür öğretmenlerinin kapılarını tık tık yapıp içeriye girip kendi isteklerini çok rahat ifade edebilen çocuklar. Bu konuda da özgürlüklerimiz var okulda. Ve okul yönetiminin bence dinleyebilir dediğimiz gibi tahammül edebilir çocuk ta olsa hakkına saygı gösterebilir olması lazım (...)Fikirlerini özgürce beyan edebiliyor olabilir girdiği ortamda farklılık yaratır ve değişiklik yaratmaya çalışır ve gittiği yere bence mutluluk götürür diye düşünüyorum ben. Çünkü kendini ifade eden insan mutlu insandır bana göre. İfade edebildiği ölçüde de mutlu olacaktır diye düşünüyorum ben”. (Yasemin, s.387-388, satır:5844-5865)

Öğretmenlerin, demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimi konusundaki görüşleri incelendiğinde, model alma kavramının öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenler çocuğun ileriki yaşamında demokratik birey olabilmesini, demokratik yaşantılar geçirmiş olmasıyla bağlantılı gördüklerini belirtmişlerdir.

4.6.2.2.1.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimine yönelik görüşleri değerlendirildiğinde, müdürlerin de öğretmenler ile çocukların okulun demokratik atmosferini fark edebildikleri konusunda hemfikir oldukları belirlenmiştir. Zeynep, okulun demokratik yapısının çocukları hayata hazırlamada önemi rolü olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Bizim okulumuzda uyguladığımız yani benim öğrencim sıkıntısını gelip bana söyleyebilmeli. Benim kapım her zaman açıktır mesela. Gelip öğrenci sıkıntısını söyleyebilmeli ve bundan çok mutlu oluyorum yani geliyor lavabolarda işte niye şöyle. Orda yaşadığı bir sıkıntıyı gelip bana ifade edebiliyorsa, söyleyebiliyorsa sıkıntısını veya öğretmenine söyleyebiliyorsa ya da arkadaşıyla diyaloglarında işte ne bileyim birbirlerine karşı saygılı, böyle alır mısın? Verir misin? Gibi yaklaşımlarda bulunabiliyorsa, işte sıralarını bekleyebiliyorlarsa ya bu zaten topluma hazırlamaktır ve burada demokratik bir eğitim oluşmaya başlıyor yani bizde mümkün olduğunca kimsenin kimseye zarar vermeden, bir toplum içerisinde nasıl hareket etmesi gerektiğini göstererek hayata hazırlıyoruz”. (Zeynep, s.162-163, satır:3191-3205)

Müdürlerin görüşlerinde ortaya çıkan bir diğer kavram ise, okulun demokratik yapısı içerisinde öğretmenin daha huzurlu olacağı ve dolayısı ile bu huzurunda çocuğa da olumlu yansıtacağıdır. Ebru, okulda demokratik ortamlar olduğunda öğretmenin okula

huzurlu geldiğini ve öğretmenin huzurunun da çocuğa yansıdığını belirtmiştir. Huzurlu bir öğretmenin çocuklara tutum ve davranışlarının çok daha olumlu olduğunu, çocukların okulun demokratik yapısından bu nedenle etkilenebildiğini şu şekilde vurgulamıştır:

“Bir defa çok huzurlu geliyorsunuz yani bu huzur çocuğa yansıyor yani ne yaparsanız yapın. Gergin bir havada okula gelip başlamak var bir de çok huzurlu bir ortama girip çalışmak var. Bir arkadaşımın söylediğini söyleyeyim. Ben yıllarca bilmem nerde çalıştım hocam, okula giderken ayaklarım geri geri giderdi. Dolayısıyla sınıfa ilk yarım saat girdiğimde oturdum yani çocuklarla hiç ilgilenemezdim ama ben buraya severek geliyorum ben severek işimi yapıyorum dediğin de ben mutlu oluyorum. Neden biliyor musunuz? Çünkü çocuklara da yansıtacak bu. Öğretmenin tutumu, bizim tutumumuz çocuklara. E o zaman gergin ortamda çocuğu eğitmenin ne kadar sağlıklı olabileceğini düşünüyor musunuz yani(...)”. (Ebru, s. 21, satır: 410-417)

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin görüşleri incelendiğinde, çocukların okulun demokratik yapısını fark edebildikleri, demokratik ortamda yetişen çocukların da demokratik tutum ve davranışlara sahip olma durumlarının daha yüksek olduğu ve çocukların ne kadar çok doğru rol model görürlerse, demokrasiyi o denli içselleştirebilecekleri söylenebilir.

4.6.2.2.2. Demokratik Okul Ortamı ve Personel Etkileşimi

Bu bölümde önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin demokratik okul ortamı ve personel etkileşimine yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

4.6.2.2.2.1.Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme bulguları sunulmuştur.

4.6.2.2.2.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokratik okul ortamı ve personel etkileşimine yönelik görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin demokratik okul ortamı ve personel etkileşimi konusunda yalnızca müdür ve öğretmen ilişkisine değindikleri, okulda hizmet yapan diğer personellere yönelik olarak yalnızca bir öğretmenin görüş belirttiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin görüşlerinde ortaya çıkan iki temel kavramın okulda alınacak her türlü kararlarda söz sahibi olunması ve demokratik ortamda öğretmenin kendini huzurlu hissetmesi olduğu görülmüştür. Yasemin, okulla ilgili alınacak kararlarda herkesin söz sahibi olması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Dediğim gibi herkes okulla alınacak kararın burası bir toplumun bir parçası bence. Burada insanlar okulla ilgili alınacak kararlar kendi hakları pardon kendi fikirlerini söyleyebiliyorlarsa iş çözülmüş demektir. Bence söyleyebilir olmalı diye düşünüyorum. Yöneticiye hizmetli de bu burada iyi durmadı. Bunu buraya kaldıralım bunu buraya alalım bunla da böyle bir değişiklik yapabilelim deme hakkına sahip olmalı diye düşünüyorum ben”. (Yasemin, s.387, satır:5852-5857)

Nazan, okulun demokratik ortamının öğretmenlerin kendilerini daha rahat hissetmelerine neden olduğunu ve kendini rahat hisseden öğretmenini ise, bu huzurunu çocuklara da yansıttığını, çocuklara daha faydalı olduklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“(…) Gereksiz farklı şeyler isteyip ne öğretmeni huzursuz etmenin bir anlamı var (...) Öğretmen sağlıklı olduğu için gereksiz yere kafasını yormadığı için idareci farklı şeylerle moralini bozmadığı için öğretmen de daha sağlıklı bir eğitim veriyor. Öğrencilere karşı daha sevecen oluyor, tabi bunu işe yansıtmamak gerekiyor ama insanın okul ortamında huzursuz olması çünkü biz yaşadığımız için dediğim gibi iki örneği de yani çocuklara daha verimli olduğunu hissetmiyorsun açıkçası. Ama ne kadar sağlıklı ne kadar huzurluysan o kadar daha çok çocuklara yararlı oluyorsun. Demokrasi de bu şekilde daha iyi işlendiğini düşünüyorum yani”. (Nazan, s.420-421, satır:6482-6505)

Öğretmenlerin görüşlerinde öne çıkan kavramın “öğretmenin huzuru” olduğu ve bu huzuru da çocuklara yansıttıkları, daha verimli çalışabildikleri söylenebilir.

4.6.2.2.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin demokratik okul ortamı ve personel etkileşimine yönelik görüşleri incelendiğinde müdürler ile öğretmenlerin “öğretmenin huzuru” konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Bu konuya yönelik olarak Kemal, görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Ya tabi ki yani öğretmenlerin fikri ve düşüncesi alındığı zaman daha huzurlu bir çalışma ortamı oluşuyor. Sonuçta herkes işini severek yapmak ister. Onları da bu sürece dahil ettiğimiz zaman hep beraber sonunu getirmek için dört gözle bakıyoruz ki başlanılan bir iş bitirilmiş oluyor ve öğretmenlerin de fikri ve düşüncesi alındığı için her şey daha yolunda gidiyor, daha güzel oluyor (...) e böyle bir okul ortamı tabi ki hatta çocukları da bazen o kararın içerisine sokmak lazım”. (Kemal, s. 50, satır:972-985)

Kemal ve Buse, öğretmenlerin fikri alındığında var olan sorunların çözümüne daha kolay ulaşabildiklerini belirtmişlerdir. Buse bu konudaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“Okul yönetimi işte ne kadar demokratik bir hava yaratabilirse okulda o derece öğretmenlerin de çocuklara faydalı olabileceğini düşünüyorum (...)Yani ben okulun müdürüyüm her şeyi ben bilirim havasına girmeden, işte hani benlikten çıkıp belki de biz hani bu okulda biz varız. Bir şeyleri biz birlikte yapacağız hani bunu başta yönetici

belirtirse, u her şeyi tek başına karar almazda arkadaşlar bakın böyle bir şey var, hani ne dersiniz? Herkes düşüncesini söylesin, ortak bir karar verelim ve bunu bu şekilde uygulayalım yaklaşımı içerisinde olursa zaten o demokratik havayı öğretmenler de yakalayacaklardır ve onlarda işte huzurlu bir ortamda eğitime devam edeceklerdir”. (Buse, s. 142-143, satır:2781-2792)

Fatma, okulda herkesin birbirine saygılı olması gerektiğini, amaçlarının okulu daha üst seviyeye taşımak olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu amaçla sık sık motivasyon toplantıları yaptığını ve süreç içinde okulun düzeninin oluştuğunu şu şekilde belirtmiştir:

“(…) okulun atmosferi u orda sıcak bir hava yaratılması işlerin düzenli yürütülmesi için herkesin birbirine saygılı olması gerekir. Bence rica ederek başkalarının özgürlüklerini sınırlamadan u yine kurallar çerçevesinde hep beraber okulda güzel bir gün geçirip okulun eğitiminde daha üst kaliteye taşımaya çalışmalıyız. Bunun için de ben öğretmenler arasında sık sık motive toplantıları yapıyorum kısa şöyle 10 dakikalık toplantılar yaparım ilk sene başlarında o havayı yarattıktan sonra ilk 1 aydan sonra zaten okul düzenli olarak yürür”. (Fatma, s.63, satır:1206-1216)

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin okulun demokratik yapısının personel üzerindeki etkilerine yönelik görüşlerinde personel olarak öğretmeni düşündükleri görülmektedir. Demokratik ortamda öğretmenin kendini daha rahat hissettiği, daha huzurlu ve mutlu olduğu, bu huzur ve mutluluğunu da çocuklara yansıttıklarını hem öğretmenler hem de müdürler dile getirmişlerdir.

4.6.2.2.3. Demokratik Okul Ortamında Müdür Sorumlulukları

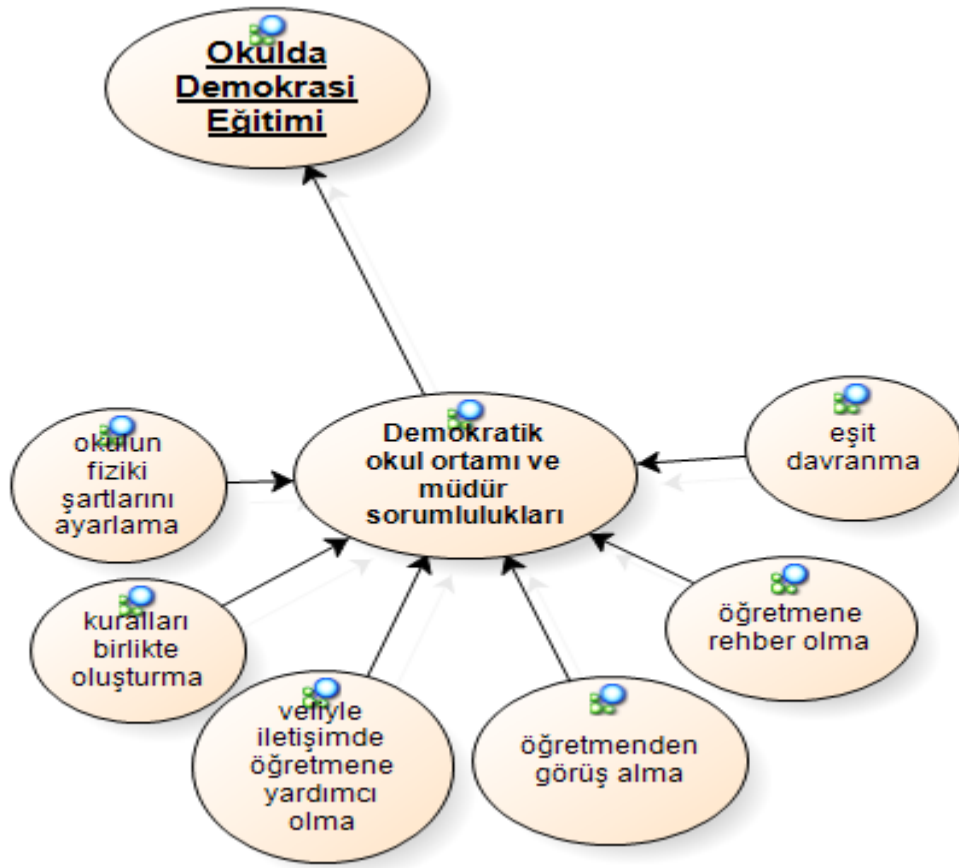
Bu bölümde önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarına yönelik görüşlerine yer verilmiştir.

4.6.2.2.3.1.Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme bulguları sunulmuştur.

4.6.2.2.3.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarına yönelik görüşleri Şekil 23’te sunulmuştur.

Şekil 23: Öğretmenlerin demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarına yönelik görüşleri

Şekil 23'te görüldüğü gibi, öğretmenlerin demokratik okul ortamında müdür sorumlulukları alt temasına ilişkin kategorileri okulun fiziki koşullarını ayarlama, kuralları birlikte oluşturma, veliyle iletişimde öğretmene yardımcı olma, öğretmenlerden görüş alma, öğretmene rehber olma ve eşit davranmadır. Aslı ve Elif, müdürlerin malzeme seçiminde öğretmenlere danışmaları gerektiğini, öğretmenlerin kararına saygı duyulması gerektiğini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Yöneticilerin fırsat tanınması. Okulöncesi dönemde öğretmenlerin yaptıkları bu anlamda yaptıkları etkinliklere fırsat tanınması diyebiliriz (...) Mesela bizim okulumuzdan örnek verelim. Malzeme seçiminde çünkü bu bir çeşit şeydir hani öğrencilerin ihtiyaçlarını öğretmenler daha iyi bilir. Malzeme seçiminde özellikle öğretmenlerin fikrinin alınması, okulda yapılacak herhangi bir değişiklikte öğretmenlerin fikrinin alınması herkesin vakıf olduğu durumla ilgili bölümle ilgili onun fikrinin alınması onların kararına saygı duyulması bu anlamda örnek olabilir diye düşünüyorum”. (Aslı, s.366-367, satır:5546-5574)

“Biz nasıl çocuklara saygı gösteriyorsak görev başındaki yöneticilerin de şunu yapacaksın bunu yapacaksın şekilde değil de yapmak isteyen var mı? Ama maalesef bu böyle olmuyor

(...) Baştakiler aşağıdakileri yönetir, öğretmenler de çocukları yönetir gibi bir anlayış var. Bu ortamın daha da esnek insanların fikirlerini söyleyebildiği, saygı görebildiği bir ortamı sunmaları gerekiyor bu şekilde insanlar daha rahat çalışır. O yüzden zorla değil de fikirlerini alarak, istekli olanların yapmak isteyenlerin istekli hale getirmeleri gerekiyor diye düşünüyorum(...)bir oyuncak alırken bize sorulmuyor. Bunun ihtiyacı oldu biz bunu aldık". (Elif, s. 471-472, satır:7332-7347)

Özde, öğretmenin sınıftaki bir problemten dolayı müdürle rahatça iletişim kurabilmesi gerektiğini, aynı zamanda müdürlerin de tüm öğretmenlere eşit davranması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, çocukların gelişimsel özelliklerinin bilinmesini de yaşanabilecek problemleri çözmede olumlu rol oynayacağı görüşünü dile şu şekilde dile getirmiştir:

"(...)Eğer sınıfta bir problem varsa öğretmen bunu rahatça gidip müdürle paylaşabilmeli müdürle bir çözüm bulmalarını çözüm bulunabilir o probleme. Aileler sırf öğretmenle değil müdürle de rahatça görüşebilmeli. Müdür yine aynı şekilde bütün öğretmenlere karşı eşit derecede hepsine aynı mesafede yaklaşabilmeli diye düşünüyorum (...) Çocukların dilinden anlayabilecek, onların mesela nelerden hoşlanabileceğini ya da sınıfta herhangi bir problem durumunda onlarla birebir hani görüşebilecek bi durumda bir pozisyonda olmalı". (Özde, s.488-489, satır:7654-7666)

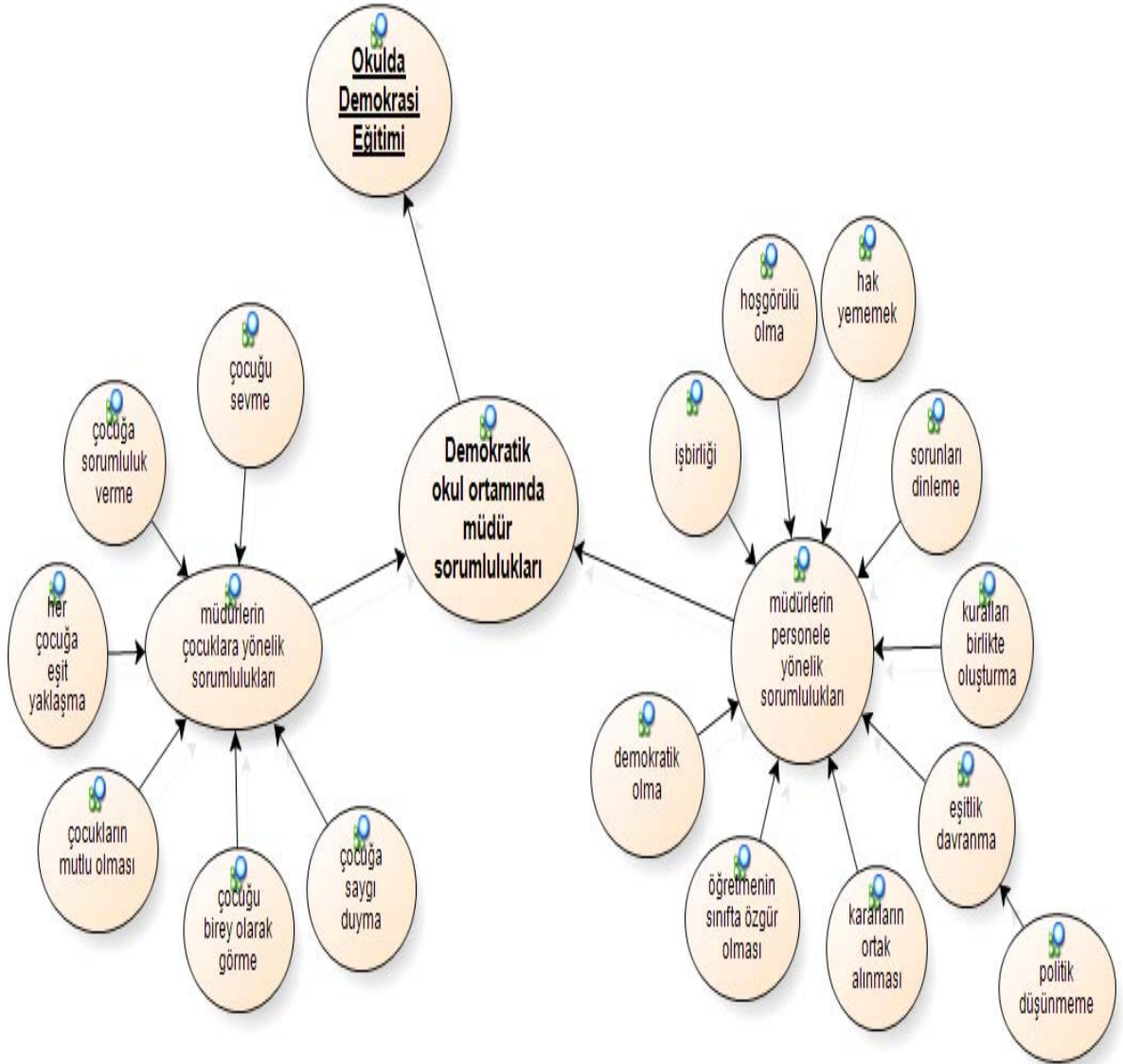
Ece, velilerle iletişimde müdürlerin öğretmenlere yardımcı olması gerektiğini ve okul kuralları oluşturulurken öğretmenlerin de görüşlerinin alınması ve önemsenmesi gerektiğini şu ifadelerle belirtmiştir:

"(...) Velilerle iletişimde idarenin daha baskın olması ve öğretmenle veliyi özellikle karşı karşıya getirmemesi konusunda idarenin özellikle müdür beyin görevleri arasında olması gerektiğini düşünüyorum (...) Genelde idare karar verir işte çok demokratik olduğu söylenemez. Ben yeni geldim buraya. Geldiğimde biz de uymak durumunda kaldık tabi kurallara ufak tefek şeylerde yaşandı tabi ki yaşıyor da yani (...) Hep birlikte okul kurul toplantıları yapılır öğretmenlerin. Hep birlikte oluşturulmalıdır. Biz nasıl çocuklarla birlikte sınıfta kuralları birlikte oluşturuyorsak okullarda da o şekilde de olması gerektiğini ve öğretmenin de ilgi yani kendi düşüncelerine, isteklerine, saygı duyulması gerektiğini düşünüyoruz tabi ki". (Ece, s.401-403, satır:6120-6149)

Öğretmenlerin görüşlerinde müdürlerden en önemli beklentilerinin saygı olduğu ve kendi fikirlerinin alınması ve önemsenmesi gerektiği görüşünün ortaya çıktığı söylenebilir. Öğretmenlerin en çok çocuklarla ilgili durumlarda kendi görüşlerine başvurulmaması konusunu gündeme getirdikleri görülmektedir. Özellikle müdürlerin okulöncesi alan mezunu olmadığı düşünüldüğünde öğretmenlerin çocuklara yönelik görüşlerinin alınmasının son derece önemli olduğu söylenebilir.

4.6.2.2.3.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarına yönelik görüşleri Şekil 24’te sunulmuştur.

Şekil 24: Müdürlerin demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarına yönelik görüşleri

Şekil 24’te görüldüğü gibi müdürlerin demokratik okul ortamında müdür sorumlulukları alt temasına ilişkin kategorileri müdürlerin çocuklara yönelik sorumlulukları ve müdürlerin personele yönelik sorumlulukları şeklindedir.

Müdürlerin çocuklara yönelik sorumlulukları kategorisinin alt kategorileri, çocuğu sevmek, her çocuğa eşit yaklaşma, çocukların mutlu olması, çocuğu birey olarak görme ve çocuğa saygı duyma olarak belirlenmiştir. Müdürler, çocuklara yönelik sorumluluklarına değinirken pek çok kavrama birden vurgu yapmışlardır. Müdürlerden Fatma, çocuklara yönelik sorumluluklarına değinirken görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çocuklarımız okula gülererek geliyorlar okuldan gülererek çıkıyorlar. Benim için önemli olan çocukların mutlulukları. Çocukları bezgin suratları asık bir şekilde görmek istemiyorum. En önemli olan mutlu ortamlarda özgürce, yaratıcı olarak eğitimlerini sağlamaları bunun için de elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Çünkü çocukların mutlu olmaları çok önemli(...)”. (Fatma, s.61, satır:1165-1170)

Fatma, kendisi için öncelikli olarak çocukların mutlu olmasının önemli olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca, yemek listesi oluşturmada, bahçeye çiçek ekiminde çocukların fikirlerini aldıklarını ve o doğrultuda hareket ettiklerini belirtmiştir.

(...)Örneğin en basiti yemek liste seçimlerinde anket yaparak onların sevdikleri şeyler koymaya çalışıyoruz onların istemedikleri şeyleri kaldırıyoruz. Onlar bana rahatça gelip odama gelip müdür anne biz şu yemeği istiyoruz. Öğrenciler rahatlıkla gelip müdür anne biz yemek listesinde çikolatalı pasta istiyoruz ya da pizza istiyoruz diye gelip görüşlerini belirtiyorlar. Bahçede mesela çiçek ekme konusunda hangi çiçekleri ekelim dediğimiz zaman görüşlerini belirtiyorlar işte şu çiçekleri ekelim. Mesela meyve ağacı ekelim diye alternatifler gelmişti çocuklardan. Biz meyve ağacı alıp okulun bahçesine beraber meyve ağacı diktik. Çocukların görüşlerini alarak onların özgür fikirlerini alarak okulu yönetmeye çalışıyoruz. Onlarda okul yönetiminde görev alıyorlar”. (Fatma, s.64, satır:1228-1239)

Buse, karar alma sürecine çocukları da katmak gerektiğini ve çocukların da kendi görüş ve önerilerinin önemsendiğini hissedebildiklerini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Mesela karar almak derken bu karar alma sürecine çocukları da katmak gerekir (...) sınıf isimlerimiz vardır bizim her yıl sınıflara isimler verilir. Bunu ben özellikle rica ederim öğretmenlerden çocuklarla birlikte seçin sınıfınızın ismini diye. Hani çocuklar işte kendi kararlarını, hani kendi düşüncelerini söyleyip birlikte karar almayı belki ilk başta öyle öğreniyorlar. Kendilerine bir sınıf ismi buluyorlar herkesten bir fikir çıkıyor. Öğretmenin de desteğiyle hani karar kılınıyor başta bunu yaşıyorlar. Ve sonraki süreçte bu şekilde devam ediyor. Bunu çocuklar mutlaka hissediyorlar. Onların işte düşüncelerine önem verdiğimizizi, onların kararlarını dinlediğimizi mutlaka hissediyorlar”. (Buse, s.144-145, satır:2821-2837)

Müdürlerin çocuklara yönelik görev ve sorumluluklarında çocuğun fikirlerinin alınması ve önemsenmesi kavramının öne çıktığı söylenebilir.

Müdürlerin personele yönelik sorumlulukları kategorisinin alt kategorileri ise, eşit davranma, hak yememe, demokratik olma, öğretmenin sınıfta özgür olması, kararların ortak alınması, işbirliği, sorunları dinleme, kuralları birlikte oluşturma, hoşgörülü olma biçimindedir. Müdürlerden Buse, okulda kararların ortak alınması gerektiğini, öğretmenler arasında ayırım yapılmaması gerektiğini, okula alınacak araç gereçlerde öğretmenlerin fikirlerinin sorulması gerektiğini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Tamam, okul müdürü olabilirsiniz ama okul müdürü olmak her şeyin en iyisini ya da en güzelini yapıyor ya da biliyor olmak demek değildir hani birlikten kuvvet doğar sonuçta. Sizin düşünemediğinizi bir başkası düşünebilir. Bundan dolayı ortak karar almak gerekiyor yapılan iş ve işlemlerde, uygulanacak her türlü etkinlikte en başta hani ortak kararlarla bunu yapabiliriz bir de hak yememek gerekiyor hiç kimsenin. Ya da işte öğretmenler arasında ayırım yapmamak gerekiyor. Bunlara dikkat etmesi gerekir yöneticinin en başta bence(…)”. (Buse, s.143, satır:2793-2800)

Fatma, öğretmenlerin ve diğer çalışanların fikirlerini aldığını, her çalışanın eşit haklara sahip olduğunu şu şekilde vurgulamıştır:

“İlk etapta öğretmenler odasında yapılan toplantılarda onların ortak düşüncelerini alıyorum fikirlerini alıyorum yapılan çalışmalarda etkinliklerde çoğunluk ne olursa onların fikirlerine de danışarak yapılan her türlü etkinliği öğretmenlerle çalışanlarla beraber karar alıyoruz. Benim herkes eşit haklara sahiptir. Çalışanlarda da yine toplanılarak onların fikirleri de alınarak okul yönetiminde onların mesela izin konularında olsun, görev konularında olsun fikirleri de alınarak bu şekilde yönetim yapmaya çalışıyorum”. (Fatma, s. 60-61, satır:1156-1165)

Kemal, malzeme alımında daha önceleri tek başına karar verdiğini ancak öğretmenlerin bu duruma tepkileri üzerine artık alınan kararlarda öğretmeni de kararın içine dahil ettiğini şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Tabi ki biz başlangıçta birinci dediğim gibi yapıyorduk yani biz alıyorduk öğretmenlere soruyorduk nasıl oldu mu? Tabi bu konuda da öğretmenlerden bize olumsuz dönütler geliyordu. Hani ya bizim fikrimizi almadınız işte fikrimizi alsaydınız daha farklı şeyler alırdık. Ya da herhangi bir gezi konusunda öğretmenlerin fikri alınmadan kendimiz işte buraya gidilecek öğretmenler hazırlanıyorlar. Hocam bize de söylenseydi hani hep beraber buna gidilseydi tabi bu ilk zamanlarda böyleyken biz de belki demokrasiyi içimize sindirmişiz ya da baktık ki bazı şeyler bu şekil yürümüyor, bu şekil işlerlik kazanmıyor, bu şekil olumsuz dönütler bize gelebiliyor. Biz de demokratik davranmaya başladık. Öğretmenlerimizi bu kararın içine sokuyoruz”. (Kemal, s.49-50, satır: 958-968)

Ebru ise, okulda çalışanlar ve öğretmenler ile ortak program hazırlanması gerektiği, hoşgörülü olunması gerektiği, ayırım yapılmaması ve herkesin birbirinin haklarına saygı göstermesi gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“(…)yani önce uygulamaya geçerken çalışanlarla, öğretmenlerle birlikte ortak bir program hazırlamalı, yani okulun misyonunu birlikte hazırlamalı bence. Hoşgörülü olmalı. Önce okul yönetimi hoşgörülü olmalı eğer bunu sağlarsa okuldaki demokratik ortamı da

sağlamış olur diye düşünüyorum (...) Hak geçmemeye çalışıyorum. İşte herkese bir tam bir yarım sınıf vermeye çalışıyorum, ya da işte aynı saatlerde dinlenmelerini sağlıyorum. Öğretmenler için de aynı İşte sosyal etkinlikler yaparken oturup birlikte karar veriyoruz. Yani ben bunu istiyorum bunu yapacaksınız asla demedim. Ya bu da ilişkilerimizi de sağlam tuttu. İşte öğretmen arkadaşlarımızla biz kardeş gibi bir ortam sağladık (...) bireysel olarak ta kişisel olarak ta birbirimizin hakkına da saygı duyuyoruz". (Ebru, s.19 - 21, satır:376-407)

Müdürlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme bulgularında, demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarından en çok öne çıkan kavramın, alınan kararlarda öğretmenlerin görüşlerinin alınması ve her öğretmene eşit davranma olduğu görülmektedir.

4.6.2.2.3.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarına yönelik olarak öğretmenlerin ve müdürlerin yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular Çizelge 12’de sunulmuştur.

Çizelge 12. Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında müdürlere düşen sorumluluklara ilişkin görüşleri

Demokrasi eğitiminde okul müdürüne düşen sorumluluklar	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
<i>a. Müdürlerin öğretmenlere yönelik sorumlulukları</i>				
Öğretmenlerden görüş alma	41	89.13	9	90.0
Öğretmenlere eşit davranma	38	82.60	9	90.0
Öğretmenlerle birlikte kuralları oluşturma	33	71.73	5	50.0
Etkili iletişim becerilerine sahip olma	31	67.39	8	80.0
Öğretmenlere saygılı olma	29	63.04	7	70.0
Veliyle iletişimde öğretmenle işbirliği yapma	28	60.86	7	70.0
Öğretmenlere rehber olma	28	60.86	9	90.0
Her sınıfa eşit koşullar sunma	33	71.73	6	60.0
Öğretmenlere doğru rol model olma	19	41.30	4	40.0
Okulöncesi eğitim kurumlarının işleyişini kavrama	19	41.30	4	40.0
Okulun fiziki koşullarını düzenleme	17	36.95	4	40.0
<i>b. Müdürlerin çocuklara yönelik sorumlulukları</i>				
Çocuklara demokratik model olma	38	82.60	10	100.0
Çocuklara eşit davranma	36	78.26	8	80.0
Çocukların gelişimsel özelliklerini bilme	25	54.34	4	40.0
Kuralların oluşturulmasına çocukları dahil etme	24	52.17	7	70.0
Çocuklara saygılı davranma	21	45.65	5	50.0
Çocuklara yönetimde söz hakkı verme	20	43.47	6	60.0

Çizelge 12’de müdürlerin öğretmenlere yönelik sorumluluklarına bakıldığında, öğretmenlerin en fazla (Ö:%89.13) “öğretmenlerden görüş alma” seçeneğini, en az ise (Ö:%36.95) “okulun fiziki şartlarını düzenleme” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Müdürler ise en fazla (M:%90. 0) “öğretmenlerden görüş alma”, “öğretmenlere rehber olma”, “öğretmenlere eşit davranma” seçeneklerini, en az ise (M:%40. 0) “öğretmenlere doğru rol model olma”, “okulun fiziki koşullarını düzenleme” ve “okulöncesi eğitimi kurumlarının işleyişini kavrama” seçeneklerini tercih ettikleri görülmektedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin en az ve en fazla düzeyde ortak olarak belirledikleri seçeneklerin “öğretmenlerden görüş alma” (Ö:%89.13, M:% 90. 0) ve “okulun fiziki şartlarını düzenleme” (Ö:% 36.95, M:%40) seçenekleri olduğu görülmektedir.

Müdürlerin “okulöncesi eğitimi kurumlarının işleyişini kavrama” seçeneğini en az düzeyde (M:%40. 0) tercih etmelerinin üzerinde önemle durulması gereken bir konu olduğu düşünülmektedir. Okulöncesi eğitim kurumlarının farklı bir sistem ve işleyişleri olduğu bilinen bir gerçektir. Okulöncesi eğitimi kurumlarında demokrasinin işler olmasının, okulöncesi eğitim kurumlarının işleyişini kavramakla yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir.

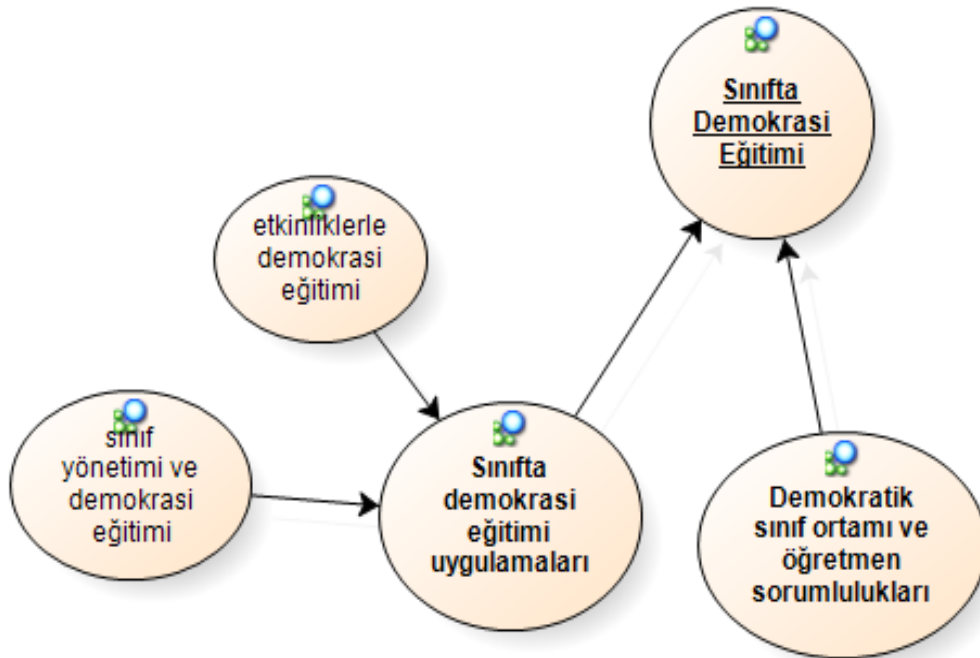
Müdürlerin çocuklara yönelik sorumluluklarına bakıldığında ise, öğretmenlerin en fazla (Ö:% 82.60) “çocuklara demokratik model olma” seçeneğini, en az ise (Ö:%43.47) “çocuklara yönetimde söz hakkı verme” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Müdürlerin ise en fazla (M:%100.0) “çocuklara demokratik model olma” seçeneğini, en az ise (M:%40.0) “çocukların gelişimsel özelliğini bilme” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin en fazla düzeyde (Ö:%82.60, M:%100) ortak olarak tercih ettikleri seçeneğin “çocuklara demokratik model olma” seçeneği olduğu görülmektedir. Okulöncesi dönem çocuklarının model alma yoluyla öğrenme yaşantıları geçirdikleri düşünüldüğünde hem öğretmenlerin hem de müdürlerin bu bilinçle hareket ettikleri düşünülebilir.

Müdürlerin çocuklara yönelik sorumluluklarda en az düzeyde (M:%40. 0) “çocukların gelişimsel özelliklerini bilme” seçeneğini, öğretmenlere yönelik sorumluluklarda ise en az düzeyde (M:%40. 0) “okulöncesi eğitim kurumlarının işleyişini kavrama” seçeneğini tercih etmişlerdir. Okulöncesi eğitim kurumunda demokratik ortam oluşturulmasında hem hizmet verilen yaş grubunun gelişimsel özelliklerinin bilinmesi, hem de hizmet alanı olan kurumun kendine has özelliklerinin bilinmesinin son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Yazılı görüşme formu uygulanan on müdürden yalnızca üçünün okulöncesi eğitim mezunu olmalarının bu görüşlerle doğrudan bağlantısı olduğu söylenebilir.

4.6.2.3. Sınıfta Demokrasi Eğitimi

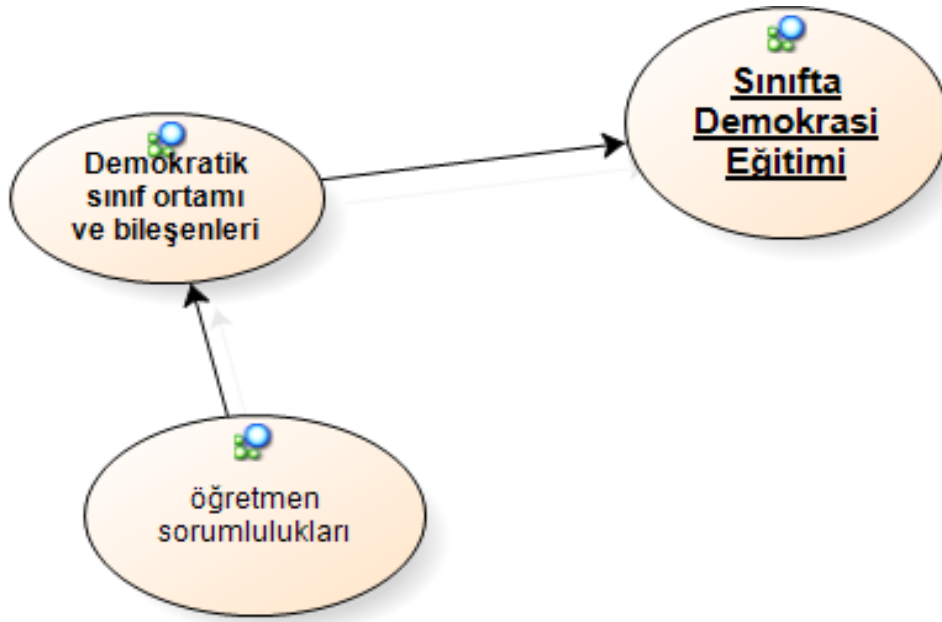
Bu bölümde sınıfta demokrasi eğitimine yönelik olarak önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin görüşlerine yer verilmiştir. Öğretmenlerin sınıfta demokrasi eğitimi temasına ilişkin alt temaları ve kategorileri Şekil 25’te sunulmuştur.

Şekil 25: Öğretmenlerin sınıfta demokrasi eğitimine ilişkin görüşleri

Şekil 25’te görüldüğü gibi, öğretmenlerin sınıfta demokrasi temasına ilişkin alt temaları demokratik sınıf ortamı ve öğretmen sorumlulukları ile sınıfta demokrasi eğitimi uygulamaları şeklindedir. Sınıfta demokrasi eğitimi uygulamaları alt temasının kategorileri ise, etkinliklerle demokrasi eğitimi ve sınıf yönetimi ve demokrasi eğitimidir.

Müdürlerin sınıfta demokrasi temasına ilişkin görüşleri ise, Şekil 26’da sunulmuştur.

Şekil 26: Müdürlerin sınıfta demokrasi eğitimine ilişkin görüşleri

Şekil 26’da görüldüğü gibi, müdürlerin sınıfta demokrasi temasına ilişkin alt temaları demokratik sınıf ortamı ve bileşenleridir. Demokratik sınıf ortamı ve bileşenleri alt temasının kategorisi ise, öğretmen sorumlulukları olarak belirlenmiştir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin sınıfta demokrasi eğitimi temasına ilişkin alt temaları ve kategorilerine alt başlıklar halinde yer verilmiştir.

4.6.2.3.1. Öğretmen Sorumlulukları

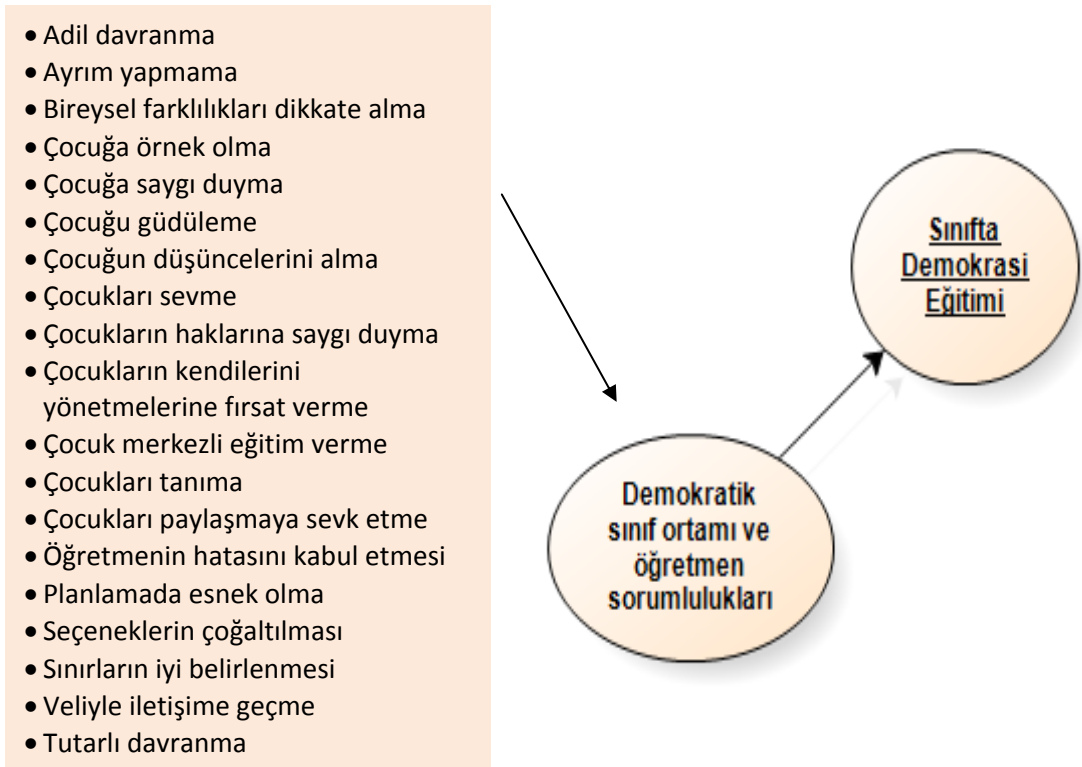
Bu bölümde önce öğretmenlerin ardından da müdürlerin sınıfta demokrasi eğitiminde öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

4.6.2.3.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme bulguları sunulmuştur.

4.6.2.3.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşleri Şekil 27’de verilmiştir.

Şekil 27: Öğretmenlerin, öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşleri

Şekil 27’de görüldüğü gibi öğretmenlerin, öğretmen sorumluluklarına ilişkin kategorileri; adil davranma, ayrım yapmama, bireysel farklılıkları dikkate alma, çocuğa örnek olma, çocuğa saygı duyma, çocuğu güdüleme, çocuğun düşüncelerini alma, çocukları sevme, çocukların haklarına saygı duyma, çocukların kendilerini yönetmelerine fırsat verme, çocuk merkezli eğitim verme, çocukları tanıma, çocukları

paylaşmaya sevk etme, öğretmenin hatasını kabul etmesi, planlamada esnek olma, seçeneklerin çoğaltılması, sınırların iyi belirlenmesi, veliyle iletişime geçme ve tutarlı davranmadır.

Öğretmenlerin demokratik sınıf ortamında öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşleri incelendiğinde genellikle sorumluluğa çok fazla vurgu yaptıkları ancak en öne çıkan öğretmen sorumluluğunun çocuklara eşit davranma olduğu belirlenmiştir. Özde öğretmen, öğretmenlerin çocukların problem çözmelerine olanak sağlamaları, grupla birlikte hareket etme bilinci vermeleri, her çocuğun arkadaşlarına eşit davranmasını sağlamaları gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

“Öncelikle öğretmen çocuklara yani demokrasiyi verecek şekilde örnek olmalı onlara. Onlara işte problem çözmelerine olanak sağlamalı her karşılaştıkları problemleri öğretmen çözmemeli onların kendi başlarına kendi kendilerine hareket etmelerine, yani onları bazen özgür bırakıp işte bir köşede onları gözlemlemeli yani nasıl davranıyorlar birbirlerine karşı. Liderlik özelliklerine taşıyan çocukların desteklemeli ama mesela bazı çocuklar lider olmak istemiyor onlara da fırsat tanımalı ya da işte nedenlerini öğrenmeli, ya da işte yine aynı şekilde kendi başlarına kararlar almalarına olanak vermeli ve sınıf içinde görev ve sorumluluklar vermeli ve bu görev ve sorumlulukları yerine getirmelerinin sağlamalı. Yine aynı şekilde grupla birlikte hareket etme bilincini vermeli arkadaşlarını aynı şekilde farklı özellikleri olduğunu söylemeli çocukların ama her çocuğu ayırmı yapmadan eşit şekilde arkadaş ayırımı yapmamalarını olanak sağlayıcı ortamlar hazırlamalı”. (Özde, s.487, satır:7623-7634)

Yasemin, öğretmenin çocukları ve işini çok sevmesi gerektiğini, öğretmenin çocuklara demokrasi kavramını verebilmesi için kendisinin demokratik olması gerektiğini, çocukların haklarını bilmesi ve ifade etmesine olanak sağlaması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır:

“Ben onları her şeyden önce çok seviyorum. Her şeyin yolu ondan geçiyor. Yaptığınız işi çok seveceksiniz çocuklarınızı çok seveceksiniz. Bir kere önce siz demokratik olacaksınız ki onlara demokrasiyi hakikaten verebilesiniz. Demokratik olmakta 26 çocuğum var 26 sına da haksızlık etmemekten geçiyor. Onların her birinin hakları var. Dünyaca belirlenmiş hakları var. Bu hakları iyi bilip onların özgürlüklerini sınırlamaktan geçiyor. Onlara ifade özgürlüğü vermekten geçiyo. Ve ben bunları mümkün olduğunca yapmaya çalıştığımı düşünüyorum(...)”. (Yasemin, s. 386, satır:5823-5829)

Yasemin, okullarında ailesi istemediği için 23 Nisan etkinliğine katılmayan bir çocuk olduğunu ve O’nun saygı ile karşılandığını şu şekilde belirtmiştir:

“Bizim burada bir tane öğrencimiz vardı. Aile Moğolistan’dan geliyor tabi ki 23 Nisan tüm dünya çocuklarının bir arada olması düşünülen, planlanan bir bayram ama bu ülkenin bayrağını tabi ki Türk vatandaşı olmadığı için öğrencimiz 23 Nisan programına çıkmayı kabul etmedi aile. Türk bayrağı taşımak zorunda değil benim çocuğum diye belitti. Sınıf öğretmeni de bunu gayet büyük bir olgunlukla karşıladı. Bu bir problem değil Ben çocuğunuzu başka bir etkinlikte de istediği bir etkinlikte de çıkartabilirim. İstiyorsanız

çıkmaaya bilir de çocuğunuz bu tamamen sizin özgürlüğünüz biz buna saygı duymaktan başka bir şey yapamayız ve çocuk gösteriye çıkmadı". (Yasemin, s.376, satır:5628-5636)

Nazan, çocuklara bir etkinliği yapmak için söz verdiğinde eğer etkinliği yapamamışsa özür dilediğini ve gerekçesini çocuklara açıkladığını, bir sonraki gün ise, çocukların yapmak istediği etkinliğe öncelik verdiğini şu ifadelerle belirtmiştir:

"(...) bizim de birebir örnek olmamız gerekiyor yani davranışlarımızla. Özellikle bazı şeyleri unutuyoruz bazen ama onları bazen gerçekten çocuk gözüyle sen de yaptın öğretmenin dercesine hemen hatanızı görüyorlar yani direk görüşlerini söyleyebiliyorlar bu konuda (...) Cd getiriyorlar özellikle bu cdyi izleyebilir miyiz? Tamam, izleyeceğiz diyorum ama zamanı yeterli kullanamıyoruz bazen işte diyorum ekstra ekstralar giriyor bazen araya. O yüzden yarın bu sözümde duracağıma yani bugün duramadım ama sizden özür diliyorum. Bunu düşünemedim gibi bir açıklama getirerek çocuklara yarın ki etkinlikte mutlaka ona öncelik veriyorum yani". (Nazan, s.418-419, satır:6430-6449)

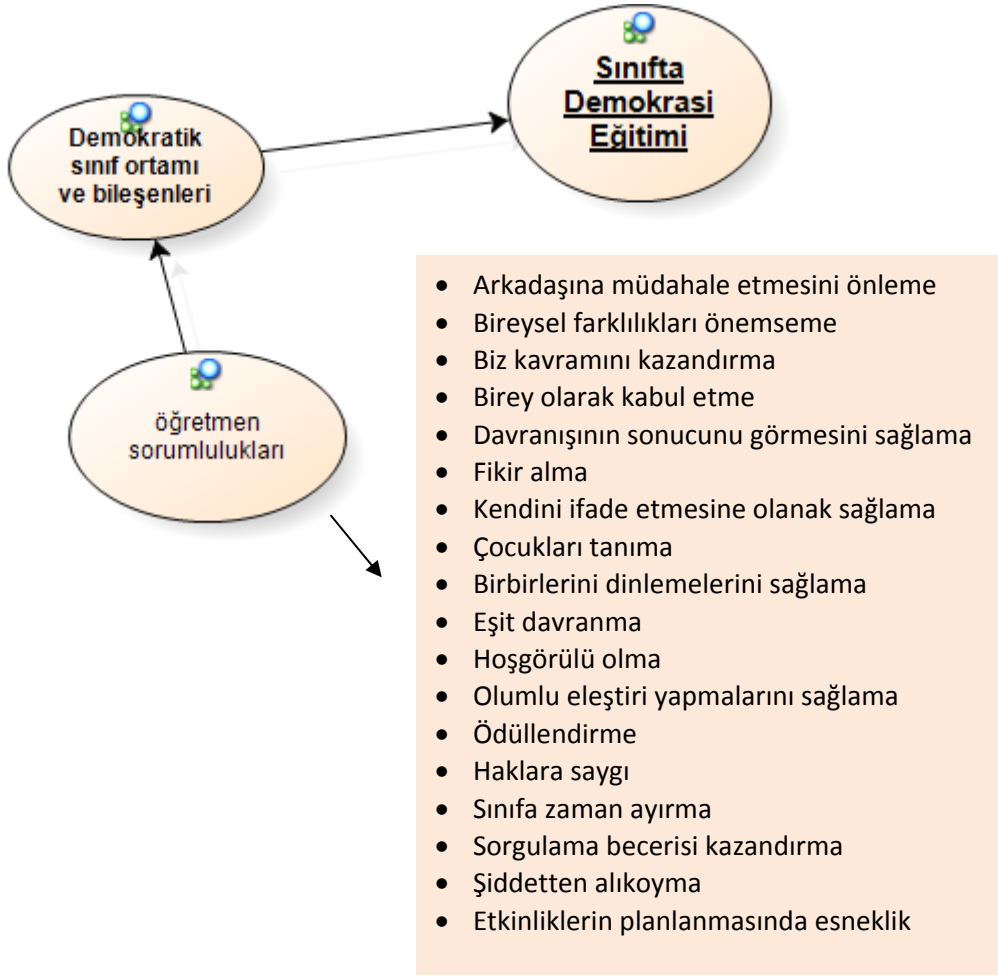
Ayşe (2), çocuklara söz hakkı ve seçme hakkı verilmesi gerektiğini, çocuklara adil davranılması, her çocuğun eşit görülmesi gerektiğini şu şekilde belirtmiştir:

"(...) çocuklara söz hakkı, seçme hakkı vermeleri gerekir. Adaletli davranmaları lazım çocuklara. Eşit, her çocuğu eşit görmeleri gerekir. Her bir bireyi hiçbir şekilde ne annesine ne babasına oraya girmiş, sınıfta içerde tümüyle o çocuğu düşünerek, tüm çocukları bireysel farklı olduğunu düşünerek her çocuğa aynı özel ilgiyi göstermeleri gerekir(...)". (Ayşe 2, s. 514, satır:8572-8577)

Öğretmenlerin, sınıfta demokrasi eğitiminde kendi sorumlulukları konusunda ortak olarak birleştikleri kavramın eşitlik olduğu görülmektedir. Demokrasinin temel kavramlarından biri olan eşitliğin, sınıf içinde uygulanabilmesinin, sınıfta demokrasinin işlerliği adına önemli bir kavram olduğu düşünülmektedir.

4.6.2.3.1.1.2. Müdür Görüşleri

Müdürlerin sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşleri Şekil 28'de verilmiştir.

Şekil 28: Müdürlerin, sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında öğretmen sorumluluklarına ilişkin görüşleri

Şekil 28’de görüldüğü gibi müdürlerin sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında öğretmen sorumluluklarına yönelik görüşleri, arkadaşına müdahale etmesini önleme, bireysel farklılıkları önemseme, biz kavramını kazandırma, birey olarak kabul etme, davranışının sonucunu görmesini sağlama, fikir alma, kendini ifade etmesine olanak sağlama, çocukları tanıma, birbirlerini dinlemelerini sağlama, eşit davranma, hoşgörülü olma, olumlu eleştiri yapmalarını sağlama, ödüllendirme, haklara saygı duyma, sınıfa zaman ayırma, sorgulama becerisi kazandırma, şiddetten alıkoyma, etkinliklerin planlanmasında esneklik olarak belirlenmiştir.

Müdürlerin bir kısmı öğretmenler gibi demokratik sınıf ortamında öğretemene düşen en önemli sorumluluğun çocuklara eşit yaklaşmak olduğunu belirtmişlerdir. Müdürlerden

Zeynep, öğretmenin sorumluluk alan, fikir üreten, başkasının hakkına saygı duyan çocuklar yetiştirmesi ve her çocuğa eşit yaklaşması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır:

“(...)her çocuğun fikrini sorup, sorumluluklarını verip eşit yaklaşım içerisinde olması gerekiyor, görevi. Yani bu çocuk benim çocuğum diye onun bir ayrıcalığının olmaması ya da şu doktorun çocuğu diye bir ayrıcalığının olmaması (...) Hepsinin psikolojisine hitap edecek, eşit davranacak. Sorumlulukları da eşit verecek, yapabileceği, onun başarabileceği sorumlulukları eşit verecek. Böylelikle de demokratik bir ortam yaramış olacak. Birbirlerini dinleyen, birbirlerinin hakkına, hukukuna uygun hareket eden bireyler yetiştirmiş olacak”. (Zeynep, s. 185-188, satır:3677-3742)

Müdürlerin bazıları ise 2006 yılında değişen okulöncesi eğitim programına uygun olarak öğretmenin planlamada esnek olması gerektiğini belirtmişlerdir. Müdürlerden Lale, öğretmenin günlük planını yaparken çevrenin ve çocukların isteklerini göz önünde bulundurması, çocuğa seçenekler sunma ve çocuğun bu seçimi anlamlandırması gibi sorumluluklara şu şekilde değinmiştir:

“Planlarında bu doğrultuda düzgün bir şekilde çevrenin ve kişilerin isteklerine göre yapıldığında çocuk etkinliği kendisi seçebiliyor. Bugün bunu yapmayacağını bunu yerine başka bir etkinliği yapabileceğini söyleyebiliyor ve o etkinliğe geçebiliyor(...)O zaman da çocuk şunu öğreniyor. Ben istediğim şeyi seçebiliyorum seçtiğim şeyi de uygulama şansına sahibim ama bu nedir çoğunlukla beraber eğer büyük çoğunluk bunu istiyorsa yapıyor. Bunu da öğrenmiş oluyor bu yaşta öğreniyor(...)”. (Lale, s.107, satır:2045-2054)

Fatma, öğretmen sorumluluklarını çocukları özgür bırakma, çocukların fikirlerini alma, çocuğun mutlu olmasını sağlama, etkinliklerde çocukların yaratıcılığının desteklenmesi ve çocuklara seçenekler sunma olarak şu belirtmiştir:

“Ben öğretmenlere çocukları işte özgür bırakmalarını onlardan mutlaka fikirler alarak ortak eğitim yapmalarını öneriyorum. Öğretmenlerimiz de elinden geldiği kadar çocuklarla eğitimi sürdürüyorlar. İlkönce öğretmenlere söylediğim toplantılardaki sözlerim “bakın arkadaşlar okulumuza gelen çocuk mutlu olarak gelmeli, mutlu olarak gitmeli, özgürce yaratıcı olarak çalışmalarını yapmalı her türlü etkinliği yine siz onlara sorun tiyatroya mı gitmek isteriz, sinemaya mı gitmek isteriz gezi mi yapmak isteriz beraberce kararlar alarak(...)”. (Fatma, s.65, satır:1243-1252)

Müdürlerin görüşlerinde ortaya çıkan en önemli kavramların etkinliklerde çocukların fikirlerini alma, planlamada esnek olma, çocuklara eşit yaklaşma olduğu görülmektedir. Fikri alınan çocuk aynı zamanda kendini ifade etmiş, kendisine seçenekler sunulan ve o seçenekler arasından seçim yapabilen çocuk olarak düşünüldüğünde, çocukların fikrini alma kavramının sınıflarda demokrasi eğitimi açısından önemli bir kavram olduğu düşünülmektedir.

4.6.2.3.1.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular sunulmuştur. Öğretmenlerin ve müdürlerin yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular Çizelge 13’de sunulmuştur.

Çizelge 13: Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında öğretmenlere düşen sorumluluklara ilişkin görüşleri

Demokrasi eğitiminde öğretmenlere düşen sorumluluklar	Öğretmen		Müdür	
	f	%	f	%
Çocuklara seçme ortamları sunma	41	89.13	6	60.0
Adil davranma	37	80.43	9	90.0
Çocuğun haklarına saygı duyma	36	78.26	7	70.0
Çocuğa saygı duyma	35	76.08	5	50.0
Çocuklar arasında ayırım yapmama	35	76.08	8	80.0
Çocuğun düşüncelerini alma	34	73.91	8	80.0
Çocuğa model olma	32	69.56	5	50.0
Bireysel farklılıkları dikkate alma	31	67.39	8	80.0
Çocuklara karşı tutarlı davranma	27	58.69	6	60.0
Çocuklara kendilerini yönetme fırsatı verme	27	58.69	7	70.0
Öğretmenin hatasını kabul etmesi	27	58.69	5	50.0
Koşulsuz sevgi ve kabul	25	54.34	6	60.0
Planlamada esnek olma	24	52.17	5	50.0
Çocuk merkezli eğitim verme	22	47.82	4	40.0
Çocukları paylaşmaya sevk etme	22	47.82	4	40.0
Çocuğu güdüleme	21	45.65	4	40.0
Veliyle iletişim halinde olma	20	43.47	8	80.0
Çocukları tanıma	18	39.13	6	60.0

Çizelge 13’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin, sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında öğretmene düşen sorumluluklar konusunda en fazla (Ö:%89.13) “çocuklara seçme ortamlarını sunma” kavramını tercih ettikleri en az ise (Ö:%39.13) “çocukları tanıma” kavramını tercih ettikleri görülmektedir.

Müdürlerin, sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında öğretmen sorumluluklarına yönelik olarak en fazla (M:%90.0) “adil davranma”, en az ise (M:%40.0) “çocuğu güdüleme” kavramını tercih ettikleri görülmektedir.

Öğretmenlerin “çocuklara seçme ortamları sunma” kavramını çok fazla öne çıkarırken, “çocuğu tanıma” kavramını en az düzeyde tercih etmeleri dikkat çekicidir. Çocukları tanımadan onlara seçme ortamları sunmak, seçilen ortamda çocuğun kendisine yönelik

çok fazla seçenek bulamamasına neden olabilir. Bu bağlamda, çocukları tanıma kavramının, sınıfta demokrasinin işlerliği adına belirtilebilecek çoğu kavramın ve uygulamanın temeli olduğu düşünülmektedir.

4.6.2.3.2. Sınıfta Demokrasi Eğitimi Uygulamaları

Bu bölümde yalnızca öğretmenlerin sınıfta demokrasi eğitimini uygulamalarına yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Bu bölüm iki alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki etkinliklerle demokrasi eğitimi ikincisi ise, sınıf yönetimi ve demokrasi eğitimidir. Bu bağlamda öncelikle etkinliklerle demokrasi eğitimi başlığı, ikinci olarak da sınıf yönetimi ve demokrasi eğitimi başlığına yer verilmiştir.

4.6.2.3.2.1. Etkinliklerle Demokrasi Eğitimi

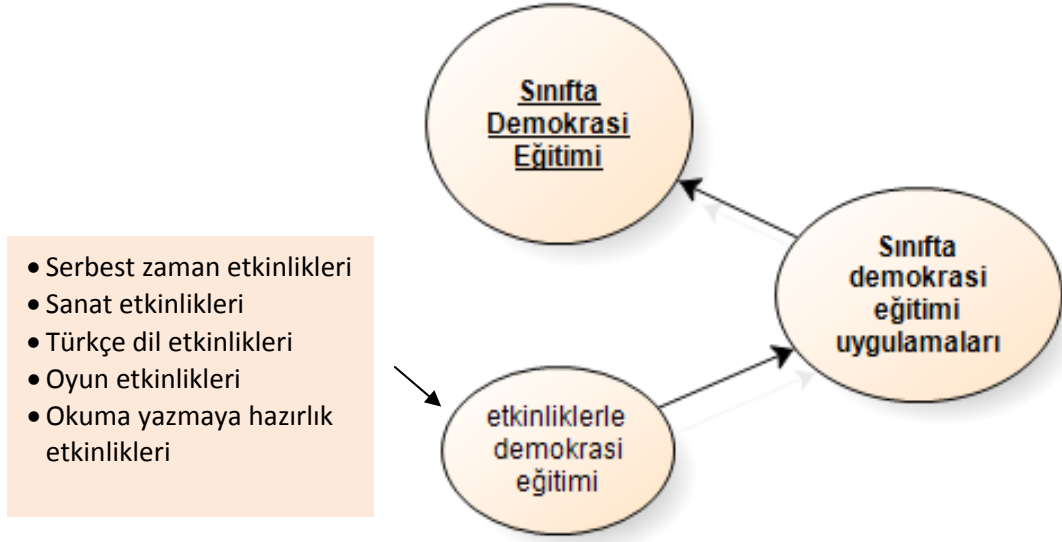
Bu alt başlıkta öğretmenlerin sınıfta demokrasiyi etkinlikler yoluyla nasıl uyguladıklarına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.6.2.3.2.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme bulguları sunulmuştur.

4.6.2.3.2.1.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin sınıfta demokrasi eğitimini etkinlikler yoluyla uygulamalarına yönelik görüşleri Şekil 29’da verilmiştir.

Şekil 29: Öğretmenlerin etkinliklerle demokrasi eğitimi uygulamalarına yönelik görüşleri

Şekil 29’da görüldüğü gibi öğretmenlerin etkinliklerle demokrasi eğitimi uygulamaları alt temasının kategorileri serbest zaman etkinlikleri, sanat etkinlikleri, Türkçe dil etkinlikleri, oyun etkinlikleri ve okuma yazmaya hazırlık etkinlikleri olarak belirlenmiştir.

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmaya yönelik olarak planlı ve düzenli etkinlikler uygulamadıkları görülmektedir. Ancak öğretmenlerin bilinçli olarak çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmaya yönelik etkinlikler uygulamamasına rağmen özellikle serbest zaman etkinlikleri ve oyun etkinliklerini olabildiğince yapılandırmadıkları, bu süreç boyunca çocukları gözlemlemeye çalıştıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerden Yasemin, oyun etkinlikleri ile ilgili olarak, çocukların kendi oyunlarını kendilerinin planladığını ara sıra kendisinin de çocukların iznini alarak oyunlarına katıldığını belirtmiştir. Serbest zamanda ilgi köşeleriyle ilgili olarak ise, eğer o gün mutlaka üzerinde durması gereken bir konu varsa, çocukların oynadığı köşeyi bir günlüğüne tatil edebildiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Onlar kendi oyunlarını kendileri planlıyorlar, programlıyorlar orda çok müdahil olmuyoruz olmuyorum şahsen ama gidip oyunlarına katıldığım zaman. Oyunlarına beni alabilip alamayacaklarını soruyorum önce. Onlar da eğer uygun bir rol varsa bana oyunlarına alıyorlar. O şekilde yapılandırmadan onların oyunlarının atmosferini tam

bozmadan sadece birazcık renklendirip oyunlarından ayrılıyorum zaten (...) Sadece çok can alıcı çok evet o gün öğretmem gerekiyor artık rakamlar ya da gerçekten onlara göz önünde tutmam gereken bir yer varsa en çok oynadıkları köşeyi belki o günlüğüne tatil edebilirim(...)”. (Yasemin, s. 379, satır:5700-5712)

Öğretmenlerin sanat etkinliklerine ilişkin görüşleri ise değişmekle birlikte genelde bütün öğretmenler sanat etkinliklerinde çocuklara çok fazla müdahale etmediklerini belirtmişlerdir. Örneğin öğretmenlerden Fatma, sanat etkinliklerinde çocukların tercihlerini desteklediğini ve genelde ne yapmak istediklerine ortak karar verdiklerini belirtmiştir. Bazen özellikle yapmalarını istediği bir şey olduğunda ise, yine çocuğun kendi yorumunu çalışmasına katabileceğini dile getirmiştir.

“En basit mesela sanat etkinliği yapıyorsak neyi nasıl yapacağını ne renk kartonu kullanacağını, ne şekilde yapacağını, illa şunu yapacaksınız yerine o kendi yorumunu katabiliyor (...) sanat etkinliklerinde işte malzemeler geliyor. Bazı etkinliklerde malzemeler ortaya konuyor hani bunlardan neler yapabiliriz deniyor. Ve o zaman onlar fikirler üretiyorlar ve sonra herkes kendi karar veriyor. Ama belli bir etkinliği yapacaksak ördek yapacaksak malzemeler yine veriliyor ama o çocuk işte ördeğin kafasını ister yukarı bakar yapıyor ister aşağı bakar yapıyor yine kendi yorumu”. (Fatma, s.456-458, satır:7068-7093)

Sanat etkinlikleri ile ilgili olarak Nazan, okulöncesi eğitim programının değişmesiyle birlikte, çocukların yaratıcılıklarını ön plana çıkaran etkinlikler yaptığını, çocukları etkinliklerde sınırlamadığını, farklı etkinlik yapan çocukları da desteklediğini dile getirmiştir:

“Alternatif sunuyoruz (...) Kendilerine bütün malzemeleri önüne yığıp kendilerinin bir atıyorum hayvan ismi söylüyoruz bunu yapabilirsiniz diyip gerekli malzemeleri temin edip hani örnek göstermeden kendilerinin yaratıcılıkları doğrultusunda yapılan faaliyetleri çıkarabiliyoruz. Ama genelde tabi örnek gösteriyoruz yani örnek var. Ama bunu da yapıyoruz yani (...) hani tıpa tıp birebir benzerini olmasını. Bazen çocuklar benim gösterdiğim örneğin dışında farklı bir hayvanı yapıyor. Mesela ben köpek gösteriyorum o kedi yapmış. A çok güzel olmuş deyip destekliyoruz yani bu konuda yaratıcılıklarını”. (Nazan, s.415-416, satır:6383-6394)

Nazan öğretmen, her ne kadar çocukların yaratıcılığını desteklediğini belirtse de çocuklara örnek göstermesi aslında çocukların yaratıcı ürün ortaya koymasındaki en büyük engellerden biri olarak yorumlanabilir.

Öğretmenlerden yalnızca Türkan okuma yazma çalışmalarında demokratik tutumlar konusuna değindiğini belirtmiş olup; okuma yazmaya hazırlık çalışmalarında insan haklarını gösteren bazı resimler olduğunu, resimleri çocuklara göstererek hangi davranışın yanlış, hangisinin doğru olduğunu bulmalarını istediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Okuma yazmaya hazırlık çalışmalarında resimler oluyor. Doğru da resimler hangisi yanlış resimler hangisi yani insan haklarını gösteren resimler var. Bu resimdeki davranış çocuğun yaptığı davranış doğru mu yanlış mı? Resme bakarak karar veriyorlar o şekilde yapıyoruz (...).” (Türkan, s.306, satır:4478-4481)

Demokratik tutum ve davranışların kazandırılması konusunda çocuklar için etkili olacak etkinliklerden biri de Türkçe dil etkinlikleridir. Öğretmenlerden bazıları da özellikle Türkçe dil etkinliklerinde bu konuya vurgu yaptıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Aygül, Türkçe dil etkinliklerinde, toplumsal kurallar, birbirine saygılı olma gibi öyküleri seçtiğini ve öykü üzerine tartışmalar yaptırabildiğini şu şekilde dile getirmiştir:

“(...) Mesela bu konularla alakalı hikayeler seçebiliyorum işte en azından toplumsal kurallar da birbirimize saygılı olmayız şeyini anlatan hikayeler seçiyorum bazen işte onu tartışıyoruz bazen hikayeyi yarım bırakıp sonucunu onlara tamamlatabiliyorum işte tamamladıktan sonra onun sonucunu tartışabiliyoruz neden böyle oldu neden böyle düşündün? Falan diye hepsine tek tek sorabiliyorum ya da en azından hani istekli olanlar cevap verebiliyor.” (Aygül, s.339, satır:5024-5030)

Yasemin ise, Türkçe dil etkinliklerinde demokratik tutum ve davranışlara değinmenin yanı sıra öykü seçimine de dikkat ettiğini, çocuklara olumsuz duygu yaşatabilecek öyküler seçmediğini aksine, kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayıcı, gerçek hayatta karşılaşılabilecekleri problemleri sorgulamalarına ve çözüm üretmelerine yardımcı olabilecek öyküler seçtiğini şu şekilde belirtmiştir:

“(...)İçinde hani felaket habercisi masallar var artık hani çok fazla mümkün olduğunca anlatmamaya çalışıyoruz. Daha çok oradaki kahramanın duygularını ifade edebildiği kendini ifade edebildiği çocuğun içlerinde bir şeyleri canlandırıp evet benim de durumum bu ama ben de kendimi ifade edebilirmişim diyecekleri hikayeler seçmeye çalışıyoruz. En son anlattığımız hikayelerden bir tanesi iki kavgacı ağaçtı. İki kavgacı ağaç sonunda birbirleriyle işbirliği içerisine girselerdi eğer onu eken kişilerin sonucunda her şeyin yolunda gidebileceği bir hikaye anlattık ve çocuklar çok mutlu oldular ve bundan kendine çıkarım yapan bir kaç tane öğrencim oldu. Evet, ben de arkadaşımınla bunu yapmayıp böyle yapsaydım evet daha iyi olacaktı. Birbirimizi üzmemiş olacaktık diye söyleyen çocuklarım da var.” (Yasemin, s.381, satır:5724-5733)

Çocuklara demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasında en önemli tutumlardan biri de çocuklara seçenekler sunmak, çocukların ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda etkinliği yönetebilmektir. Diğer bir deyişle etkinlik yönetimini demokratik bir şekilde yapmaktır. Örneğin öğretmenlerden Ayşe (2) , hem çocuklara etkinliklerde seçenek sunduğunu hem de çocukların istekleri doğrultusunda etkinliğin temasını değiştirebildiğini belirtmiştir. Ayrıca, bazen çocukların daha fazla oyun oynamak istedikleri için planladığı bazı etkinlikleri yapmadığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Etkinlik odaklı sanat etkinliğinde de bazen işte üç dört tane etkinlik diyelim ki günlük planımızda alınan şeylere uygun olarak. Ama diyelim ki o gün çocuklar diyelim ki bir şeyden etkilendi. Yağmur yağdı, kar yağdı. Çocuklar diyebiliyor bazen. Kendi etkinliğimizin yanında resim yapabilir miyim? Kardan adam yapabilir miyim? Bana şey verebilir misin? O zaman bakıyorum malzememden varsa veriyorum. Farklı bir etkinlik de yapabiliyor çocuklar. Yani etkinlikte de tanıyabiliyorum (...) Genelde en çok zaten onların tercihlerine göre oluyor. Bazen diyorlar ki öğretmenim işte hikaye saatini yapmayalım diyorlar. Şey yapalım oyunu biraz fazla tutturmak istiyorlar bazı gün hani oyunu daha çok oynayalım. Şu oyunu oynayalım(...)”. (Ayşe 2, s. 540-541, satır:8536-8547)

Tüm öğretmenlerin aksine Ayşe (1), özellikle bir etkinlik yapmadığını, etkinlikleri planlarken çocuklara seçenekler sunmadığını, etkinliğin planlanması aşamasında da çocukların fikirlerini almadığını belirtmiştir. Ancak, Türkçe dil etkinliklerinde demokrasi ile ilgili öyküler oluşturulabileceğini, canlandırmalar yapılabileceğini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Neler yapıyorum şimdi açıkçası ben çok fazla yapmıyorum ama özellikle Türkçe dil etkinliklerinde bu konunun üzerine daha çok gidilebilir diye düşünüyorum ben hani bununla ilgili hikayeler yazılabilir ya da daha çok canlandırmalar yapılabilir daha somut şeylerle birleştirilerek (...) Valla çoğunlukla tek bir etkinlik üzerinden yapıyorum ben aslında ama şöyle yapabiliyorum mesela sanat etkinliğinde iki farklı masam var sınıfta sanat etkinliğinde bazen soruyorum mesela iki etkinliğimiz var bir tanesi şu bir tanesi şu bazıları isteyen bunu yapar isteyen şunu ama çoğu zaman ben hazırlıyorum onlara sormuyorum yani”. (Ayşe 1, s.323-326, satır:4711-4758)

Sınıfta demokrasi eğitimi uygulamaları kapsamında etkinlikler bazında öğretmenlerin daha çok serbest zaman etkinlikleriyle ilgili görüş belirttikleri görülmektedir. Serbest zaman etkinliklerini genellikle çok fazla yapılandırmadıkları, çocukların yaratıcılıklarını desteklemeye çalıştıkları ve çocuklara seçenekler sunmaya çalıştıkları söylenebilir.

4.6.2.3.2.1.2. Kontrol Listesinden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde, araştırmacı tarafından 2006 Okulöncesi Eğitim Programında yer alan amaç ve kazanımlar içerisinde demokratik tutum ve davranış kazandıracağı düşünüldükten oluşturulan amaç ve kazanım listesine yönelik bulgular verilmiştir. Öğretmenlerin belirlenen amaç ve kazanımların ne ölçüde demokratik tutum ve davranış kazandıracağına yönelik görüşleri yüzde ve frekans değerleri olarak Çizelge 14’te sunulmuştur.

Çizelge 14: Öğretmenlerin amaç ve kazanımların demokratik tutum ve davranış kazandırmasına yönelik görüşleri

Amaç ve Kazanımlar	Doğrudan ilgili		Kısmen ilgili		İlgisiz	
	f	%	f	%	f	%
<i>Kendini Tanıyabilme</i>						
Fiziksel özelliklerini söyler	13	28,3	19	41,3	14	30,4
Belli başlı duyuşsal özelliklerini söyler	20	43,5	20	43,5	6	13,0
<i>Duygularını Fark Edebilme</i>						
Duygularını söyler	34	73,9	11	23,9	1	2,2
Duygularının nedenlerini açıklar	37	80,4	9	19,6	-	-
Duygularının sonuçlarını açıklar	35	76,1	9	19,6	-	-
<i>Duygularını Kontrol Edebilme</i>						
Olumlu/olumsuz duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koyar.	41	89,1	4	8,7	1	2,2
Yetişkin denetiminin olmadığı durumlarda da gerektiği gibi davranır	35	76,1	10	21,7	1	2,2
Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlar	25	54,3	20	43,5	1	2,2
<i>Kendi Kendini Güdüleyebilme</i>						
Kendiliğinden bir işe başlar	27	58,7	15	32,6	3	6,5
Başladığı işi bitirme çabası gösterir	25	54,3	17	37,0	2	4,3
<i>Başkalarının Duygularını Fark Edebilme</i>						
Başkalarının duygularını ifade eder	40	87,0	6	13,0	-	-
Başkalarının duygularını paylaşır	40	87,0	5	10,9	1	2,2
<i>Başkalarıyla İlişkilerini Yönetebilme</i>						
Kendiliğinden iletişimi başlatır	36	78,3	8	17,4	1	2,2
Grup etkinliklerine kendiliğinden katılır	36	78,3	8	17,4	1	2,2
Grupta sorumluluk almaya istekli olur	37	80,4	6	13,0	2	4,3
Aldığı sorumluluğu yerine getirir	35	76,1	10	21,7	1	2,2
Kendisinin ve başkalarının haklarına saygı gösterir	43	93,5	1	2,2	2	4,3
Gerekli durumlarda nezaket sözcüklerini kullanır	31	67,4	14	30,4	1	2,2
Gerektiğinde lideri izler	36	78,3	9	19,6	1	2,2
Gerektiğinde liderliği üstlenir	40	87,0	5	10,9	1	2,2
Etkinliklerin süresine ilişkin yönergeye uyar	19	41,3	24	52,2	3	6,5
Grup etkinliklerinin kurallarına uyar	41	89,1	5	10,9	-	-
Gerekli durumlarda kararlılık gösterir	35	76,1	11	23,9	-	-

Amaç ve Kazanımlar	Doğrudan İlgili		Kısmen İlgili		İlgisiz	
	f	%	f	%	f	%
<i>Hoşgörü Gösterebilme</i>						
Hata yapabileceğini kabul eder	42	91,3	4	8,7	-	-
Kendi hatalarını söyler	41	89,1	5	10,9	-	-
Kendisini başkalarının yerine koyarak duygularını açıklar	41	89,1	4	8,7	1	2,2
Başkalarının hatalarını uygun yollarla ifade eder	42	91,3	4	8,7	-	-
Başkalarının hata yapabileceğini kabul eder	41	89,1	4	8,7	1	2,2
<i>Farklılıklara Saygı Gösterebilme</i>						
Kendisinin farklı özelliklerini kabul eder	40	80,7	5	10,9	1	2,2
Başkalarının farklı özelliklerini kabul eder	41	89,1	5	10,9	-	-
<i>Yaşamın İyileştirilmesinde ve Korunmasında Sorumluluk Alabilme</i>						
Yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan kaynakları verimli kullanır	22	47,8	21	45,7	3	6,5
Günlük yaşamdaki kurallara uyar	44	95,7	1	2,2	1	2,2
Canlıların yaşama hakkına özen gösterir	41	89,1	5	10,9	-	-
Canlıların bakımını üstlenir ve korur	29	63,0	14	30,4	3	6,5
Yaşamda diğer canlılarla paylaştıklarını açılar	33	71,7	12	26,1	1	2,2
<i>Toplumsal Yaşamın Nasıl Sürdüğünü Kavrayabilme</i>						
Toplumda farklı rollere sahip kişiler olduğunu söyler	30	65,2	13	28,3	3	6,5
Aynı kişinin farklı rolleri olduğunu söyler	27	58,7	16	34,8	3	6,5
Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini açıklar	23	50,0	20	43,5	3	6,5
Farklı kültürlerin belli başlı özelliklerini söyler	23	50,0	19	41,3	4	8,7
<i>Çevredeki Güzellikleri Koruyabilme</i>						
Çevredeki güzelliklerin korunma nedenlerini söyler	28	60,9	16	34,8	1	2,2
Çevredeki güzellikleri korumak için yapılması gerekenleri açıklar	26	56,5	17	37,0	2	4,3
Çevredeki güzellikleri korumada sorumluluk alır	32	69,6	14	30,4	-	-
<i>Çevreyi Estetik Bakımdan Düzenleyebilme</i>						
Çevresinde gördüğü güzel/rahatsız edici durumları söyler	32	69,6	12	26,1	2	4,3
Çevre sorunları ile ilgili kendi yapabileceklerine örnek verir	35	76,1	11	23,9	-	-
Çevresini farklı biçimlerde düzenler	24	52,2	19	41,3	3	6,5
<i>Kendini Sözel Olarak İfade Edebilme</i>						
Dinlerken/konuşurken göz teması kurar	22	47,8	16	34,8	7	15,2
Belli bir konuda konuşmayı başlatır	30	65,2	12	26,1	3	6,5
Belli bir konuda konuşmayı sürdürür	30	65,2	12	26,1	3	6,5
Söz almak için sırasını bekler	40	87,0	6	13,0	-	-
Duygu, düşünce ve hayallerini söyler	35	76,1	11	23,9	-	-
Sohbete katılır	30	65,2	15	32,6	1	2,2
<i>Dinlediklerini Çeşitli Yollarla İfade Edebilme</i>						
Dinlediklerini başkalarına anlatır	28	60,9	15	32,6	3	6,5
Dinlediklerine ilişkin sorular sorar	33	71,7	12	26,1	1	2,2
Dinlediklerine ilişkin sorulara cevap verir	32	69,6	13	28,3	1	2,2
Dinlediklerini özetler	26	56,5	15	32,6	4	8,7
<i>Kendisi ve Ailesi İle İlgili Bilgileri Kavrayabilme</i>						
Kendisiyle ilgili bilgileri açıklar	25	54,3	14	30,4	6	13,0
Aile bireyleriyle ilgili bilgileri açıklar	22	47,8	17	37,0	6	13,0
<i>Belli Bir Durum ya da Olayla İlgili Neden Sonuç İlişkisi Kurabilme</i>						
Bir olayın olası nedenlerini söyleme	24	52,2	17	37,0	4	8,7
Bir olayın olası sonuçlarını söyleme	22	47,8	19	41,3	4	8,7

Amaç ve Kazanımlar	Doğrudan İlgili		Kısmen İlgili		İlgisiz	
	f	%	f	%	f	%
Problem Çözebilme						
Problemi söyler	31	67,4	11	23,9	3	6,5
Probleme çeşitli çözüm yolları önerir	37	80,4	6	13,0	3	6,5
Çözüm yolları içinden en uygun olanlarını seçer	38	82,6	4	8,7	4	8,7
Seçilen çözüm yollarını dener	36	78,3	5	10,9	5	10,9
En uygun çözüm yoluna karar verir	38	82,6	5	10,9	3	6,5
Karar verdiği çözüm yolunun gerekçelerini açıklar	38	82,6	5	10,9	3	6,5
Temizlik Kurallarını Uygulayabilme						
El, yüz ve vücudun diğer kısımlarını uygun biçimde yıkar	11	23,9	15	32,6	19	41,3
Ev ve okuldaki eşyaları temiz ve düzenli kullanır	18	39,1	17	37,0	11	23,9
İçinde bulunduğu çevreyi temiz tutar	23	50,0	16	34,8	7	15,2
Giysilerini Giyme ve Çıkarabilme						
Giysilerini katlar	10	21,7	18	39,1	17	37,0
Giysilerini asar	11	23,9	18	39,1	16	34,8

Çizelge 14'te görüldüğü gibi, duygularını fark edebilme amacının kazanımlarının demokratik tutum ve davranış kazandırmada aldığı değerler %80.4 ile %73.9 arasında değişmektedir. Söz konusu amacın en yüksek değerinin duygularının nedenlerini açıklar kazanımı (%80.4) en düşük değerinin ise duygularını söyler (%73.9) kazanımı olduğu görülmektedir.

Duygularını kontrol edebilme amacının kazanımlarının aldığı değerler %89.1 ile %54.3 arasında değişmektedir. Bu amacın kazanımlarından olan olumlu/olumsuz duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koyar (%89.1) en yüksek değeri alırken, yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlar kazanımı (%54.3) en düşük değeri almıştır.

Başkalarının duygularını fark edebilme amacının kazanımları olan başkalarının duygularını ifade eder (%87.0) ve başkalarının duygularını paylaşır (%87.0) kazanımlarının çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada yüksek oranda doğrudan ilgili kategorisinde değerlendirilmiştir.

Başkalarıyla ilişkilerini yönetebilme amacının kazanımlarının aldığı değerler %93.5 ile %41.3 arasında değişmektedir. Söz konusu amacın en yüksek değer alan kazanımı kendisinin ve başkalarının haklarına saygı gösterir (%93.5) iken, en düşük değer alan kazanımın, etkinliklerin süresine ilişkin yönergeye uyar (%41.3) kazanımı olduğu görülmektedir.

Hoşgörü gösterebilme amacının kazanımlarının aldığı en yüksek değer %91.3 iken, en düşük değeri % 89.1'dir. Bu amacın kazanımlarından en yüksek değer alan kazanımlar hata yapabileceğini kabul eder (%91.3) ve başkalarının hatalarını uygun yollarla ifade eder (%91.3) kazanımları iken, en düşük değer alan kazanımlar ise, kendi hatalarını söyler (%89.1), kendisini başkalarının yerine koyarak duygularını açıklar (%89.1), başkalarının hata yapabileceğini kabul eder (%89.1) kazanımlarıdır.

Farklılıklara saygı gösterebilme amacının kazanımlarının çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırma düzeyi %89.1 ile %80.7 arasında değiştiği görülmektedir. Bu amacın kazanımlarından olan başkalarının farklı özelliklerini kabul eder (%89.1) en yüksek değeri alırken, kendisinin farklı özelliklerini kabul eder (%80.7) kazanımı en düşük değeri almıştır.

Yaşamın iyileştirilmesinde ve korunmasında sorumluluk alabilme amacının kazanımlarının aldığı değerler %95.7 ile %47.8 arasında değişmektedir. Söz konusu amacın en yüksek değeri alan kazanımı günlük yaşamdaki kurallara uyar (%95.7) kazanımı iken, en düşük değer alan kazanımı yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan kaynakları verimli kullanır (47.8) kazanımı olduğu görülmektedir.

Çevreyi estetik bakımdan düzenleyebilme amacının kazanımlarının aldığı değerlerin %76.1 ile %52.1 arasında değiştiği görülmektedir. Bu amacın kazanımlarından olan çevre sorunları ile ilgili kendi yapabileceklerine örnek verir (%76.1) kazanımının en yüksek değerde, çevresini farklı biçimlerde düzenler (%52.2) kazanımının ise en düşük değerde doğrudan ilgili olduğu belirtilmiştir.

Kendini sözel olarak ifade edebilme amacının kazanımlarının aldığı değerler %87.0 ile %47.8 arasında değiştiği görülmektedir. Bu amacın kazanımlarından söz almak için sırasını bekler (%87.0) kazanımı en yüksek değeri alırken, dinlerken/konuşurken göz teması kurar (47.8) kazanımı en düşük değeri almıştır.

Problem çözebilme amacının kazanımlarının aldığı değerlerin %82.6 ile %67.4 arasında değiştiği görülmektedir. En yüksek değer alan kazanımlar çözüm yolları içerisinde en uygun olanlarını seçer (%82.6), en uygun çözüm yoluna karar verir (%82.6) ve karar verdiği çözüm yolunun gerekçelerini açıklar (%82.6) kazanımları iken, en düşük değer alan kazanımın problemi söyler (%67.4) kazanımı olduğu görülmektedir.

Kendini tanıyabilme amacının fiziksel özelliklerini söyler (%41.3) kazanımının kısmen ilgili olduğu, belli başlı duyuşsal özelliklerini söyler kazanımının ise (%43.5) oranında doğrudan ilgili ve kısmen ilgili olduğu görülmektedir.

Giysilerini giyme ve çıkarabilme amacının kazanımları olan giysilerini katlar ve giysilerini asar kazanımlarının (%39.1) oranında kısmen ilgili olduğu görülmektedir.

Temizlik kurallarını uygulayabilme amacının el, yüz ve vücudun diğer kısımlarını uygun biçimde yıkar kazanımının (%41.3) oranında ilgisiz olduğu görülmektedir.

Tüm çizelge bulguları incelendiğinde, yaşamın iyileştirilmesi ve korunmasında sorumluluk alabilme amacının kazanımlarından biri olan günlük yaşamdaki kurallara uyar kazanımının (%95.7) en yüksek düzeyde çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. En ilgisiz olarak (%41.3) değerlendirilen temizlik kurallarını uygulayabilme amacının el, yüz ve vücudun diğer kısımlarını uygun biçimde yıkar kazanımının olduğu görülmektedir.

Yüksek düzeyde doğrudan ilgili olarak belirtilen amaçlardan duygularını fark edebilme, duygularını kontrol edebilme, başkalarının duygularını fark edebilme, başkalarıyla ilişkilerini yönetebilme, hoşgörü gösterebilme, farklılıklara saygı gösterebilme, yaşamın iyileştirilmesinde ve korunmasında sorumluluk alabilme, çevreyi estetik bakımdan düzenleyebilme amaçlarının sosyal duygusal alan amaçları olduğu; dil alanı amaçlarından yalnızca kendini sözel olarak ifade edebilme amacının ve bilişsel alan amaçlarından ise yalnızca problem çözebilme amacının çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmada önemli olduğu belirlenmiştir.

4.6.2.3.2.2. Sınıf Yönetimi ve Demokrasi Eğitimi

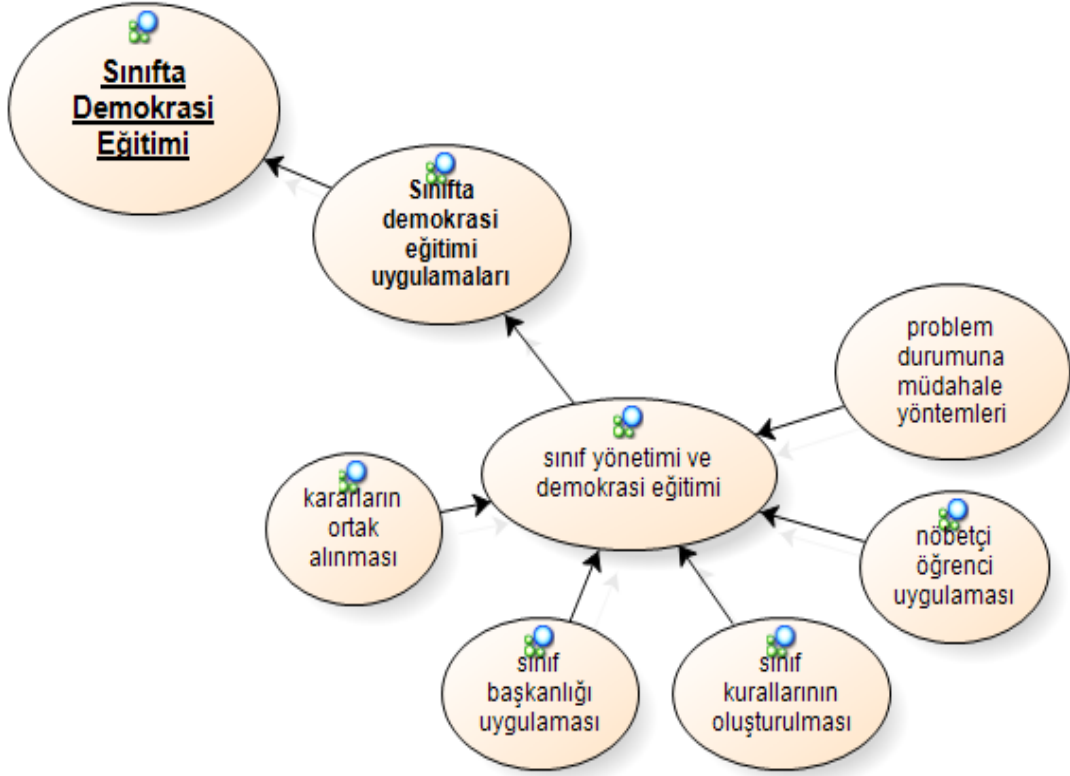
Bu alt başlıkta öğretmenlerin sınıfta demokrasiyi sınıf yönetimi yoluyla nasıl uyguladıklarına yönelik bulgulara yer verilmiştir.

4.6.2.3.2.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca yarı yapılandırılmış görüşme bulguları sunulmuştur.

4.6.2.3.1.2.1.1. Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin sınıfta demokrasi eğitimini sınıf yönetimi yoluyla uygulamalarına yönelik görüşleri Şekil 30’da verilmiştir.

Şekil 30: Öğretmenlerin sınıf yönetimi yoluyla demokrasi eğitimine yönelik görüşleri

Şekil 30’da görüldüğü gibi öğretmenlerin sınıf yönetimi yoluyla demokrasi eğitimi alt temasına ilişkin kategorileri kararların ortak alınması, sınıf başkanlığı uygulaması, sınıf kurallarının oluşturulması, nöbetçi öğrenci uygulaması ve problem durumuna müdahale yöntemleri olarak belirlenmiştir.

Öğretmenler sınıflarında ortak karar alındığını belirtmiş olmalarına rağmen ortak kararlardan kastettiklerinin genelde sınıf isminin belirlenmesi olduğu görülmektedir. Ancak sınıf isimlerinin önceden belirlenmeyip, çocukların ortak karar almalarının sınıfın demokratik yapısını önemli ölçüde etkilediği, çocukların sınıflarına yönelik aidiyet duygusu geliştirmelerine olanak sağlayıcı bir yönü bulunmaktadır. Öğretmenlerden Aslı, sınıf isimlerinin belirlenmesinde çocukların fikirlerinin alındığını,

alınan fikirlerin oylamaya sunulduğunu ve oy birliğiyle sınıfın ismini belirlediklerini, ayrıca, etkinliklerde gruplar oluşturulurken çocukların kendi gruplarının isimlerine kendilerini karar verdiğini belirtmiştir. Aslı, sınıf isimlerine çocukların karar verme sürecini şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Mesela biz daha ilk başlar başlamaz sınıfımızın ismini belirlerken çocuklarımızın fikrini alıyoruz. Daha sonra onların fikirlerini oylamaya sunuyoruz. Çoğunluğun oy verdiği ismi sınıf ismi olarak sınıfımıza yapııştırıyoruz ve yıl boyunca o oluyor. Eğer yıl içerisinde çocuklardan öyle bir tepki gelirse tekrar gündeme alabiliyoruz bu konuyu. Sadece bu değil tabi ki bunların yanı sıra herhangi bir etkinlikte de her zaman alıyoruz. Yani mesela bir oyun etkinliğinde grupların ismi belirlenirken fikirler alınıp daha sonra gruptaki çoğunluğun kararına göre o grubun ismi belirleniyor. Bunlar gibi birçok etkinlikte çocukların fikirleri ve çoğunluğun isteği göz önünde bulunduruluyor”. (Aslı, s.356-357, satır:5364-5374)

Bazı öğretmenler sınıflarında nöbetçi öğrenci uygulaması olduğunu, bazı öğretmenler ise sınıf başkanlığı uygulaması olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, okulöncesi sınıflarındaki sınıf başkanlığı sistemi ile ilköğretimdeki sınıf başkanlığı birbirinden ayrılmaktadır. Öğretmenlerin sınıf başkanlığından kastettikleri, nöbetçi öğrenci uygulaması ile aynı olmakla beraber her iki uygulamada da temel nokta çocuğa sınıf içerisinde gün boyu yapabileceği sorumluluklar vermek ve öğretmeni ile arkadaşlarına yardımcı olmaktır. Türkan, o gün sınıf başkanı olan çocuğun gün içinde her türlü etkinlikte öğretmene yardımcı olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Her gün bir çocuk sınıf başkanı oluyor, sınıf başkanı olan çocuk öğretmene yardım ediyor. Boyaların dağıtılmasında, kitapların dağıtılmasında, yemekhaneye giderken gelirken sıranın önüne geçiyor. Sırayla bu hakları kullanıyorlar”. (Türkan, s.305, satır:4460-4463)

Demokratik sınıf yönetiminin bileşenlerinden biri de sınıf kurallarının sınıfta yaşayan herkes tarafından oluşturulmasıdır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri birbirlerinden ayrılmaktadır. Öğretmenlerin büyük kısmı sınıf kurallarını sene başında çocuklarla birlikte oluşturduklarını belirtmişken, bazı öğretmenler sınıfta zaman içerisinde problem durumları ortaya çıktıkça sınıf kurallarını oluşturduklarını belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise, sınıf kurallarını kendilerinin oluşturduğunu ve bu kuralları çocuklara benimsetmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Sınıf kurallarını çocuklarla birlikte oluşturduğunu söyleyen Yasemin öğretmen sınıf kurallarını oluştururken izlediği stratejiyi şu şekilde belirtmiştir:

“Sınıftaki kuralları kendileri belirleyebiliyorlar çocuklar. Beyin fırtınası tekniğiyle belirlemeye çalışıyoruz onlara soruyoruz siz olsaydınız sizin yaşadığınız sınıfta ne gibi

kurallar olsun ki burada birbirimizin hürriyetini sınırlamadan daha mutlu huzurlu bir yıl geçirelim diye başlatıyoruz sohbetimizi. Onun üzerine çocuklar fikirlerini söylüyorlar ondan sonra oylama yapılıyor. Bu kuralın sınıfımızda olması gerektiğini düşünenler parmak kaldırsın. Parmak kaldıranların isimlerini not ediyoruz daha sonra yaptığımız çetelenin sonunda da sınıf kurallarını onlar karar vermiş oluyor. 5 ya da 6 tane sınıf kural belirliyoruz. Yıl boyunca uyulması gereken kurallar onlar olarak belirleniyor ve bunun karşılığında ödül alıyorlar hepsi de(...)”. (Yasemin, s.376, satır:5641-5149)

Sınıf kurallarını öğrencileriyle birlikte sene başında belirlediğini belirten Aygöl ise, çocukların sınıf kurallarını kendileri oluşturdukları için kurallara uymada sıkıntı yaşamadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Mesela okulun başında sınıf kurallarını birlikte belirliyoruz. İşte sınıfta hangi kurallara uymamız gerekir herkes bir fikrini söylüyor. Ondan sonra onları karar verdikten sonra yazıyoruz bir sınıfımızın köşesine asıyoruz ve o kurallara gerçekten bütün çocuklar kendileri karar verdikleri için belki ben kendim işte şunu yapacağız bunu yapacağız diye söylesem çocuklara buna uymazlar ya da kurallara uymazlar şey yapmazlar Ama kendileri karar verdikleri için ufak bir demokratik ortam yaratmış oluyoruz en azından söz sahibi oluyorlar. Kendileri karar verdikleri için gerçekten kurallara çok güzel bir şekilde uyuyorlar”. (Aygöl, s.340, satır:5035-5044)

Bazı öğretmenler ise, sınıf kurallarını önceden belirlemediklerini ancak olumsuz durumlarla karşılaştıklarında kuralları oluşturduklarını belirtmişlerdir. Bengül bu konudaki görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

“Şimdi kuralları konuşarak belirlemiyoruz. Öğrencilerin davranışları doğrultusunda anında müdahalelerle çünkü evet sınıfımız kuralları şunlar şunlar dediğiniz zaman, kural da soyut bir kavram. Mesela öğrencinin davranışı her gün farklı bir davranışlar yapıyorlar, kalkıp ta ilköğretimdekiler gibi sınıf kuralları bunlardır diye bunu kesinlikle asamayız yani (...) Sebep-sonuç ilişkisi doğrultusunda yapıyoruz. Çöplerimizi çöp kutusuna atmazsak ne olur? Sınıfımız kirli olur, yine bi sebep-sonuç ilişkisi doğrultusunda gidiyoruz. Bu doğrultuda gittiğimiz zaman hani sınıfı toparlayabiliriz yani. Kurallar bu şekilde oluşuyor (...) Durumlar oluşukça kurallar genişleyerek gidiyor zaten sürekli genişleyerek gidiyor”. (Bengül, s.516-517, satır:8083-8093)

Bazı öğretmenler ise sınıf kurallarını çocuklarla birlikte oluşturmadığını belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerden Selma sınıf kurallarını ilk günden kendisinin belirlediğini ve süreç içinde çocuklar tarafından bu kuralların kazanıldığını şu şekilde belirtmiştir:

“Şimdi ilk gün belirlenen bazı sınıf kuralları var. Bunları ilk gün söylemek zorundayız ki koca sene o kurallara tutunabilelim. Sınıfta koşma, şu izin almadan sınıftan dışarı çıkmıyorsun, izin alarak su içiyorsun. Kimi çocuk dediğim gibi gerçekten o gün içerisinde kazanıyor ve öyle gidiyor ama kimi çocuk zamanla kazanıyor o davranışları u. Hani bu şekilde gidiyor”. (Selma, s.202, satır:4011-4017)

Öğretmenlerin sınıf kurallarının oluşturulmasıyla ilgili olarak genellikle çocuklarla birlikte kuralları oluşturdukları, sınıfta kararların kısmen ortak alındığı, nöbetçi ya da

sınıf başkanlığı uygulamasıyla ile çocuklara sorumluluk ve lider olma davranışları kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Çalışmada, öğretmenlerin sınıfta karşılaşılan problem durumlarına müdahale yöntemleri kategorisinin alt kategorileri olarak anında müdahale etme, her iki çocuğun birbirlerinden özür dilemelerini isteme, çocuğu sakınleştirici bir etkinliğe yönlendirme, çocuğun etkinliğe ara vermesini sağlama, çocukların kendi aralarında çözüm bulmalarını sağlama, çocukları farklı alanlara yönlendirme, paylaşılamayan nesneyi ortadan kaldırma ve soru cevap yöntemiyle doğruyu buldurma olarak belirlenmiştir.

Öğretmenlerin problem durumuna müdahale yöntemleri incelendiğinde öğretmenlerin büyük bir kısmı her iki çocuğunda birbirinden özür dilemesini istedikleri görülmüştür. Diğer taraftan öğretmenlerin büyük kısmının çocuğa soru sorarak doğruyu buldurmaya çalıştıkları ve aynı zamanda çocuğun hatasını düşünmesi amacı ile çocuğun etkinliğe ara vermesini sağladıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerden Ece, iki çocuk arasında problem olduğunda haklı-haksız tartışmasına hiç girmeden her iki çocuğun da birbirlerinden özür dilemesini istediğini şu şekilde belirtmiştir:

“(...)kim haklı kim haksız boyutuna hiç girmiyorum. İkisi de birbirinden özür diler(...)”.
(Ece, s.39, satır:6076)

Öğretmenlerin bir kısmı ise, her iki çocukla da konuştuklarını ve soru-cevap yöntemi ile doğruyu buldurmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden Seçil bu konudaki görüşünü şu şekilde dile getirmiştir:

“İki tarafa da neden yaptığını soruyorum. Neden bu şekilde davrandıklarını soruyorum. İki tarafta eğer karşı tarafı suçlu buluyorlarsa o zaman düşünmelerini sağlıyorum. Bir düşünün bakalım niye siz bu davranışı yaptınız diyorum. Kesinlikle sen suçlusun sen suçlusun demiyorum çünkü o olayı ortamında ne kadar biz gözlemlese de o olayın içinde olmadığımız için anlayamıyoruz. O şekilde onların düşünmelerini sağlıyorum. daha sonra size böyle birisi bu şekilde yapsa empati kurdurtuyorum. Hani o yapmadım ben yapmadım deyince iki tarafta iftira atmış gibi oluyor karşı tarafa. bu şekilde empati kurdurtmaya çalışıyorum çocuklara(...)”. (Seçil, s. 431, satır:6680-6688)

Bazı öğretmenler ise, çocukların düşünmelerini sağlamak amacı ile çocuğu etkinlikten yada gruptan ayırdıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Selma, eğer çocuklar kavga ederlerse ayırdığını ve yanına alıp çocukları barıştırdığını eğer problem devam eder ise, çocukların düşünmelerini sağlamak için gruptan ayırdığını şu şekilde belirtmiştir:

“O köşedeki oyuncağa zarar verirse ya da arkadaşıyla münakaşa da bulunursa kavga ederse öyle durumlarda ya ayırıyoruz ya da işte başta 2 çocuğu yanımıza alıp barıştırıyoruz hani problem nedir onu konuşuyoruz. Eğer hani küslük daha da devam

edecekse biraz kafalarını dinlemeleri için ayırabiliyoruz yani(...)". (Selma, s. 204, satır:4055- 4059)

Aynı zamanda Selma, sınıfta saldırgan davranışlara sahip bir çocuk olduğunda ise, anında müdahale ettiğini belirtmiştir.

"(...)eğer saldırgan bir çocuğumuzsa masadan kalkıp koşuyorum çünkü vurma ihtimali var.". (Selma, s.205, satır:4068)

Sınıfta yaşanan problem durumunda öğretmenlerin müdahale yöntemlerinin genellikle çocuklarla birebir konuşma ve çocuklarla ortak yol bulma şeklinde olduğu görülmektedir. Bazı öğretmenlerin haklı haksız ayrımı yapmadan her iki çocuğun birbirlerinden özür dilemelerini istemeleri çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada olumlu sonuçları olmayacağı, öğretmenin haklı haksız ayrımı yapması ve haklı olan çocuğun kendini savunmasının sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

4.6.2.3.2.2.2. Yazılı Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde yalnızca öğretmenlerin yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular sunulmuştur. Öğretmenlerin sınıf yönetimi yoluyla demokrasi eğitimine yönelik yazılı görüşme formundan elde edilen bulgular Çizelge 15’de sunulmuştur.

Çizelge 15: Öğretmenlerin sınıf yönetimi yoluyla demokrasi eğitimine yönelik görüşleri

Sınıf Yönetimi yoluyla demokrasi eğitimi	Öğretmen	
	f	%
Sınıf kurallarının beraberce oluşturulması	38	82.60
Kararların sınıfça ortak alınması	34	73.91
Etkinliklerde seçenekler sunma	30	65.21
Etkinliklerin planlanmasında çocukların fikirlerinin alınması	28	60.86
Nöbetçi öğrenci uygulaması	24	52.17
Sınıf başkanlığı uygulaması	7	15.21
<i>Problem durumunda uygulanan stratejiler</i>		
Soru-cevap yöntemiyle doğruyu buldurma	38	82.60
Kendi aralarında çözüm bulmalarını sağlama	34	73.91
Hatalı olan çocuğun özür dilemesini isteme	26	56.52
Uygun yollarla hakkını savunmayı öğretme	23	50.0
Anında müdahale etme	21	45.65
Çocuğun etkinliğe ara vermesini sağlama	20	43.47
Her iki çocuğun birbirlerinden özür dilemelerini isteme	18	39.13
Çocuğu sakinleştirici bir etkinliğe yönlendirme	18	39.13
Çocukları farklı alanlara yönlendirme	17	36.95
Paylaşılmayan nesneyi ortadan kaldırma	16	34.78
Hatalı olan çocuğun etkinliğe katılımını engelleme	9	19.56

Çizelge 15’e göre, öğretmenlerin sınıf kurallarıyla ilgili olarak en çok (Ö:%82.60) “sınıf kurallarının beraberce oluşturulması” seçeneğini tercih ettikleri en az ise (Ö:%15.21) “sınıf başkanlığı uygulaması” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir. Bazı öğretmenlerin sınıf başkanlığı bazı öğretmenlerin ise nöbetçi öğrenci uygulaması olarak kullandığı uygulamanın isim değişikliği nedeniyle bu düzeyde az tercih edildiği söylenebilir.

Öğretmenlerin problem durumuna müdahale yöntemlerine bakıldığında ise, en fazla (Ö:%82.60) “soru - cevap yöntemiyle doğruyu buldurma”, en az ise (Ö:%19.56) “hatalı olan çocuğun etkinliğe katılımını engelleme” seçenekleri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin problem durumunda çocuklarla açıklayıcı konuşmaları ve hatalı olan çocuğu etkinlikten uzaklaştırarak cezalandırmamalarının demokrasi eğitimi adına olumlu

bir tutum olduğu söylenebilir. Yazılı görüşme formunda problem durumuna müdahale yöntemlerinden en sık başvuru olan “soru-cevap yöntemiyle doğruyu buldurma” seçeneğinin yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulguları desteklediği görölmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde de öğretmenlerin problem durumunda en çok çocuklarla problem üzerine konuşmayı tercih ettiğı belirlenmiştir.

5. SONUÇ – TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde okulöncesi öğretmenlerinin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırmanın sonuç, tartışma ve önerileri sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar alt amaçlara yanıt olacak şekilde ele alınmıştır.

5.1.1. Demokrasi Tanımına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın birinci alt amacında yer alan “Okulöncesi öğretmenleri ve okul müdürleri demokrasiyi nasıl tanımlamaktadırlar?” sorusuna ilişkin olarak öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi tanımlarına ilişkin sonuçlar sunulmuştur. Öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi tanımları incelendiğinde, öğretmenlerin en fazla insan hakları ve yönetim boyutunda yoğunlaştıkları, müdürlerin ise en fazla insan hakları boyutunda yoğunlaştıkları görülmektedir.

- Öğretmenler demokrasiyi yönetim boyutuyla seçilen lidere ulaşabilme, yönetime katılma, özgürlük, halkın görüşlerinin alınması biçimde tanımlamışken; müdürler demokrasiyi yönetim boyutuyla, katılım ve halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlamışlardır.

Hem öğretmenler hem de müdürler demokrasinin yönetim boyutunda katılım kavramına vurgu yapmışlardır.

- Öğretmenler demokrasiyi yaşam biçimi boyutuyla yaşam tarzını seçme ve özgürlüğün sınırlarını bilme olarak tanımlamışken; müdürler demokrasiyi yaşam biçimi boyutuyla, paylaşma kültürü, kişi ödev ve görevleri, hoşgörü, özgürlüğünün sınırlarını bilme olarak tanımlamışlardır.

Hem öğretmenler hem de müdürler özellikle yaşam biçimi boyutunda başkalarının haklarına ve özgürlüklerini engellemek konusuna vurgu yaparak özgürlüğün sınırlarını bilme kavramında ortak görüş belirtmişlerdir.

- Öğretmenler demokrasiyi insan hakları boyutuyla eşitlik, özgürlük, karar verme, adalet ve saygı olarak tanımlamışken; müdürler demokrasiyi insan hakları boyutuyla kişi hakları, ekonomi, hak ihlali, eşitlik ve özgürlük olarak tanımlamışlardır.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin insan hakları boyutunda hemfikir oldukları kavramların eşitlik ve özgürlük olduğu belirlenmiştir.

5.1.2. Eğitimin Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmadaki İşlevine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada ikinci alt amaç “Öğretmenlerin ve müdürlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevine ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusudur. Bu alt amaca yönelik olarak “eğitim sisteminin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevi”, “demokrasi eğitiminin demokratik toplum yaratmadaki işlevi” ve demokrasi eğitiminin verilmesi” soruları sorulmuştur. Bu kapsamda öğretmenlerin ve müdürlerin eğitimin demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki işlevi konusundaki görüşlerine ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

- Hem öğretmenler hem de müdürler Türk Eğitim Sistemi’nde olumlu değişiklikler olduğunu ancak yine de öğrencilere demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterli olmadığını belirtmişlerdir.
- Hem öğretmenler hem de müdürler demokrasi eğitimi yoluyla demokratik toplumların oluşturulabileceğini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler demokrasi eğitiminin, çocuklara anlatarak, sınıf içinde yaşatarak, aile eğitimi ve hizmetiçi eğitim yoluyla verilebileceğini belirtmişken; müdürler
 - o Sınıf içinde, öğrenci merkezli sınıf ortamı oluşturma, nöbetçi öğrenci seçimi, ödüllendirme ve sınıf başkanlığı seçimi,
 - o Sınıf dışında, sosyal kol çalışmaları ve okul meclisleri,
 - o Demokrasi eğitiminde benimsenmesi gerek tutum ve davranışların ise, kurumlarda hoşgörü kültürünün yerleşmesi, özgür düşünme ortamının

sağlanması ve çocuğun karar mekanizması olması şeklinde görüş belirtmişlerdir.

5.1.3. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

Araştırmada üçüncü alt amaç “Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında yaşadıkları sorunlar nelerdir?” sorusudur. Bu alt amaç kapsamında “Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlar”a ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

- Öğretmenlere göre demokrasi eğitiminde idarecilerden kaynaklanan sorunlar, çocuklara yönelik etkinliklerde öğretmene danışmamaları, çocukların gelişimsel özelliklerinden haberdar olmamaları, okulöncesi eğitim alan mezunu olmamaları, okulöncesi eğitim programını takip etmemeleri, öğretmenler arasında ayırım yapmaları biçimindedir. Müdürler, idareciden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüş belirtmemiş, nasıl bir müdür olunması gerektiği konusuna değinmişlerdir. Müdürlerden yalnızca alan mezunu olan bir müdür, idarecilerden kaynaklanan sorunların müdürlerin alan mezunu olmamaları, çocukların gelişimsel özelliklerini bilmemeleri, alan mezunu genç yöneticileri dikkate almamaları ve öğretmenler arasında ayırım yapmaları konusuna değinmiştir.
- Öğretmenlere göre ailelerden kaynaklanan sorunlar, demokratik tutumlar konusunda ailede model olabilecek kişilerin olmaması, çocuklarının davranış tutum ve gelişimsel özellikleri ile ilgili gerçekleri kabul etmemeleri, anne babanın çocukla ilgili okulda yaşanan problemleri duymak istememesi, anne-babanın eğitim seviyesinin düşük olması, çocuğun sürekli olarak engellenmesi çocuğun ailede söz hakkının olmaması, çocuğun tek çocuk olması, evde demokratik ortamın olmaması biçiminde iken; müdürlere göre aileden kaynaklanan sorunlar ise, demokratik tutumlar konusunda ailede model olabilecek kişilerin olmaması, çocukları ile ilgili gerçekleri kabul etmemeleri, sosyoekonomik düzeyin düşük olması, evde demokratik ortamın olmaması, çocuğun ailede söz hakkının olmaması, geleneksel aile tipi (evde anneanne, babaanne, dede gibi aile büyüklerinin yaşıyor olması) biçimindedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin aileden kaynaklanan sorunlara ilişkin hemfikir oldukları sorunların demokratik tutumlar konusunda ailede model olabilecek kişilerin

olmaması, çocuğun gelişimsel özellikleri ile ilgili gerçeklerin kabul edilmemesi, çocuğun ailede söz hakkının olmaması ve evde demokratik ortamın olmamasıdır.

- Öğretmenlere göre çocuktan kaynaklanan sorunlar, içe kapanıklık, özgüven eksikliği, özel eğitime gereksinim duyma, problem davranışlara sahip olma biçiminde iken, müdürlere göre ise, çocuktan kaynaklanan sorunlar, problem davranışlara sahip olma ve gelişimsel farklılıklar biçimindedir.

Öğretmenlerin ve müdürlerin çocuktan kaynaklanan sorunlardan problem davranışlara sahip olma konusunda hem fikir oldukları görülmektedir.

- Öğretmenlere göre öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar, alanlarındaki yenilikleri takip etmeme, çocuklarla birebir ilgilenmeme, sınıfta demokratik ortamı nasıl oluşturacaklarını bilmeme, kendilerini geliştirmeye açık olmama, sınıfta kendilerini tek otorite kaynağı olarak görme, teorik bilgileri uygulamaya nasıl dönüştüreceklerini bilmeme biçiminde iken, müdürlere göre öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar ise, mesleki tükenmişlik, sorumluluk almak istememe, demokrasinin nasıl uygulanacağını bilinmemesi, yöneticiden çekinme ve çocukları sınıfta yalnız bırakma biçimindedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara ilişkin hemfikir oldukları sorunun öğretmelerin sınıfta demokratik bir ortamı nasıl oluşturacaklarını bilmeme olduğu görülmektedir.

- Öğretmenlere göre eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, alan dışı atamalar, okullar arası ekonomik eşitsizlikler, fiziki şartların uygun olmaması, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, hizmet içi eğitim yetersizliği, hizmet öncesi eğitim yetersizliği, kaynaştırma eğitimi konusunda yetersizlik, demokrasiye yeterli önem verilmemesi biçiminde iken; müdürlere göre ise fiziki koşulların uygun olmaması, kadrolu öğretmen açığı, tüm okullarda demokrasinin işler olmaması, demokrasi eğitimine yeterli önem verilmemesi biçimindedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak ortak görüş belirttikleri sorunların demokrasi eğitimine yeterli önem

verilmemesi ve okulların–sınıfların fiziki koşullarının uygun olmaması olduğu görülmektedir.

- Öğretmenlerden farklı olarak müdürler toplumdan kaynaklanan sorunlar maddi yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar da dile getirmişlerdir. Müdürler, toplumdan kaynaklanan sorunlar kapsamında, kurumlarda demokrasinin işler olmaması, toplumun demokrasiye gereken önemi vermemesi şeklinde görüş bildirmişken, maddi yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar konusunda ise teknolojik donanım eksikliği ve üstün yetenekli çocuklara yönelik özel eğitim sınıfı oluşturmama konusundaki sorunlarını dile getirmişlerdir.

5.1.4. Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmada dördüncü alt amaç “Öğretmenlerin ve müdürlerin demokrasi eğitimi kapsamında yaşadıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?” sorusudur. Bu alt amaç kapsamında “Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileri”ne ilişkin sonuçlar sunulmuştur.

- Öğretmenlere göre öğretmenden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümler, öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda bilgilendirilmesi, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeye açık olmaları, öğretmenlerin sık sık hizmet içi eğitimden geçirilmesi biçiminde iken; müdürler ise öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik olarak, bire bir görüşme (öğretmenle konu ile ilgili yüzyüze görüşme yapma) ve bilinçlendirme eğitimi, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeye açık olmaları biçiminde çözüm önerileri getirmişlerdir.
- Öğretmenlere göre eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümler, demokrasi eğitimine yönelik olarak yasal düzenlemelerin yapılması, demokrasinin yaparak yaşayarak öğrenilmesine olanak sağlanması, öğretmenlere hizmet öncesi eğitimde demokrasi eğitiminin nasıl verileceği konusunda eğitim verilmesi, demokrasi eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitim verilmesi biçiminde iken; müdürlere göre ise demokrasi eğitiminin yaparak yaşayarak uygulanmasına olanak sağlanması ile eğitim sisteminden kaynaklanan sorunların çözüleceği belirlenmiştir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin eğitim sistemine ilişkin çözüm önerilerinde hemfikir oldukları noktanın demokrasi eğitiminin yaparak yaşayarak uygulanması naolanak sağlanması olduğu görülmektedir.

- Öğretmenlere göre aileden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümler, aile ile iletişime geçme, aile ile işbirliği yapma, aileyi rehberlik merkezine gönderme ve aileyi psikologa yönlendirme biçiminde iken; müdürlere göre ise kurslar, seminerler ve rehberlik merkezine yönlendirme biçimindedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin aileden kaynaklanan sorunlara ilişkin getirdikleri çözüm önerilerinde hemfikir oldukları çözüm aileyi rehberlik merkezine yönlendirmedi.

- Öğretmenlere göre çocuktan kaynaklanan sorunlara yönelik çözümler, açıklayıcı konuşmak, aile ile görüşmek, arkadaşlarından öğrenmesini sağlama, çocuğa belirli çerçevede izin verme, düşündürme, empati kurdurma, gözlem, güdüleme, koşulsuz sevgi, lider pozisyonuna getirme, ödüllendirme, ödülün yoksun bırakma, sabırla yaklaşma, rehberlik merkezine yönlendirme biçiminde iken; müdürlere göre ise, çocukla diyalog kurma, çocuğun yaptığı yanlış düşünmesini sağlama, çocuğa sabırla yaklaşma, çocukla açıklayıcı bir şekilde konuşma, rehabilitasyon merkezine gönderme, rehberlik merkezine yönlendirme ve psikologa gönderme biçimindedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin çocuklara yönelik sundukları ortak çözümler; çocukla açıklayıcı bir şekilde konuşma, rehberlik merkezine yönlendirme, sabırla yaklaşma, yaptığı yanlış düşünmesini sağlama biçimindedir.

- Müdürlerin öğretmenlerden farklı olarak değindikleri ekonomik sorunlara yönelik çözüm önerisi ise, okul-aile işbirliği biçimindedir.

5.1.5. Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın beşinci alt amacı “Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlere ve okul müdürlerine göre okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminin yeri

ve önemi nedir?” sorusudur. Bu alt amaç doğrultusunda, “demokrasi eğitimine başlama yaşı ve okulöncesinde verilmesinin önemi”, “okulöncesi dönem çocuklarının demokratik tutum ve davranış kazanma düzeyleri”, “okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlar” a yönelik sonuçlar sunulmuştur.

- Hem öğretmenler hem de müdürler çocukların en alıcı oldukları dönem olması itibarıyla demokrasi eğitimine okulöncesi dönemde başlanması gerektiğini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler çocukların demokratik tutum ve davranışlar kazanabilmeleri için evde, okulda ve sınıfta demokratik ortamı yaşamaları gerektiğini belirtmişken; müdürler, çocukların demokratik tutum ve davranış kazanmasında okul-aile işbirliğinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.
- Öğretmenler okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kavratılabilecek tutum ve davranışların, düşüncelerini ifade etme, paylaşma, kararlarının arkasında durma, insan sevgisi, empati, problem çözme, kurallara uyma, özgürlüğünün sınırlarını bilme, grup bilinci, doğruluk-dürüstlük, eşitlik, işbirliği, liderliği üstlenebilme, seçmeyi öğrenme, karar verme, hoşgörü, farklılıklara saygı, sorumluluk, farkındalık, haklara saygı duyma, adalet ve özgüven geliştirme olduğunu belirtmişlerdir. Müdürler ise, okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kavratılabilecek tutum ve davranışların, paylaşma, sırasını bekleme, kişi haklarına saygı, sorgulama, seçme ve seçilme, işbirliği, eleştirel düşünme, sorumluluk, eşitlik, kabullenme, kendine güven, ırkçılıktan kaçınma, sevgi-saygı, kendini ifade etme, adalet, hoşgörü, ön yargılardan kaçınma olduğunu belirtmişlerdir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin hemfikir oldukları çocuklara kavratılabilecek demokratik tutum ve davranışların paylaşma, haklara saygı, adalet, eşitlik, işbirliği, seçmeyi öğrenme, hoşgörü, sorumluluk olduğu görülmektedir.

5.1.6. Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile İşbirliğine Yönelik Sonuçlar

Araştırmanın altıncı alt amacı “Öğretmenlerin ve okul müdürlerinin ailede, okulda ve sınıfta demokrasi eğitiminin uygulanışına yönelik görüşleri nelerdir?” sorusudur. Bu alt amaç kapsamında “demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliği” ve “demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar” sorularına yanıt aranmıştır. Bu alt amaca ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Hem öğretmenler hem de müdürler bazı konularda tek başlarına kimi zaman başarılı olamadıklarını ancak aileyle işbirliği yaptıklarında başarılı olabildiklerini bu nedenle okula-aile işbirliğinin son derece önemli olduğunu belirtmişlerdir.
- Öğretmenler okul-aile işbirliği kapsamında seminerler, haftalık bülten, okul web sayfası, broşür, görüşmeler, not gönderme, okul-aile birliği seçimi, ödevler ve veliyi sınıf içi etkinliğe katma gibi etkinlikler yaptıklarını belirtmişken; müdürler ise aylık bülten, bilgi kartları, birebir görüşme, el broşürü, ev gezileri, ev gözlemleri, ilan panoları, okul-aile birliği, seminerler, sergiler, sınıf anneleri, veli bilgilendirme toplantıları, velileri sınıf etkinliklerine katma ve yönetim kurulu gibi etkinlikler yaptıklarını belirtmişlerdir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin okul-aile işbirliği kapsamında belirttikleri ortak etkinliklerin okul-aile birliği, seminerler, görüşmeler, velilerin sınıf içi etkinliklere katılımı gibi etkinlikler olduğu görülmektedir.

- Öğretmenler ailede demokrasi eğitimi kapsamında ebeveyn sorumluluklarını; çocuğa demokratik model olma, çocuğu karara katma, problem çözme, açıklayıcı konuşma ve tutarlı olma olarak belirtmişken; müdürler ise, çocuğa toplum kurallarını öğretme, çocuğun fikrini alma, çocuğa paylaşmayı öğretme, çocuğu evin yönetimine katma, çocuğu birey olarak görme, çocuğa sorumluluk verme, çocuğa eşitlik kavramını öğretme ve çocuğu şiddetten arındırma olarak belirtmişlerdir. Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin hemfikir oldukları ebeveyn sorumluluğunun çocuğu karara katma olduğu görülmektedir.

- Hem öğretmenler hem de müdürler çocukların okulun demokratik yapısını fark edebildiklerini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler demokratik okul ortamı ve çocuk etkileşimi konusunda model alma kavramının önemle üzerinde durmuşlardır.
- Hem öğretmenler hem de müdürler demokratik bir okul ortamında öğretmenin huzurlu olduğunu ve bu huzuru çocuklara yansıttıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretmenler demokratik okul ortamında müdürün çocuklara yönelik sorumluluğunun çocuklara demokratik model olma olarak belirtmişken; müdürler ise, çocuğu sevme, her çocuğa eşit yaklaşma, çocukların mutlu olması, çocuğu birey olarak görme, çocuklara demokratik model olma ve çocuğa saygı duyma olarak belirtmişlerdir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin demokratik okul ortamında müdür sorumluluklarından hemfikir oldukları sorumluluğun çocuklara demokratik model olma olduğu görülmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin genellikle demokratik okul ortamında müdür sorumlulukları denince en çok öğretmene yönelik sorumluluklarında görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

- Öğretmenler demokratik okul ortamında müdürlerin diğer sorumluluklarının okulun fiziki koşullarını ayarlama, kuralları birlikte oluşturma, veliyle iletişimde öğretmene yardımcı olma, öğretmenlerden görüş alma, öğretmene rehber olma ve eşit davranma olduğunu belirtmişken; müdürler ise, eşit davranma, hak yememe, demokratik olma, öğretmenin sınıfta özgür olması, kararların ortak alınması, işbirliği, sorunları dinleme, kuralları birlikte oluşturma, hoşgörülü olma, öğretmenlerden görüş alma, öğretmene rehber olma gibi sorumluluklar belirtmişlerdir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin hemfikir oldukları müdür sorumluluklarının eşit davranma, kuralların birlikte oluşturulması, öğretmenlerden görüş alınması, öğretmenlere rehber olma olduğu görülmektedir.

- Öğretmenlere göre demokratik sınıf ortamında öğretmen sorumlulukları, adil davranma, ayırım yapmama, bireysel farklılıkları dikkate alma, çocuğa örnek olma, çocuğa saygı duyma, çocuğu güdüleme, çocuğun düşüncelerini alma, çocukları sevmeye, çocukların haklarına saygı duyma, çocukların kendilerini yönetmelerine fırsat verme, çocuk merkezli eğitim verme, çocukları tanıma, çocukları paylaşmaya sevk etme, öğretmenin hatasını kabul etmesi, planlamada esnek olma, seçeneklerin çoğaltılması, sınırların iyi belirlenmesi, veliyle iletişime geçme ve tutarlı davranma biçimindedir. Müdürlere göre ise, demokratik sınıf ortamında öğretmen sorumlulukları, arkadaşına müdahale etmesini önleme, bireysel farklılıkları önemseme, biz kavramını kazandırma, birey olarak kabul etme, davranışının sonucunu görmesini sağlama, fikir alma, kendini ifade etmesine olanak sağlama, çocukları tanıma, birbirlerini dinlemelerini sağlama, eşit davranma, hoşgörölü olma, olumlu eleştiri yapmalarını sağlama, ödüllendirme, haklara saygı duyma, sınıfa zaman ayırma, sorgulama becerisi kazandırma, şiddetten alıkoyma, etkinliklerin planlanmasında esnek olma biçimindedir.

Hem öğretmenlerin hem de müdürlerin demokratik sınıf ortamında öğretmen sorumluluklarına ilişkin hemfikir oldukları sorumlulukların adil davranma, bireysel farklılıkları önemseme, çocuğun düşüncelerini alma, çocukların haklarına saygı duyma, çocukları tanıma, planlamada esnek olma olduğu görölmektedir.

- Öğretmenler, sınıfta demokrasi eğitimi uygulamalarında etkinlik odaklı olarak en çok serbest zaman etkinliklerini kullandıkları, serbest zaman etkinliklerini genellikle çok fazla yapılandırmadıkları, çocukların yaratıcılıklarını desteklemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretmenler, okulöncesi eğitim programında yer alan kazanımlardan “günlük yaşamdaki kurallara uyar” kazanımının (%95.7) en yüksek düzeyde çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada doğrudan ilgili olduğunu belirtmişlerdir.

- Öğretmenler, sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında sınıf yönetiminde kararların sınıfça ortak alınması, nöbetçi öğrenci uygulaması yapılmasını, sınıf kurallarının beraberce oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir.
- Öğretmenler, sınıfta problem duruma müdahale yöntemlerinin ise, anında müdahale etme, her iki çocuğun birbirlerinden özür dilemelerini isteme, çocuğu sakinleştirici bir etkinliğe yönlendirme, çocuğun etkinliğe ara vermesini sağlama, çocukların kendi aralarında çözüm bulmalarını sağlama, çocukları farklı etkinlik merkezlerine yönlendirme, paylaşılmayan nesneyi ortadan kaldırma ve soru cevap yöntemiyle doğruyu buldurma olduğunu belirtmişlerdir.

5.2. Tartışma

Araştırma sonucunda hem öğretmenlerin hem de okul müdürlerinin demokrasiyi en çok kişi haklarına saygı bağlamında özgürlüğün başkalarının özgürlükleri ile sınırlı olduğu, sınıfların kalabalık olması nedeni ile çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırılmada sorunlar yaşandığı, öğretmenlerin özel eğitim gereksinimi olan çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırmada sorunlar yaşadıkları, müdürlerin okulöncesi eğitim programını bilmemelerinden kaynaklanan sorunlar yaşandığı, okullarda demokrasi eğitimi verilmesi ile toplumların demokratikleşebileceği, demokrasi eğitimine erken yaşlardan itibaren başlanması gerektiği, okulöncesi eğitimin bu konuda son derece önemli olduğu ve çocukların demokratik tutum ve davranışları büyük ölçüde kazanabildikleri, demokrasi eğitiminin çocuklara sınıfta demokratik ortamlar yaşatılarak verilebileceği, çocuklara demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasında aile tutumunu önemli olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bağlamda, bu bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar ilgili alanyazın ile tartışılmıştır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmelerde hem öğretmenler hem de müdürler demokrasiyi en çok kişi haklarına saygı bağlamında özgürlüğün başkalarının özgürlükleri ile sınırlı olması gerektiği şeklinde tanımlamaları ile öğretmenlerin kontrol listesi aracılığı ile okulöncesi eğitim programında yer alan kazanımlardan “günlük yaşamdaki kurallara uyar” kazanımını en yüksek düzeyde çocuklara demokratik tutum

ve davranış kazandırmada doğrudan ilgili olduğunu belirtmeleri bulguları örtüşmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde özgürlüğün sınırlarını bilme olarak ortaya çıkan kavramın özgürlüğün başkalarının özgürlüğü ile sınırlı olması gerektiği görüşünü dile getirdiği ve bu bakış açısının ise toplumsal yaşamda ve günlük hayatta kurallara uyma kavramı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü günlük yaşamdaki kurallar kişi haklarına saygı, başkalarının sınırlarına girilmemesi, özgürlüğün başkalarının özgürlüğü ile sınırlı olması gerektiği gibi pek çok kavramı düzenleyen kurallardan oluşmaktadır.

Araştırmanın bulguları arasında yer alan, eğitim sisteminin sınıf mevcutlarının kalabalıklığı nedeni ile çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada yetersiz olduğu bulgusu, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2009 verileri ile örtüşmektedir. MEB 2009 verilerine göre Türkiye'de okulöncesi eğitim alanında görev yapan öğretmen sayısı 29.342 iken okulöncesi eğitim alan çocuk sayısı 804.765'tir. Öğretmen başına düşen çocuk sayısı ise, 27.4'tür. Aynı zamanda Gümüş, Tümkaya ve Dönmezer (2004)'in çalışmasının bulguları da araştırmanın bulgusunu desteklemektedir. Söz konusu çalışmada 2000-2001 yılında Adana ilinde okulöncesi eğitim kurum sayısının 14 olmasına karşın öğrenci sayısının 6696 ve öğretmen sayısının 261 olduğu dolayısıyla bir öğretmene düşen öğrenci sayısının 25.7 olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, okulöncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bir öğretmene ortalama 25 öğrencinin düşmesi sınıfın demokratik atmosferini büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin öğrenci sayısının fazla olması öğretmenin çocuklar ile birebir ilgilenememesi ve çocukların bireysel farklılıklarına önem vermemesine neden olabilmekte, çocuk ve öğretmen arasında oluşturulması gereken güven duygusunu etkileyebilmekte ve bu durumun sınıfın demokratik yapısını olumsuz olarak etkileyebildiği düşünülmektedir.

Demokrasi eğitiminde öğretmenlerin belirttikleri bir diğer sorun ise, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine bazı tutum ve davranışları kazandırmada zorlandıklarıdır. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik yaşadıkları zorlukların temelinde bilgi eksikliği olduğu Artan ve Uyanık Balat (2003)'in çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Artan ve Uyanık Balat tarafından yapılan çalışmada okulöncesi öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Sınıf

içerisinde kaynaştırma öğrencisine yönelik olarak yeterli bilgiye sahip olmayan öğretmenin davranışları sınıfın demokratik yapısını etkileyebilmektedir. Sınıfta kaynaştırma öğrencisi ve diğer öğrenciler arasında demokratik bir ilişki tarzının oturtulmasında öğretmene büyük sorumluluklar düşmektedir. Hem öğretmenin kendisinin hem de sınıftaki diğer çocukların kaynaştırma öğrencisine yönelik tutumları kaynaştırma öğrencisinin de tutumlarını etkileyebilmekte ve bu durum ise sınıfın genel atmosferini belirleyebilmektedir. Sınıf içerisinde dengeli ve sağlıklı bir ilişki tarzının oturtulmasının öğretmene ve öğretmenin bu konudaki bilgisine bağlı olduğu söylenebilir. Bu nedenle öğretmenlerin hem hizmetöncesi eğitiminde hem de hizmetiçi eğitiminde kaynaştırma öğrencilerine yönelik olarak gerekli derslerin ve seminerlerin verilmesi gerekmektedir.

Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında yaşanan sorunlardan biri olan müdürlerden kaynaklanan sorunlar arasında, müdürlerin okulöncesi eğitim programını bilmemeleri, öğretmenlere rehberlik yapmada yetersiz olmaları, çocukların gelişim düzeylerini bilmemeleri bulgusu, Arslan'ın (2003) çalışmasıyla örtüşmektedir. Arslan çalışmasında, okul müdürlerinin %72.1'inin okulöncesi eğitimle ilgili olarak hiçbir seminere katılmadıklarını, %27.9'unun ise en az bir en fazla ise dört kez okulöncesi eğitim ile ilgili seminere katıldıklarını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmada, öğretmenlere rehber olma, çocukların gelişim düzeylerini bilmeme durumlarının okul müdürlerinin sınıf ya da farklı alan mezunu almalarından kaynaklandığı belirtilmiştir. Demokratik bir okul ortamında yetişen çocukların demokratik tutum ve davranışları içselleşirmesinin kolaylaştığı düşünüldüğünde böyle bir okul ortamının yaratılmasında okul müdürlerine büyük sorumluluk düştüğü söylenebilir. Bu bağlamda, okulöncesi eğitim alan bilgisine sahip, çocukların gelişimsel özelliklerini yakından takip eden ve okul ortamını buna göre düzenleyebilen, öğretmenlere rehber olmada sorumluluk üstlenebilen okul müdürlerinin olması demokratik bir kurum kültürünün oluşturulmasında son derece önemlidir.

Çalışmanın bulgularından olan ve hem öğretmenler hem de müdürler tarafından belirtilen bir diğer görüş ise, okullarda demokrasi eğitiminin verilmesinin, demokratik toplumlar oluşturulmasında önemli olduğudur. Çalışmanın bu bulgusu Ünal (2004)'ın çalışmasıyla örtüşmemektedir. Ünal (2004), genellikle, eğitimin evrensel demokrasi değerlerini içerecek biçimde düzenlenmesinin toplumun demokratikleşme sürecine

katkı sağlayacağı görüşünün olduğunu ancak, eğitimin var olan demokrasi düşüncesinin ve uygulamalarının sınırlılıklarıyla biçimlendirildiğini bir başka deyişle var olanı yeniden üretmekle sınırlı olduğunu yani demokrasi eğitimi yoluyla toplumların demokratikleşemeyeceğini dile getirmiştir. Ancak, okulda oluşturulan demokratik ortam ve verilen demokrasi eğitiminin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin demokrasi algısından etkileneceği bir gerçektir. Diğer bir yandan, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda eğitilmesinin, okulda verilecek olan demokrasi eğitiminin niteliğini ve yönetici ve öğretmenlerin demokrasi algısını daha üst seviyeye çıkaracağı düşünülmektedir. Ayrıca, özellikle ev ortamında demokratik aile ortamına sahip olamayan çocuklar göz önüne alındığında bu konudaki eğitim açıklarının her ne kadar istenen düzeyde olmasa da okulda belli bir ölçüde kapatılabileceği öngörülebilir. Sonuç olarak Ünal'ın görüşlerinin aksine, çocuklara demokratik ortamlar yoluyla demokrasinin yaşatılmasının, çocukların demokrasi bilinci ve kültürünü oluşturmalarını sağlamakta ve geleceğin yetişkin bireyleri olarak demokratik bir toplum kültürü yaratılmasında önemli bir aşama olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu demokrasi eğitimine erken yaşlardan itibaren başlanması gerektiği, okulöncesi eğitimin bu konuda son derece önemli olduğu ve çocukların demokratik tutum ve davranışları büyük ölçüde kazanabildikleridir. Araştırmada hem öğretmenler hem de okul müdürleri okulöncesi dönem çocuklarının demokratik tutum ve davranışları büyük oranda kazandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, okul-aile işbirliği ve aile eğitimi yoluyla bu düzeyin daha da artırılabilceğini belirtmişlerdir. Çalışmanın bu bulgusu Şahin ve Baç Karaaslan (2006)'nın çalışmalarının bulgusuyla örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada da çocukların yaşı ve gelişim düzeyleri dikkate alındığında kendilerinden beklenen sosyal gelişim becerilerini büyük oranda kazandıkları ve bu oranın daha da artırılabilmesi için ise, çocuklara uygun olanakların sağlanması ve ailelerin bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çocuklara okulda kazandırılmaya çalışılan tutum ve davranışların çocuklar tarafından içselleştirilebilmesi için çocuklara uygun ortamlar sağlanması ve ailede de bu ortamların devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, okul-aile işbirliği son derece önemli olmaktadır.

Araştırmanın okullarda okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlara yönelik olarak broşür, velinin sınıf içi etkinliğe katılımı, seminerler, geziler, toplantılar, haftalık bülten, not gönderme gibi çoklu etkinlikler yapıldığı bulgusu Tezel Şahin ve Turla'nın (2003) çalışmalarıyla örtüşmemektedir. Tezel Şahin ve Turla çalışmalarında okulöncesi eğitim kurumlarında veli toplantıları ve problem durumunda aileler ile bireysel görüşmeler yapıldığını ancak, anne babanın okulöncesi eğitim programına (haber mektubu, afiş, broşür) yer verilmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca hem yarı yapılandırılmış görüşmelerde hem de yazılı görüşmelerde öne çıkan aile katılımı çalışması velinin sınıf içi etkinliğe katılımı bulgusudur. Araştırmanın bu bulgusu da, Kaya ve Gültekin'in (2003) çalışmalarının bulgusuyla örtüşmemektedir. Kaya ve Gültekin tarafından yapılan çalışmada kendileriyle görüşme yapılan anne babalar okulda gün boyu yapılan etkinlikler ve uygulan eğitim programında rol almadıklarını belirtmişlerdir. Her iki çalışmanın bulgularının araştırma bulguları ile örtüşmemesi dikkat çekicidir. Ancak yapılan her iki çalışmanın 2003 yılında yapıldığı gözönünde bulundurulduğunda araştırmanın yenilenen 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'ndan sonra yapılması ve söz konusu programda ise aile katılımı çalışmalarına daha fazla yer verildiği bilinmektedir. Araştırma bulgusunun bu nedenle her iki çalışmadan farklı olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda, Kaya ve Gültekin'in çalışmalarında aileler ile görüşme yapılmışken, araştırmada öğretmenler ve okul müdürleri ile görüşme yapılmıştır. Bu nedenle öğretmenlerin ve okul müdürlerinin olması gerekeni söyleyebileceği ve velilerin daha nesnel bilgiler verebileceği de gözönünde bulundurulabilir.

Araştırmada hem öğretmenler hem de müdürler demokrasi eğitime erken yaşlarda başlanması gerektiğini ve çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada okulöncesi eğitimin son derece önemli olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusunu, Ersoy (2008), Gündoğdu (2004) ve Moboçoğlu (1998)'nin çalışmaları desteklemektedir. Söz konusu çalışmalarda demokrasi eğitime erken yaşlarda başlanması gerektiğinin önemi üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda, Çakmak Güleç ve Özdemir (2004, 2006)'in çalışmalarındaki bulgular da çalışma bulgusunu desteklemektedir. Söz konusu çalışmalarda okulöncesi eğitimin çocukların demokratik tutum ve davranışları ile ilgili olarak “uyuma”, “işbirliği yapma”, “grup içinde alınan kararlara katılma”, “başkalarının görüşlerine saygı duyma”, “sorumluluk üstlenme” ve “herkese eşit davranma” gibi değerlerin gelişmesinde önemli rol oynadığı belirlenmiştir.

Çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırılması kapsamında demokrasi eğitiminin erken yaşlardan itibaren verilmesi gerekmektedir. Ancak ailelerin demokratik ortamlar sunamaması ve ailelerde çocuklara model olacak örnek kişilerin bulunmaması, okulöncesi eğitimin bu eksiklikleri kapatmasını ve öğretmenin model olmasını zorunlu kılmaktadır.

Araştırmanın çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada aile tutumunun önemli olduğu bulgusu, Tezel Şahin ve Özyürek (2008) tarafından yapılan çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, anne babanın eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına yönelik demokratik tutumlarının da arttığı belirlenmiştir. Aynı zamanda çalışmanın bulgularından olan anne babanın eğitim seviyesinin çocukların demokratik tutum ve davranışlar kazanmasını etkilediği bulgusu Gömleksiz ve Kan tarafından 2008 yılında yapılan çalışmanın bulgusu ile örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını etkileyen faktörlerden biri olarak anne babanın eğitim düzeyi gösterilmiştir. Çalışmada, anne babanın eğitim düzeyi arttıkça bireylerin demokratik tutumlarının da olumlu düzeyde arttığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, anne babanın eğitim seviyesi arttıkça çocuklarına yönelik demokratik tutumları artmakta, bu ise çocukların demokratik tutumlar geliştirmesini sağlamaktadır. Diğer bir deyişle demokrasiyi yaparak yaşayarak öğrenen çocuk demokratik tutum ve davranışları büyük oranda içselleştirmektedir. Bu görüş aynı zamanda hem araştırmanın demokrasi eğitiminin sınıfta yaşayarak verilmesi gerektiği bulgusu ile hem de Yeşil (2003)'in çalışması ile örtüşmektedir. Yeşil (2003), insan hakları ve demokrasi eğitiminde izlenecek yöntemlerin yaşantı ağırlıklı, bireyi merkez kılan, demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili değer, ilke ve kurallarını yaşama olanağı sağlayan bir yöntem olması gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda okulöncesi dönemde çocuklara kavratılabilecek demokratik tutum ve davranışların belirlenmesi de önem kazanmaktadır. Araştırmada bu konuya yönelik elde edilen bulgular Pepper ve Henry (1985) ile Erwin ve Kipness (1997)'nin çalışmalarında belirttikleri tutum ve davranışlarla örtüşmektedir. Araştırmada öne çıkan kavramlardan eşitlik, saygı, sorumluluk gibi kavramlarının her iki çalışmada da vurgulandığı belirlenmiştir.

Araştırmanın öğretmenlerin problem durumunda uyguladıkları stratejilerin başında soru-cevap yöntemiyle doğruyu buldurma, çocuğun yaptığı yanlış düşünmesini

sağlama ve sınıf kurallarını çocuklarla tartışarak oluşturma bulgusu, Güleç'in (2003) öğretmenlerin, çocukların disiplin problemlerini önlemek ve öğrenmeyi desteklemek amacıyla çocuklarla kuralları tartışmayı tercih ettikleri bulgusu ile örtüşmektedir. Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde çoğu öğretmen çocuklarla birlikte konuşarak sınıf kurallarını oluşturdıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler sınıf kurallarını çocuklarla birlikte oluşturdıklarında çocukların kuralları daha kolay içselleştirebildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin belirttikleri gibi, çocukların kuralları içselleştirebilmeleri, kendilerini sınıfın bir üyesi gibi hissedip, sınıfta varolan problem durumları üzerine çözüm üretebilmeleri için çocukların sürece aktif katılımı gerektiği söylenebilir.

5.3. Öneriler

Gerçekleştirilen araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre geliştirilen öneriler “Uygulamaya Yönelik Öneriler” ve “Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler” olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

5.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitim programlarında okulöncesi dönem çocuklarına demokratik tutum ve davranış kazandırmaya yönelik olarak kuramsal ve uygulamalı dersler verilebilir.
- Öğretmenlere sınıf içerisinde demokrasi eğitimini nasıl uygulayacaklarına yönelik olarak hizmet içi eğitim verilebilir.
- Okulda demokratik kurum kültürünün yerleştirilmesi yönünde okul yöneticilerine hizmet içi eğitim verilebilir.
- Okulöncesi dönem çocuklarının ebeveynlerine evde demokratik ortamlar yaratılması yönünde seminerler verilebilir.
- Okul-aile işbirliğinin artırılmasına yönelik etkinlikler düzenlenebilir.
- Demokrasi kavramını çocukların yaparak yaşayarak içselleştirmesi amacı ile eğitim programlarında gerekli düzenlemeler yapılabilir.

- Okulöncesi eğitim kurumlarına atanacak yöneticilerin vekaleten de olsa okulöncesi eğitimi mezunu olma şartları aranabilir.
- Okulöncesi dönem çocuklarına demokratik tutum ve davranışlar kazandırılmak üzere okulda ve sınıfta çocukların demokrasiyi yaparak yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlayıcı kazanımların ve etkinliklerin olduğu bir etkinlik bankası oluşturulabilir.
- Okulöncesi öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulamalarında çocuklara demokratik tutum ve davranışlar kazandırılmasına yönelik etkinlik planlamaları, uygulamaları istenebilir ve dönem sonunda uygulama sonuçları tartışılabilir.

5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminde okul-aile işbirliğinin etkisi üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Öğretmenlerin sınıf içi demokrasi uygulamalarına ve bunun çocukların demokratik tutum ve davranış düzeylerine etkisini inceleyen araştırmalar yapılabilir.
- Çocukların demokratik tutum ve davranışları öykü ya da resimler yoluyla incelenebilir.
- Okulun demokratik atmosferi, öğretmen-personel ve yönetici ilişkileri ile bu ilişkilerin çocuklara yansımalarına yönelik çalışmalar yapılabilir.

EKLER LİSTESİ

<u>EK</u>	<u>Sayfa No</u>
1. Araştırmanın İlk Bölümü İçin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin...	185
2.Araştırmanın İkinci Bölümü İçin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden Alınan İzin..	186
3.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Öğretmen Bilgilendirme Formu.....	187
4.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Öğretmen İzin Formu.....	189
5.Öğretmen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	190
6.Öğretmen Yarı Yapılandırılmış Görüşme Veri Toplama Çizelgesi.....	192
7.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Okul Müdürü Bilgilendirme Formu.....	193
8.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Okul Müdürü İzin Formu.....	195
9.Okul Müdürü Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	196
10.Okul Müdürü Yarı Yapılandırılmış Görüşme Veri Toplama Çizelgesi.....	198
11.Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesi Öğretmen Bilgilendirme Formu...	199
12.Yazılı Görüşme Formu ve Kontrol Listesi Öğretmen İzin Formu.....	200
13.Öğretmen Yazılı Görüşme Formu.....	201
14.Öğretmen Kontrol Listesi Formu.....	208
15.Yazılı Görüşme Müdür Bilgilendirme Formu.....	212
16.Yazılı Görüşme Müdür İzin Formu.....	213
17.Müdür Yazılı Görüşme Formu.....	214
18.Öğretmen Görüşme Döküm Örneği.....	222
19.Müdür Görüşme Döküm Örneği.....	223
20.Verilerin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmasında Görev Alan Uzmanlara İlişkin Bilgiler.....	224
21.Öğretmen Veri Kodlama Anahtarı.....	225
22.Müdür Veri Kodlama Anahtarı.....	227

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.26.00.02.310 ()/
Konu : Araştırma İzni.

05.03.2009 * 03916

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Anadolu Üniversitesi Genel Sekreterliği'nin 25.02.2009 tarih ve B.30.2.ANA.0.70.00.00-500-176/2199
b) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sevcan YAĞAN'ın, "**Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin ve Müdürlerin Demokrasi Eğitimi Alguları**" başlıklı tez çalışması kapsamında, 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde İlimiz Tepebaşı ve Odunpazarı İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ekli listede isimleri sunulmuş olan anaokullarında görev yapan müdür ile öğretmenlere araştırma uygulama izni talebi incelenmiştir.

Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü tarafından kabul edilen ve onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen veri toplama araçlarının, İlimiz Tepebaşı ve Odunpazarı İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ekli listede isimleri sunulmuş olan anaokullarında görev yapan müdür ile öğretmenlere araştırma uygulama talebi ilgi (b) Yönerge doğrultusunda Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larınıza arz ederim.

İbrahim CEYLAN
İl Milli Eğitim Müdürü

O L U R
4./03/2009

Ekrem BALLI
Vali a.
Vali Yardımcısı

Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Eğitim-Öğretim Bölümü
Büyükdere Mah. Atatürk Bulvarı
No:247 ESKİŞEHİR

Tel : (0222) 239 72 00 - 419
Faks : (0222) 239 39 22
egitimogretim26@meb.gov.tr
http://eskisehir.meb.gov.tr

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.26.00.02.310 ()/
Konu : Araştırma İzni

12.04.2010 * 06530

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 26.03.2010 tarih ve B.30.2.ANA.0.70.00.00-500-260/3446 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okulöncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sevcan YAĞAN'ın "Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin ve Okul Müdürlerinin Demokrasi Eğitimi Algıları" konulu yüksek lisans tezi çalışması kapsamında, ekli listede belirtilen Müdürlüğümüze bağlı anaokullarında görevli öğretmenler ve okul müdürlerine araştırma uygulama izni talebi incelenmiştir.

Anadolu Üniversitesi Rektörlüğü tarafından kabul edilen ve onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen veri toplama aracının, ekli listede belirtilen Müdürlüğümüze bağlı anaokullarında görevli öğretmenler ve okul müdürlerine 2009-2010 eğitim-öğretim yılında (28 Mayıs 2010 tarihine kadar) bir ders saatini geçmeyecek şekilde uygulanması ilgi (b) Yönerge doğrultusunda Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larınıza arz ederim.

EKLER:

Ek-1 Liste (1 Sayfa)

İbrahim CEYLAN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
9../04/2010
Ekrem BALLI
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK 3

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME FORMU

Merhaba, ben Sevcan YAĞAN. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitim Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Ayrıca, Eğitim Bilimleri Enstitüsüne bağlı Okulöncesi Öğretmenliği Programında Yüksek Lisans öğrencisiyim ve bu araştırmadan elde edilecek veriler yüksek lisans tez çalışmamın verilerini oluşturacaktır. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili olarak görüşlerinizi almak istiyorum. Bu bağlamda sizinle görüşmek yapmak istiyorum.

Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir ve gizli kalacaktır. Elde edilen bilgiler, bu araştırma dışında başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüşülen bireylerin isimleri ve çalıştıkları kurumlar kesinlikle rapora yansıtılmayacaktır. Görüşme sırasında istediğiniz zaman soruyu tekrarlayabilir ya da sorular yeterince açık değilse açıklama yapabilirim. Lütfen görüşme sırasında, kendinizi bir sohbet ortamında olduğu gibi rahat hissetmeye çalışın.

Görüşme yaklaşık 45 dakika sürecektir. Bir sakıncası yoksa görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu zamanı etkili bir biçimde kullanma, verilen yanıtların kaydını ayrıntılı ve doğru olarak tutma olanağı sağlayacaktır. Söylediklerime ilişkin bir düşünce ya da sorunuz varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. Ayrıca araştırmama ilişkin olarak sormak istediğiniz başka noktalar varsa aşağıda belirtilen numaralardan benimle ve tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.Meral ÖREN ile iletişim kurabilirsiniz

İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum. Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Anasınıfı Öğretmeninin Adı-Soyadı:

ARAŞTIRMACI:	DANIŞMAN
Sevcan YAĞAN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E- posta: syagan@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-05-80 (Dah. 3550) Cep:0-505-536-26-14	Yrd.Doç.Dr. Meral ÖREN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E-posta: moren@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-0580 (dah:3541) Cep: 0-505-911-36-28

EK 4:

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME ÖĞRETMEN İZİN FORMU

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okulöncesi Eğitimi Programı'nda yüksek lisans yapmakta olan Sevcan YAĞAN yapacağı araştırmanın amacını ve uygulayacağı veri toplama tekniklerini bana açıklamıştır. Bu araştırmaya hiçbir baskı altında kalmadan gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Sevcan YAĞAN'ın bilimsel araştırması süresince veri toplama amaçlı olarak görüşme yapmasında, ses kaydı almasında hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

Anasınıfı Öğretmeninin Adı-Soyadı:

İmza

Tel:

Adresi:

Araştırmacının Adı Soyadı: Sevcan YAĞAN

İmza

Tel:

Adresi:

EK 5:

ÖĞRETMEN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşme Soruları

1. Sizce demokrasi nedir? Demokrasiyi nasıl tanımlarsınız?
2. Şu anki eğitim sistemimizin demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasındaki rolü nedir?
3. Demokrasi eğitiminin, demokratik bir toplum yaratmadaki işlevi konusunda ne düşünüyorsunuz?
4. Demokratik bir toplum olabilmek için demokrasi eğitimi nasıl verilmelidir?
 - a. Eğitimde ne gibi değişiklikler yapılmalıdır?
5. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi deyince aklınıza neler geliyor?
 - a. Okulöncesi eğitim döneminde demokrasi eğitiminin yeri ve önemi konusunda ne düşünüyorsunuz?
6. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kazandırılacak tutum ve davranışlar neler olabilir?
 - a. Çocuklar demokratik tutum ve davranış kazanabiliyorlar mı?
7. Bu tutum ve davranışların kazandırılmasına yönelik olarak neler yapıyorsunuz?
 - a. Sınıf yönetimi konusunda neler yapıyorsunuz?
 - b. Etkinlik odaklı neler yapıyorsunuz?
 - c. Kazanamayanlar için neler yapıyorsunuz?
 - d. Ne tür stratejiler uyguluyorsunuz?
8. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminde yaşadığınız sorunlar var mı?
 - a. Varsa nelerdir?
 - b. Bu sorunlara çözüm önerileriniz nelerdir?
9. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında öğretmenlere düşen görev ve sorumlulukların neler olabileceğini düşünüyorsunuz?
10. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında yöneticilere düşen görev ve sorumlulukların neler olabileceğini düşünüyorsunuz?
11. Demokrasi eğitimi kapsamında ailelere düşen görev ve sorumlulukların neler olabileceğini düşünüyorsunuz?

a. Okul- aile işbirliği nasıl sağlanabilir?

12. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

EK 6:
ÖĞRETMEN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME VERİ TOPLAMA
ÇİZELGESİ

Görüşme No	Kod İsim	Görüşme saati	Tarihi/ Görüşme Yeri	Görüşme Süresi
1	Ayşe 1	07.04.2009/10.05	Müdür odası	32.00 dk
2	Aygül	07.04.2009/13.46	Müd. Yard. odası	31.00 dk
3	Zeynep	08.04.2009/13.00	Veli Görüş. Salonu	27.01 dk
4	Fatma	08.04.2009/13.40	Fatma'nın sınıfı	29.31 dk
5	Elif	08.04.2009/14.31	Öğretmenler odası	24.26 dk
6	Özde	08.09.2009/11.35	Öğretmenler odası	41.31 dk
7	Yasemin	09.04.2009/15.05	Toplantı odası	37.18 dk
8	Aslı	09.04.2009/15.53	Toplantı odası	31.67 dk
9	Seçil	10.04.2009/14.55	Müdür odası	32.59 dk
10	Nazan	13.04.2009/14.14	Memur odası	35.28 dk
11	Ece	13.04.2009/15.00	Memur odası	35.00 dk
12	Selma	16.04.2009/13.33	Selma'nın sınıfı	38.09 dk
13	Türkan	16.04.2009/14.14	Türkan'ın sınıfı	32.13 dk
14	Ayşe 2	17.04.2009/14.05	Öğretmenler odası	31.21 dk
15	Bengül	14.05.2009/14.00	Spor odası	56.00 dk

EK 7:

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME OKUL MÜDÜRÜ BİLGİLENDİRME FORMU

Merhaba, ben Sevcan YAĞAN. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitim Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Ayrıca, Eğitim Bilimleri Enstitüsüne bağlı Okulöncesi Öğretmenliği Programında Yüksek Lisans öğrencisiyim ve bu araştırmadan elde edilecek veriler yüksek lisans tez çalışmamın verilerini oluşturacaktır. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili olarak görüşlerinizi almak istiyorum. Bu bağlamda sizinle görüşmek yapmak istiyorum.

Görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir ve gizli kalacaktır. Elde edilen bilgiler, bu araştırma dışında başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüşülen bireylerin isimleri kesinlikle rapora yansıtılmayacaktır. Görüşme sırasında istediğiniz zaman soruyu tekrarlayabilir ya da sorular yeterince açık değilse açıklama yapabilirim. Lütfen görüşme sırasında, kendinizi bir sohbet ortamında olduğu gibi rahat hissetmeye çalışın.

Görüşme yaklaşık 45 dakika sürecektir. Bir sakıncası yoksa görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu zamanı etkili bir biçimde kullanma, verilen yanıtların kaydını ayrıntılı ve doğru olarak tutma olanağı sağlayacaktır. Söylediklerime ilişkin bir düşünce ya da sorunuz varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. Ayrıca araştırmama ilişkin olarak sormak istediğiniz başka noktalar varsa aşağıda belirtilen numaralardan benimle ve tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.Meral ÖREN ile iletişim kurabilirsiniz

İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum. Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Okul Müdürünün Adı-Soyadı:

ARAŞTIRMACI:	DANIŞMAN
Sevcan YAĞAN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E- posta: syagan@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-05-80 (Dah. 3550) Cep:0-505-536-26-14	Yrd.Doç.Dr. Meral ÖREN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E-posta: moren@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-0580 (dah:3541) Cep: 0-505-911-36-28

EK 8:

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME OKUL MÜDÜRÜ İZİN FORMU

Anadolu Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Okulöncesi Eğitimi Programı'nda yüksek lisans yapmakta olan Sevcan YAĞAN yapacağı araştırmanın amacını ve uygulayacağı veri toplama tekniklerini bana açıklamıştır. Bu araştırmaya hiçbir baskı altında kalmadan gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Sevcan YAĞAN'ın bilimsel araştırması süresince veri toplama amaçlı olarak görüşme yapmasında, ses kaydı almasında hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

Okul Müdürünün Adı-Soyadı:

İmza

Tel:

Adresi:

Araştırmacının Adı Soyadı:

Sevcan YAĞAN

İmza

Tel:

Adresi:

EK 9:

OKUL MÜDÜRÜ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşme Soruları

1. Sizce demokrasi nedir? Demokrasiyi nasıl tanımlarsınız?
2. Şu anki eğitim sistemimizin demokratik tutum ve davranışların kazandırılmasındaki rolü nedir?
3. Demokrasi eğitiminin, demokratik bir toplum yaratmadaki işlevi konusunda ne düşünüyorsunuz?
4. Demokratik bir toplum olabilmek için demokrasi eğitimi nasıl verilmelidir?
 - a. Eğitimde ne gibi değişiklikler yapılmalıdır?
5. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi deyince aklınıza neler geliyor?
 - a. Okulöncesi eğitim döneminde demokrasi eğitiminin yeri ve önemi konusunda ne düşünüyorsunuz?
6. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kazandırılacak tutum ve davranışlar neler olabilir?
 - a. Okulöncesi eğitim sürecinde çocuklar demokratik tutum ve davranışları ne kadar kazanıyorlar?
 - b. Kazanamayan çocuklar için neler yapıyorsunuz?
7. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitiminde yaşadığınız sorunlar var mıdır?
 - a. Ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?
 - b. Bu sorunlara çözüm önerileriniz nelerdir?
8. Okulda demokratik bir ortam oluşmasında yöneticiye düşen görevler neler olabilir?
 - a. Siz neler yapıyorsunuz?
 - b. Yapmak isteyip de yapamadıklarınız nelerdir?
 - c. Bunların sebepleri nelerdir?
9. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında öğretmenlere düşen görev ve sorumlulukların neler olabileceğini düşünüyorsunuz?
10. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında ailelere düşen görev ve sorumlulukların neler olabileceğini düşünüyorsunuz?

a. Okul- aile işbirliği nasıl sağlanabilir?

11. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

EK 10:

**OKUL MÜDÜRÜ YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME VERİ TOPLAMA
ÇİZELGESİ**

Görüşme No	Kod İsim	Görüşme Tarihi/ saati	Görüşme Yeri	Görüşme Süresi
1	Fatma	07.04.2009/09.31	Müdür odası	21.11 dk
2	Lale	08.04.2009/10.16	Müdür odası	40.39 dk
3	Zeynep	10.04.2009/13.00	Müdür odası	51.40 dk
4	Ahmet	13.04.2009/15.45	Memur odası	27.08 dk
5	Ebru	15.04.2009/09.33	Müdür odası	46.30 dk
6	Kemal	16.04.2009/15.05	Müdür odası	29.37 dk
7	İrfan	17.04.2009/14.50	Müdür odası	27.54 dk
8	Buse	13.05.2009/10.40	Müdür odası	34.36 dk

EK 11:

YAZILI GÖRÜŞME FORMU VE KONTROL LİSTESİ ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME FORMU

Merhaba, ben Sevcan YAĞAN. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitim Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Ayrıca, Eğitim Bilimleri Enstitüsüne bağlı Okulöncesi Öğretmenliği Programında Yüksek Lisans öğrencisiyim ve bu araştırmadan elde edilecek veriler yüksek lisans tez çalışmamın verilerini oluşturacaktır. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili olarak görüşlerinizi yapılandırılmış görüşme formu ve kontrol listesi formu aracılığıyla almak istiyorum. Bu bağlamda sizden verilen formları doldurmanızı rica ediyorum.

Çalışmada vereceğiniz bilgilerin tümü gizlidir ve gizli kalacaktır. Elde edilen bilgiler, bu araştırma dışında başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüşülen bireylerin isimleri ve çalıştıkları kurumlar kesinlikle rapora yansıtılmayacaktır. Görüşme formunu doldurmanız yaklaşık olarak 15 dakika sürecektir. Söylediklerime ilişkin bir düşünce ya da sorunuz varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. Ayrıca araştırmama ilişkin olarak sormak istediğiniz başka noktalar varsa aşağıda belirtilen numaralardan benimle ve tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.Meral ÖREN ile iletişim kurabilirsiniz

Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Anasınıfı Öğretmeninin Adı-Soyadı:

ARAŞTIRMACI:	DANIŞMAN
Sevcan YAĞAN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E- posta: syagan@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-05-80 (Dah. 3550) Cep:0-505-536-26-14	Yrd.Doç.Dr. Meral ÖREN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E-posta: moren@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-0580 (dah:3541) Cep: 0-505-911-36-28

EK 12:

**YAZILI GÖRÜŞME FORMU VE KONTROL LİSTESİ ÖĞRETMEN İZİN
FORMU**

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okulöncesi Eğitimi Programı'nda yüksek lisans yapmakta olan Sevcan YAĞAN yapacağı araştırmanın amacını ve uygulayacağı veri toplama tekniklerini bana açıklamıştır. Bu araştırmaya hiçbir baskı altında kalmadan gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Sevcan YAĞAN'ın bilimsel araştırması süresince veri toplama amaçlı olarak görüşme yapmasında, hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

Anasınıfı Öğretmeninin Adı-Soyadı:

İmza

Tel:

Adresi:

Araştırmacının Adı Soyadı: Sevcan YAĞAN

İmza

Tel:

Adresi:

EK 13:

ÖĞRETMEN YAZILI GÖRÜŞME FORMU

I. BÖLÜM: Kişisel Bilgiler

Cinsiyeti:

Yaşı:

Mezun olduğu okul:

Mezun olduğu program:

Lisansüstü eğitim alıp almadığı:

Mesleki kıdemi:

II. BÖLÜM

1. Demokrasiyi nasıl tanımlarsınız? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

a. Demokrasiyi insan hakları boyutuyla nasıl tanımlarsınız?

☐ Adalet
verme

☐ Eşitlik

☐ Karar

☐ Özgürlük

☐ İfade özgürlüğü

☐ Saygı

Diğer

b. Demokrasiyi yaşam biçimi boyutuyla nasıl tanımlarsınız?

☐ Kişinin yaşam tarzını seçmesi

☐ Kendini topluma kabul ettirmek

Diğer.....

c. Demokrasiyi yönetim boyutuyla nasıl tanımlarsınız?

☐ Bireylerin düşüncelerinin kayıt altına alınması ve değerlendirilmesi

☐ Oy kullanma

☐ Seçilen lidere ulaşabilme

☐ Halkın kendi kendini yönetmesi

☐ Seçme- seçilme özgürlüğü

Diğer.....

2. Demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kazandırılacak demokratik tutum ve davranışların neler olduğunu düşünüyorsunuz? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

☐ Adalet

☐ Doğruluk- dürüstlük

☐ Düşüncelerini ifade etme	☐ Empati
☐ Eşitlik	☐ Farkındalık
☐ Farklılıklara saygı	☐ Grup bilinci
☐ Hoşgörü	☐ İnsan sevgisi
☐ Haklara saygı duyma	☐ İşbirliği
☐ Karar verme	☐ Kararlarının arkasında durma
☐ Kurallara uyma	☐ Paylaşma
☐ Sorumluluk	☐ Liderliği üstlenebilme
☐ Özgüven geliştirme	☐ Seçmeyi öğrenme
☐ Problem çözme	☐ Özgürlüğünün sınırlarını bilme
- Diğer.....

3. Demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar nerelerdir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

a. Ailede demokrasi eğitimi nasıl verilmelidir?

- ☐ Çocuğu karara katma
- ☐ Çocuğa karşı demokratik olma
- ☐ Çocuğa demokratik model olma
- ☐ Çocuğun problemlerini çözmesine olanak sağlama
- ☐ Çocuğa tutarlı davranma
- ☐ Çocuğa insan sevgisini aşılama
- ☐ Çocuğa eşitlik kavramını verme
- ☐ Çocukla açıklayıcı konuşma
- ☐ Çocuğu dinleme
- ☐ Çocuğa değer verme

Diğer.....

b. Okulda demokrasi eğitimi nasıl verilmelidir? Lütfen aşağıdaki başlıklara göre yanıtlayınız

- **Demokratik okul ortamında öğretmen-müdür-personel- çocuk etkileşimi nasıl olmalıdır?:**

- **Demokratik okul ortamında müdür sorumlulukları nelerdir?**

☐ Öğretmenlere eşit davranma	☐ Öğretmenlerden görüş alma
☐ Öğretmenlerle birlikte kuralları oluşturma	☐ Öğretmenlere rehber olma
☐ Okulun fiziki şartlarını ayarlama	☐ Veliyle iletişimde öğretmenlere yardımcı olma

Diğer.....

c. Sınıfta demokrasi eğitimi nasıl verilmelidir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

- **Demokratik sınıf ortamında öğretmen sorumlulukları nelerdir?**

☐ Adil davranma	☐ Çocuğa saygı duyma
☐ Çocuklar arasında ayırım yapmama	☐ Bireysel farklılıkları dikkate alma
☐ Çocuğa örnek olma	☐ Çocuğu güdüleme
☐ Çocuğun düşüncelerini alma	☐ Çocuğun haklarına saygı duyma
☐ Çocuk merkezli eğitim verme	☐ Planlamada esnek olma
☐ Çocukları tanıma	☐ Öğretmenin hatasını kabul etmesi
☐ Öğrencileri paylaşmaya sevk etme	☐ Çocukları sevmeye
☐ Çocuklara kendilerini yönetme fırsatı verme	☐ Çocuklar için seçeneklerin çoğaltılması
☐ Çocuklara karşı tutarlı davranma	☐ Veliyle iletişime geçme

Diğer.....

- Sınıfta demokrasi eğitimi kapsamında ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz?

Günlük planlarınızda yer verdiğiniz etkinliklerde demokrasi eğitimi Lütfen aşağıdaki başlıklara göre yanıtlayınız

Türkçe dil etkinlikleri

Oyun etkinliklerini planlarken

Sınıf yönetimi ile demokrasi eğitimi: Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

☐ Kararların sınıfça ortak alınması	☐ Nöbetçi Öğrenci Uygulaması
☐ Sınıf Başkanlığı Uygulaması
oluşturulması	☐ Sınıf Kurallarının beraberce

Diğer.....

Problem durumunda uygulananlar: Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

☐ Anında müdahale etme
isteme	☐ Birbirlerinden özür dilemelerini
☐ Çocuğun etkinliğe ara vermesini sağlama
yönlendirme	☐ Çocukları farklı alanlara
☐ Kendi aralarında çözüm bulmalarını sağlama
sağlama	☐ Oyun hamuruyla oynamasını
☐ Paylaşılmayan nesneyi ortadan kaldırma
doğruyu buldurma	☐ Soru- cevap yönetimiyle

Diğer.....

4. Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlar nelerdir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

a. Aileden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

- ☐ Evde demokratik ortamın olmaması

- ☐ Ailede demokratik tutumlar konusunda örnek kişilerin olmaması
- ☐ Ailenin baskıcı tutum sergilemesi
- ☐ Ailenin çocuğuyla ilgili gerçekleri kabul etmemesi
- ☐ Anne- babanın çocuğu sürekli olarak sınırlaması
- ☐ Anne- babanın problem duymak istememesi
- ☐ Anne- babanın eğitim seviyesinin düşük olması
- ☐ Çocuğun evde fiziksel şiddete maruz kalması
- ☐ Çocuğun ailede tek çocuk olması
- ☐ Çocuğun ailede söz hakkının olmaması

Diğer.....

b. Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

- ☐ Demokrasi eğitimine yeterli önem verilmemesi
- ☐ Alan dışı atamalar
- ☐ Okulları/ Sınıfları fiziki şartlarının uygun olmaması
- ☐ Hizmet içi eğitim yetersizliği
- ☐ Hizmet öncesi eğitim yetersizliği
- ☐ Ekonomik eşitsizlikler
- ☐ Özel eğitime gereksinim duyan bireylere eğitim verme yetersizliği

Diğer.....

c. Çocuklardan kaynaklanan sorunlar nelerdir?

- ☐ İçer kapanık çocuklar
- ☐ Problem davranışlar gösteren çocuklar
- ☐ Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar
- ☐ Özgüveni düşük çocuklar

Diğer.....

d. İdareciden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

- ☐ Okulöncesi branş mezunu olmamaları
- ☐ Sabırlı ve sevecen olmamaları
- ☐ Öğretmenlere rehberlik yapmada eksik olmaları
- ☐ Çocukların gelişimsel özelliklerinden haberdar olmamaları

- ☐ Okulöncesi eğitim programını takip edememeleri
- ☐ Okula oyuncak ya da materyal alımında öğretmenlere danışmamaları
- Diğer.....

e. Öğretmenden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

- ☐ Çocuklarla birebir ilgilenmemesi
- ☐ Öğretmenlerin kendilerini sınıfta tek otorite olarak görmeleri
- ☐ Öğretmenlerin demokrasi nasıl uygulayacaklarını bilmemeleri
- ☐ Öğretmenlerin sürekli meşgul olmaları
- ☐ Öğretmenlerin kendilerini geliştirmemesi
- Diğer.....

5. Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

a. Aileden kaynaklı sorunlara yönelik çözüm ve önerileriniz nelerdir?

- ☐ Aile ile iletişime geçme
- ☐ Aileyi uzmanlara yönlendirme
- ☐ Ailelerle görüşme yapma
- ☐ Ailelere seminerler verme
- ☐ Aileyi rehberlik merkezine yönlendirme
- Diğer.....

b. Çocuklardan kaynaklı sorunlara yönelik çözümleriniz nelerdir?

- ☐ Açıklayıcı bir şekilde konuşmak
- ☐ Ailesiyle görüşmek
- ☐ Çocukların birbirlerinden öğrenmesini sağlamak
- ☐ Güdüleme
- ☐ Çocuğa belirli çerçevede izin vermek
- ☐ Koşulsuz sevgi
- ☐ Çocuğun yaptığı yanlış düşünmesini sağlama
- ☐ Çocuğa empati kurdurma
- ☐ Etkinlik odaklı çözümler üretme
- ☐ Çocuğu gözlemleme
- ☐ Çocuğu lider pozisyonuna getirme
- ☐ Çocuğa ödül verme
- ☐ Çocuğu ödülünden yoksun bırakma

☐ Rehberlik merkezine yönlendirme

☐ Çocuğa sabırla yaklaşma

Diğer.....

c. Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümlerinizi nelerdir?

☐ Eğitim programları yenilenmeli

☐ Demokrasi eğitiminin yaparak yaşayarak uygulanmasına imkan tanınmalı

☐ Demokrasi eğitime yönelik olarak yasal düzenlemeler yapılmalı

Diğer.....

d. Öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar yönelik çözümler nelerdir?

☐ Öğretmenler sık sık eğitimden geçirilmeli

☐ Öğretmen eğitime önem verilmeli

☐ Öğretmenler demokrasi eğitimi konusunda bilgilendirilmeli

Diğer.....

6. Demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğine yönelik olarak neler yapıyorsunuz? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

☐ Broşür

☐ Haftalık bülten

☐ Not Gönderme

☐ Ödevler

☐ Telefon görüşmeleri

☐ Bireysel görüşmeler

☐ Toplu Görüşmeler

☐ Seminerler

☐ Okul-aile birliği seçimi

☐ Okul web sayfası

☐ Velinin sınıf içi etkinliğe katılması

Diğer.....

EK 14:**ÖĞRETMEN KONTROL LİSTESİ FORMU**

Değerli öğretmenler,

Aşağıda günlük planlarınızda kullandığınız kimi kazanımlara yer verilmiştir. Bu kazanımların çocuklara demokratik tutum ve davranış kazandırmada doğrudan rol oynadığını düşünüyorsanız “doğrudan ilgili” dolaylı olarak rol oynadığını düşünüyorsanız “kısmen ilgili”, rol oynadığını düşünmüyorsanız “ilgisiz ” olarak işaretleyiniz.

Kazanımlar	Doğrudan ilgili	Kısmen ilgili	İlgisiz
Fiziksel özelliklerini söyler			
Belli başlı duyuşsal özelliklerini söyler			
Duygularını söyler			
Duygularının nedenlerini açıklar			
Duygularının sonuçlarını açıklar			
Olumlu/olumsuz duygu ve düşüncelerini uygun şekilde ortaya koyar.			
Yetişkin denetiminin olmadığı durumlarda da gerektiği gibi davranır			
Yeni ve alışılmamış durumlara uyum sağlar			
Kendiliğinden bir işe başlar			
Başladığı işi bitirme çabası gösterir			
Başkalarının duygularını ifade eder			
Başkalarının duygularını paylaşır			
Kendiliğinden iletişimi başlatır			
Grup etkinliklerine kendiliğinden katılır			

	Doğrudan ilgili	Kısmen ilgili	İlgisiz
Grupta sorumluluk almaya istekli olur			
Aldığı sorumluluğu yerine getirir			
Kendisinin ve başkalarının haklarına saygı gösterir			
Gerekli durumlarda nezaket sözcüklerini kullanır			
Gerektiğinde lideri izler			
Gerektiğinde liderliği üstlenir			
Etkinliklerin süresine ilişkin yönergeye uyar			
Grup etkinliklerinin kurallarına uyar			
Gerekli durumlarda kararlılık gösterir			
Hata yapabileceğini kabul eder			
Kendi hatalarını söyler			
Kendisini başkalarının yerine koyarak duygularını açıklar			
Başkalarının hatalarını uygun yollarla ifade eder			
Başkalarının hata yapabileceğini kabul eder			
Kendisinin farklı özelliklerini kabul eder			
Başkalarının farklı özelliklerini kabul eder			
Yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli olan kaynakları verimli kullanır			
Günlük yaşamdaki kurallara uyar			
Canlıların yaşama hakkına özen gösterir			
Canlıların bakımını üstlenir ve korur			
Yaşamda diğer canlılarla paylaştıklarını açılar			
Toplumda farklı rollere sahip kişiler olduğunu söyler			

	Doğrudan ilgili	Kısmen ilgili	İlgisiz
Aynı kişinin farklı rolleri olduğunu söyler			
Kendi kültürünün belli başlı özelliklerini açıklar			
Farklı kültürlerin belli başlı özelliklerini söyler			
Çevredeki güzelliklerin korunma nedenlerini söyler			
Çevredeki güzellikleri korumak için yapılması gerekenleri açıklar			
Çevredeki güzellikleri korumada sorumluluk alır			
Çevresinde gördüğü güzel/rahatsız edici durumları söyler			
Çevre sorunlar ile ilgili kendi yapabileceklerine örnek verir			
Çevresini farklı biçimlerde düzenler			
Dinlerken/konuşurken göz teması kurar			
Belli bir konuda konuşmayı başlatır			
Belli bir konuda konuşmayı sürdürür			
Söz almak için sırasını bekler			
Duygu, düşünce ve hayallerini söyler			
Sohbete katılır			
Dinlediklerini başkalarına anlatır			
Dinlediklerine ilişkin sorular sorar			
Dinlediklerine ilişkin sorulara cevap verir			
Dinlediklerini özetler			
Kendisiyle ilgili bilgileri açıklar			
Aile bireyleriyle ilgili bilgileri açıklar			

	Doğrudan ilgili	Kısmen ilgili	İlgisiz
Bir olayın olası nedenlerini söyleme			
Bir olayın olası sonuçlarını söyleme			
Problemi söyler			
Probleme çeşitli çözüm yolları önerir			
Çözüm yolları içinden en uygun olanlarını seçer			
Seçilen çözüm yollarını dener			
En uygun çözüm yoluna karar verir			
Karar verdiği çözüm yolunun gerekçelerini açıklar			
El, yüz ve vücudun diğer kısımlarını uygun biçimde yıkar			
Ev ve okuldaki eşyaları temiz ve düzenli kullanır			
İçinde bulunduğu çevreyi temiz tutar			
Giysilerini katlar			
Giysilerini asar			

EK 15:

YAZILI GÖRÜŞME MÜDÜR BİLGİLENDİRME FORMU

Merhaba, ben Sevcan YAĞAN. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okulöncesi Eğitim Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Ayrıca, Eğitim Bilimleri Enstitüsüne bağlı Okulöncesi Öğretmenliği Programında Yüksek Lisans öğrencisiyim ve bu araştırmadan elde edilecek veriler yüksek lisans tez çalışmamın verilerini oluşturacaktır. Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi ile ilgili olarak görüşlerinizi yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla almak istiyorum. Bu bağlamda sizden verilen formları doldurmanızı rica ediyorum.

Çalışmada vereceğiniz bilgilerin tümü gizlidir ve gizli kalacaktır. Elde edilen bilgiler, bu araştırma dışında başka bir amaçla kesinlikle kullanılmayacaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüşülen bireylerin isimleri ve çalıştıkları kurumlar kesinlikle rapora yansıtılmayacaktır. Görüşme formunu doldurmanız yaklaşık olarak 15 dakika sürecek. Söylediklerime ilişkin bir düşünce ya da sorunuz varsa önce bunu yanıtlamak istiyorum. Ayrıca araştırmama ilişkin olarak sormak istediğiniz başka noktalar varsa aşağıda belirtilen numaralardan benimle ve tez danışmanım Yrd.Doç.Dr.Meral ÖREN ile iletişim kurabilirsiniz

Araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Okul Müdürünün Adı-Soyadı:

ARAŞTIRMACI:	DANIŞMAN
Sevcan YAĞAN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E- posta: syagan@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-05-80 (Dah. 3550) Cep:0-505-536-26-14	Yrd.Doç.Dr. Meral ÖREN Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı Eskişehir E-posta: moren@anadolu.edu.tr Tel: 0-222-335-0580 (dah:3541) Cep: 0-505-911-36-28

EK 16:

YAZILI GÖRÜŞME MÜDÜR İZİN FORMU

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okulöncesi Eğitimi Programı'nda yüksek lisans yapmakta olan Sevcan YAĞAN yapacağı araştırmanın amacını ve uygulayacağı veri toplama tekniklerini bana açıklamıştır. Bu araştırmaya hiçbir baskı altında kalmadan gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Sevcan YAĞAN'ın bilimsel araştırması süresince veri toplama amaçlı olarak görüşme yapmasında, hiçbir sakınca bulunmamaktadır.

Okul Müdürünün Adı-Soyadı:

İmza

Tel:

Adresi:

Araştırmacının Adı Soyadı: Sevcan YAĞAN

İmza

Tel:

Adresi

EK 17:

MÜDÜR YAZILI GÖRÜŞME FORMU

I. BÖLÜM: Kişisel Bilgiler

Cinsiyeti:

Yaşı:

Mezun olduğu program:

Mesleki kıdemi:

Lisansüstü eğitim alma durumu:

II. BÖLÜM

7. Demokrasiyi nasıl tanımlarsınız? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

a. Demokrasiyi insan hakları boyutuyla nasıl tanımlarsınız?

☐ Adalet	☐ Eşitlik
☐ Karar verme	☐ Saygı
☐ Özgürlük	☐ İfade özgürlüğü
☐ Fırsat eşitliği	☐ Anadilini öğrenme ve kullanma

Diğer

b. Demokrasiyi yaşam biçimi boyutuyla nasıl tanımlarsınız?.

☐ Yaşam tarzını seçme	☐ Kendini topluma kabul ettirme
☐ Kararları serbest tartışma ortamında alma	☐ Sorumluluk
☐ Uzlaşma kültürü	☐ İnsana değer verme
☐ Hoşgörü kültürü	☐ Şiddetten kaçınma
☐ Paylaşma	☐ Özgürlüğün sınırlarını bilme

Diğer.....

c. Demokrasiyi yönetim boyutuyla nasıl tanımlarsınız?.

☐ Halkın görüşlerinin alınması	☐ Sosyal devlet
☐ Seçilen lidere ulaşabilme	☐ Hukuk devleti
☐ Halkın kendi kendini yönetmesi	☐ Gösteri ve örgütlenme özgürlüğü
☐ Seçme- seçilme özgürlüğü	☐ Meclisin temsil gücü
☐ Baskıya uğramama hakkı	☐ Farklılıkların önünü açma

☐ Kuvvetler ayrılığı ilkesi

☐ Yönetimin halk için olması

☐ Tarafsız olma

Diğer.....

8. Demokrasi eğitimi kapsamında çocuklara kazandırılacak demokratik tutum ve davranışların neler olduğunu düşünüyorsunuz? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

☐ Adalet

☐ Dürüstlük

☐ Eşitlik

☐ Empati

☐ Hoşgörü

☐ Kendi özelliklerinin farkında olma

☐ Başkalarının özelliklerinin farkında olma

☐ Grup bilinci

☐ Doğa sevgisi

☐ Farklılıklara saygı

☐ İnsan sevgisi

☐ Kendini ifade etme

☐ Paylaşma

☐ Haklara saygı duyma

☐ Liderliği üstlenebilme

☐ Karar verme

☐ Kararlarının arkasında durma

☐ Kurallara uyma

☐ Seçmeyi öğrenme

☐ Sorumluluk

☐ Özgürlüğünün sınırlarını bilme

☐ Özgüven geliştirme

☐ Problem çözme

Diğer.....

☐ İşbirliği

9. Demokrasi eğitiminde ebeveyn- müdür- öğretmen sorumlulukları nelerdir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

a. Sizce, demokrasi eğitiminde aileye düşen sorumluluklar nelerdir?

☐ Çocuğa karşı demokratik olma

☐ Çocuğa demokratik model olma

☐ Çocuğu karara katma

☐ Çocuğa tutarlı davranma

☐ Çocuğu dinleme

☐ Çocuğa değer verme

☐ Çocuğun problemlerini çözmesine olanak sağlama

- ☐ Çocuğa insan sevgisini aşılama
 - ☐ Çocuğa eşitlik kavramını verme
 - ☐ Çocukla açıklayıcı konuşma
 - ☐ Koşulsuz sevgi ve kabul
- Diğer.....

b. Sizce, demokrasi eğitiminde okul müdürüne düşen sorumluluklar nelerdir?

• ***Okul müdürünün öğretmenlere yönelik sorumluluklar***

- ☐ Etkili iletişim becerilerine sahip olma
 - ☐ Öğretmenlerden görüş alma
 - ☐ Öğretmenlere saygılı olma
 - ☐ Öğretmenlere rehber olma
 - ☐ Öğretmenlere eşit davranma
 - ☐ Veliyle iletişimde öğretmenle işbirliği yapma
 - ☐ Öğretmenlere doğru rol model olma
 - ☐ Okulun fiziki şartlarını düzenleme
 - ☐ Öğretmenlerle birlikte kuralları oluşturma
 - ☐ Her sınıfa eşit koşullar sun
 - ☐ Okulöncesi kurumlarının işleyişini kavrama
- Diğer.....

• ***Okul müdürünün çocuklara yönelik sorumluluklar***

- ☐ Çocuklara eşit davranma
 - ☐ Çocuklara demokratik model olma
 - ☐ Çocuklara yönetimde söz hakkı verme
 - ☐ Çocukların gelişimsel özelliklerini bilme
 - ☐ Çocuklara saygılı davranma
 - ☐ Kuralların oluşturulmasına çocukları dahil etme
- Diğer.....

c. Sizce, demokrasi eğitiminde öğretmenlere düşen sorumluluklar nelerdir?.

☐ Öğretmenin hatasını kabul etmesi	☐ Çocuğu güdüleme
☐ Bireysel farklılıkları dikkate alma	☐ Çocuğa model olma
☐ Çocuğa saygı duyma	☐ Çocukları tanıma
☐ Çocuk merkezli eğitim verme	☐ Veliyle iletişim halinde olma
☐ Çocuklar arasında ayırım yapmama	☐ Planlamada esnek olma
☐ Koşulsuz sevgi ve kabul	☐ Adil davranma
☐ Çocuğun haklarına saygı duyma	
☐ Çocukları paylaşmaya sevk etme	
☐ Çocuğun düşüncelerini alma	
☐ Çocuklara seçme ortamlarını sunma	
☐ Çocuklara karşı tutarlı davranma	
☐ Çocuklara kendilerini yönetme fırsatı verme	

Diğer.....

10. Sizce, okulda/sınıfta demokrasi eğitime yönelik yapılabilecek uygulamalar neler olabilir? Lütfen aşağıdaki başlıklara göre yanıtlayınız.

a. Sizce, demokratik okul ortamında öğretmen- personel- müdür- çocuk etkileşimi nasıl olmalıdır?.

11. Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlar nelerdir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

f. Sizce, aileden kaynaklanan sorunlar nelerdir?

- ☐ Evde demokratik ortamın olmaması
- ☐ Ailede demokratik tutumlar konusunda örnek kişilerin olmaması
- ☐ Ailenin baskıcı tutum sergilemesi
- ☐ Ailenin aşırı hoşgörölü tutum sergilemesi
- ☐ Anne-babanın çocuğu sürekli olarak engellemesi

- ☐ Çocuğun ailede söz hakkının olmaması
- ☐ Çocuğun evde fiziksel şiddete maruz kalması
- ☐ Ailenin çocuğuyla ilgili gerçekleri kabul etmemesi
- ☐ Anne-babanın problem duymak istememesi
- ☐ Çocuğun ailede tek çocuk olması
- ☐ Anne-babanın eğitim seviyesinin düşük olması
- ☐ Okul ile yeterince işbirliği yapmamaları

Diğer.....

g. Sizce, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar nelerdir?.

- ☐ Demokrasi eğitime yeterli önem verilmemesi
- ☐ Sınıf mevcutlarının kalabalık olması
- ☐ Okulları/ Sınıfları fiziki şartlarının uygun olmaması
- ☐ Okullar arasında ekonomik eşitsizliklerin olması
- ☐ Hizmet içi eğitim yetersizliği
- ☐ Hizmet öncesi eğitim yetersizliği
- ☐ Alan dışı atamalar
- ☐ Kaynaştırma öğrencilerine destek olmada yetersiz kalınması
- ☐ Sınıfta yardımcı öğretmen olmaması

Diğer.....

h. Sizce, çocuklardan kaynaklanan sorunlar nelerdir?.

- ☐ İçer kapanıklık
- ☐ Problem davranışlara sahip olma
- ☐ Özel eğitime gereksinim duyma
- ☐ Özgüven eksikliği

Diğer.....

i. Sizce, okul müdürlerinden kaynaklanan sorunlar nelerdir?.

- ☐ Okulöncesi eğitim alanı mezunu olmamaları
- ☐ Okulöncesi eğitim programını takip etmemeleri
- ☐ Çocukların gelişimsel özelliklerinden haberdar olmamaları
- ☐ Öğretmenlere rehberlik yapmada eksik olmaları

- ☐ Çocuklara karşı sabırlı olmamaları
- ☐ Çocuklara karşı sevecen olmamaları
- ☐ Okula oyuncak ya da materyal alımında öğretmenlere danışmamaları
- ☐ Öğretmenlere gerekli saygıyı göstermemeleri
- ☐ Öğretmenler arasında ayırım yapmaları
- Diğer.....

j. Sizce, öğretmenlerden kaynaklanan sorunlar nelerdir?.

- ☐ Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik düzeyinin yüksek olması
- ☐ Öğretmenlerin kendilerini sınıfta tek otorite olarak görmeleri
- ☐ Sınıf yönetimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları
- ☐ Öğretmenlerin demokrasiyi nasıl uygulayacaklarını bilmemeleri
- ☐ Teorik bilgileri uygulamaya nasıl dönüştürüleceğini bilmemeleri
- ☐ Öğretmenlerin etkinliklerle ilgili ön hazırlıklarını sınıfta yapmaları
- ☐ Öğretmenlerin alanlarındaki yenilikleri takip etmemeleri
- ☐ Aile ile yeterince işbirliği yapmamaları
- Diğer.....

12. Demokrasi eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

a. Sizce, aileden kaynaklı sorunlara yönelik çözümler nelerdir?

- ☐ Aile ile işbirliği yapma
- ☐ Ailelerle görüşme yapma
- ☐ Aileyi uzmanlara yönlendirme
- ☐ Ailelere seminerler verme
- ☐ Aileyi rehberlik merkezine yönlendirme
- Diğer.....

b. Sizce, çocuklardan kaynaklı sorunlara yönelik çözümler nelerdir?

- ☐ Çocuğu güdüleme
- ☐ Ailesiyle görüşme
- ☐ Çocuğun yaptığı yanlış düşünmesini sağlama
- ☐ Çocuğa sabırla yaklaşma

- ☐ Çocuğu lider pozisyonuna getirme
- ☐ Rehberlik merkezine yönlendirme
- ☐ Açıklayıcı bir şekilde konuşma
- ☐ Empati becerisi kazandırma
- ☐ Çocuğa belirli çerçevede izin verme
- ☐ Etkinlik odaklı çözümler üretme
- ☐ Çocukların birbirlerinden öğrenmesini sağlama
- ☐ Çocuğa ödöl verme
- ☐ Çocuğu ödöldeñ yoksun bırakma
- ☐ Koşulsuz sevgi
- ☐ Çocuğu gözleme

Diğler.....

c. Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümleriniz nelerdir?

- ☐ Eğitim programları yenilenmeli
- ☐ Demokrasi eğitiminin yaparak yaşayarak uygulanmasına imkan tanınmalı
- ☐ Demokrasi eğitime yönelik olarak yasal düzenlemeler yapılmalı
- ☐ Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitime önem verilmeli
- ☐ Okulların demokratik ortamlar haline getirilmesi
- ☐ Sınıflarda yardımcı öğretmen olması

Diğler.....

d. Öğretmenlerden kaynaklanan sorunlara yönelik çözümler nelerdir?

- ☐ Öğretmenler sık sık hizmet içi eğitimden geçirilmeli
- ☐ Öğretmenler demokrasi eğitimi konusunda bilgilendirilmeli
- ☐ Öğretmenler kendilerini geliştirmeye açık olmalı
- ☐ Öğretmenlerin çocuklara yönelik olumsuz fiziksel ya da psikolojik eylemlerinin denetlenebilir olması

Diğler.....

13. Demokrasi eğitimi kapsamında okul-aile işbirliğine yönelik olarak neler yapıyorsunuz? Bu soru ile ilgili sınıflandırmalar aşağıda verilmiştir. Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

- ☐ Broşür
- ☐ Haftalık bülten
- ☐ Not Gönderme
- ☐ Ödevler
- ☐ Telefon görüşmeleri
- ☐ Bireysel görüşmeler

☐ Toplu Görüşmeler

☐ Okul-aile birliği seçimi

☐ Velinin sınıf içi etkinliğe katılması

Diğer.....

☐ Seminerler

☐ Okul web sayfası

☐ Günlük bilgilendirme panosu

EK 18:
ÖĞRETMEN GÖRÜŞME DÖKÜM ÖRNEĞİ

Yer	: Zeynep Hanım'ın okulunda veli görüşme odası	Görüşme No	: 18
Tarih	: 8 Nisan 2009	Sayfa No	: 439
Saat	: 13.00		
Görüşülen Kişi	: Zeynep Hanım		
Görüşmeci	: Sevcan Yağan		

BETİMSSEL İNDEKS	SATIR	BETİMSSEL VERİ	GÖRÜŞMECİ YORUMU
	6811	8 nisan 2009 saatimiz 13 şuan Zeynep Hanımın çalıştığı anaokulunun veli görüşme bölümündeyiz.	
	6812	Öğretmenimiz Zeynep hanımla görüşme yapıcız. Hocam görüşmeye gönüllü olarak katılacağınızı	
	6813	söylemiştiniz ama bi daha sözlü olarak teyit ederseniz.	
	6814	Tabi yani sizinle görüşmeye gönlü olarak katılıyorum	
	6815	Teşekkür ediyorum hocam sağolun. Şimdi öncelikle ilk soruyla başlamak istiyorum sizce demokrasi nedir?	
	6816	Demokrasiyi nasıl tanımlarsınız bana?	
	6817	Demokrasi insanların seçme ve seçilme haklarının olduğu, söz haklarının olduğu bi yönetim biçimidir.	
	6818	Hı hı genel olarak tanımının dışında yani bi yönetim biçimi olma tanımı dışında demokrasi diyince aklınıza	
	6819	neler geliyo?	
	6820	Demokrasi diyince aklıma n insanların daha yaşadığı toplumda yöneticilerini seçebildikleri, daha	
	6821	özgür olabildikleri, yani günümüzdeki en iyi yönetim biçimlerinden birinin olduğunu düşünüyorum.	
	6822	Şuan içinde bulunduğumuz eğitim sistemimiz yani türk eğitim sistemi tüm kademeleri düşündüğünüz zaman	
	6823	yani okulöncesinden başlayıp üniversiteye kadar olan tüm kademeleri düşündüğünüz zaman bu sistemin	
	6824	demokratik tutum ve davranışları kazandırmadaki rolü nedir sizce?	
	6825	ı yani okulöncesinden başlayıp üniversiteye kadar giden eğitimi sistemimizde bu	
SAYFA YORUMU :			

EK 19:
MÜDÜR GÖRÜŞME DÖKÜM ÖRNEĞİ

Yer	: Fatma Hanım'ın odası	Görüşme No	: 3
Tarih	: 7 Nisan 2009	Sayfa No	:55
Saat	: 9.31		
Görüşülen Kişi	:Fatma Hanım		
Görüşmeci	: Sevcan Yağan		

BETİMSSEL İNDEKS	SATIR	BETİMSSEL VERİ	GÖRÜŞMECİ YORUMU
	1039	7 Nisan 9.31 Fatma Hanım'ın odasındayız. Fatma hocam geçen	
	1040	haftalarda size çalışmanın içeriğinden gelip bahsetmiştim. Sizde	
	1041	çalışmaya gönüllü olarak katılacağınızı söylemiştiniz. Bunu bi defa	
	1042	daha sözlü olarak teyit edebilir misiniz?	
	1043	Çalışmaya gönüllü olarak katılıyorum	
	1044	Teşekkür ederdim hocam. İ ben öncelikle ilk sorumla başlamak	
	1045	istiyorum Sizce demokrasi nedir? Demokrasiyi nasıl tanımlarsınız?	
	1046	Bence demokrasi bir toplumda yaşayan bireylerin özgür olarak	
	1047	hareket edebilmeleri, eşitlik, özgürlük kavramları ı taşır. Bir de	
	1048	bireyler başkalarının özgürlüklerine zarar vermeden kendi	
	1049	özgürlükleri içinde yaşamaları demokrasi diyorum.	
	1050	Hı hı mesela şey diyoruz A ülkesinde demokrasi var yada işte B	
	1051	ülkesinde demokrasi yok diyoruz. Sizce demokrasi olma ve olmamanın	
	1052	ölçütü nedir?	
	1053	İ demokrasi bir toplumda yaşayan bireylerin özgürlükleri,	
	1054	eşitlikleridir. Farklı toplumlarda farklı olabilir bunlar.farklı	
	1055	yaşanabilir demokrasiler	
	1056	Evet mesela şuanki eğitimi sistemimizi düşünürsek bireylere	
SAYFA YORUMU :			

EK 20:**VERİLERİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASINDA GÖREV ALAN
UZMANLARA İLİŞKİN BİLGİLER**

Uzman	Ünvanı	Uzmanlık Alanı	Aldığı Görev
U1	Yrd. Doç. Dr.	Yüksek lisansını ve doktorasını okulöncesi eğitimi alanında yapmış olup, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığı görevini sürdürmektedir.	Görüşme sorularının ve yazılı görüşme formunun hazırlanmasında, kontrol listesinin oluşturulmasında, tema ve alt temaların geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında görev almıştır.
U2	Yrd. Doç. Dr.	Yüksek lisansını Tarih, doktorasını Sınıf Öğretmenliği alanında yapmış olup, uzmanlık alanı Sosyal Bilgiler Eğitimidir.	Görüşme sorularının hazırlanmasında, kontrol listesinin oluşturulmasında, tema ve alt temaların geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında görev almıştır.
U3	Arş. Gör.	Yüksek lisansını İlköğretim Anabilim Dalında yapmış ve halen aynı anabilim dalında çalışmaktadır.	Verilerin dökümünün kontrolünde, tema ve alt temaların geçerlik ve güvenilirliğinde 2. kodlayıcı olarak görev almıştır.
U4	Arş. Gör.	Yüksek lisansını İlköğretim Anabilim Dalında yapmış ve halen aynı anabilim dalında çalışmaktadır.	Tema ve alt temaların geçerlik ve güvenilirliğinde 3. kodlayıcı olarak görev almıştır.

EK 21:

ÖĞRETMEN VERİ KODLAMA ANAHTARI

- Demokrasi Tanımı
 - o Yönetim boyutu
 - o Yaşam biçimi boyutu
 - o İnsan hakları boyutu
- Eğitimin Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmadaki İşlevi
 - o Eğitim sistemi ve demokratik tutum ve davranış kazandırma düzeyi
 - o Demokrasi eğitimi ve demokratik toplum
 - o Demokrasi eğitiminin verilişine ilişkin öneriler
- Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlar
 - o Aileden kaynaklanan sorunlar
 - o İdareden kaynaklanan sorunlar
 - o Eğitim Sisteminden kaynaklanan sorunlar
 - o Öğretmenden kaynaklanan sorunlar
 - o Çocuktan kaynaklanan sorunlar
- Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlara ilişkin Çözüm Önerileri
 - o Öğretmenden kaynaklanan sorunlara ilişkin çözümler
 - o Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlara ilişkin çözümler
 - o Aileden kaynaklanan sorunlara ilişkin çözümler
 - o Çocuktan kaynaklanan sorunlara ilişkin çözümler

- Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemi
 - o Demokrasi eğitimine başlama yaşı ve okulöncesi dönemde verilmesinin önemi
 - o Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlar
- Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile İşbirliği
 - o Okul-aile işbirliği
 - Okul-aile işbirliğinin önemi
 - Okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlar
 - o Demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar
 - Okulda demokrasi eğitimi
 - Müdür sorumlulukları
 - Demokratik okul ortamında personel-çocuk-yönetici ilişkisi
 - Ailede demokrasi eğitimi
 - Ebeveyn sorumlulukları
 - Sınıfta demokrasi eğitimi
 - Öğretmen sorumlulukları
 - Sınıfta demokrasi eğitimi uygulamaları
 - o Etkinlik odaklı
 - o Sınıf yönetimi odaklı

EK 22:

MÜDÜR VERİ KODLAMA ANAHTARI

- Demokrasi Tanımı
 - o Yönetim boyutu
 - o Yaşam biçimi boyutu
 - o İnsan hakları boyutu
- Eğitimin Demokratik Tutum ve Davranış Kazandırmadaki İşlevi
 - o Eğitim sistemi ve demokratik tutum ve davranış kazandırma düzeyi
 - o Demokrasi eğitimi ve demokratik toplum
 - o Demokrasi eğitimi uygulamaları
 - Demokrasi eğitiminde benimsenmesi gereken tutum ve davranışlar
 - Demokrasi eğitimi kapsamında yapılanlar
- Demokrasi Eğitiminde Yaşanan Sorunlar
 - o Aileden kaynaklanan sorunlar
 - o İdareden kaynaklanan sorunlar
 - o Eğitim Sisteminden kaynaklanan sorunlar
 - o Öğretmenden kaynaklanan sorunlar
 - o Çocuktan kaynaklanan sorunlar
 - o Ekonomik yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar
 - o Toplumdan kaynaklanan sorunlar
- Demokrasi eğitiminde yaşan sorunlara ilişkin çözüm önerileri
 - o Çocuğa yönelik çözümler

- o Aileye yönelik çözümler
 - o Ekonomik sorunlara yönelik çözümler
 - o Öğretmenlere yönelik çözümler
- Okulöncesi Dönemde Demokrasi Eğitiminin Yeri ve Önemi
 - o Demokrasi eğitime başlama yaşı ve okulöncesi dönemde verilmesinin önemi
 - o Okulöncesi dönemde demokrasi eğitimi kapsamında kavratılabilecek tutum ve davranışlar
- Demokrasi Eğitiminin Gerçekleştirildiği Ortamlar ve Okul-Aile İşbirliği
 - o Okul-aile işbirliği
 - Okul-aile işbirliğinin önemi
 - Okul-aile işbirliği kapsamında yapılanlar
 - o Demokrasi eğitiminin gerçekleştirildiği ortamlar
 - Okulda demokrasi eğitimi
 - Müdür sorumlulukları
 - Demokratik okul ortamında personel-çocuk-yönetici ilişkisi
 - Ailede demokrasi eğitimi
 - Ebeveyn sorumlulukları
 - Sınıfta demokrasi eğitimi
 - Öğretmen sorumlulukları

KAYNAKÇA

- Arslan, Ü. (2003). Bünyesinde anasınıfı bulunan ilköğretim okullarındaki müdürlerin okul yönetimine ilişkin rolleri. G.Haktanır ve T.Güler (yayına haz.), *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı-1* içinde (s.394-413). 5-11 Ekim, 2003. Kuşadası.
- Artan, İ. ve Balat Uyanık, G. (2003). Okulöncesi eğitimcilerinin entegrasyona ilişkin bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 65-80.
- Başar, H. (2003). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başar, H. (2007). Sınıfın ilişki düzeni. E. Ağaoğlu (Ed.). *Sınıf yönetimi* içinde (s.36-50). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Bilge, F. (2007). Aile içi demokrasi çocuk hakları, çocuk istismarı ve ihmali. S. Türküm (Ed.). *Anne baba eğitimi* içinde (s.75-94). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Büyükkaragöz, S. (1990). *Demokrasi eğitimi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Büyükkaragöz, S.ve Kesici, Ş.(1998). *Demokrasi ve insan hakları eğitimi*. Ankara: Ofset Fotomat.

Can, G. (2007). Bir kurum ve sistem olarak aile. S. Türküm (Ed.), *Anne baba eğitimi* içinde (s.1-22). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approach*. (3rd ed.). USA: Sage Publication.

Çuhadar, A. (2006). *Üniversite öğretim elemanı ve öğrencilerinin demokrasi anlayışlarının siyasal toplumsallaşma bağlamında cinsiyet, bilim alanı, akademik aşama ve siyasal katılımçılık değişkenleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Dewey, (Tarihsiz). *On democracy*.

<http://www.radicalacademy.com/adiphilpolitics15es.html> adresinden 25.07.2010 tarihinde edinilmiştir.

Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). Öğrencilerin üniversitedeki yaşam kalitesine ilişkin algılarının demokratik yaşam kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. (s.432-445). 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.

Doğanay, A., Çuhadar, A. ve Sarı, M. (2004). Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin demokrasi anlayışlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. (s.362-373). 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.

Eğitim- Sen (2004). 4. Demokratik eğitim kurultayı: eğitimde değerler. 1-5 Aralık 2004. Ankara.

Ercoşkun, M. H. ve Nalçacı, A. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının empatik beceri ve demokratik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim*, 180, 204-215.

Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayıncılık.

Ersoy, A. F. (2008). Okulöncesinde demokrasi eğitimi ve çocuk hakları. H. Deveci, (Ed.). *Okulöncesinde demokrasi eğitimi ve çocuk hakları* içinde (s. 70-92). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Erwin, E. J. ve Kipness, N. A. (1997). Fostering democratic values in inclusive early childhood settings. *Early Childhood Education Journal*, 25(1), 57-60.

Farrell, J. P. (1998). Democracy and education: who gets to speak and who is listened to?. *Curriculum Inquiry*, 28(1).

Genç, S. Z. (2006). Demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171.

Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2007). Öğretmen adaylarının demokratik tutumu ile problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 10-22.

- Girgin, G. ve Gürşimşek, I. (2004). Okulöncesi eğitimde demokrasi ile ilgili bazı kavramların etkin öğrenme yoluyla kazandırılmasının öğrenme düzeyine etkisi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. (s.310-316). 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim*, 178, 44-63.
- Gömleksiz, Müfit; Demir, Özden; Kilimci, Songül; Meek, Çiğdem Koçoğlu; Vural, Ruken Akar; Erdal, Erdinç. (2008). Okul bahçeleri mercek altında: Şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol7say2.html> adresinden 13.05.2008 tarihinde edinilmiştir.
- Gözütok, D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Güleç, H. (2003). Öğretmenlerin disiplin problemlerini önlemek ve öğrenmeyi desteklemek için kullandıkları yöntemler. G.Haktanır ve T.Güler (yayına haz.), *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı-3* içinde (s.208-217). 5-11 Ekim, 2003. Kuşadası.
- Güleç, H. ve Özdemir, B. (2004). Demokratik tutum ve davranışların gelişmesinde okulöncesi eğitimin rolü ile ilgili karşılaştırmalı bir araştırma. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. (s.447-454). 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.

_____. (2006).Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden ve etmeyen çocukların demokratik davranışlarının velilerin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1,2, 1-11.

Gülmez, M. (2001). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*. (2. Baskı). Ankara: TODAİE Yayınları

Gümüş, A. Tüm kaya, S. ve Dönmezer, T.(2004). *Sıkıştırılmış okullar*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Gündoğdu, K. (2004). *İlköğretimde demokrasi ve insan hakları eğitimi üzerine bir durum çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. ODTÜ, Ankara.

Hitchcock, G. ve Hughes, D. (1995). *Research and the teacher. a qualitative introduction to school-based research*. 2nd. Ed.. London: Routledge.

Karakütük, K. (2001). *Demokratik laik eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Karaman Kepenekçi, Y. (2000). *İnsan hakları eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (14.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, Ö. M. ve Gültekin, M. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programlara ailelerin ilgi ve katılımları ile okulöncesi eğitim kurumlarının aile eğitimine katkısı konusunda anne- baba görüşleri. G.Haktanır ve T.Güler (yayına haz.), *OMEPA Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı-3* içinde (s.311-334). 5-11 Ekim, 2003. Kuşadası.

Kayabaşı, Y. (1998). Demokrasi ve eğitim. *Çağdaş Eğitim*, 246, 30-36.

Kayas, G. (2006). Suç ve çocuk eğitimi. www.turkhukuksitesi.com/makale_252.htm. adresinden 16.05.2008.tarihinde edinilmiştir.

Kıncal, R.Y. ve Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları*, 3(11), 54-59.

Kontaş, H. (2009). Demokrasi eğitiminde aile ve okulun rolü.. I. Uluslararası Avrupa Birliği Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu içinde (s.245-250). 28-30 Mayıs 2004, Uşak: Uşak Üniversitesi.

Lake, V. (1999). *Exploring children's understandings of honesty, courage, hope and responsibility*. Yayınlanmamış doktora tezi., <http://proquest.umi.com/pqdweb?index=0&did=730314701&SrchMode=1&sid=2&Fmt=2&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1199277551&clientId=41947> adresinden 26.12.2007 tarihinde edinilmiştir.

Levin, B. (1998). The educational requirement for democracy. *Curriculum Inquiry*, 28(1), 57-79.

Maboçoğlu, M. (1998). Demokrasi eğitimi nasıl olmalıdır?. *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi- II* içinde (s.357-359). Konya: Selçuk Üniversitesi.

Marchand, H. (2006). The development of democratic values in Portugueses children belonging to multicultural public elementary school. *Democracy and Culture in Early Childhood Education Symposium*. European Early Childhood Education Research Association, August 30rd- September 2nd / 2006, Iceland. <http://www.congress.is/eecera2006/> internet adresinden 02.06.2008 tarihinde edinilmiştir.

MEB (2009). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim*.

http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2008_2009.pdf adresinden 15.06.2010 tarihinde edinilmiştir.

____ (2006). *36-72 aylık çocuklar için okulöncesi eğitim programı*. Ankara: YA-PA Yayınları.

____ (2004). *Milli eğitim temel kanunu*.

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html> adresinden 15.06.2010 tarihinde edinilmiştir.

____ (1993). *XIV. Milli Eğitim Şurası eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği komisyon raporu*.

- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. 2.Baskı. California: Sage Publications, Inc.
- Miller, R. ve Pedro, J. (2006). Creating respectful classroom environments. *Early Childhood Education Journal*. 33(5), 293-299
- Moss, P. (2007). Bringing Politics into the nursery. *Early Childhood Development*. 43, 1-29.
- Okday, A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları: okulöncesi dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. 3rd Ed. California: Sage Publication.
- Pepper, F.C.; Henry, S.L. (1985). Using developmental and democratic practices to teach self-discipline. *Theory into Practice*, 24(4), 264- 270.
- Ravitch, D. (1991). Democracy: what it is and how to teach it. *Social Studies*, 82(2).
- Seven, S. (2008). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, S. ve Baç Karaaslan, T. (2006). Üç-altı yaş grubu çocukların sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1,2, 74-80.

TDK (2010). <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=demokrasi&ayn=tam>
adresinden 16.05.2010 tarihinde edinilmiştir.

Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.

Tezel Şahin, F. ve Turla, A. (2003). Okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan aile katılım çalışmalarının incelenmesi. G.Haktanır ve T.Güler (yayına haz.), *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı-1* içinde (s.379-393). 5-11 Ekim, 2003. Kuşadası.

Tibbits, F. (1994). Human right education in schools in the post communist context. *European Journal of Education*, 29(4), 363-376.

Trissler, T. (2000). Should values be taught in public schools?. <http://www2.widener.edu/-egr0001/EDControversy/Trissler.html>. internet
adresinden 25.06.2008 tarihinde edinilmiştir.

Türküm, S. (2007). Okulöncesi dönemde karşılaşılabilen sorunlar ve öneriler. E. Ceyhan (Ed.). *Çocuk gelişimi ve psikolojisi* içinde (s.207-229). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

- Ünal, L. I. (2004). Demokrasinin eğitimi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*. (s.274-281). 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi.
- Villas- Boas, M. A. (2006). Citizenship training as a privileged strategy to promote children's sociocultural integration in the classroom. *Democracy and Culture in Early Childhood Education Symposium*. European Early Childhood Education Research Association, August 30rd- September 2nd / 2006, Iceland. <http://www.congress.is/eecera2006/> internet adresinden 02.06.2008 tarihinde edinilmiştir.
- Walker, K.; Myers- Bowman, K.S.; Myers-Walls, J.A. (2008). Supporting young children's effort toward peacemaking: recommendations for early childhood educators. *Early Childhood Education Journal*, 35, 377-382.
- Wiersma, W.(1995). *Research methods in education: an introduction*. Boston: Allyn and Bacon.
- Yaşar, Ş. (1994). Demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesinde okulöncesi eğitimin rolü. *10. YaPa Semineri* içinde (s.343- 351). Ankara: Yapa Yayınları.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana-baba ve çocuk*. 12. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi*. 16. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-41.

Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zorec, M. B.(2006). Preschool teachers' attitudes and the hidden curriculum. *Democracy and Culture in Early Childhood Education Symposium*. European Early Childhood Education Research Association, August 30rd- September 2nd / 2006, Iceland. <http://www.congress.is/eecera2006/> internet adresinden 02.06.2008 tarihinde edinilmiştir.